

78. (p. 83) Quo facto episcopus . . . in Frisiam de Traiecto evocatur. Vocatus venit. . . Et omnibus necessariis ad istud propositum sine mora bene dispositis, episcopus festinans ad suos revertitur. Tres educit et disponit exercitus . . . Hic iterum episcopus acies suas ordinate et prudenter disponit, que benedictione accepta episcopali . . . se disponunt
80. (p. 84) iuxta Covordiam cum sexcentis armatis equitibus et cum quatuor millibus peditum electorum . . . incenderant quandam villam Trentie, impugnaverunt, vicerunt et ceperunt in quodam veloci cursu ipsam villam et suburbium Covordie . . . In quibus equos, arma, vestes et multa victualia rapientes, nullos ceperunt, sed et parvulos et mulieres et viros, quos comprehendere poterant, occiderunt.
81. Et sine dubio in mane sequenti castrum cepissent, si populus . . . ad hospicium suum Ane per illam maledictam paludem . . . non fuisset reversus. Sed summo mane iterum castrum totus exercitus cum episcopo aggreditur, in quo illa nocte tot ascenderant, ut omnino de illo capiendo spes non haberetur. Vidimus eciam contra nos . . . magnas acies Trentonum ipsa nocte collectas, cum quibus secure configere non poteramus . . . Sed in sero leti . . . revertebamur, sperantes letos rumores nobis appropinquare de duobus exercitibus Frisie. Quos gloriosos, fortes et ad bellum optime apparatus eduxerant ad duo loca . . . Sed, proch dolor! secundo die veraciter intelleximus exercitum apud Backenvene victum fore et fugatum . . . Quo facto Trenti animati et exaltati tota nocte, quia longa erat, festinantes in tanta multitudine contra nostros prope Covordiam conglobabantur, ut eis cedere cogemur et exercitum nostrum iuxta Hardenberge commode dissolveremus.
83. (p. 84-5)
91. (p. 86)
- 94.

Caput 68a

*Proc. p. 21
(bedorven
tekst, verbeterd
naar Mart.
Pol.)*

Eodem etiam tempore . . . quidam Iudeus comminuendo unam rupem pro vinea amplianda, in medio lapidum invenit concavitatem unam . . . et in concavitate illa reperit unum librum, quasi folia lignea habentem. Qui liber tribus linguis scriptus, videlicet Hebraice, Grece et Latine . . .

. . . sic: In tertio mundo filius Dei nascetur de virgine Maria et pro salute hominum patietur: Quod legens Iudeus statim est baptizatus.

Het bewaarde, uit Egmond stammende hs van Procurator heeft een regel overgeslagen (uitg. blz. 21 noot 42).

Caput 68b

1. *Cat. ep. Ultrai. p. 494* Wilbrandus optinuit episcopatum anno Domini 1228 et construxit cenobium monialium infra muros Traiectenses vocatum ad sanctum Servacium, et ibidem sepultus est anno Domini 1231, anno pontificatus eiusdem tercio.
2. *Beke rekent de regeringsjaren dus zelfstandig uit (1225+8 = 1233).*

Caput 68a

Circiter hec tempora quidam Iudeus in Hyspania comminuendo rupem propter vineam ampliandam repperit in solida concavitate lapidis librum habentem folia lignea conscriptum tribus linguis, scilicet Hebraica, Greca et Latina, singillatim in hunc modum: Dei filius ex Maria Virgine nascetur, qui
 5 pro salute generis humani pacietur. Quo lecto Iudeus ad fidem christianam conversus est, et cum tota familia sua devote baptizatus est.

Caput 68b

Anno Domini mcccxxxiii^o vi kalendas augusti Wilbrandus episcopus in Zwollis adimplevit vite terminum, postquam annis viii Traiectense rexisset episcopium. Qui deinde translatus in monasterio Sancti Servacii Traiectensis honorifice requiescit, nam ad eiusdem ecclesie fundamentum primicialem
 5 lapidem iecit.
 Hic Wilbrandus cum adhuc Paderburnensis esset episcopus, bis ad Terram Sanctam profectus est ob imperiale negocium, ubi diebus illis frequenter expertus est quoddam speciale prodigium. A civitate namque Tharcensi ad duas dietas prope Tylam, mons quidam amenus situatus est, qui ab incolis
 10 illius terre mons fatorum dictus est. Nam quicumque sex septimanis ieiunaverit, et exinde pure confessus sacram communionem acceperit et sic sobrius predictum montem ascenderit, proculdubio fatum prosperum inveniet, et eventum

Cap. 68a

- 3 et *cet ontbr G*
 4 dei *cet christus dei AB*
 6 conversus *cet reversus G23*
 sua devote *cet ontbr A* et t/m est *ontbr B*

Cap. 68b

- 1 mcccxxxiii *cetM mcccxxii G*
 wilbrandus *cetM willebrandus FB willibrandus GD12*
 2 zwollis *cet swollis AM suollis C swolle D1*
 vite *cetM vite sue G*
 4 ad *cetM et G23*
 7 profectus *cetM profectus A*
 8 namque *cetM autem G*
 tharcensi *CD tarcensi M torcensi B thanacensi F tharsensi GA*
 9 tylam *cetM thylam FD23 thilam A12B*
 amenus *cetM magnus A*
 11 sacram *cetM ontbr A*
 12 et t/m aspiciet *cetM ontbr A*

7. *Wilbrandi de Oldenborg Peregrinatio c. II p. 164* Inde in navi descendente versus septentrionem, ad agendum negocia domini imperatoris Ottonis et ducis Austriae, qui tunc ense acceperrant, pervenimus Sur, quam nos latini Tyrum appellamus.
8. *c. XIV, p. 171* Nunc tandem, hoc est in nocte Cecilie, in qua etiam vidimus eclipsin diutissime durantem . . .
c. XX . . . Adene . . . Hec distat a Tarsi unam dietam.
c. XXVI . . . per Tarsim, quam supra descripsi . . .
9. *c. XXV p. 179-180* . . . venimus ad Thilam, quod est castrum valde bonum cuiusdam nobilis. Iuxta illud situs est quidam mons satis amenus, quem montem de aventuris appellant. Sicut enim ex veridica relatione audivimus, quicumque sex septimanis ieiunaverit et penitentialibus illis diebus peractis communicaverit, et sic ieiunus dictum montem intraverit, procul dubio boni eventus et fortunati sibi occurrunt. . . .
13. quidam miles, quem nos vidimus in Antiochia, illic huiusmodi casu invenit quoddam manutergium, quod sue familie et hospitibus, quotquot vocare consuevit, omnia necessaria in victualibus ministravit, ita ut in mensa et super se parata invenirentur.

Caput 69a

16. *Proc. p. 7* Anno 1234 inter Henricum ducem Brabantie et Florentium supradictum comitem Hollandie ex una parte necnon inter homines qui Stedingi dicuntur ex altera belli certamen concipitur, in quo post longam concertationem prefate gentis plurima turba dictis principibus suffocatur. .. A quo ad Bremensis episcopi instantiam, qui etiam personaliter aderat, omnibus dicti militis patriam infestantibus transmarina indulgentia tribuitur crucisque ignominia contra illam publice predicatur. Sic itaque dictis principibus ad sepe dictam terram manu armata tenditur, que per ipsos, licet non gratis, in maiori parte destrui perhibetur.
- (p. 9)

- fortunatum aspiciet. Prelibatus ergo Wilbrandus episcopus in verbo veritatis
 15 montem illum ascenderat ad inveniendam fortunatam gratiam. Hic utique
 miles in cacumine montis illius quoddam mensale diversis cibariis adimpletum
 invenit, quod sibi sueque familie sine diminucione diurnatim larga victualia
 ministravit.

Caput 69a

- Cum itaque Traiectensis ecclesia post obitum Wilbrandi presulis pastorali
 regimine viduata foret, et generale capitulum ad electionem novi pontificis
 convocatum esset, Otto de Hollandia nominis huius iii^{us} per invocacionem
 5 sancti Spiritus xxxvi^{us} concorditer electus est episcopus, vir illustris et de regali
 stirpe progenitus. Hic Otto post obitum patris ascriptus fuit ad titulum milicie,
 susceptique de manu fratris sui dominacionem Orientalis Frisie. Is igitur Otto
 milicie cedens et pontificium acceptans pauperrimum invenit episcopatum,
 infinitis quasi debitis involutum, tum propter assiduam Trentonice gentis
 10 rebellionem, tum propter fluctuosam aggeris irrupcionem. Sed divina dispo-
 nente misericordia iamdictus episcopus patrimonii sui possessiones in Hollan-
 dia vendidit, debita solvit, castra repeciit totumque pontificium sicut dux
 temporalis longo tempore gubernavit. Ad cuius eciam devotam supplicacionem
 Florencius comes Hollandie frater eius fortissimum aggerem ab Ameronghen
 usque Scoenhoven sumptuose construxit, et ad perhennem laudis sue memo-
 15 riam episcopatui multa commoda sepe fecit.
 Hic Florencius comes anno Domini mcccxxxiii^o cum Henrico duce Brabancie et
 Theodrico comite Clivie iussu domini Gregorii pape noni terram Scadingie (!)
 Bremensis dyocesis cum viris mulieribus et parvulis omnino depopulatus
 est, pro eo quod idem populus expulsis sacerdotibus et clericis ad prophanam
 20 sectam ydolatrie reversus est.

-
- 13 episcopus *cetM onibr A*
 14 apud antiochiam *cetM in antyochia G*
 15 montem illum *IIIM illum montem II*
 ascenderat *cetM ascenderet GD2*
 17 sine diminucione *cet onibr A*

Cap. 69a

- 1 itaque *cetM igitur G*
 5 patris *cetM patris sui G*
 13 eius *IIIM suus II*
 14 scoenhoven *CDM schoonhoven A12 scoenh' A3 schoenhoven FB scoenhoviam G*
 15 sepe *cetM onibr AB*
 16 mcccxxxiii *cet m^occc^oxxxiii^o (bedoeld is: quarto) M mill^occc^oxxxiii^o A3 mcccxxxiii G13 mcc24 G2*
 17 scadingie *cet stedingie (zal wel latere verbetering zijn) M scandingie F scandinghe A De auteurs-
 lezing zal wel zijn stadingie; de bron heeft Stedingi.*

Caput 69b

1. *Stoke III 595* Ende omme aldusghedane zake
(*lezing A*) Levede hi altoos mit ghemake,
Ende voer tornieren achter lande:
Want hi ne duchte ghene viande.
7. 612 So was een tornoi opgheleit
Te Corbie, daer tornieren souden
Riddre vrome, jonc ende oude . . .
7. *Proc. 7* . . . causa hastiludii Corbie proficiscitur, quo probitatis sue meritis
quibus in hoc ludo nomen vane glorie acquiritur . . .
9. *Stoke III 642* Nu was comen terselver stonde
De gravinne van Clermonde
Te besiene den tornoi.
Daerof quam Florence vernoï,
Den goeden grave van Hollant,
Die so wide was becant.
21. 656 De vrouwe vraghede sonder sparen
Ende bat den grave also houde,
Dat hi haer wisen soude
Den grave van Hollant, den milden man,
660 Daer so groot prijs leit an
Alle de lude ghemeenlike
Beide arm ende rike.
De grave van Clermont seide: „vrouwe,
Ic doet gerne, bi miere trouwe.
665 Siedi van goude ghene vane,
Daer de lewe van keel staet ane:
Sulke wapene draghet hi an,
Deselve grave, de u wel an:
Besieten wel, den groten here,
670 Hierna en siedis nemmermeer
Levens lijfs, dat wetic wel,
De aventur ne si mi fel.”
Doe de vrouwe dat verstoet,
Wart si droeve in haren moet.
Nochtan en dorst si niet spreken,
Want si kende sine treken.

Caput 69b

- Eodem anno Florencius comes princeps imperterritus multa tyrocinia per diversas provincias frequentavit, de quibus preconium laudis gloriosius acquisivit. Comitissa vero Claromontensis famosam probitatem eiusdem principis frequenter audiens infra secreta cordis assidue meditari cepit,
- 5 qualiter electum comitem facietenus aspiceret, de quo tot militares probitates frequenter audierat. Que tandem archanum hoc consilium adinvenit, et maritum suum blandis suggestionibus instigavit, ut solempnem curiam in Alemania preconizari faceret, in qua et ipse tamquam veteranus milicie cederet, sciens pro certo quod Hollandie comes illic venturus esset cum
- 10 proceribus Germanie, pro conquirenda sibi laude militaris glorie. Igitur idem comes Florencius associato sibi comite de Clivo magnificis expensis illic affuit atque titulum sui nominis dilatari voluit, qui et magister militum ibidem ab Alemannis electus est, et econtra dominus de Nigello Gallicane milicie princeps institutus est. Nec mora quin ordinatis aciebus ab hystrionibus, electi
- 15 milites utriusque partis concrepantibus bucinis, perstreptibus tympanis, coruscantibus vexillis ac enitentibus gladiis promiscue conglobati sunt, contententes propter laudem inanis glorie, sed comes Hollandie exercitatus in huiusmodi ludo pre ceteris excellenter elaboravit pro palma triumphalis victoriae. Nam et idem plures Gallicanos milites eiecit, adversas cohortes
- 20 disiunxit ac Alemannis hinc inde gravatis opportunum auxilium asportavit. Comitissa vero Claromontensis precipuam probitatem Florencii comitis ab altitudine turris procul intuens, et gloriam sue laudis ubique preconizari percipiens, ex magno dilectionis affectu sepius a viro cepit expetere, quatenus Hollandie comitem inter equestres cuneos sibi vellet ostendere. Quod tandem
- 25 ipse comes pro ingrato recepit et uxori sue nobili torvis aspectibus sic respondit: „Scio quoniam ex habundancia cordis os loquitur et Hollandie comes amore tuo fungitur. Ecce tuus amasius hic princeps est egregius, vexillum qui fert aureum leonem habens rubeum quem ardenti desiderio multociens adoptasti videre vivum, sed vivit dominus quoniam et hunc in vespere videbis
- 30 extinctum”. Comitissa quidem amabilis mariti sui fellitum agnoscens animum,

Cap. 69b

3 claromontensis *cetM* claremontensis *AB* (aldus ook de volgende keren)

8-9 De bedoeling zal wel zijn, dat de graaf van Clermont als oudgediende afscheid neemt van het krijgsbedrijf, maar Furmerius neemt blijkbaar veteranus milicie bijeen en emendeert dan met afforet, wat Aant. Buch. en Lap laten staan.

13 nigello *cetM* vigello *G* Het *hs F* schrijft gewoonlijk aan het begin van een woord *v* en geen *u*, maar dit is bij de stordigheid van *F* geen zeker criterium, dat de *n* hier geen *u* kan zijn. In reg. 33 en 40 gebruikt *F* wel een *v*. Bedoeld zal wel zijn Nesle in Picardie, vgl. *Genealogia comitum Flandrie sub Rob. Fris.: Negelicenses, en Rijkroniek van Vlaanderen vs 1594* Niele = Nesle.

18 elaboravit *cetM* laboravit *G*

19 victorie *cetM* glorie *A*

29 in vespere videbis *cetM* videbis vespere *G*

30 agnoscens *cetM* cognoscens *G*

31. *Stoke III 677* Doe de van Clermont dat vernam,
Dat de grave van Hollant te velde quam,
Vermaende hi man ende maghe
680 Ende beleiden met ere laghe,
Sodat hi niet en conde ontbreken.
Dus bleef hi doot van sinen treken.
34. *Proc. 7* Hic itaque comes turba Claremontensium cingitur, equo prosternitur, . . . et sic vir nobilis absque ulla recuperatione campo hastiludii suffocatur.
38. *Stoke III 685* Want het coste hemselves tleven.
Dat deden hem die van Clevn,
Diene wraken met eren groot
Ende sloughen de van Clermont doot.

satagebat Hollandie comitem per secretum premunire nuncium. Sed Claromontensis comes quanquam decrepitu arma protinus induens Gallicanos sibi milites adiunxit et cum domino de Nigello Florencium comitem fulmineis ictibus ex omni parte vallavit. Florencius autem horum omnium inscius ad-
 35 versus Gallicanam multitudinem solus quantum potuit egregie restitit et plurimos eum hostiliter impugnantes virili probitate reppulit, donec tandem Claromontensis comes in Florencium violenter irrueret et eundem in Corbiaco xiiii kalendas augusti crudeliter interimeret. Comes vero Clivensis cum Teutonicis perniciter advolans comitem Claromontensem in vindictam agnati
 40 sui recenter occidit, et dominum de Nigello confestim ab eodem tyrocini profugavit. Et ecce iocosum tyrocini, conversum est in exosum prelium. Comitissa vero Claromontensis reminiscens quoniam Florencius comes innocenter occubisset, et quod ipsa principalis causa sue necis esset, pre nimia cordis amaritudine mentis alienacionem sustinuit, et seipsam de cacumine
 45 turris precipitare voluit. Que dehinc incurabilem morbum quem medici vocant amorherios(!) incurrit, et post modicum intervallum temporis ab hoc seculo transmigravit. Porro corpus electissimi comitis per Almannie proceres ad Reynsburgense cenobium devectum est, quod ibidem lugubribus exequiis inhumatum est. Hic Florencius floride fuit etatis, excellenter graciosus inter
 50 omnes primates Alemanie, qui xii annis strenua probitate comitatum rexit Hollandie. Post cuius obitum Otto Traiectensis episcopus suscepit Wilhelmum Hollandie domicellum in tuicionem, consimiliter et comitatum eiusdem in gubernacionem. Per cuius potenciam idem episcopus Trentones devicit, Kovordienses subegit, et terram eorum nemine resistente quando voluit introivit. Dominus autem de Nigello per quosdam amicabilem internuncios eidem episcopo postmodum reconciliatus est, ut collegiatam ecclesiam edificaret in eodem campo quo frater eius dudum interemptus est.
 55 Anno dehinc Domini mclxvii^o vi kalendas ianuarii Machtildis comitissa decessit a peregrinacione presentis seculi, que tumulata fuit apud puellas
 60 cystersiensis ordinis Losdunensis monasterii, quod ipsa pro remedio peccatorum suorum devote construxit et adiectis prediis honorifice consummavit.

31, 37, 39, 42 zie bij reg. 3

33 en 40 nigello IIM vigello II

34 omnium cetM ontr G

37 corbiaco II torbiaco M corbiato B corbraco A1 torbraco A2D corbraca A3 torbrato C

39 cum teutonicis cetM ontr G

agnati cet agniti M cognati A3 cognati GCD2

46 amorherios GCM amorheyros (met y geschreven over iets onleesbaars) F amorereos A emorroydes B amoroydes D123 amorroydes D4 Er zal wel haemorrhages bedoeld zijn, want van de schrik krijgt men geen haemorroiden.

48 reynsburgense FG13M rijsburgense G2 rynesburgense D2 rinesburgense cet cenobium cetM monasterium G

53 potenciam cetM potestatem A12

55 nigello A3BCDM nygello A12 vigello G vigillo F

56 edificaret cetM ontr A Dit is verholpen door erigisset achter ut A1, fundaret achter reg. 57 est A2 (vandaar Furm en Lap), fabricaret zelfde plaats A3.

60 ordinis IIM ontr AC ad scänis D ordinis ad scandis B Wat men bij dit laatste heeft gedacht, be-grijpen wij niet.

Caput 70a

1. *Proc. 9* Anno Domini 1235 Wilhelmus Florentii comitis filius erigitur atque in dominum et in Hollandie comitem sublimatur. Cui nobilis Elisabeth, filia ducis de Brunswic, in coniugem ducitur et cursu ecclesie legeque ewangelii matrimonio sociatur, de qua filius nomine Florentius gignitur, per quem post mortem patris Hollandia decoratur.
3. *p. 10*
6. *Proc. 5* Honorius papa Fredericum imperatorem sibi et Romane ecclesie rebellem comperiens, eum anathematizavit et barones ab eius fidelitate absolvit.
(*uit Mart. p. 439*)
7. *p. 11* Postquam autem Fredericus ab Innocentio papa depositus esset ab imperio, principes elegerunt contra eum lantgravium Thuringie, quo post parvum tempus mortuo Wilhelmus comes Hollandie contra ipsum eligitur, sed in brevi a Fresonibus occiditur et sic uterque benedictione caruit imperandi.
(*uit Mart. p. 471*)
8. *Annales S. Eodem tempore (i.e. mei 1245) dominus archiepiscopus Coloniensis et Moguntinensis . . . conveniunt et lantgravium Thuringie ibidem presentem eligunt in regem . . .*
Panthaleonis Colon. p. 540
11. *p. 541* Post mortem Henrici regis . . . Post paucum tempus papa mittit in Germaniam legatum Petrum dyaconum cardinalem Sancti Georgii ad velum aureum pro novo rege creando in Theutonia.
13. *p. 542* Ipso anno Petrus legatus et multi episcopi, videlicet Conradus Coloniensis, Syfridus Moguntinensis, Arnoldus Trevirensis, Gerardus Bremensis et multi alii episcopi et dux Brabantie cum multis comitibus in campum iuxta villam Worinch conventum faciunt et novum regem eligunt Wilhelmum comitem Hollandie admodum iuvenem . . .

Caput 70b

4. *Stoke III* Doe grave Willam hadde ontfaen
886-888 De ghifte van den conincrike,
Wilde hi voer Aken haestelike . . .

Caput 70a

Occiso Florencio serenissimo principe filius eius Wilhelmus huius nominis secundus comes Hollandie xiiii^{us} hereditarie sublimatus est, ducens in uxorem Elisabeth filiam ducis de Brunswijc preclaram virginem, de qua genuit Florencium succedentem Hollandie comitem. Hic Wilhelmus a primevo

5 iuventutis sue tempore magis adamavit rigorem ferri quam nitorem auri. Eisdem temporibus Fredericus imperator ab Honorio papa dudum excommunicatus per Innocencium quartum ab imperiali dignitate destitutus est et lantgravius Turingie per officiales imperii Romanorum rex electus est. Sed idem lantgravius ad paucos annos supervixit et Romanum regnum denuo

10 vacare cepit. Quapropter idem apostolicus de generali consilio fratrum suorum dominum Petrum Capucium ad Velum Aureum sancti Georgii dyaconum cardinalem delegavit in Germaniam, monens ut officiales iterato celebrarent electionem regiam. Electores itaque convenientes apud pagum Woringie elegerunt in regem Wilhelmum domicellum Hollandie, protestantes

15 ipsum potenciosem esse principem in regno Germanie. Et ecce quam primum publicata fuit electio, tocius milicie solempnis erat exaltacio, nam et idem electus vicesimum agens annum adhuc fuit imberbis, rubore decorus, cute candidus, crine nigerrimus, statura procerus ac in dispositione tocius corporis collaudandus.

Caput 70b

Sed quoniam idem adolescentulus electionis sue tempore fuit armiger, ideoque cum repentina festinatione preparata sunt omnia, quecunque sibi fuere necessaria, ut secundum ritum christicolarum imperatorum miles fieret, antequam Aquisgrani dyadema regni susciperet. Et quod plerique milites

5 moderno tempore parcimoniis intendentes obmissis sumptuosis solempnitatibus saltim per collaphum militarem dignitatem accipiunt, ideoque multi regulam eiusdem ordinis ignorantes debite militare nesciunt. Quamobrem materiam aliquantisper prorogare decrevimus et presenti cronographie dignum annotare duximus, qualiter hic Wilhelmus secundum christianam

Cap. 70a

- 1 serenissimo *cet* strennuissimo *A*
 huius nominis *cet* nominis huius *A*
- 3 brunswijc *G1B* bruuswijc *FD3* brunswici *C* brunswijck *D2* bruynswijc *G3A12D14* bruynswic *G2*
 brwijswijc *A3* *ontbr M*
- 7 quartum *cetM* *ontbr G*
- 8 est *cetM* *ontbr A* (*zinsnede overgeslagen A3*)
- 9 ad *cetM* *ontbr A*
- 15 primum *cetM* plurimum *A*

Cap. 70b

- 6 collaphum *IIM* colaphum *III*
- 9 wilhelmus *III* wilhelmus qui *II* *enige regels ontbr M*

Caput 70c

„In de praktijk sloegen deze eisen en verboden wel op werkelijke toestanden, maar dat ze juist tot de ridderregel moesten worden gerekend, komt voor verantwoording van Beka zelf.”

Jkvr. Dr J. M. van Winter, Ridderschap Fibulareeks 11, Bussum 1965, blz. 57.

Cap. 70c

- 1 hec est itaque regula *IIA* hec itaque est regula *B* hec itaque regula est *D*
cum devota recordacione *IIA* cum devocione recordacionem *BCD*
- 2 officium *FM* ontbr *cet* missam *achter* passionis *A* missam *achter* diurnatim *G* ontbr *cet*
Kennelijk is in apograaf I iets overgeslagen, dat op verschillende wijze is geëmendeerd. Wij menen dat missam ergens op de kant heeft gestaan.
- 4 et *IIA3C* ac *D* atque *M* aut *A12* ontbr *B*
- 11 nosse *GAICD4* nosce *FA23D123* ontbr *B*
- 13 eiusdem *cetM* eius *A*
- 17 subsequentem *IIIM* ontbr *II*

- 10 institutionem miles effectus est atque regulam militaris ordinis cum summa festiuitate professus est, ut ex eo discant moderni milites, quale iugum in ordine suo susceperunt aut certe quale votum in professione sue regule promiserunt. Itaque preparatis omnibus post ewangelium solemnis misse, prefatus Wilhelmus armiger coram cardinali productus est per regem Bohemie,
- 15 dicentem in hunc modum: „Vestre reuerencie, pater almiflue, presentamus hunc electum armigerum, deuotissime supplicantes quatenus uestra paternitas uotiuam eius professionem accipiat, ut militari nostro collegio dignanter ascribi ualeat”. Dominus autem cardinalis in pontificalibus assistens ornamentis eidem dixit armigero, secundum ethimologiam eiusdem nominis,
- 20 quod est miles: „Oportet unumquemque militare uolentem esse magnanimum, ingenuum, largifluum, egregium et strennum. Magnanimum quidem in aduersitate, ingenuum in consanguinitate, largifluum in honestate, egregium in curialitate et strennum in uirili probitate. Verumptamen, antequam uotum professionis tue facias, cum matura deliberacione iugum regule prius audies.

Caput 70c

- Hec est itaque regula militaris ordinis: in primis cum deuota recordacione officium dominice passionis diurnatim audire, pro fide catholica corpus audacter exponere, sanctam ecclesiam cum ministris eius a quibuscumque grassatoribus liberare, uiduas pupillos et orphanos in eorum necessitate
- 5 protegere, iniusta bella uitare, iniqua stipendia renuere, pro liberatione cuiuslibet innocentis duellum inire, tyrocinia non nisi causa militaris exercitii frequentare, imperatori Romanorum seu eius patricio reuerenter in temporalibus obedire, rempublicam illibatam in uigore suo permittere, feodalia bona regis uel imperii nequaquam alienare, ac irreprehensibiliter apud Deum et
- 10 homines in hoc mundo uivere. Hec statuta militaris regule si deuote custodieris et pro posse sive nosse diligenter adimpleueris, scias te mereri temporalem honorem in terris et post hanc uitam requiem eternam in celis”. Hiis autem expletis dominus cardinalis coniunctas manus eiusdem tyronis clausit in missali super lectum ewangelium, ita dicens: „Vis ergo militem ordinem in
- 15 nomine Domini deuote suscipere et regulam tibi uerbotenus explicatam pro tua possibilitate perficere?” Respondit armiger: „Volo”. Dominus autem cardinalis subsequentem exinde professionem eidem armigero dedit, quam et idem armiger palam omnibus in hunc modum legit:

---

12 aut *cetM* atque *G*

19 eiusdem *cetM* huius *G*

24 professionis tue *cetM* tuum *G*

Caput 70d

21

*Van deze brief is geen andere overlevering bekend.***Cap. 70d**

- 3 dyaconi cardinalis *cetM* dyaconum cardinalem *A12*
 5 gestis *IIBM* *ontbr III*, wat is verbeterd door invoeging van dictis *A3* en peractis *D4*, terwijl een latere hand in *D3* uit een *G*-hs gestis invoegt.
 9 collaphisatus *IIM* colaphisatus *III*
 10 coronatus est *IIIM* coronatus *II*
 clamide *cetM* chlamide *A12*
 11 cuius t/m suadeo *cetM* *ontbr AB*
 21 sancte marie *III* sancte virginis marie *G* beate marie *F*
 cosmidyn *G23BCD134* cosmidin *G1* cosmidym *F* cosmedim *D2* cosmidijp *A2* cosmidrip *A3* cosmidiop *A1*
 25 solempniter *III* *ontbr II*
 in christo *cet* *ontbr G*
 26 wilhelmus comes hollandie *cet* comes hollandie wilhelmus *G*
 28 nostri *cet* nostri scilicet *G13* nostri sancti *G2*
 29 cardinalis *cet* cardinalem *A12*
 36 maiestatis *cet* pietatis *A*
 39 nam t/m subdiderunt *III* *ontbr II*
 40 hect *cet* hoc *G*

Caput 70d

„Ego Wilhelmus Hollandiensis milicie princeps sacrique imperii vasallus liber, iurando profiteor regule militaris observanciam in presencia domini mei Petri ad Velum Aureum dyaconi, cardinalis et Apostolice Sedis legati per hoc sacrosanctum ewangelium quod manu tango”. Cui cardinalis: „Hec devota

5 professio peccatorum tuorum sit vera remissio. Amen.” Hiis itaque gestis rex Bohemie grandem dedit ictum in collo tyronis, ita dicens: „Ad honorem omnipotentis Dei te militem ordino ac in nostro collegio te gratulanter accipio, et memento quoniam Salvator mundi coram Anna pontifice pro te collaphisatus et illusus est, coram Pylato preside flagellis cesus et spinis

10 coronatus est, coram Herode rege clamide vestitus et derisus est et coram omni populo nudus et vulneratus in cruce suspensus est. Cuius obprobria memorari te suadeo, cuius crucem acceptare te consulo, cuius eciam mortem ulcisci te moneo.” Quibus ita solempniter adimpletis idem novus tyro post dictam missam cum stridentibus bucinis, perstreptentibus tympanis et tinnientibus cymbalis

15 contra filium regis Bohemie tribus vicibus commisit hastiludium, et exinde cum gladiis enitentibus dimicando tyrocinium, celebravitque magnificis expensis triduanam curiam, ac donis largifluis cunctis magnatibus suam honorificenciam. Sed et dominus cardinalis interim omnem rem gestam per festinum nuncium litteratorie conscripsit, et dominus papa plerumque gavisus

20 ex hac fama dispensatori suo tenorem subsequentis epistole destinavit: „Innocencius episcopus, servus servorum Dei, rectori sancte Marie in Cosmidyn salutem et apostolicam benedictionem. Confitere nobiscum fili, qui tanquam vividum corporis membrum sentire nosti cum capite, nobis igitur tibi iocunde scribentibus, iocundus agnosce, quod v nonas Octobris in curia

25 iuxta Coloniam solempniter congregata, karissimus in Christo filius noster Wilhelmus comes Hollandie communi voto principum, qui in electione cesaris ius habere noscuntur, in Romanum regem ceteris principibus applaudentibus est electus, sicut per litteras regis eiusdem et dilecti filii nostri Petri sancti Georgii ad Velum Aureum dyaconi cardinalis nobis constitit manifeste.

30 Porro ut super gaudium quod de prospero gesto negocio est agendum tibi eciam de persona electi novum gaudium cumuletur. Idem rex, sicut eodem cardinali referente percepimus et publica fama testatur, est fidelis catholicus, animo prudens, milicia strenuus, propriis potens viribus, multorum principum consanguinitate et affinitate connexus, iuventute fervidus, experientia moderatus,

35 gratus moribus et specie corporis in oculis omnium graciosus. Quapropter speramus in Domino et ipsius potencia maiestatis, quod sub pedibus eiusdem regis persecutore calcato velociter et malignancium capitibus conquassatis, fides catholica, pax ecclesie, tranquillitas orbis ac fidelium status debeant ab Omnipotente per ipsum magnifice reparari, nam et innumerabiles magnates

40 huic electo protinus sua capita subdiderunt. Hec igitur dic et manda fidelibus, quos nosti de his rumoribus gavisuros. Datum etc.”

Caput 70e

6. *Stoke III* Met groter macht, met siere ghewelt,
893-894 Slouch hi daervoren sijn ghetelt.
9. *Ann. S. Pan-* Unde quidam ingeniosi inflexerunt torrentem, qui prope civitatem
thaleonis lambendo currebat ... factus est agger fortis et magnus ante
Colon. p. 543 inferiorem partem civitatis, immissusque torrens fecit amplum
stagnum inter castra obsidentium et civitatem. ...
13. *Stoke III 940* tMeeste water quam daer tumen
945 Dat water liep tot Aken binnen
In al de husen met omminnen;
Sodat si waenden verliesen tleven.
Doer noot moesten si hem opgeven
De stat, haer lijf ende haer goet.
950 Dat dede hem de grote vloet.
20. *Stoke III* Ende wart ghecroent bi liever stade
p. 172 noot: Op des stoel, sijts ghewes,
lezing BC Als tevoren bescreven es,
Te heilichmisse te Aken binnen. (=Allerheiligen)
26. *Stoke I 963* ... de heren van den rike
Ende coren ghemeenlike
965 Seven prensen, de kieser zouden,
Dies waerdich waren, wien si wouden,
Die Roomsche keiser soude wesen.
Nu sijn zeven heren te desen:
Dre ardsche biscoppe, vier leke heren,
970 Die men hier mach bi namen leren:
Van Almaengen de cancelier,
Die van Mensen es een al hier,
Entie van Trieren es een van allen,
Die es cancelier van Gallen,
975 Entie van Coelne also wale,
Die cancelier is van Ytale.
Dit sijn dre gheleerde heren.
Die vier leke willic u leren:
Daer pleghet die ene of te sine
980 Die palesgrave van den Rine,
Die is drussaten des riken ghenant;
Die ander es van Zassenlant
Die hertoghe, die des ghelike
Dat zweert voert van den rike;
985 Die derde, die ne staets niet ave,
Dats van Brandenborch die marcgrave,
Dats des riken camerlync;
Die vierde, dat es ware dinc,
Dat is die coninc van Behem:
990 Scinke des riken noemt men hem.

Caput 70e

Interea cum adhuc electus rex in exultacione resideret apud Woringiam, atque triduanam iam explevisset curiam, quarta dehinc exorta luce, quando pruinae gelu graminosam terre superficiem in aurora constringeret, tubicinatum est castra tollere et civitatem Aquensem obsidione cingere. Cives autem Aquenses

5 econtra festinaverunt extimplo portas claudere et valvas obstruere. Nec mora quin idem electus cum invictis bellatoribus papiliones in girum erexit et cum principibus consilia tractavit, qualiter aliquod machinamentum posset excogitari, quo regia civitas absque tormentis posset obtineri. Denique per quosdam ingeniosos opifices decretum est, ut populare vulgus vallum pro-

10 cere celsitudinis extrueret ac urbem in modum aggeris undecunque cingeret, et quoniam eadem civitas in convallibus moncium situata plurimis aquis sulphureis est irrigua multisque fontibus limpidissimis superhabunde fluida, ideoque semper inundans aqua nullibi defluentem habens meatum, adeo breviter incepit exuberare, ut nullus civium absque navigio proprium domicilium commode posset exire. Hoc igitur gravi dispendio burgenses afflicti

15 promiserunt electo regi portas urbis absque rebellione patefacere et eundem pro vero domino votive suscipere, ut circumseptum vallum infringi preciperet ac inundantem aquam consueto meatu manare permetteret. Igitur infracto vallo rex ultima die mensis octobris urbem ingressus est, et ab universis civibus

20 gracie susceptus est. Postera vero die, que est Omnium Sanctorum festiva solempnitas, universa multitudo prelatorum et principum deduxit electum regem ad basilicam perpetue Marie virginis, ut solempnem benedictionem acciperet secundum ritum antique consuetudinis. Quem Monasteriensis et Mindensis episcopi simul ornaverunt infra sacrarium, sed eundem Leodiensis

25 et Traiectensis episcopi vestitum ornamentis leviticis in modum dyaconi produserunt ante regale solium. Quem extunc Coloniensis archiepiscopus cancellarius Ytalie collocavit in sede maiestatis, ita dicens: „Super thronum regni gloriose sedeas, iudicium et iusticiam in terra facias”. Archiepiscopus vero Maguntinensis cancellarius Germanie cum oleo sanctificato dextram eius

30 foris unxit, ita dicens: „Consecrare te dignetur omnipotens Deus in regem

Cap. 70e

7 qualiter *IIIM* quatenus *II*

8 obtineri *cet* abstineri *FD3* obstineri *A3*

11 convallibus *FABM* vallibus *G* convallium *C* convallum *D123* convallum *D4*

14 incepit *cet* cepit *GB*

20 susceptus est *GBM* susceptus *C* receptus est *FD* receptus *A*

22 perpetue *cet* beate *G*

23 acciperet *IIIM* accipiat *II*

27-30 super t/m dicens *cetM* ontbr *CD*

D2 heeft dit trachten te herstellen door de woorden *reg. 27* dicens: *Sede in solio regni et fac iusticiam in universo mundo. Archiepiscopus Maguntinensis cancellario (!) Germanie unxit manus suas intus et foris, ita dicens: Consecrare etc. Waar de nogal onnozele schrijver van D2 deze woorden vandaan heeft, is mij niet duidelijk, maar misschien hebben we hier een deel van een andere overlevering van het nogal vreemde fragment van Beke.*

29. *Mart. Polonus* Et licet isti tres Ottones per successionem generis sui regnaverint, post tamen institutum fuit, ut per officiales imperii imperator eligeretur. Qui sunt 7, videlicet 3 cancellarii, scilicet Maguntinus cancellarius Germanie, Treverensis Gallie et Coloniensis Ytalie; marchio Brandenburgensis camerarius, Palatinus dapifer, dux Saxonie ensem portans, pincerna rex Boëmie. Unde versus:
 Maguntinensis, Treverensis, Coloniensis,
 Quilibet imperii fit cancellarius horum,
 Et palatinus dapifer, dux portitor ensis,
 Marchio prepositus camere, pincerna Boëmus:
 Hii statuunt dominum cunctis per seculi summam.

Wij hebben overigens het gevoel, dat wat anders de bron is, maar wij hebben ze niet kunnen ontdekken. Dit staat het dichtst erbij van alle bekende bronnen.

57. vlg. cap. 72g, reg. 1-2.

Caput 70f

1. *Stoke III* Alle de heren ghemeenlike
 954-56 De van den rike hilden leen,
 Ontfinghent van hem, groot ende cleen.
- 2-10. *Proc. p. 12* Post hoc nobilissimus Romanorum rex percipiens castrum in regni sui umbilico situm, scilicet in loco qui dicitur Keyzerswart, se nollens suis iudiciis inclinare, ipse paratissimus convocata multitudine Hollandensium necnon aliorum suis mandatis semper astantium, ad prefatum castri locum tendit, illud per annum obsidens. Cuius tandem castellanus regis se optulit voluntati. Cui et rex propter fidelitatis confirmationem . . . renovatoque homagio sibi suisque heredibus castrum contulit a Romanorum regibus feudali iure perpetuo possidendum.

Cap. 70e

- 35 regis *IIIM* regni *II* (*minder goed wegens regis reg. 38 in alle hss; hoewel Stoke heeft: van den rike*)
 28 en 36 et *moet wegens de volgende coniunctivus misschten als ut gelezen worden.*
 36 regnum *cetM* imperium *A*
 40 bavarie *cetM* brabantie *F*
 43 regis *IIIM* *ontbr II*
 48 singillatim *cet* sigillatim *M* singulatim *FA12*
 53 consilium *IIA3CD2* concilium *A12BM* *Vermoedelijk heeft Beke deze woorden ook niet onderscheiden*
 54 episcopus eius *cetM* eius *A3* *ontbr A12*
 56 lubbertus *cetM* lubertus *A13* lumbertus *F*
 58 ita *IIA12B* (*heeft meer zin*) itaque *A3CDM*
 cunctis *cetM* *ontbr A*
 59 regni *cetM* regis *G*

Cap. 70f

- 1 itaque *GBDM* utique *FAC*
 3 ididem *cet* ibidem *GA3* *ontbr B*
 diversis *cet* diversorum *A* *reg. 3-4 luidt in M: impugnans illud diversinonem (!) nam etc.*
 5 frontis *cetM* pontis *G*
 6 habunde premonitus *cetM* premunitus habunde *G*
 9 recepit *cetM* accepit *G*
 sibi *cetM* *ontbr G*

Romanorum, qui David per manum Samuelis prophete regem inungi iussit super populum Hebreorum." Archiepiscopus Treverensis cancellarius Gallie manus illi superimposuit, ita dicens: „Descendat in te spiritus sapientie, intelligentie, sciencie, pietatis, fortitudinis et consilii, replearisque spiritu timoris Domini". Marchio quidem Brandeburgie regis camerarius anulum sibi tradidit, ita dicens: „Accipe signaculum monarchie, et Romanum regnum in suo vigore conserves, quod ab incursione barbarorum invicta virtute defendas". Dux autem Saxonie regis iusticiarius donavit ipsi gladium, ita dicens: „Accipe sceptrum regium, et rebelles severa correctione potenter affligas omnesque benevolos in tranquilla pace gubernes". Dux equidem Bavarie comes palatii seu dapiferarius dedit ipsi globum aureum ita dicens: „Accipe globum spericum et omnis terre naciones Romano regno subicias ut gloriosus augustus appellari valeas". Rex dehinc Bohemie regis pincernarius de consensu Coloniensis archiepiscopi coronam argenteam capiti suo superimpressit ita dicens: „Accipe dyadema splendidum et sis in virtuosis actibus adeo choruscus in terris, ut coronam eterne felicitatis habere merearis in celis". Post hec autem circumstantes principes adorantes maiestatem regiam, acclamaverunt ipsi salutem, laudem et gloriam; accedentesque singillatim primates ad regale solium prestiterunt eidem debite fidelitatis homagium. Hiis igitur in mira solempnitate peractis idem rex per plenam ebdomadam festivam explevit curiam, cunctisque principibus sue dicionis patefecit excellenciam. Demum octavo die convenientes officiales imperii statuerunt archanum colloquium, ut de commoditate regis tractarent speciale consilium, quatenus magnifici viri scilicet Otto Traiectensis episcopus eius patruus et Henricus Brabancie dux ipsius avunculus, eiusdem regis consiliatores seu auxiliores forent et iuvenilem animum eius a belli strepitu temperarent. Dominus vero Lubbertus regalis abbas Egmondensis, vir maturus et egregius, constitutus est eius esse vicecancellarius. Quibus ita gestis rex in magna gratitudine cunctis principibus valedixit et universa castra Romani regni studiosius perlustravit.

Caput 70f

Omnes itaque castellanii sibi debitam exhibuerunt obedienciam, preterquam solus castellanius apud Imperatoris Insulam. Quapropter et ipse rex iamdictum castrum cum invictis circumvallavit armigeris, impugnans ididem diversis tormentorum ingeniis. Nam creberrimi iactus saxorum quassaverunt turrets et menia, aliquociens eciam aries ferrati frontis impegit portas et antemuralia. Econtra vero castellanius victualibus et armis habunde premunitus fuit, qui per annum et amplius ipsum castrum honorifice defensavit. Deficientibus demum victualibus idem castellanius expetivit veniam, quem et ipse rex obtento castro recepit in graciam, ut sibi de cetero fidelis esset, nec rebellionem adversus eum aliquatenus attemptaret.

4. *Stoke III 973* Met blieden ende met anderen werke
Laghen si vor Waerden . . .
9. 980-82 Doe moesten si dor de noot
Dat huus rumen ende opheven
Den coninc . . .

Caput 70g

3. *Proc. p. 14* Hoc tempore floruit magister Albertus Predicatorum ordinis et Coloniensis archiepiscopi suffraganeus, cuius ingenium mirabilisque scientia scriptis laudabilibus ostentatur

---

Cap. 70g

- 1 theophania *cet* epiphania *A13M*
- 2 ibidem *cetM* ontr *G*
- 11 affuerunt *cetM* fuerunt *A*
prepararunt *cet* preparaverunt *ABM*
- 14 qui *cetM* quod *A12*
convivas suos *D4M* convivia sua *G* convivas suas *cet* (waarschijnlijk reeds fout in apograaf I, die later is verbeterd)
- 15 infra *cetM* intra *A*
- 17 expectaret is het laatste woord van F; van f° 183 zijn slechts zes regels beschreven; de rest van de *Chronographia* ontbreekt.
- 24 quid *GA3M* quot *D2* quod *cet* Dat deze wat gewrongen zijn ook anderen heeft gehinderd, blijkt uit het feit, dat Fürm quare in longius afdrukt, Buch in zijn Aan schrijft quid moror longius, en Lap een nieuwe zin begint met Quid longius. Ditzelfde doet hs. B . . . intulit. In tantum ergo algor etc.
- 28 copiosam *cetM* copiam *G*
- 30 simul *cetM* ontr *B* multis *G*
- 33 florida *cetM* morida *G2* anorida *G13*, in *G3* door latere hand verbeterd in florida.
marcescens *cetM* merces omnes *D*
- 35 desudaverant *cetM* desudaverunt *A12B* sudaverunt *A3*
- 41 pontifex *cetM* episcopus *G*

Caput 70g

Demum appropinquante theophania Domini rex migravit ad Coloniam, ut ibidem in honore trium magorum solempnem immolaret hostiam. Fuit etenim illis diebus regens et legens apud Coloniam dominus Adelbertus Ratisponensis episcopus de ordine predicatorum, magnus in nigromancia, 5 maior in philosophia sed maximus in theologia. Qui regem humillime precabatur, ut in die solempni secum discumbere dignaretur. Rex autem sperans aliquod prodigiale signum videre, noluit eidem reverendo patri preces supplices denegare. Celebratis igitur epiphanie sollempniis idem episcopus a studorio suo progrediens regem cum sua familia gracie suscepit, quem extra cena- 10 culum in quodam viridario secum adduxit, ubi ministeriales mire pulchritudinis affuerunt, qui ad convivalem leticiam quevis necessaria prepararunt. Fuit utique diebus illis hyemps asperrima totaque superficies terre cooperta nive maxima, quapropter universa multitudo procerum murmurare cepit adversus episcopum, qui in tam horrido frigore convivas suos absque foco 15 prandere iussit infra pomerium. Sed postquam dominus episcopus futurorum omnium conscius una cum rege resideret ad mensam, et omnis conviva secundum statum dignitatis sue locatus expectaret escam, ecce glaciei et nivis immensa moles in momento disparuit, ac estivalis calor emicantibus solis radiis ferventer invaluit, terra gramineum germen edidit, et vernantes flores in 20 mira venustate protulit: una quevis arbor frondes extimplo viruit et maturos fructus ad vescendum cunctis exhibuit, vinea florens odorem suavitatis reddidit et recentes uvas in ubertate magna cito prebuit, garritus volatilium applaudentibus alis illic intonuit, quarum grata modulacio accumbentibus magnam exultacionem intulit; quid ergo longius? algor hyemalis frigiditatis prorsus evanuit, et fervor estivalis caliditatis in tantum efferbuit, ut quidam discumbencium propter aeris intemperiem exutis duplicibus indumentis seminudos se facerent, et plerique sub frondosis arborum frondibus hincinde refrigerum appeterent. Ministeriales vero detulerunt ubique copiosam epularum plenitudinem, ita ut superhabunde saciarent populosam convivarum multitudinem, 30 et letatus est rex cum simul discumbentibus in eadem curia, tot et tanta cernens inaudita mirabilia. Expleto demum convivio turba ministerialium quasi fantasma disparuit, garritus avium omnino siluit, germen arboreum confestim evanuit, florida tellus marcescens exaruit, copia nivis iterato rediit, et repentinum gelu truculenter inhorruit, ut omnes qui pridem exutis vestibus 35 desudaverant infra convivium, nunc trepidantes accelerarent ad ignem infra cenaculum. Hiis autem in mira iocunditate peractis Adelbertus episcopus instanter exoravit regem, quatenus fratribus suis predicatoribus claustralem aream in civitate Traiectensi vellet expetere et eisdem pro stabilitate regni sui munificas elemosinas attribuere. Rex autem supplicatorias preces eiusdem 40 reverendi patris clementer exaudiens Traiectum exinde descendit, quem Otto pontifex eius patruus cum prelatibus et civibus gracie suscepit. Qui de fidelium suorum consilio burgensis effectus est et extunc spaciosam campi planiciem

Caput 70h

4. *Van deze brief is geen andere overlevering bekend.*

Caput 70i

De juiste sterfdatum van bisschop Otto III (26 of 27 maart) wordt door Beke aan Otto I toegeschreven.

Cap. 70g

- 44 antedictis *cetM* eisdem *A*
46 receptus *cetM* susceptus *GB*

Cap. 70h

- 1 et *cet ontbr A*
2 ghazoflacium *cet* gazophylacium *GB*
3, 7, 16 magunciam *III* mogunciam *G* vgl *cap. 59b reg. 45*
4 eisdem *cet ei G13B*
6 debitam *cet ontbr A*
7 presencium *cet presentis A*
9 waldighe *D* waldoghe *C* waldigk *B* waldecke *A* waldegge *G*
11 vestram *cet ontbr G23*
12 magnipotencie *cet* magnificencie *G23A*
14 dinoscitur *cet* dinoscuntur *BD*
18 ambassiatores *cet* ambassatores *A12* ambaciatores *A3B*

Cap. 70i

- 2 gore *cet ghore AM*
6 confessoris *cetM ontbr GB*
11 ii^o nonas *cetM* 2° nonas *B* iii^o nonas *D34* 3° nonas *D1* nonas *D2* *De sterfdatum wordt verschillend opgegeven (Fijnacker Hordijk, Ned. Archievenblad XX, 52-53). De Tabula Egmondana heeft 3° non. aprilis, wat wel onafhankelijk van D is ontstaan, daar de Tabula eer met A dan met D overeenkomt.*

infra civitatem nemine contrariante mercatus est, quam ad structuram claustrum donavit antedictis fratribus in elemosinam, insuper et auri fulvi satis
 45 magnam copiam. Denique confirmatis ab eo libertatibus civitatis et ecclesie idem rex gloriose receptus est infra comitatum Hollandie, qui et in Haga regale palacium contruxit, ubi de causis arduis regni tribunale consistorium frequentavit.

Caput 70h

Civitatenſes autem et caſtrenſes imperialis camere reddiderunt eidem benivole cenſum regium, ita quod indeficienti theſauro ſuum exuberaret ghazoſilacium, quique pro tractatu generalis pacis convenerunt apud Magunciam, deſtinantes eidem per ſollempnes nuncios hanc epiſtolam: „Glorioſo domino ſuo
 5 Romanorum regi Wilhelmo conſules et iudices plus quam lxx civitatum ſuperioris Germanie debitam reverenciam et obſequium perhennale. Excellencie veſtre tenore preſencium declaramus, quod nobis apud Magunciam exiſtentibus die xxix^a menſis iunii ad generale colloquium mediante nobili viro A. de Waldigghe imperialis aule iuſticiario, firma pax et treuge ſtabiles
 10 ſuper univerſis guerris et diſcordiis ſunt ſtatuſe. Quapropter maiſtatem veſtram regiam humiliter exoramus et conſulimus quantum licet, quatenus pacem terre ſalubriter inchoatum per litteras magnipotencie veſtre iam dignemini confirmare, eo quod veſtrum commodum utilitatem ſalutem importare diſnoſcitur et honorem, ſcientes quod veſtre ſerenitatis adventum nobis
 15 ſalubrem ad partes noſtras cum ingenti deſiderio preſtolamur. Datum apud Magunciam ultima die menſis Iunii”. Rex igitur hac epiſtola gratanter accepta pacem inchoatam ſub banno capitalis ſentencie firmiter obſervari precepit, quinqummo prelibatos ambaffiatores ditatos regiis muneribus ad patriam honorifice deſtinavit.

Caput 70i

Eiſdem diebus dominus epiſcopus cum eccleſia Traiectenſi glorioſo regi conqueſtus eſt, quod idem epiſcopus a comite de Gore tam in poſſeſſionibus quam in hominibus iniuriatus eſt. Quapropter et ipſe rex eundem comitem citari fecit ad ipſius preſenciam, ſed et ipſe comes nequaquam comparere
 5 volens abſentavit ſe per obſtinatam contumaciam. Rex autem coram altari ſancti Martini confeſſoris arma protinus induens, indelinenter equitans, predictum comitem capiens et terram eius depopulans cum victorialis laude Traiectum revenit, captivum comitem epiſcopo dedit ac eundem dignitate ſui nominis iure debito depravit.
 10 Anno Domini mcccxliv^o venerabilis pater dominus Otto Traiectenſis epiſcopus ii nonas aprilis obdormivit in Domino, tumulatus apud eccleſiam maiorem honore congruo. Hic Otto xvi annis egregie rexit epiſcopatum, quem in introitu ſuo pauperrimum invenit, ſed ſuperhabundantem in multis divitiis ſuis poſteris dereliquit.

Caput 71

- Bij cap. 71* Hoewel Beke de Ann. S. Panthaleonis heeft gebruikt, heeft hij hier aan een onbekende bron ontleend. Ann. Panth. p. 545: . . . obiit Traiectensis episcopus (=Otto III), quem episcopatum domnus papa contulit preposito Coloniensi de Vienna. Clerus autem Traiectensis, accedente favore populi, elegit decanum Coloniensem de Randinrode (=Goswinum, opm. van de uitgever), castra et munitiones episcopales eidem assignantes. Cuius dissentionis materia in curia domni pape ventilabatur.
(Prorsus alia narrat Beke, zegt de uitgever).

Caput 72a

Van 72a en 72b hebben wij geen bron gevonden, hoewel er duidelijk een ten grondslag moet liggen.

Cap. 71

- 1 goswinus GA2BM goswinus A1C goeswinus A3D
- 2 hetzelfde, behalve goswinus A1 goesswinus A2
- 5 distractus III destructus G andere zinsnede M
- 8 universale cetM generale A
- 10 conradus cet conrardus G23M
- 11 goswinus G23A12M goswinus C goeswinus G1A3BD
manus A12CD manum G13A3B manu G2M
- 12 renunciavit episcopatum III (rijmt) episcopatum renunciavit G1M cessit episcopatum renunciavit G23
autem IIIIM ontbr G
- 13 vigena GBC nigena A3D nygena A12
- 17 cum IIIIM ontbr G

Cap. 72a

- 1 henricus CM hericus GA12B heymericus A3 heymericus D
- 5 goswinus G2A12 goeswinus G13A3BD goswinus C
propinquus eorum cetM eorum propinquus GC
- 7 incursionibus IIIIM incursionibus G
episcopus cet ontbr A
- 8 intercuriones GC incursiones ABD incurros M *De samenhang elst in reg. 7 incursiones, invallen, en in reg. 8 intercuriones, bemiddeling, in beter latijn intercurus.*
- 12 conveniret GM convenirent III
- 13 decertaret M decertarent cet *Men kan aannemen, dat Beke -ent heeft geschreven als constructio ad sensum en dat G het éénmaal en M tweemaal heeft verbeterd.*
- 12-13 ut t/m pontificis ontbr A
- 13 henrici GBC henrici D
vero III ontbr G
- 15 dominorum illorum cet illorum duorum A
- 16 cum exercitu suo cet cum suo exercito A
- 18 circumstantis cet circumstantis GB
- 19 die GA3CD tempore B ontbr A12
- 20 presentis III huius G

Caput 71

Post obitum reverendi patris Ottonis Goswinus sancti Iohannis in Traiecto prepositus xxxvii^{us} electus est episcopus. Hic Goswinus ab Aemstel oriundus saltem ad annum vel paulo plus regens episcopatum vir erat simplicitati deditus et de rebus ecclesie minus bene sollicitus. Quapropter totus episcopatus in

5 brevi tempore tantundem pene distractus fuit, paulo pridem per dominum Ottonem gloriose sublimatus fuit. Provisores autem ecclesie tocius episcopatus utilitati fideliter intendentes coadunaverunt generale capitulum, ut de bono statu terre tractarent universale colloquium. Convenerunt enim ad hanc synodum Wilhelmus Romanorum rex egregius, dominus cardinalis Petrus

10 Capucius et Conradus Coloniensis archiepiscopus, in quorum presencia Goswinus electus astans honori cessit et oneri, ac in manu regis et cardinalis renunciavit episcopatu. Dominus autem cardinalis ad postulacionem archiepiscopi Coloniensis extunc Henricum de Vigena cathedrari iussit, cui similiter et ipse rex per pastorem baculum et anulum temporalem iurisdictionem

15 dedit. Fuit etenim Henricus eiusdem archiepiscopi consanguineus, vir illustris, constans et magnanimus ac ecclesie Coloniensis archidiaconus, pro quo totus episcopatus Traiectensis nimirum exultavit et cum graciaram actione Deum celi devotissime benedixit.

Caput 72a

Henricus itaque xxxviii^{us} ordinatus episcopus, quevis ecclesiastica ministeria pia sollicitudine sublimare studuit, nichilominus et temporalia iura strenua probitate gubernare disposuit. Sed livor et indignacio dominorum de Aemstel et de Woerden vehementer inflammari cepit adversus eundem episcopum, pro

5 eo quod Goswinus propinquus eorum destitutus esset per generale capitulum. Qui conspiratorie comiti Gelrie federati totum episcopatum assiduis perturbaverunt incursionibus, quibus Henricus episcopus viriliter se opposuit cum quibusdam suis ministerialibus. Denique post multas intercuriones diffinitum est, ut utraque pars in planicie pratorum virencium ad bellum campestre

10 conveniret et ibidem sub die determinata pro corona victoriae decertaret. Domini siquidem de Amstel et de Woerden contractis undecunque multis preliatoribus in magna superbia devenerunt ad locum certaminis, ut totis viribus disturbarent exercitum Henrici pontificis. Econtra vero iamdictus episcopus vasallos suos cum burgensibus fideliter ammonuit et arroganciam

15 dominorum illorum potenter domare disposuit. Cum itaque preliandi dies iam instaret, ut idem episcopus cum exercitu suo locum certaminis adiret, Coloniensis archiepiscopus diebus illis existens in Traiecto, preciosum anulum dedit Henrico pontifici dicens hec verba coram innumerabili turba circumstantis populi: „Fili precordialis, esto securus quoniam hodierno die per

20 intercessionem beati Martini confessoris almiflui atque per virtutem presentis anuli omnem rebellionem adversariorum tuorum egregie cohercebis et victoriam laudem de cunctis inimicis tuis sine dubio reportabis. Ego namque civitatem hanc cum matronis et canonicis fidelissime tibi custodiam et

---

 Cap. 72a

- 24 interim III ontbr G
 30 committerent cet committeret GC
 33 faceret cet reformaret A
 36 circaturam C c'tat^uam A12 certam curam A3B circum curam D1 circa curam D23 circa civitatem curam D4 (en ook E, waaruit Furr) circuitum G1 cicaturam (doorgestreept) c'taturam circuitum G3 c'tatur (enige letters open) circuitum G2 Uit deze lezingen is circaturam of certaturam als die van apograaf I te beschouwen. Wij nemen aan, dat de auteur circatura in de betekenis van rondgang heeft bedoeld, waarbij in apograaf II een verklaring heeft gestaan: circuitum, wat van alles nog het meeste zin heeft. M heeft helaas cap. 72a van reg. 15 af overgeslagen.
 agens cet gerens B
 37 undecumque III undique G
 39 regalis exercitus urbem recenter III exercitus regalis recenter urbem G
 40 arta cet arcta A12
 ergo cet igitur A12
 volens insequi III insequi volens G
 41 aliquantulam cet aliquantulum A
 42 sibi cet ontbr A geplaatst achter nemoque B
 43 evellere III avellere G
 44 atterere III conterere G
 De zin 46-58 rijmt slecht: captam - intromissum. Alleen D2 heeft intromissam, maar dat is onzin.
 48 observantes cet (misschien constructio ad sensum) observans BD12
 50 mei III ontbr G
 54 infringi III confringi G
 propria civitate III civitate propria G
 57 vestre magnificentie cet magnificentie verstre A12
 61 edidit III dedit G
 64 maiestatis nostre III nostre maiestatis G
 66 patenter GCD34 potenter ABD12

solempnem oracionem interim domino Deo exercituum pro labore tuo devote
 25 faciam". Henricus autem episcopus hiis auditis in Domino confortatus cum
 sonitu tubarum concrepantium et exercitu bellatorum decencium urbem
 egrediens campum belli decenter adivit ac acies suas ad preliandum sagaciter
 30 ordinavit. Interea cum hec agerentur apud Traiectum Wilhelmus Romanorum
 rex festino referente nuncio percepit episcopum et prefatos dominos contra-
 xisse populosum exercitum, ut in pratis virentibus committerent exosum
 prelium. Quapropter et ipse rex festinanter adunavit expeditos equites et
 elegantes pedites viam celerem versus Traiectum instituens, ut huiusmodi
 belli tumultum interciperet et pacis amicitiam utrobique faceret. Et ecce
 35 regalis exercitus per borealem portam vix urbem intraverat, cum epis-
 copalis exercitus per occidentalem portam civitatem iam exierat. Archie-
 piscopus vero Coloniensis cum matronis et canonicis circaturam agens et
 angulos civitatis in gyrum undecunque perlustrans, claviculariis indixit
 valvas urbis firmiter obserari et sibi claves portarum absque dilacione deferri,
 40 ignorans quod regalis exercitus urbem recenter esset ingressus ac infra muros
 sub arta clausura circumseptus. Rex ergo festinanter episcopalem volens
 insequi exercitum nullibi patentem adinvenit exitum et cum idem rex aliquan-
 tulam moram traheret, nemoque valvas urbis sibi cito patefaceret, ex animi
 sui vehementia cepit extimplo seras portarum evellere et vectes ferreos atterere,
 45 ut incessanter episcopalem insequi posset exercitum et iam inchoatum
 sequestrare prelium. Archiepiscopus vero Coloniensis hec intelligens ve-
 hementer anxius est, credens civitatem a rege fore captam et exercitum
 per clavigerorum ignaviam intromissum. Quamobrem et ipse cum matronis
 et canonicis urbis excubias observantes (!) regis presenciam confestim
 aggressus est, ac eidem facto silencio taliter allocutus est: „Domine mi
 50 rex, audiat vestra magnificencia quedam sermonis mei breviloquia. Regie
 maiestatis interest subiectum sibi populum in tranquilla pace regere, equitatem,
 iudiciam et iusticiam in terra facere. Nunc ergo salva vestra reverencia, si fas
 est dicere, vereor econtra, quod hac de causa cum armatis bellatoribus civita-
 tem occupastis serasque portarum infringi precepistis, ut burgenses a propria
 55 civitate possetis excludere ac eandem intromissis novis inquilinis potestati
 vestre subicere. Si autem hoc, quod absit, contra iusticiam attemptare pre-
 sumpseritis, me vestrum cancellarium confunditis et honorem vestre magnifi-
 cencie plerumque diminuitis. Quapropter vestram benignitatem clementer
 ammoneo, quatenus hanc urbem michi dignemini restituere et concives a
 60 violenta molestacione dimittere." Rex autem expletis sermonibus eiusdem epis-
 copi, tale responsum edidit in audientia circumstantis populi: „Venerande
 pastor et episcopo, sicut tua noscit industria, decet regem ubique bella suppri-
 mere et grassatores austera correctione potenter affligere. Discernas ergo quo-
 niam nobis dedecus esset et obprobrium, si in confinio maiestatis nostre
 65 populare committeretur hoc prelium. Ideoque militibus nobis adiunctis et
 armigeris civitatem hanc patenter introivimus et episcopum cum ministerialibus
 suis reconciliari decrevimus. Postquam autem intelleximus episcopum foris

esse cum civibus ad commitendum campestre prelium, maturavimus iter insequi festinanter eius exercitum. Igitur nobis aliquantis per exspectantibus, nemo comparuit qui nostratibus urbis patefecerit exitum et sic hactenus nostrum bene voluntatis cassatum cernis esse propositum. Unde securibus et malleis vectes et valvas infringi precepimus et vestigia precedentis exercitus insequi mandavimus, quatenus edictum bellum interceperemus auctoritate regia, et utraque pars sine conflictu cum pace rediret ad propria. Non enim estimare debes quod adversus Henricum pontificem aliquo modo fellitum geramus animum, quem paulo pridem ex bono favore te rogitante postulavimus in episcopum; quinymmo civitatem hanc sub nostram protectione benigne suscepimus, quando iam dudum promissa fidelitate burgensis effecti fuimus. Ut autem agnoveris, quoniam in dolo tibi non loquimur et episcopo sive civitati non irascimur, ecce iam urbem quam inopinate cepimus et exclusis civibus possidere possumus, tibi benigne restituimus et preconis voce tubicinari precipimus, quatenus nostri commilitones ad hospicia tendant, arma deponant et residuum diem in leticia deducant."

Caput 72b

Interea dominus episcopus adversus inimicos suos crudele bellum agens plerosque fugavit, multos occidit et dominos de Aemstel et de Woerden captivos apprehendit, quos extemplo funibus alligari precepit atque citra dextrarium suum trotantes infra Traiectum deduxit, et ecce quamprimum vespertinum cepisset intonare cymbalum idem episcopus urbem victoriosus ingressus est, et tam a rege quam ab archiepiscopo gloriose susceptus est. Ad quorum devotam supplicationem idem episcopus prelibatos captivos suscepit ad veniam, quibus eciam relaxata prisione magnam abinde fecit gratiam. Alterna vero die cum aurore iubar rutilantes incepisset exaltare radios, rex episcopo valedixit et pro quibusdam regni causis expediendis ad Hollandiam properavit.

Caput 72c

Et quia comes Gelrie iam pridem cum prefatis dominis de Aemstel, et de Woerden adversus Henricum pontificem fedus conspiracionis percusserat totamque terram Traiectensem assiduis perturbacionibus infestaverat, ideoque dominus episcopus cum copiosa turba plebis et milicie potenter intravit Veluam, concrematisque villis plurimis predam contraxit abinde maximam. Milites autem et incole de terra Gelriensi constanter in unum conglobati festinaverunt econtra raptam predam violenter excutere et adversus episcopalem exercitum crudele bellum agere. Sed dominus episcopus, ut vir imperterritus cum tubis stridentibus et vexillis fulgentibus adversus cohortes horribiliter aggressus est et profugatis adversis hostibus cum captivis et spoliis Traiectum gloriose reversus est. Ex quibus idem episcopus adeo ditari cepit, ut castrum fortissimum Vredelant adversus incursionem domini de Aemstel expensis magnificis edificaret, cum quo circummanentes rusticos a consueta rebellione consimiliter absterreret.

Caput 72d

1. *Proc. p. 19* Anno 1253 comes Flandrie, . . . multis principibus innumerabilique populi multitudine naves suas quodam maris littore applicat, quod incolarum vocabulo Westcappel dicitur et versus occidentem finis Zelandie appellatur.
- Stoke III 1109* Die grave van Giesen
2. *Stoke III 997* Dat van Vlaendren de gravinne
Margriete met enen hoghen sinne
Dede gâdren maghe ende man
1000 Ende woude Zeelant stoken an.
Haer quam te helpen menich grave;
Menich man van groten have,
Menich ridder, menich seriant . . .
3. 1007 . . . ende Fransoise,
Beide Pikaerde ende Vermendoise,
Pottvine ende Henewiere,
1010 Quamen alle met haer hiere,
Om Zeelant te conquereren.
7. 1041-42 . . . in Brabant
Tot enen parlemente . . .
10. 10667-67 Dit was gheseit den coninc
Tote Antwarpen, daer hi lach . . .
11. 1056 Dit was verraednesse fel.
12. 1051-55 Si souden den coninc houden daer
Met parlemente: want si vorwaer
Waenden: waer hire selve niet,
Datti vrouwe sonder verdriet
Zeelant soude winnen wel.
16. 1057-1060 Des conincx broeder jonghe Florens
Lach in den dunen haer ende ghens
Met sinen vrienden, met sinen here,
Ende was altoos op de were.
1072 Ende over te vaerne in Zeelant.
1089-90 Die wel waenden zonder were
Dat lant winnen . . .

Caput 72d

Anno Domini mcc liii^o Theobaldus de Ghisen et Walferdus de Berro comites cum Ghioto et Iohanne de Dampier filii(!) Margarete comitisse Flandrensis collegerunt innumerabilem exercitum ex Flandria, Francia, Pikardia et Pictavia, magnam expeditionem insistentes pro subiuganda Wallacria. Wil-

- 5 helmus autem rex econtra Florencium fratrem suum cum exercitu valido destinavit ad Zelandiam, ut Margarete comitisse contumeliosam edomaret arroganciam. Dux vero Brabancie regis avunculus controversiam hanc reconciliari(!) disponens, diem instituit ad interloquendum de concordia, quatenus utriusque partis exercitus sine conflictu rediret ad propria. Cum
- 10 autem apud Antwerpiam triduarum tractaretur interloquium, Margareta comitissa perperam intendens occulta legacione mandavit exercitus sui capitaneis, ut extimplo Wallacriam introirent et in absentia regis cum Florencio preside bellum anticiparent. At illi mandatis comitisse festinanter obtemperantes, cum centum et quinquaginta milibus armatorum trans-

(Vervolg blz. 204)

17. *Stoke III 1087* Voer hi bi Westcappel an.

1094 sConinx broeder Florens de jonghe.

1096-1101 Doe hi die viande voer hem sach,
 Ende ghinc hem tjeghen met stouten moede.
 De Vlaminghe, de des sonder hoede
 Waren, sijn op tlant ghetrect,
 Als diere niet op hadden ghemect
 Datter enighe liede waren.

19. *Proc. p. 19* . . . illam innumerabilem, immo inenarrabilem virorum honorabiliorum stragem potero denudare.

 Cap. 72d

- 1 walf'dus *cet* wolferdus *A3* walfridus *A12*
 2 ghioto *G1MA3* gioto *G23* ghyoto *A12BC*
 filii *cet* filiis *BM*
 4 *Blijkens vroegere vermeldingen, waar F kon worden aangehaald, is de juiste vorm wallacria A3 walacria cet wallakria M wallachria G Hetzelfde in reg. 12, 15 en 24.*
 8 reconciliari *IIIM* reconciliari *G*
 instituit *cetM* constituit *GA3B*
 12 capitaneis *cetM* capitaneos *A*
 et t/m anticiparent *ontbr A*

20. *Stoke III*   ... Ende dat here
       1090-81   Van Hollant ende van Zeelant mede
23. *1066-69*   Dit was gheseit den coninc
                               Tote Antwerpen, daer hi lach,
                               Ende hem des wel sere ontsach
                               Dattie gravinne lach op tmere ...
- 1074-75   De coninc voer al stillekine
                               Thuswaert ...
25.   1151-54   Dat si tehand baden om ghenade.
                               Den coninc wort dies te rade
                               Dor Gode ende om ontfarmichede,
                               Dat hi hem ghenade dede ...
26. *Proc. p. 20*   Legitur quod hoc bello ... plus quam XXX milia hominum deficiunt
                               preter captivos et submersos
27. *Stoke III*   Daer blever doot bi ghetale
       1126-29   Onder versleghen ende verdrongen
                               Ende in de zoute zee versonken,
                               Meer dan vijftich dusedent man.
28. *1116-19*   Die grave van Giesen gaf hem ghevaen
                               .....
                               Oec bleef heer Ghye ghevaen.
31. *Proc. p. 20*   Plures etiam profugi, armis et vestibus spoliati, sicut primi parentes,
                               nuditatem suam erubescentes, pisis virentibus virilia sunt tegantes
                               ... stultus ille Flamingorum populus ...
32. *Stoke III*   Daer mochte men menich moederbaren
       1134-35   Naect sien lopen achter velde.

- 15 fretaverunt ad Wallacriam, minime diffidentes contra Florencium obtinere victoriam. Econtra vero Florencius preses cum tubis stridulis et cornibus horrissonis in Westcappellis adversos hostes viriliter aggressus est, de quibus inopinatum tropeum die ~~iiii~~ⁱⁱⁱⁱ mensis iulii potenter adeptus est. Fuit etenim in eodem bello tam cruenta strages et horrendum excidium, ut Hollandie et
- 20 Zelandie populi permaximam multitudinem Flandriensium et Francorum interimerent et usque talum in occisorum cruore pugnando subsisterent. Interea rex omnem rem gestam per festinum nuncium intelligens et Margarete comitisse dolosam tradicionem intuens, deseruit Antwerpiam et repentino remigio profectus est in Wallacriam; et ecce fugitivi Flandrienses et Franci
- 25 depositis armis humillima prece regis adiere presenciam, quos et ipse ex misericordia motus suscepit ad gratiam. In eodem vero bello de parte Flan-drensi-um et Gallorum quinquaginta milia sunt occisa, quinquaginta milia submersa et quinquaginta milia captivata. Rex igitur comites de Ghisen et de Berro duosque filios Margarite comitisse captivos destinavit ad Hollan-
- 30 diam, qui et vulgarem populum omnino denudatum remisit ad Flandriam. Igitur unusquisque Flamingus pisis virentibus perizomata circumplectens et exinde bracas lumbis suis adaptans ad Flandriam nudus reversus est, et rex triumphalem laudem ab hostibus suis inopinate potitus est.

---

16 preses *IIIM ontbr G*
 17 adversos *cet adversus GBM*
 20 flandriensium *III flandrensi-um GM*
 24 flandrienses *IIIG flandrenses M*
 27 quinquaginta milia *achter bello reg. 26 G*
 31 flamingus *ABD134 flamiger G12CD2M flaminger G3*

Caput 72e

1. 1215-17   Van Vlaendren de gravinne,
Die des rouwe in haren sinne
Hadde ende dreef jamer groot.
2. 1236-37   Ende si ontboot altehand
Van Anjouwen den edelen grave . . .
2. 1244   De grave Karel . . .
4. *Stoke III*
1244-45   Die grave Karel, de dat siet,
Quam in Henegouwen tehant . . .
6. 1389-93   Hi ne ontboot den coninc dan,
Dat hi selve ende sine man
Recht tote Assche op der heiden
Sijns dre daghe wilde verbeiden:
Quame, of hi so coene ware.
7. 1410-11   Hi . . .
. . . gaderde sine liede tesamen.
8. 1415-17   Ende quam met sijns selves gheleide
Al tote Assche op der heide,
Op den voerghenoemden dach
8. 1431   Doe brac hi op . . .
9. 1436-39   Ende trac voer Valenchine,
Ende dede daer slaen an den velde
Sine pauwelioene ende ghetelde.
Kaerl, de der binnen was . . .
. . . . .
11. 1445-49   . . . voer weder van daer hi quam.
Als de gravinne dat vernam,
Wort si droeve ende seer ontdaen,
Ende sende boden herde zaen
An den coninc van Hollant.
14. 1454-57   Doe most si al openbaer
Haren zone gheven tehant
Van Henegouwen al dat lant,
Ende tlant van Aelst . . .

Caput 72e

- Margareta quidem comitissa ruinam sue gentis amare deflens sollicitavit Karolum Andagavensem comitem, fratrem sancti Ludovici confessoris et regis, blandis suggestionibus et largis stipendiis, ut idem comes cum exercitu copioso demum ad Hannoniam veniret, demandans regi, quod ipsum ad
- 5 committendum prelium in deserta planicie de Ascha potenter expectaret. Nec mora quin ipse rex cum electis bellatoribus in Ascham venit et Karolum comitem ad tres dies ultra prefixum terminum exspectavit. Denique rex avulsis castris exercitum suum direxit at Hannoniam, disponens circumvallare Karolum comitem infra Valisciniam. Sed Karolus magnanimitatem regis
- 10 intuens secessit ad Franciam, et extunc opidani domino regi portas aperientes recepti sunt ad gratiam. Demum per amicabiles internuncios Margareta comitissa Flandriensis amiciciam regis adeptam est, et omnis controversie discordia prorsus in hunc modum terminata est, quatenus Iohannes de Avennis primogenitus eiusdem Margarete, sororius regis, comitatum Han-
- 15 nonniensem et terram Alostensem in hereditatem acciperet, et Guido, qui minor natu fuerat, comitatum Flandrie possideret.

Cap. 72e

-
- 4 demum *ceM onbr A*
 6 venit *IIIM veniret G*
 8 avulsis *ceM evulsis A*
 9 valisciniam *M valesciniam A vallisciniam G12 wallisciniam G3 valissiniam BCD*
 12 amiciciam regis *IIIM regis amiciciam G*
 14 hannoniensem *ceM hannonie A*
 15 alostensem *G23CDM alestensem G1 alstensem A12 altensem A3 adescensem B*
 16 fuerat *IIIM onbr G In B staat qui minor erat natu*

Caput 72f

Codex Dunensis ed. J. B. M. C. baro Kervyn de Lettenhove, Bruxellis 1875, n° CLXI, p. 250.

4. Innocentius episcopus, servus servorum Dei, karissimo in Christo fidei Willelmo regi Romanorum illustri salutem et apostolicam benedictionem. Postquam divina potentia ecclesiam suam pacificare disponens, celsitudini tuae manifesta bonae voluntatis suae signa pretendit de via quam prospere procedas et regnes, obstantia offensionum scandala removendo, ita quod Conrado nato quondam Frederici olim imperatoris sublato de medio, alius jam superstes non sit, qui Deo tibi propitio tuis progressibus valeat adversari. . . . Rogamus igitur et requirimus magnitudinem tuam paternis tibi monitis suadentes, quatenus dilecti filii nostri P. Sancti Georgii ad Velum Aureum dyaconi cardinalis apostolicae sedis legati communicato consilio a caeteris te difficultatibus explicans ad veniendum in Ytaliam apparatu regio accingaris et festines te ad apostolorum limina Deo duce conferre ibidem circa festum Nativitatis Dominicae proximo venturum, recepturus sollempniter de manibus nostris imperii diadema. . . .
Datum Anagninae.
21. *Wij vinden dit feit in een brief van 5 juni 1251 (OB II 532).*

Caput 72g

Van deze brief is geen andere overlevering bekend.

Cap. 72f

- 6 pacificare III pontificare G
7 pretendant GCD23 pretendat BD14 pretenderat A bron: pretendit Het onderwerp is divina potentia, regnes III regnas G
8 filio G (bron: nato) quondam III iam III ontbr G
10 monitis III monicionibus G
23 graciosa privilegia IIIM privilegia graciosa G

Cap. 72g

- 5 defixa III infix a G
6 filio suo G23CM suo filio G1 filio cet
9 videlicet IIIM ontbr G

Caput 72f

Anno Domini mcecliiii^o dominus papa plerumque gavisus de prosperitate regis, cardinalem legavit ad Hollandiam, qui domino regi subsequentem destinavit epistolam:

- Innocencius episcopus servus servorum Dei excellentissimo filio Wilhelmo
 5 Romanorum regi salutem et apostolicam benedictionem. Postquam divina potentia suam ecclesiam pacificare disponens, celsitudini tue manifesta bonitatis signa pretendant(!) de via per quam prospere procedas et regnes. Ita quod Conrado filio Frederici olim imperatoris sublato de medio alius iam superstes non sit, qui Deo tibi propicio, tuis valeat progressibus adversari,
 10 rogamus igitur et requirimus magnitudinem tuam, paternis monitis suadentes dilecti filii Petri sancti Georgii ad Velum Aureum dyaconi cardinalis et Apostolice Sedis legati communicato consilio a ceteris difficultatibus te explicans, ad veniendum in Ytaliam apparatu regio succingaris et festina te ad Apostolorum Limina Deo duce transferre, ibidem circa festum nativitatis
 15 Dominice proximo venturum recepturus sollempniter de manibus nostris imperii dyadema. Datum etc.

- Rex igitur cum xii armigeris ut peregrinus Alpes transcendit, statum Ytalie sagaciter exploravit et ad presenciam domini pape demum in civitate Ianuensi clam accessit. Dominus autem apostolicus eundem regem suscepit cum sollempni gratitudine, quem eciam in festivo contubernio secum detinuit aliquanto tempore. Ad cuius supplicationem idem papa contulit abbatibus Egmondensis monasterii quevis ornamenta pontificalia, insuper et alia multa graciosam privilegia. Denique prelibatus rex domino pape valedicens Longobardis ignorantibus exivit Ytaliam, et cum inestimabili gloria receptus est in
 20 ulteriorem Alemanniam, ubi quantum honoris sibi quisque princeps impendit, presens hec epistola lucidissime manifestat.

Caput 72g

- Wilhelmus Dei gracia Romanorum rex semper augustus abbati Egmondensi vicecancellario graciam suam et omne bonum. Ut intellecta continencia status nostri in exultacione tuus respiret animus suscipiatque materiam gaudiorum, noveris quod, dum nuper partes superioris Alemannie adiremus,
 5 omnium vota in amplexione nostri domini sic defixa invenimus, ut cuncti tanquam mater super unico filio suo de mortuis suscitato viderentur nostris in aspectibus gratulari, nostris precise parendo beneplacitis et mandatis. Insuper accedat tibi ad cumulum gaudiorum, quod castrum Driesvelt et insignia imperialia, dyadema videlicet cum multis sanctuariis et ornatu ineffabili,
 10 lanceam eciam et coronam in nostro dominio iam habemus et pacifice possidemus.
 Datum Spire etc.

Caput 72h

2. *Proc. 22* Frisones sibi suisque parentibus hactenus rebelles manu armata proponit infringere necnon ipsius regali dominio subiugare.
5. 21 Anno 1255 Willelmus rex Alemannie pro imperiali benedictione proponens tendere necnon beatorum Petri et Pauli limina visitare, more prudentum studiose discutit nullam post tergum causam relinquere, que sibi suisque nobilibus posset respiciendi materiam generare . . .
6. *Stoke III 1511* So mocht hi dan ontfaen te lone
Van Romen de Keyserlike crone.
.....
- 1519 Die dat doet, hi moete riesen,
Sprac hi, want hier sijn de Vriesen
.....
- 1527 Onbedwonghen ende sonder danc,
Hi wort te rade eer iet lanc,
Dat hi de Vresen in alre wise
Soeken wilde op den yse.

Caput 72h

- Cum itaque rex apud ulteriorem Alemanniam regni negocia prospere dispenseret, ut ad exhortacionem domini pape pro cesarea benedictione versus Ytaliā iret, ecce Frisones secundum consuetam rebellionem tumultuare ceperunt in eius absentia, contrahentes assidue depredaciones ab Hollandia.
- 5 Rex ergo nolens aliquam obiurgacionis materiam emulis in tergiversacione sua relinquere, proposuit rebellantem Fresiam sibi primo subicere et hac subiecta pro imperiali benedictione versus Ytaliā tendere. Qui confestim in manu robusta Traiectum descendit et prelatos ecclesie simul in atrio sancte Marie congregavit, ut ibidem locum aptum exquireret, ubi capellam in honore
- 10 sancti Georgii martyris devote construeret. Dum autem ipse rex cum prelatibus resideret in iocundo contubernio et de curialibus causis optato frueretur alloquio, ecce quidam turbator sancte pacis ac intentor nove litis a remoto volatile saxum secrete proiecerat et regis honorandum caput fere contriverat. Quapropter circumsedentes prelati nimirum scandalizati sunt, quinymmo de
- 15 tanta presumptione plerumque stupefacti sunt. Rex autem eundem lapidem trutinando suscepit in manibus, huiuscemodi verba promens coram astantibus: „Reverendi patres, attendite quam talionem Traiectenses nobis impendunt, qui iactu tam grandis silicis nos absque demeritis necidare querunt, quorum fidelis conburgensis hactenus fuimus et quorum forenses hostes sub expensis
- 20 propriis laboriose subegimus. Sed vivit dominus et martyr eius Georgius, quoniam et hoc forefactum nequaquam transibit inultum, si vita nos incolumem(!) conservare queat ad annum”. Nec mora quin et ipse rex cursatitem equum ascendens cives diffidari iussit, et ad expugnandam civitatem modis omnibus se preparavit. Traiectenses autem pro casu talis infortunii plerumque
- 25 disturbati destinaverunt magistros civium ad Hollandiam, temptantes cum eodem tyranno reformare pacis amicitiam. Sed quid plura: rex immobilem sententiam edidit, quatenus civitas grassatores sibi traderet, alioquin ipsam urbem humotenus everteret. Itaque Traiectenses obtenta pace modici temporis, redierunt ad iudiciale capitolum, statuentes pro malefactore nimis archanum
- 30 scrutinium, ut ipsius regis indignacionem aliquo modo placarent et burgenses innocui tanti sceleris in pace quietissima permanerent.

Cap. 72h

- 1 itaque rex *BCDM* igitur rex *A* rex utique *G*
 5 ergo *GCDM* vero *A12* autem *A3* igitur *B*
 6 hac subiecta *GBD* hoc subacto *C* hinc statim *A* hiis peractis *M*
 8 sancte *IIIM* beate *G*
 13 secrete proiecerat *ABD13M* secrete proiecit *CD24* secreto iecerat *G12* secreto iacerat *G3*
 16 huiuscemodi *ACDM* huiusmodi *GB*
 18 necidare *ACDM* denecidare *G* trucidare *B*
 22 incolumem *ceiM* incolumes *B*
 conservare *IIIM* servare *G*
 24 se preparavit *ADM* se paravit *G1BC* separavit *G23*
 29 iudiciale capitolum *IIIM* capitolum iudiciale *G*
 31 innocui tanti *IIIM* innocuitati *G*

Caput 72i

1. *Proc. 22* Anno Domini 1255 Wilhelmus rex Alemanie . . . Hyemali itaque tempore exercitum pulcherrimum colligens versus Alcmariam procedit.
2. 38 . . . apud Alcmariam in castro comitis dicto Thorenburg. . .
3. *Stoke III, 1531* Het gheviel als hi ghedochte.
Ten eersten als men riden mochte
Over ijs ende over al,
Gheboot hi ende beval
Dat men ghebode herevaert.
4. 22 Ibiq[ue] propter suorum congregationem moram faciens ipse rex pre aliis equum ascendit et paucis sibi adiunctis spiculatoris ordine terram Frisonum intrans, glaciem examinat, revertitur et ostentat terram bene meabilem necnon paucissimis occupandam. . . Interea litis tempore propinquante exercitus ad loca varia transiturus in duas turmas dividitur.
9. *Stoke 1582* . . . tHoechoutwoude.
10. *Proc. p. 22* . . . rex . . . equo velociori insidens contra hostes dirigitur et solus fracta glacie lutoso fossa cum equo recipitur, quo, proch dolor! mox nephandorum manibus suffocatur.
12. *Stoke III, 1558* So brac dat orse door den ijse . . .
20. *Stoke III 1562-68* Doe quamen de Vriessche kaitive,
De den coninc waren ghevee,
Twe of dre of lettel mee,
Ende sloeghene doot al onbekent.
Dander quamen ommetrent
Ende saghen sine wapene an.
22. 1571-73 . . . ende seide saen:
Wapene! wat hebdi ghedaen?
Ghi hebt den coninc selve doot.
23. *Proc. p. 23* Sed scio, quod per ignorantiam es decepta, quia utique, si ipsum cognovisses, nunquam dominum tante glorie occidisses.
23. *Stoke III 1576-84* Doe namen si den coninc saen
Ende groevene daert hem goet dochte,
So si alre heimelicst mochten.
In can gheweten noch gheraden
Bi wat saken dat sijt daden,
Maer si groevene onder de moude
In een huis tHoechoutwoude.
Si viere wistent ende niet mere,
Waer begraven was de here.

Caput 72i

- Anno Domini mccclv^o rex ipsam Frisiam potenter introivit, rebellantes sibi Frisones egregie vicit et castrum Torenburgh ad eorum sempiternum offendiculum fabricavit. Demum cum iam tota terra glaciatis esset pervia, rex iterum v kalendas februarii cum duobus exercitibus armipotenter ingressus
- 5 est Frisiam, sperans ipso die sicuti prius optinere victoriam. Sed non eodem cursu respondent ultima primis, nam Wilhelmus de Brederode miles capitaneus unius exercitus ordinatus est, qui contra Drechterenses Frisones tropheum laudis adeptus est. Rex autem in dextrario residens, secundum gubernavit exercitum, qui ad villam Houtwoud concremandam trans paludes securum
- 10 exquisivit aditum. Et cum idem rex pedestrem exercitum solus in magna distancia precessisset viamque meabilem ad expugnandos adversarios explorasset, ecce dextrarius eius in paludoso vado circumfracta glacie paulatim immersus est, et ibidem absque iuvamine cuiuscumque familiaris fere suffocatus est. Frisones vero de latibulis insidiarum ex arundinetis utrobique
- 15 consurgentes (proch dolor) ipsum regem antequam exercitus eius appropinquare poterat, occiderunt, quem propter pulchritudinem armorum timore supervenientis exercitus ad proximam villam festinancius asportarunt. Morabantur autem illis diebus quidam fugitivi per diversas villas in Frisia, qui paulo pridem propter eorum forefacta proscripti fuerant ab Hollandia.
- 20 Hii regis arma cognoscentes ex auro fulvo splendida, in quibus atri coloris choruscabat aquila, dixerunt occulte Frisonibus, quod eorum verum dominum regem et comitem occidissent ipsis ignorantibus. Quapropter quatuor tocuis Frisie principales sive capitanei, timentes lese maiestatis iniuriam, sepelierunt occulte regium corpus in domo cuiusdam Frisonis, ut per succedencia tempora
- 25 deperiret tam vindicta quam memoria sui nominis. Cesus est autem hic Wilhelmus Romanorum rex illustris, postquam Hollandiam annis xxi rexisset et Romanum regnum annis vii cum potencia gubernasset. Impletaque est prophecia Sibille Eritrie, que veridico sermone longo predixit, quod idem Wilhelmus Romanorum rex a Frisonibus occidendus esset.
- 30 Eodem anno domicella Richardis ad remedium anime fratris sui sepedicti regis monasterium puellarum ordinis premonstratensis in allodio patrimonii sui, quod Campus Regalis dicitur, edificare cepit, quod eciam ad felicem recordationis sue memoriam devotissime consummavit.
- Anno dehine mclclxvi^o obiit venerabilis matrona Elizabeth Romanorum regina,
- 35 in Middelburgensi monasterio tumulata.

Cap. 72i

- 2 torenburgh *CM* torenburgh *A* torenborch *G13* corenborch *G2* thorenburgh *D* thorenburgh *B*
 6 brederode *DM* bredenrode *B* brederoede *G* brederode *C* brederoed *A*
 9 houtwoud *GCD2M* houtwout *AD134* hoghoetwoude *B*
 14 utrobique *cetM* ubique *A*
 17 asportarunt *G* asportaverunt *M* absportarunt *III*
 22 quatuor tocuis frisie *IIIM* tocuis frisie quatuor *G*
 26 annis xxi *GD4M* annis xi *B* xxi annis *ACD123*
 28 eritrie *G* erictee *M* eritrici *BD134* exerciti *D2* ontbr *AC*
 30 richardis *cetM* rikardis *A*

Caput 73a

2. *Stoke IV 3-6* Ende van Florense sinen oem,
Den jonghen ridder, die sijns nam goem,
Die onderstont, als men bekande,
Die voghedie van den lande.
3. *42-43* Hi versciet int jaer ons Heren
xii hondert vijftich ende achte.
(1255-'58 = 3 jaar)
4. *V 29-31* Dese Florens, de goedertieren
Voer tallen saisoene tornieren.
In enen tornoy gheviel hem so . . .
34-35 Dat hi ghequets was totter doot.
tAntwerpen most hi bliven doe . . .
5. *44-45* Dese Florens van hoghen gheslachte
Leghet in Middelborch begraven.
7. *Stoke IV 71-73* Dat den heren van den lande
Onder hem dochten wesen scande,
Datse een wijf soude dwinghen . . .
9. *48 51-52* Van Henegouwen was si graefnede . . .
. . . nam se in hant
Haren neve ende al sijn lant.
- 117-121* De vrouwe was in Zelant bleven
Ende nam daer grote hoede haers neven.
De grave van Gelre slouch de hant
An al den goede dat hi vant.
Des was hi meester ende voghet.
10. *134-135* Ende vergaderden op Vornoudsee,
Ende vochten aldaer enen wijch . . .
11. *138-139* Sodat si aldaer versloeghen
Vele lieden an beiden siden.
12. *140-143* Maer het gheviel also ten tiden,
Dat de grave van Ghelren doe
Verwan. Dus eist comen toe,
Dat hi des lants bleef voghet.

Caput 73a

Occiso glorioso rege Wilhelmo Florencius huius nominis quintus anni dimidii tener infantulus xv^{us} Hollandie comes successit, quem Florencius preses patruus eius in tutelam accipiens comitatum ad tres annos in pace rexit. Qui demum lesus in tyrocinio defunctus est in Antwerpia, sed abinde translatus
 5 requiescit in Wallachria. Dux vero Brabancie exhinc curam eiusdem infantis accipiens, Hollandiam ad tempus regere cepit, qui pro forefacto suorum ministerialium dedigneranter expulsus fuit. Deinde primores Hollandie constanter elegerunt in tutorem eiusdem pueri comitem Gelrie, et econtra principales Zelandie constituerunt tutricem ipsius infantis Aleydim comitissam Hannonie.
 10 De qua controversia demum in Vornotse magnum excrevit prelium, ubi plurimis ab utraque parte peremptis magne depopulacionis invalescebat homicidium. Sed Hollandie populus victorioso prevaluit et comes Gelrie prefecturam terre potenter obtinuit.

Caput 73b

Eodem tempore discordia magna suborta est inter archiepiscopum Coloniensem et comitem Iuliacensem, Henricus vero Traiectensis episcopus aggregavit extimplo tam ex Hollandia quam de potestate propria roboratum exercitum, ut metropolitano suo manuale conferret auxilium. Cum autem utraque pars
 5 in loco campestri hincinde resideret, ut alterna die crudele bellum iniret, Henricus episcopus circa caliginosam noctis umbram amotis tabernaculis simulavit effugere, et cum exercitu suo festinanter ad propria tendere. Sed ecce quamprimum aurore iubar nocturnam cepit effugare caliginem, idem episcopus comitatum Iuliacensem audacter ingrediens plures villas incendit,
 10 predam magnam contraxit et captivos quotquot voluit apprehendit. Custodes autem Iuliacensis exercitus nocturnas observantes excubias, cum clamore valido totum exterruerunt exercitum, annunciantes per universam suam patriam flagrare iam incendium. Nec mora quin et omnes pro rebus propriis anxianti perdidierunt animosam audaciam, derelictisque papilionibus festi-
 15 naverunt ad terram propriam. Quibus Henricus episcopus haud piger in

Cap. 73a

- 4 antwerpia *GBCD2M* andwerpia *AD134*
 7 primores *GM* proceres *C* primates *D* principaliores *AB*
 8 principales *cetM* priores *D*
 9 tutricem ipsius infantis *IIIM* ipsius infantis tutricem *G*
 10 vornotse *III* vernoese *M* voirnocl'e *G*
 11 invalescebat *cetM* excrevit *A*

Cap. 73b

- 3 de potestate *GCD* ex potestate *AB*
 7 effugere *cet* fugere *A*
 8 cepit *cet* incepit *A12C*
 15 episcopus *IIIG1 ontbr* *G23*
 piger *ABD* impiger *GC*

Caput 73b

21. *Necr.* 2 nonas junii obiit Henricus episcopus.
Oudemunster:
Cat. ep. Utr. Hinricus de Vienna, . . . primum eciam lapidem posuit in nova
p. 494 fabrica Majoris ecclesie Trajectensis. Et obiit anno Domini 1267 II
 nonas junii in die beati Bonifacii . . . Et est sepultus predictus
 Henricus episcopus in parte boriali ecclesie nostre Trajectensis.
22. *Alle hss geven 25 regeringsjaren, maar Hendrik kan niet voor 1249
 gekozen zijn. Beke zal 15, 16 of 17 jaar hebben geschreven.*

Caput 74a

2. *Cat. ep. Utr.* Johannes de Nassouwen electus . . .
p. 495

signis rutilantibus et tubis stridentibus instanter occurrit, qui captis et occisis plurimis Iuliacensem populum cum victoria superavit. Itaque Coloniensis archiepiscopus per solam industriam Henrici pontificis ab imminente bello liberatus est et Henricus episcopus ditatus innumeris facultatibus ad terram

20 propriam gloriose reversus est.

Anno Domini mcclxvii^o ii nonas iunii Henricus episcopus requievit in Domino, postquam idem annis xxv (!) victorioso prefuisset episcopio. Hic reverendus pater collegium xii canonicorum in Steenwije primitus instituit et ad fundamentum nove fabrice Traiectensis ecclesie lapidem primitivum imposuit.

25 Qui ad eandem ecclesiam tam a clero quam a populo devectus(!), ubi penes anteriores pontifices honorifice tumulatus est.

Caput 74a

Postquam mortuus et sepultus Henricus esset episcopus, Traiectensis ecclesia Iohannem de Assouwen elegit antistitem, virum quasi secularem et simplicem. Hic Iohannes episcopalia castra plene referta cunctis necessariis adinvenit, que providencia predecessoris sui contra circummanentes hostes sagacissime

5 premunivit.

Caput 74b

Circiter hec tempora visum est quoddam prodigiale signum in aere: pugiles enim apparuerunt dimicantes alterutrum ut bellatores in acie. Quod prodigium subsecuta fuit immensa calamitas, nam adversus nobiles insurrexit ubique severa communitas. Cum enim Florencius Hollandie domicellus iuvenilis

5 esset etatis, vulgus Kinemarie contra nobiles primo tumultuare cepit et plurima castra dominorum ausu temerario devastavit, ita quod omnes fere nobiles ad presidium in Harlem anxie confugerent, ut ibidem tumultuanti vulgo secure resisterent. Decreverant enim Kinemari cunctos nobiles procul expellere, castra subvertere, municiones destruere et totam Traiectensem dyocesim in

21 lxvii III lxxvii G

23 steenwije A12M steenwich BCD steenwijck G12A3 steynwick G3

25 quam a populo III ontbr GM

Achter devectus ontbr alle hss est, dat ook door het rijm wordt vereist. M verbeterd door weglating van ubi.

Cap. 74a

1 traiectensis ecclesia cet ecclesia traiectensis A

2 assouwen BCD assawen A assouwe G

3 iohannes cet episcopus A

Cap. 74b

3 subsecuta cetM secuta A12

insurrexit cetM surrexit AB

ubique IIIM ontbr G

6 omnes fere nobiles IIIM fere omnes nobiles G

8 decreverant cetM decreverunt A

-
- 10 communitatem *IIIM* comitatum *G*
 11 waterlandri *BCD* waterlandi *A* waterlandie *G* vulgus waterlandie *M*
 coadiuncti *IIIM* adiuncti *G*
 13 totam *ceM* *ontbr GB*
 aemstellandiam *GCM* amsterlandiam *A12* amstelrelandiam *A3* aemsterlandiam *BD* *Zie cap. 63c*
reg. 16, waar ook F kan worden vergeleken
 ghiselbertus *ce* ghizelbertus *A12* giselbertus *C* gyselbertus *M*
Zo ook reg. 20, waar echter ghiselbertus C
 17 effectus *GM* *ontbr BCD* effectus est *A*
 18 vredelant *ceM* vredeland *A*
 25 stupefacti de tanta multitudine plebis *IIIM* de tanta multitudine plebis stupefacti *G*
 35 fuerat *ceM* fuerit *A* fuit *B*
 41 amersfordenses *III* amersfordienses *G* amerfodenses *M*
 amelandie *ACM* amerlandie *B* aemsterlandie *D* amellandie *G*
 43 zeyst *ceM* zeist *GC*
 50 de aemstel capitaneus *IIIM* capitaneus de aemstel *G*
 51 risenburch *G12A* rijsenburch *G3M* reynsburch *BCD*

- 10 vulgarem communitatem redigere. Quibus extimplo vicini Frisones fortissima conspiracione federati sunt, nichilominus et Waterlandri cum plerisque nacionibus coadiuncti sunt. Itaque Kinemari preliatorum innumerabilem aggregantes copiam, occupaverunt primo totam Amsterlandiam. Ghiselbertus quidem eiusdem terre domicellus, attendens vires suas contra tantum exercitum
- 15 nequaquam posse sufficere, caute consultus pacem exquisivit, fidelitatem iuravit et insulse plebi suis cum armigeris se coniunxit. Qui tante multitudinis capitaneus effectus decrevit omnes inimicos suos ab episcopatu propellere et primo castrum Vredelant assultuose destruere. Sed cum idem Ghiselbertus in expugnacione castri nichil omnino proficeret ac indomita gens hominibus
- 20 sue dicionis alimenta violenter abstraheret, idem Ghiselbertus archano consilio Kinemaros ammonuit circa noctis umbraculum castra tollere, repentinum iter arripere et civitatem Traiectensem occulte capere. Nec mora quin Kinemari Ghiselberto consiliante devenerunt clam ad civitatem ante solis ortum, quam extunc cum innumeris bellatoribus vallaverunt in girum. Excubitores vero nocturnis deputati vigiliis stupefacti de tanta multitudine plebis inopinante supervenientis, excitatis cito civibus nunciaverunt Tartaros advenisse, totamque civitatem cum infinitis armigeris occupasse. Cives autem apprehensis armis ad defensionem urbis accelerantes ascenderunt turrets et menia, statueruntque de cacumine murorum primo quedam interloquia. Econtra
- 30 quidem unus de Kinemaris eloquenter in verba prorupit, qui facto silencio civibus in hunc modum ait: „Salutat vos amicos libera gens Kinemarie, constanter exostulans quatenus omnes nobiles communitatem aggravantes ab urbe vestra proscibatis et eorum facultates egenis seu pauperibus erogetis”. Et ecce vix hic interpretis sua verba finierat, cum inter burgenses magnus tumultus exortus fuerat. Vulgares utique cives de verbis Kinemari magnanimes effecti comprehensis armis statim eiecerunt tribunicie dignitatis illustres viros et nobiles, statueruntque de senioribus cuiuslibet officii scabinos et consules, qui iudicium sive iusticiam in urbe facerent et ad communem utilitatem civilia iura disponerent. Igitur expulsis a civitate cunctis nobilibus,
- 40 vulgus nove potestatis percussit cum Kinemariis fedus inseparabilis amicitie, quibus extimplo coniuncti sunt Amersfordenses cum inquilinis Amelandie. Iohannes quidem episcopus hec intelligens cum comite Gelrie devenit in Zeyst, ut expulsos infra civitatem reduceret et tumultum insanientis vulgi severe corrigeret. Econtra vero Kinemari suas acies ordinaerunt ad prelium,
- 45 ut in virtute magna disturbarent episcopalem cuneum. Sed comes Gelrie vir belli gnarus, attendens effrenatum populum innumerabilis esse multitudinis, recusavit cum paucis militibus discrimen inire certaminis. Quapropter et ipse sine mora cum episcopo retrocessit ad Veluam, ut ad cruentum bellum sufficientem armigerorum posset aggregare copiam. Ghiselbertus itaque de
- 50 Aemstel capitaneus tam indomite plebis, cernens sibi cuncta prosperari, castella scilicet Ghiselberti de Abcoude, Wilhelmi de Risenburch ac Huberti de Vianen adversariorum suorum destruxit et exinde Kinemaros per quandam astuciam a belli tumultu temperans in hunc modum loqui cepit: „Bellatores

- acerrimi ac amici karissimi, videtis quoniam totum episcopatum hoc anno
 55 subegimus, et propulsis nobiles forcia castra potenter evertimus. Anno vero
 sequenti comitem Gelrie, qui se nobis opposuit, expugnare proponimus, to-
 tamque dicionem suam hostili bello depopulari decrevimus. Nunc ergo quia
 vindemie tempus instat, oportet ut omnes tendamus ad propria et ad sustenta-
 tionem parvulorum nostrorum colligamus quevis vite necessaria". Igitur
 60 Kinemari suadente Ghiselberto coadunaverunt exercitum et extimplo
 redeuntes ad Kenemariam vallaverunt opidum Harlemense per circuitum,
 quod sine remissione duris impegerunt assultibus, ut quamplures intus allide-
 rent fundis et missilibus. Econtra vero burgenses cum nobiles circum-
 vallatum oppidum egregie defensarunt et forenses hostes a municione presidii
 65 sagittis et lapidibus abigerunt(!).
 Iohannes vero Persiin miles inclitus opidum interea clam exiens vehicula
 Kinemarorum cibariis onustata comprehendit et exinde plurimas villas
 hostium capitalium inflammavit. Kinemari quidem post tergum aspicientes
 incendium, relicta iam obsidione festinaverunt ad propria, deserentes in
 70 papilionibus diverse facultatis suppellectilia. Nec mora quin et opidani de
 municione sua catervatim erumpentes fugitivos hostes perniciter insecuti sunt
 et occisis multis cum captivis et spoliis in Harlem gloriose reversi sunt.
 Episcopus itaque Traiectensis et comes Gelriensis gavisus de confusione
 Kinemarorum roboratum attraxerunt exercitum et civitatem Traiectensem die
 75 xxix^a mensis augusti vallaverunt per circuitum. Die vero quarta prefati
 principes attendentes urbem non posse capi sine magnis expensis et ingeniis,
 perpendentesque cotidianum dolorem de suis vulneratis armigeris, avulsis
 ilico tabernaculis obsederunt opidanos Amersfordie, pro eo quod paulo
 pridem pepigissent cum Kinemaris fedus amicitie. Quos tandem comes Gelrie
 80 in dedicionem accepit, qui pridem ipsum opidum pro quibusdam verbis
 contumacibus omnino destruxit. Hiis itaque gestis comes valedicens episcopo
 secessit ad terram propriam et episcopus trans Yselam tendens devenit in
 Davantriam. Demum transacto biennio Zwederus de Bosinchem miles im-
 perterritus cum omnibus dudum expulsis die x^a mensis septembris in aurora
 85 per scalas menia scandens, urbem clam ingressus est et occisis ab utraque
 parte plurimis idem Zwederus triumphum adeptus est, qui vulgares viros
 confestim ab urbe proscriptis et antiquos scabinos cum magistris civium

---

56 sequenti *IIIM* subsequenti *G*
 opposuit *cetM* exposuit *CD*
 57 nunc ergo quia *cetM* nec autem quoniam *A*
 59 vite *cetM* *ontbr* *A*
 62 alliderent *cetM* eliderent *A*
 64 presidii *IIIM* presidiiis *G*
 71 hostes *IIIM* *ontbr* *G*
 73 gelriensis *M* ghelrie *AB* gelrensis *GD* ghelrensis *C*
 77 perpendentesque *IIIM* perpendentes *G*
 79 tandem *cetM* tamen *A*
 82 yselam *IIIM* yselam *G*
 83 zwederus *ABD* zuederus *GC* swederus *M* *Hetzelfde* reg. 86, waar echter zwederus *G1*

Begin 74c op blz. 222.

11. 224–226 Daer sloech men der Vresen meest
Wel VIII hondert ofte meer;
Daer wrac elkerlike sijn seer.
14. 477–78 De grave dede maken een casteel
(volgens Stoke Te Widenesse . . .
na de krijgs-
tocht)
13. 484–485 Dit gheviel int jaer ons Heren
lxxxii en xii hondert
Proc. p. 35 Anno MCCLXXXII Florentius comes Hollandie . . . contra
predictos majori animositate commovetur . . .
p. 36 usque ad villam que dicitur Hoeghoutwoude protenditur . . . Cedun-
tur plurimi . . .
16. Interea quidam vetulus . . . mortis timore dicere comprimitur quod,
si gladius astantium corpori suo parceret, ipse corpus regis nobilis-
simi demonstraret . . .
p. 38 Sic itaque Florentius comes habita victoria de Frisonibus cum
corpore nobilissimi patris revertitur, quod in Middelburg more
regio sepelitur.
14. *Stoke IV 396* Ende logierde te Widenesse
399–402 Ende wort te rade, alst wesen soude,
Dat hi voer voert tHoechoutwoude,
Ende vacht daer op deselve tijt
Enen bitterliken strijt . . .
15. *IV 417–18* Daer bleven doot op den velde
(lezing A) xii hondert, de men telde . . .
16. *uitg. Brill* Men sloecher vele op die stede;
blz. 230 noot Oec wart daer ghevangen mede
(lezing B) Een out Vriese, ende wart ghegeven
Op die sake daer sijn leven,
Dat hi wijsde des coninx graf.
De grave ne wouder niet sceden af,
Eer hi den vader dede ontgraven:
Dat hi prijsde vor vele haven.
tGhebeente dedi nemen saen
Scone wasschen ende dwaen,
Ende deet voeren haestelike
In eene scrine suverlike
Te scepe, als hi eerst mochte.
17. 468–73 tGhebeente van den hoghen man
(lezing A) Dede men nemen harde zaen,
Scone wasschen ende dwaen,
Ende deet voeren haestelike
In enen scrine suverlike
Te Middelborch in de abdie.

potestati pristinae restauravit. Processu vero temporis econverso quidam
 90 crudelissime vexaverunt. Quibus utrimque discordantibus Nicolaus de Catse
 miles Florencii iuvenis Hollandie domicelli tutelam adhuc habens cum quin-
 gentis saltem armigeris Traiectum ivit, bipennicis securibus valvas portarum
 infregit, in medio civitatis pro tribunali sedit, mille et quadringentas personas
 95 ab urbe proscripsit et cuncta civilia iura potenter ad voluntatis sue beneplaci-
 tum ordinavit.

Caput 74c

Anno Domini m cc lxxii^o Florencius domicellus Hollandie validam expedicio-
 nem indixit adversus Frisiam, ut ossa patris sui deportaret ad Hollandiam.
 Sed Frisones econtra cum aciebus fortissimis occurrerunt et quingentos
 pugnantes bellatores cruentissime necaverunt. In quo conflictu corruerunt hii
 5 milites et approbate laudis egregii pugiles utpote Werenboldus ex Haga
 et Albertus filius eius, Walterus de Egmonda et Wilhelmus filius eius, Theo-
 dricus de Raephorst et Gerardus frater eius, Iacobus de Wassenaer, Bernardus
 ex Henghe, Gerardus de Harmelen et Walterus Friso balivus Kinemarie.
 Occisis itaque tot electis bellatoribus, Hollandiensis exercitus usque planiciem
 10 agrorum in Heylo diffugium arripuit, ubi secundo per recentes armigeros
 crudele bellum inhorruit, in quo perempti sunt plus quam octingenti Frisones,
 ita quod eodem die sufficienter ulti sunt predicti milites.

Anno Domini m cc lxxii^o Florencius comes edificato quodam castro in
 Widenes Frisingensem exercitum in Houtwout audacter aggressus est, occisis-
 15 que sexcentis Frisonibus inopinatam victoriam ibidem adeptus est. In eodem
 namque bello quidam vetulus ad vitam reservatus sepulchrum regis prodidit,
 et Florencius comes cum paternis ossibus Traiectum adiit, ubi celebratis
 exequiis ad Wallacriam in expensis magnificis descendit, et regale corpus in
 Middelburgensi monasterio tumulandum honorifice collocavit.

88 econverso *GM* econtra *III*

89 subintraverunt *GCM* subintrarunt *ABD*

90 nicolaus *GM* nicholaus *BC* nycholaus *D* nycholaus *A*

Cap. 74c

1 mclxxii *IIIM* (=bron) mclxxvii *G13* mcc77 *G2*

5 ex haga *cetM* ontbr *G23*

6 walterus t/m eius *cetM* ontbr *G23A*

et vóór walterus ingevoegd *D*

7 raephorst *III* raephoerst *M* raports *G*

gerardus *cetM* gherardus *A12* gheraerdus *A3D2* geraerdus *D13* gerairdus *D4*

wassenaer *ABM* wassener *G23D* wasner *C* wasseren *G1*

8 henghe *GM* henge *CD* hinghen *B* haga *A1* hagma *A2* hagsis *A3*

kinemarie *cetM* kynemarie *D4* kenemerlandie *A*

11 perempti *cetM* occisi *G23*

13-19 ontbr *D2*

14 widenes *IIIM* widenesse *G13* videnesse *G2*

houtwout *G2BCD14* houtwaut *G13* houtwoud *AD3* hoechoutwoude *M* *Andere overlevering in 72i reg. 9, waaruit houtwoud moet worden geconcludeerd.*

15 frisonibus *IIIM* cursoribus *G*

18 wallacriam *IIIM* wallachriam *G*
 magnificis *IIIM* magnis *G*

Caput 74d

1. *Stoke IV*
499-502
Dat op de zestiende kalende
Van Loumaent God doe sende
Ene vloet also groot,
Daer vele volx in bleef doot.
1. 509
xii hondert ende seven ende dachtich.
1. *Proc. p. 41*
Anno MCCLXXXVII Florentius comes Hollandie . . . cotidie genti
Fresonum bella preparat et terram eorum castris fortissimis tur-
riumque munimentis sibi applicat . . . hoc anno facta est quedam
maris inundatio, que totam Frisiam coöperuit necnon in terris
Hollandie et Zelandie turmas hominum cum pecoribus suffocavit.
3. *p. 42*
Quod videns miles piissimus dominus de Brederode Theodericus
- nam et ipse ad hoc per comitem ordinatus fuerat - naves preparat,
. . . et . . . totam Frisiam multis annis rebellem sine defensione capit.
6. *Stoke IV*
538-41
Dat hi maken dede na desen
Te Medemelc een casteel,
Daer hi mede al gheheel
Al Westvrieslant sider dwanc . . .
7. 550-52
Oec dede hi maken scone ghewarke
Bi Vronen op de harde gheest:
De Nuweborch . . .
7. 560
563
Een huys . . .
Middelborch . . .

Caput 74e

1. *Stoke IV*
621-22
. . . den grave haren Gyen
Van Vlaendren . . .
2. 685
Te vaerne te Walchren waert.
3. 678-80
De grave Florens pijnde hem doe,
Hoe hi de poorte mocht ontsetten,
Ende ontboot sonder letten,
683-84
. . . een scoen here,
Wel ghescept . . .
4. 686-90
Recht als hi quam op de vaert,
Quam de hertoghe van Brabant
Jeghen hem althant,
Ende brochte hem sulke mare,
Dat also besproken ware
. . . . .
6. 699
Dat men den pays maken soude . . .

Caput 74d

Anno Domini m cc lxxxvii^o die xiiii^a mensis decembris ex magna ventorum intemperie factum est undosum diluvium, quod submersis hominibus et iumentis lacrimosum fecit excidium. Theodricus igitur dominus de Brederode iubente Florencio comite classem aptans, remigavit ad Frisiam, et acceptis
 5 singillatim obsidibus totam illam sine bello subegit patriam. Comes ergo reffluentibus aquis quatuor forcia castra, scilicet Medenblik, Enighenburch, Middelburch et Nuburch edificari fecit, cum quibus effrenate plebis innatam rebellionem edomare posset.

Caput 74e

Cumque Florencius comes potestative possideret Frisiam, Guido Flandriensis comes transfretavit ad subiugandam Wallacriam; econtra vero Florencius comes cum electis armigeris festinavit Guidoni potenter occurrere et cum eo bellum navale committere. Sed Iohannes Brabancie dux hec intelligens
 5 Zelandiam cito venit, bellum suspendit et in hunc modum firmam amicitiam inter utramque partem laboriose refecit, quatenus ipse Florencius Beatricem filiam Guidonis in uxorem duceret et sic utriusque partis exercitus sine conflictu certaminis ad propria tenderet. Ex qua quidem Beatrice Florencius genuit Theodricum, Florencium, Wilhelmum, Ottonem, Wilhelmum, Florencium et Iohannem Hollandie comitem, Beatricem, Machtildim, Elizabeth et Margaretam Anglie reginam. Florencius itaque comes exaltari vehementer incipiens transfretavit ad Eduardum regem Anglie, temptans si aliquo modo

Cap. 74d

- 1 decembris III septembris G *Mellis Stoke zegt: op de 16. kalende van Louwmaent, d.i. 17 december, wat niet geheel klopt*
 1-4 factum t/m hominibus IIII G1 ontbr G23
 3 brederode cet brederood A3 brederoede G
 6 medemblic G medenbleec A12 mendenblec A3 medelblijc B medenblijc D3 medenbleic D124 medenblech C medenlech M
 enighenburch G enigheburch A eyneburgh B eyningheburch C eynigheburch D eynigheburch quod etiam nuwendoren vocatur M
 middelburch cetM middelburgh B
 nuburch GC nyburch A nyeuwenburgh B nuweburch D3M nuwenburch D14 nymiddelburch D2
 7 innatam III ontbr GM

Cap. 74e

Dit caput is door G, waarschijnlijk reeds door II, afgescheiden en van een opschrift voorzien. In III is echter geen enkele scheiding, terecht, want het verhaal loopt gewoon door: aanval op Friesland, en toen (cumque) hij daarmee bezig was, kwam Gwij van Vlaanderen.

- 1 cumque IIIM cum G (nodig door het beginnen van een caput)
 2 wallacriam A3CDM walacriam A12B wallachriam G1 walachriam G23
 5 bellum zelandiam cito IIIM bellum cito zelandiam G
 9-11 *Deze opsomming lijkt op authentieke bron te berusten. Stoke zegt alleen, dat Floris wan an sinen wive Kinder, de lettel te live Bleven tote haren daghen (IV, 152). Wij verwachten alleen als oudste zoon Wilhelmus en als tweede Guido. Het tweemaal voorkomen van Wilhelmus en Florencius wordt bevestigd door Tabula Egmundana, p. 71, die vermeldt sex filii, septimus Iohannes. Furmerius laat twee namen weg. Alle hss zijn gelijkkluidend, alleen M voegt achter Th'icum nog Jacobum toe.*
 11 exaltari vehementer IIIM vehementer exaltari G

7. *Proc. p. 26* ... filiam Guidonis scilicet comitis Flandrie, Beatricem nomine,
(*door Beke in ducit uxorem, de qua filium nomine Johannem genuit, cui filiam*
geheel verkeerd nobilissimi principis, Edwardi scilicet regis Anglie, in conjugem
verband affidavit.
gebracht)
7. *Stoke IV* Ende Florens, de jonghe joghet,
144-45 Nam van Vlaendren sgraven dochter.
11. *780-85* Hi hadde ghemaect binnen desen
Een covent ende vorwaerde
Metten coninc Edewaerde
Van Enghelant van huwelike,
Dat haer gheen daerof beswike,
Van sgraven dochter van sconinx zone.
13. *Proc. p. 42* Et nota quod iste Florentius comes Hollandrie primo causa possessionis regni Scotie, ad ipsum jure hereditario devoluti, versus Angliam dirigitur . . . et secundo propter Johannis filii sui nuptias cum filia Edwardi regis Anglie. Quorum conjugio confirmato signisque et factis inter regem et comitem amoris ordine propalato, Florentio comite Anglia deseritur . . .
15. *Stoke IV* Ende Jan van Hollant, sgraven kint,
790-98 Trouwede sconinx jonxste dochter.
Dus was thuwelic te sochter.
Oec hadde de grave van Hollant
Tevoren gheweest in Inghelant:
Want Scotlant was hem anverstorven.
Dit heeft de coninc so verworven,
Edewaert, dat hi dat gaf
Enen anderen . . .
17. *900-2* Ende cortelike hiernaer
Gaderde de grave van Vlaendrenlant
Omme te zoekene echt Zeelant.
20. *Stoke IV* Grave Florens sette hem derjeghen
903-08 Ende onboot in allen wegghen
Beide om vrient ende om man
Ende onboot al dat hi can
Ende trecte opt tuterst van Zeelant
Tote Vlissinghe an dat zant . . .
21. *922-23* De Vlaminghe stonden ant ander lant
Ende zagghen toe, si ne mochtent weren.
22. *914-17* Van Renissen haer Jan bedochte,
Dat hi selve voer ter Sluse,
Ende bernede daer vele huse
Ende quam weder sonder strijt.

- devenire posset in possessionem regni Scocie, quod hereditario iure Florencii comitis fuit, quamquam obstantibus quibusdam Scotis obtinere nequivit.
- 15 Ubinam Elizabeth eiusdem Eduardi regis filia copulata est Iohanni filio Florencii comitis in uxorem, ut rex et comes firmarent alterutrum perpetue fidelitatis amorem. Interea Guido comes Flandriensis invidens amicitie regis et comitis, collegit apud Cadzant extimplo navigium et ad subiugandam Wallachriam iam secundo direxit exercitum. Econtra vero Florencius comes
- 20 ab Anglia festinanter adveniens classem suam in Vlissinghe applicuit, ubi populum suum in unum congregari voluit. Denique cum Guido comes in transfretando moram traheret, Iohannes de Renes ex parte Florencii comitis oppidum Sluse potenter incendit, et Theodricus de Brederode totum Catzand favillatenus inflammavit. Flandrienses quidem ad tria milia pariter aggregati
- 25 festinaverunt econtra Zelandros in unum concludere et eorum classem in ponto submergere. Sed ecce Iohannes de Renes miles semper imperterritus cum trecentis Zelandris tria milia Flandrorum audacter aggressus est et occisis trecentis Flandris ad Florencium comitem cum multis captivis gloriose reversus est.

(Vervolg blz. 228)

23. 918-21   Doe gheviel een ander tijt
Dat de Vresen voeren over
Tote Caetsant an den oever
Ende stichten roof ende brant.
25. 952-62   Als de Vlaminghe zaghen there
Van allen siden tote hem comen,
Pensden si tot haren vromen
Ende traken vaste te scepe weder.
Si ghinghen van den dike neder,
De op den dijc waren comen.
Als dandre dat hebben vernomen,
Bin den lande ghinghen si lopen
Te schepe waert bi groten hopen.
De Zeelanders verssaghen dat
Ende volgheden hem op de stat.
28. 974-77   Ter wareit hoerdic ghewaghen,
Datter bleef twee hondert doot
Al sonder deghene de men vinc.

Cap. 74e

- 13 regni IIII¹G1M ontbr G23
17 guido cetM gwido D3 ontbr G23
18 cadzant cetM cadsand C cadsant D2 catzant A (vgl. reg. 23)
20 vlissinghe G1D2 vlissinge G2C vlissinghen G3A3M vlissingh A12D13 vlissing D4 verlissinghe B
Behalve de laatste kan men de andere lezingen ook verdedigen.
22 traheret cetM faceret A
ex parte florencii comitis GBCDM ex parte comitis A1 ex parte comitis hollandie A3 ontbr A2
23 sluse cet sluze M sluus C
cadzant alle hss
25 ponto IIII ponte GM
27 flandrorum IIII flandriensium G
28 trecentis CD 300 B ccc G cruerter A

Caput 74f

1. *Chron. Ellenhardi*
(*MG SS XVII p. 121*) . . . anno Domini ut supra quidam . . . asseruit se esse Fridericum quondam imperatorem . . . excecavit cum eo multos nobiles Alemanie. . . . Statuitque sibi mansionem in Nuisen, opido domini archiepiscopi Coloniensis . . .
2. *Stoke III 775* Sint quamen een in deer ghebare,
Of hi keiser Vrederic ware,
Tote Nusen, ende dede daer cont,
Dat hi keiser ware tier stont,
Ende beduide dus de liede.
24. 780 Hort wat hem daerof gheschiede:
Van Nucen trac hi opwaert
Tote Wittefloer metter vaert,
Daert hem qualike ginc te hant:
Want hi was aldaer verbrant.
24. *Chron. Ellenh. p. 121* Et multos sua pravitate et arte magica fecit titubare . . . Perniciosus autem ille homo de tanto excessu non erat contentus et se transtulit ad oppidum imperii Wetflar . . . Perfidus ille homo et quidam alter . . . igne sunt concremati . . .
- Dat Floris V en de Friezen erbij betrokken worden, schijnt ons een bedenksel van Beke.*

Caput 74f

- Hiis diebus quidam nigromanticus in Nucia comparuit, qui se Fridericum imperatorem fuisse constanter asseruit, qui plerisque ministerialibus quondam Frederici cesaris multa patefecit archana, ut quamplures regni principes per varia seduceret intersigna. Frisones igitur accedentes ad presenciam eiusdem
- 5 ficti cesaris, conquesti sunt de violenta molestacione Florencii comitis. Et ecce seductor ille pro tribunali sedens in ornamentis imperialibus comitem Hollandie per episcopum Traiectensem citari precepit, cui per quosdam legatos huiusmodi citatorium destinavit: „Fridericus Dei gracia Romanorum imperator semper augustus venerabili viro episcopo Traiectensi gratiam suam et omne
- 10 bonum. Cum imperatorie maiestatis intersit sedare discordiam et punire violenciam, fidelitatem tuam hiis presentibus ammonemus, quatenus Hollandie comitem coram vasallis imperii constanter ammoneas, ut a violenta molestacione Frisonice gentis se contineat et desistat, alioquin adversus ipsum procedemus, ut dictaverint iura legum. Si vero dictus comes sibi quidquam
- 15 iuris competere dixerit ex privilegiis imperatorum seu regum in Frisonibus libertinis, mandamus tibi quatenus extunc eundem comitem cites infra spacium sex ebdomadaram cum eisdem privilegiis nobis ostendendis ad nostrum imperiale consistorium in Nucia. Datum ibidem etc.
- Florencius itaque comes eidem nigromantico rescripsit hos versiculos, non
- 20 ignorans quod Fridericus imperator pridem suffocatus esset per suos domesticos: „Non es magnificus quondam cesar Fridericus; non es monarcha, sed Nucie patriarcha.” Hic misellus demum ab archiepiscopo Coloniensi captus omnem nequiciam nigromantice falsitatis in aperto confessus est ac in villa Witteflor palam omnibus non immerito concrematus est.

Cap. 74f

- 1 nucia BCD134M nuca D2 micya A1 micia A23 mycia G
 4 intersigna cetM insignia A3B
 presenciam eiusdem ficti cetM eiusdem ficti presenciam G presenciam eiusdem frederici C
 7 precepit cetM fecit A
 quosdam IIIM ontbr G
 11 violenciam t/m presentibus cetM ontbr G23
 14 sibi quidquam iuris D134 sibi quicquam iuris C sibi quamquam iuris D2M quidquam sibi iuris GB
 quidquam iuris sibi A12 quidquam iuris se A3
 18 nucia BC nucya D134M nutya D2 mycia G micia (zonder punt op eerste i) A1 micia A2 nucia of
 micia (niet te onderscheiden, want dit hs heeft nooit een punt op de i) A3
 19 itaque IIIM igitur G
 22 nucie zelfde lezingen als reg. 18
 24 witteflor cet wittefloer M, fout van Beke ult Mellis Stoke, die Wetzlar bedoelt.

Caput 75a

2. *Cat. ep. Ultrai.* Iohannes de Nassouwen electus, sed non confirmatus.
p. 495
4. *Stoke IV* Daerna eist also ghesciet,
309–22 Dat bisscop Jan en conde niet
Van Assouwen sijn lant bedwinghen,
Hi ne hebbe tote sinen dinghen
Grave Florence tenen gheselle:
Want haer Ghisebrecht van Amestelle
Hadde beseten Vredelant.
Herman van Woerden hadde in de hant
tGhoede huys te Montforde.
Haerre negheen quam te worde,
Dat si den bisscop iet ontsaghen,
De dat mannen ende maghen
Claghede ende bat oec mede
Overal in elke stede . . .
10. *Cat. ep. Ultrai.* Iohannes de Ziric per sedem Romanam optinuit Traiectensem
p. 495 episcopatum . . .

Caput 75b

1. *Proc. 44–45* Huius comitis tempore erat Traiecti quidam episcopus nomine
Iohannes, qui propriis militibus, Ghiselberto videlicet de Aemstel
et Hermanno domino de Worden, infestatur . . . Cujus causa
prefati milites ad comitem Hollandie tendunt . . . Quo facto predicti
militis contra proprium dominum, omni honore dignum, arma
preparant, amicos convocant, per quos labore Hollandensium, de
10. comitis licentia illo tendentium, episcopus vincitur, prelio fugatur . . .
. . . locus quo bellum fuerat et Zoezerende dicitur . . .
17. *Proc. p. 45* (hand B) Corruerunt enim ibidem bellatores egregii, videlicet
noot 7 (mis- Stephanus ac Frithericus de Zulen, cum aliis armigeris approbatis.
schien aan
Beke ontleend)
20. *Stoke IV* Sodat hi bat den edelen grave,
323–35 Dat hi hiertoe helpe gave,
Diet oec dede ende trac te hant
Met herecrachte voer Vredelant.
Doe hire een stic hadde gheleghen,
Dede hi also heren pleghen:
Hi voer wech ende liet aldaer
Een deel liede, de daernaer
Vredelant belaghen doe.
De heer van Amestelle zette toe
Ende gaderde wat hi gaderen mochte:
Thuus tontsettene was sijn ghedochte,
Ende quam te Loenen op enen dach.

Caput 75a

Hiis itaque gestis Florencius comes vocatus ad concilium capituli Traiectensis cum ceteris nobilibus civitatem adiit, quoniam Iohannes electus sed nondum adhuc confirmatus ab episcopatu deponendus extitit. Nam et idem Iohannes domino de Aemstel castrum Vredelandie et domino de Woerden castrum

5 Montfordie pro quadam summa pecunie dedit in vadimonium, ex quo totum non immerito querulare cepit episcopium. Igitur anno Domini m cc lxxxviii postquam idem Iohannes electus tanquam laycus annis xxi Traiectensi pontificio prefuisset ac in magnis debitis diversis feneratoribus obligatus esset, tota simul ecclesia miserabilem statum terre Traiectensis domino pape

10 scripsit et pro quodam Iohanne nato de Zirc supplicationem devote fecit. Demum auctoritate Sedis Apostolice Iohannes de Assou a pontificio destitutus est et Iohannes de Zirc xli^{us} Traiectensis episcopus cathedratus est.

Caput 75b

Cum itaque Iohannes huius nominis secundus Traiectensis effectus esset episcopus, Ghiselbertus de Aemstel habens castrum Vredelant in vadimonium incepit per quoddam novum theloneum Traiectense aggravare populum. Quapropter episcopus de consilio civitatis et ecclesie Ghiselberto pecuniam

5 exhibens castrum expeciit, sed Ghiselbertus diversas condiciones in contrarium allegans pecuniam accipere rennuit. Quamobrem episcopus congregatis expeditis armigeris decrevit dominium Aemsterlandie potenter incendere, ac ipsum castrum a Ghiselberto minis et terroribus extorquere. Econtra vero Ghiselbertus Hermanno de Woerden auxiliante contraxit ab Hollandia

10 roboratum exercitum, devenitque in Zosereng preliaturus adversus episcopum. Et ecce concurrentibus in invicem utrisque partibus cum tubis stridentibus et

Cap. 75a

- 3 adhuc *cet* aduc *M ontbr GB*
 extitit *cetM* esset *AB*
 4 vredelandie *IIIM* vrelandie *G*
 6 querulare *IIIM* querulari *G*
 7 postquam idem iohannes electus *cet* postquam idem iohannes de assouwen electus *M* postquam electus idem *G*
 annis xxi *IIIM* ix annis *G*

Cap. 75b

- 1 itaque *IIIM* igitur *G*
 2 effectus esset episcopus *IIIM* episcopus effectus esset *G*
 aemstel *cetM* amstel *A12* Ook verder, soms haemstel *A3*
 5 expeciit *cetM* epeciit *G3D34* recepit *A3*
 6 quamobrem *ACDM* quapropter *GB*
 7 incendere *GAC* invadere terram ipsius incendere *BD* Tegen beide lezingen kan men bezwaren inbrengen, maar de langere brengt een derde rijmwoord in de zin.
 potenter *GAC ontbr BD*
 10 in *III ontbr G*
 zosereng *G12* zosoring *G3* zoserengh *A12* zesoreng *A3* zozeringh *C* zozeringhe *BD134* soseringe *D2*

30. *Stoke IV*
347-54 Daer wort heer Ghisebrecht ghevaen;
Dander worden also ondaen
Ende ghesconfiert altemale.
Wat holpe hierof langhe tale?
Men brocht heer Ghisebrecht vort.
Als her Arnout dit verhort,
Sprac hi mitten broeder te hant
Ende gaf op Vredenlant . . .
41. 358-63 De grave Florens zette toe
Ende belach te hant Montfort,
Ende bleef ligghende rechtevort
Den zomer ende den winter dure
Ende waerp hem in te menegher ure
Meneghen swaren blidesteen . . .
45. 372-75 Hi deder mede al dat hi woude.
Dat huys dede hi doe besetten
Tsinen wille ende sonder letten.
Herman bleef uten lande . . .
47. 378-85 Daerna ghevielt al sonder ghile,
Dat si versoenden teghen den grave
Ende setten borghen van groter have,
Dat si nemmermeer so coene
Waren teghen den grave te doene,
Ende wie derteghen iet mesdede,
Verboorde lijf ende lede
Ende al sijn goet ende leen.

Cap. 75b

- 12 primo prevaluit *GICD* prevaluit primo *G23* primo prevaluerat *A12B* primo evaluerat *A3*
19 viri *cet ontbr G*
pugnaces *cet pugnantes G*
20 circumvallavit castrum Vredelant *cetM* castrum Vredelant circumvallavit *A*
21 manganellas *A12B* manganallas *G* magenas *A3* manganas *C*
24 autem *cetM ontbr BCD*
25 citra *cetM* prope *A*
31 comitis expavescens *IIIM* expavescens comitis *G*
35 zosereng *G* zoseringhe *A* zozeringen *B* zozeringhe *CD134* zozeringe *D2* zoezeringe *M*
38 sufficientem *GIAM* sufficienciam *G23 ontbr BCD*
41 dictum *IIIM* demum *G*
45 voluit *IIIM* fecit *G*
ergo *ADM* igitur *GBC*
48 ghiselbertus *A2BCDG23M* ghijsbertus *A13* giselbertus *G1*
50 episcopum traiectensem *IIIM* traiectensem episcopum *G*

vexillis irradiantibus episcopalis exercitus primo prevaluit et Ghiselbertum cum omnibus villanis sue dicionis egregie reppulit. Nec mora quin et Hermannus Hollandiensem eduxit exercitum totisque viribus nitebatur episcopalem

15 disturbare populum. Hic igitur Hermannus in prima congressione letaliter vulneratus in agone certaminis ita strenue mansit, ut tandem episcopalem exercitum infra municionem Amersfordie profugaret. Ceciderunt autem in eodem conflictu quidam bellatores egregii, videlicet Stephanus et Fredericus de Zulen viri pugnaces et strenui. Igitur Florencius comes requisitus ab

20 ecclesia premissa diffidacione circumvallavit castrum Vredelant cum quibusdam armigeris ex Hollandia, applicando manganellas ad quassandum turre et menia. Aliquanto dehinc elapso tempore comes obsidionem castri renovare desiderans evocavit recentes armigeros ex Zelandia, proponens ipsum castrum obsidione vallare strictissima. Ghiselbertus autem hiis agnitis stipendiarios

25 occulte collegit ac improvisis Zelandris citra Lonon potenter occurrit. Econtra vero Costinus de Renes capitaneus Zelandrorum cum cornibus horrisonis et vexillis fulgidis adversam multitudinem audacter aggressus est, de quibus rebellanti manu triumphalem laudem adeptus est. Corruit equidem in ipso conflictu dominus de Berro miles inclitus cum quibusdam aliis electis bellatoribus et Ghiselbertus de Aemstel ibidem captivatus est cum plerisque de suis commilitonibus. Arnoldus autem ipsius frater magnificenciam comitis expavescens castrum extunc sua sponte resignavit, quod et idem comes suis balistariis fidelissime communivit. Sed quoniam Hermannus de Woerden Ghiselberti complex omnino fuit apertamque rebellionem adversus episcopum

35 in Zosereng dudum egit, ideoque comes iniuriosam contumeliam episcopo pridem illatam emendare volens expeditum iterato collegit exercitum, totamque terram Hermanni per hostile depopulari decrevit incendium. Hermannus vero contra magnipotentem comitem non habens sufficientem resistendi copiam, castrum Montfordie suis satellitibus communivit et ad exterar partes a facie comitis quasi profugus declinavit. Sed ecce comes non desistens ab inchoato proposito dictum castrum circiter annum obsidione cingens, cotidianis impugnavit assultibus, aptatis ad hoc multis ingeniis cum diversis tormentorum generibus. Denique comes perseveranter in obsidione manens castrum rebellanti manu violenter optinuit ac omnes castrenses exceptis duobus

45 decollari voluit. Hic ergo comes adeptum castrum propriis adimplevit armigeris, ut adversus incursionem Hermanni cotidianis invigilarent excubiis. Processu vero temporis verbum pacis inter eosdem principes in hunc modum ordinatum est: quatenus Ghiselbertus de Aemstel et Hermannus de Woerden sub omnium bonorum suorum stipulata caucione fideliter hoc promitterent, quod adversus episcopum Traiectensem et comitem Hollandie nunquam rebellionem attemptare presumerent, comes autem pro sumptuosis laboribus ab eisdem complicitibus fidelitatis acceptaret homagia, et extunc episcopus sua castra rehaberet in potestate propria. Ratificatum est itaque patentibus instrumentis ab omni parte prefatum arbitrium et terminatum est inter eosdem

55 magnates hostile litigium.

Caput 75c

2. *Stoke IV*
1054-57   Hi hadde ghedaen tote enen male
Ghemaect sinen oversten raet
Ende vergheven alle misdaet
Den here van Amestelle ende van Woerden.
- De tekst van Beke bevestigt de tekstwijziging van Brill (blz. 262 noot) niet.
3. *IV 1162-68*   Den heer van Woerden Hermanne
De was sgraven nauste raet;
Ende hi ghedochte al ouder daet
Hoene de grave hadde verdreven,
Ende gherne hadde ghenomen tleven,
- Als ic te voren hebbe besproken -
Ende pensde, dit wort nu ghewroken . . .
5. *IV 1155*   Gheraerde van Velsen den mordenare . . .
6. 1227-28   Dat te Camerike was gheleget
Een dach . . . . .
7. *IV 1215-19*   De heer van Kuuc belovede hem daer
Te doene hebben overwaer
sHertogen helpen van Brabant,
Ende des graven van Vlaendrenlant,
Ende des coninx van Inghelant mede.
7. 1231-34   Bi den rade mijns heren Gyen
Ende heer Roebrechts, horic lien,
Ende bi den hertoghen van Brabant
Ende bi den rade van Inghelant.
- Deze tekst zou kunnen verklaren, hoe Beke aan twee raadgevers van Vlaanderen komt: één van Gwij en één van Robrecht.
15. *Proc. p. 47*   Anno itaque 1296 Florentius comes Hollandie dum pro pace inter
dictos milites ipsorum quoque adversarios facienda Traiectum
tenderet . . . . . supradicti de Aemstel et de Worden milites . . .
16. *Stoke IV*
1112-17   Dat hi soendinc zoude maken
Tusschen den heren van den Ghestichte.
Dat te doene was niet lichte.
Want hi de van Woerden minde,
Die van Amestelle hi oec kinde
Entie van Zulen machtich zere
23. 1357   Hi deedse alle mit hem eten.
24. 1376-78   Alst gheten was ende opghedaen,
Ghinc de grave in siere rusten:
Want hem begonste slapens lusten.

Caput 75c

Comes equidem ex mera nobilitate prorsus omnem animi rancorem ex corde remisit, nam et Ghiselbertum et Harmannum consilii sui precipuos secretarios ordinavit. Sed Hermannus — proch nefas! — invidie zelum oblivisci nesciens circumvenit Ghiselbertum virum simplicem, quem secum attraxit in conspiracionem adversus comitem. Cuius eciam instinctu Gerardus de Velzen internuncius collegit in Cameraco Duramensem episcopum ex parte regis Anglie, dominum de Kuyc ex parte ducis Brabancie et duos consiliarios comitis Flandrie, ubi diffinito consilio decretum est quatenus Florencius comes vivus debeat apprehendi et ad perpetuam prisionem regis Anglie transmitti et Iohannes filius eius gener regis in Hollandia dominari. Interea Florencius illustris comes harum tradicionum inscius paulo pridem excellentis edificii curiales mansiones seu preclara palacia construxerat in Vogelensanc et in Haga, ubi cum proceribus et puellis infra silvarum frondosa latibula vel continuam venacioni dedit operam aut in armis militarem exercebat industriam. Igitur anno Domini m cc xcvi^o Florencius comes Traiectum tendens ad sedandam discordiam inter milites de Zulen et predictos suos consules, introivit ecclesiam assumens secum quosdam milites. Et ecce quedam muliercula divinitus inspirata sibi cartam occulte porrexit, quam et idem comes per secretarium suum in hunc modum legi fecit: „Regia proles, inclite princeps, animadvertite quod psalmista prophetavit: Homo pacis mee in quo speravi, magnificavit super me supplantacionem”. Florencius vero comes ex magnanimitate sua parvipendens hunc versiculum, celebravit cum prelatis et civibus solempne prandium. Qui citra meridiam horam decrevit aliquantisper obdormire et residuum diem in iocundo contubernio consummare. Quem soporantem Ghiselbertus de Aemstel a sompno suscitans indesinenter ammonuit, ut cum falconistis urbem exiret, quoniam inaudita copia volatilium in campestribus resideret. Comes autem aucupalis ludi plerumque cupidus pulcherrimum nisum ad manum sumens cum paucis familiaribus urbem egressus est et per latentes insidias ad distanciam medii miliaris fere perductus

Cap. 75c

- 1 equidem A12CDM quidem A3 igitur B itaque G
 2 et Harmannum cetM ac Hermannum A12
 3 nesciens IIIM nequiens G
 5 gerardus GCM gherardus ABD
 velzen GM velsen III
 7 collegit IIIM recollegit G
 duramensem GCD duranensem AB duraoom̄ (slecht leesbaar) M
 9 et cetM ontbr GA3
 12 construxerat cetM construxit A
 vogelensanc D2 vogelensang M voglensanc A12C vogelanzanc G23 voghelensanc D34 volghelensanc D1 voghelenzanc G1B voghlensanc A3 De lezing van D2 is natuurlijk toevallig, maar wij menen dat zij juist is wegens M, gecombineerd met het verder overeenstemmen inzake de -c.
 13 haga GA3M hagma cet
 infra IIIM ontbr G
 27 plerumque cetM plurimumque G2B

25. 1401-05   Hoort hier grote jamerhede,
De de here van Amestelle dede
Op deen nameliken dach:
Hi ghinc daer de grave lach,
Ende wectene ute ute sinen slape . . .
26. 1412   Ghi sout utevaren met vederspele . . .
28. 1483   Uwen sconen sperwaer . . .
28. 1442-43   . . . lettel liede
Reden metten grave doe.
29. 1449   Hi reet voren ter poorten uut
29. 1381-85   De verraders treckeden tesamen,
Sodat si buter stat doe quamen
Ende reden voren over de weide
Ende hadden liede in haer gheleide,
De alle tharnassche met hem reden.
30. 1451-53   Doe hi op de weide quam,
Sach hi voer hem ende vernam
Den heer van Woerden houden daer.
30. 1457-59   Doe hi aldus quam ghevaren,
Voeren teghen hem tere scaren
De van Woerden . . .
31. 1469   Herman van Woerden reet hem ane.
Als dene wille hadde te vane . . .
32. 1490-91   Gheraert van Velsen trac mettien
Sijn zweert . . .
33. 1485-89   Den sperwaer hi doe gheprant,
Ende namen hem van der hant.
De grave sloech de hant ten swerde
Als deghene de begeerde
Hem te werne . . .
34. 1496-97   Daer moest hi ghevanghen bliven,
Wast hem lief ofte leet.
35. *Proc. 47*   . . . supradicti de Aemstel et de Worden . . . milites, quibus vestis
sua geritur cibusque digeritur, ipsum comitem capientes . . . ad
villam dictam Muden eadem nocte trahitur . . . Interea rumor
flagitii . . . percipitur; . . . Kenemaris navis aptatur et turba plurima
ad locum qui supra Muden dicitur properatur.

- 30 est. Et ecce Hermannus de Woerden cum infinitis armatis de latibus insidiarum erumpens comitem ab omni parte vallare studuit, et Gerardus de Velsen haut piger primus in comitem irruit. Econtra vero comes ut vir imperterritus eiecto niso gladum educens semetipsum nitebatur defendere, malens antea mori quam tantis traditoribus se captivum tradere. Sed hoc minime profecit,
- 35 quoniam predicti grassatores – proch pudor — adhuc eiusdem comitis vestimentis amicti ac eodem die suis alimentis in Traiecto depasti, tantum principem traditorie captivarunt, quem ad Mudense presidium ipsa nocte secretissime deduxerunt. Interea rumor tam odiose fame plurimorum corda perterrituit, et vulgus Kinemarie, Waterlandie similiter et Frisie pro liberando comite repentinum iter arripuit. Quod grassatores agnoscentes fugerunt extimplo cum
- 40 captivo comite per paludes et devia, et econtra cives Nardenses comitem liberare meditantibus occurrerunt in magna copia. Igitur hii fugitivi nimirum anxii sunt, tum ex populosa multitudine Kinemariorum subsequencium, tum ex formidolosa sollicitudine villanorum occurrencium. Comitibus autem equis
- 45 exiguis fossarum latitudinem transilire nequies in vado cecidit, quem Gerardus de Velsen timore supervenientis exercitus extrahere non potuit. Quamobrem idem Gerardus fellitum habens animum eundem comitem cum mucrone suo xxi^o vulneribus occidit et ad castrum Cronenburch in equo cursatili citissime retrocessit. Hermannus vero de Woerden ad exterius partes declinans
- 50 exquisivit hincinde refugium, qui de ditione sua propulsus perpetue desolationis incurrit exilium. Sed Ghiselbertus vir simplex et grandevus ab eodem Hermanno de Woerden omnino seductus est, qui ab externis amicis ad vite sue consummationem satis debite sustentatus est. Interea Kinemari semivivum comitem inveniunt adhuc respirantem et, ut quidam tradunt, pauca loquen-

---

Cap. 75c

- 30 et *cetM* sed *A*
 36 suis *IIIM* de suis *G*
 38 deduxerunt *cetM* adduxerunt *A*
 interea *IIIM* igitur *G*
 corda *IIIM* animos *G*
 39 kinemarie *GCD* kenemarie *B* kenemerlandie *A* *M* heeft hier een stuk vervangen door *Proc.*
 frisie *III* westfrisie *G*
 40 arripuit *cet* arripuerunt *GB*
 41 nardenses *IIIM* nerdenses *G3* (*verbeterd in woerdenses G3*) woerdenses *G1* noerdenses (*o doorge-*
streept) *G2*
 44 formidolosa *GA3BC* formidulosa *A12D*
 autem *III* ergo *G*
 48 cronenburch *A3CD* cronenburgh *A12* croneburgh *B* cronenborch *G*
 51 exilium *III* excidium *G*
 sed *IIIG1* ontbr *G23*
 54 pauca *IIIM* adhuc pauca *G*

- 55 tem, apprehenderunt quosdam de predictorum latronum clientibus, quos in conspectu moribundi comitis diversis interfecere cruciatibus. Sed et ipse comes erectis in celum oculis v kalendas iulii requievit in Domino, coronatus, ut speramus, in celis pro tam crudeli martirio. Hic Florencius comes annos fere xlii honeste regens Hollandiam, princeps erat valde gloriosus, statura procerus, virtute robustus, aspectu decorus, sermone facundus, corde magnanimus, agilitate strenuus, in dando largifluus, peroptimus musicus et equerectus iusticiarius. Cuius exanime corpus ad Reynsburgense monasterium devectum est, quod ibidem penes Beatricem conthoralem suam luctuosis exequiis honorifice tumulatum est. Hec etenim comitissa venerabilis eodem anno febricitari cepit, que decimo kal. augusti(!) mensis in Domino consimiliter obdormivit.

(Vervolg blz. 240)

48. *Stoke V*   Si gaven hem tenselven stonden
69-71   So diepe ende so vele wonden,
                              Dat hi daer den gheest opgaf.
49. 77-78   ... .. sijn paert,
                              Daer hi mede ontreet ter vaert.
48. *Proc. 50*   ... castro quodam ... dicto Cronenburgh ... recipitur. ... Huius
                              vero maledictionis primi et precipui, dominus videlicet de Aemstel
                              et dominus de Worden, fuga subtrahuntur et in exilio moriuntur.
56. *Stoke V*   Ente knape wert bevaren
80-83   Van dien van Naerden, de niet en beiden,
                              Dan sine op enen rade leiden,
                              Ende hebben hem sine lede tebroken.
62. *Proc. 49*   Interea corpus honestissimi comitis suorum manibus tollitur et
                              ... apud claustrum Reynsburgh paratu debito sepelitur.
63. *Stoke V*   Men hoeven op ende droeghen daen,
1038-43   Sulc met bliscap, sulc met rouwen,
                              Ende voerdene onder de vrouwen
                              Te Reinsborch int cloester rike.
                              Daer laghen in desghelike
                              Sijn wijf ende sijn dochter bede.

Cap. 75c

64-66 Hec t/m obdormivit cet ontbr A

64 etenim IIM igitur G

65 augusti Dit staat in alle hss, maar moet een verschrijving zijn voor aprilis. Uit andere bron heeft *Tabula Egmundana*: Beatrix comitissa obiit in parasceve x^o kalendas aprilis anno xc (lees 1296); goede vrijdag 1296 is 23 maart. Beke heeft de gewoonte, het overlijden van de gravin te vermelden na dat van de graaf, ook al is het eerder geschied.

Caput 75d

1. *Stoke V 309* . . . metten grave van Cleve.

3. *313-16*   Hi voer thuis ende gaderde liede
Ende ghelovede goet ende miede,
Dat si met hem souden varen
Voer Cronenborch . . .

4. *Proc. 50*   . . . maior turba comitem interficientium castro quodam domini de
Aemstel dicto Cronenburgh, causa tutele necnon tuitionis recipitur.
Quod cum mortuo comiti adherentibus percipitur, mora negatur,
castrum vallatur et noctu dieque infestatur, donec maledictis labore
et fame afflictis invitissime, quia sine spe misericordie, ad volun-
tatem obsidentium traditur, quo sublatorum singulis more debito
rotarum collisio . . . preparatur. Huius vero maledictionis primi et
precipui, dominus videlicet de Aemstel et dominus de Worden, fuga
subtrahuntur et in exilio moriuntur. (latere toevoeging:) Quorum
tertius, de Velzen videlicet Gerardus, castro supra cum ceteris
capitur. Qui paulatim, ut prodat complices, penis variis infestatur.

5. *Stoke V*   Ende men vinc daer al de man.
352-54   Daer waren ghevanghen in den hoop
Gheraert . . . . .

6. *Stoke tekst*   Al wast dat Gheraet miste
BC 46-47   In sine biechte, eer hi bleef . . .
(blz. 34)

7. *Stoke V*   Als dat volc dat versiet,
462-64   Dat dat huys was ghewonnen
Ende tebrekene begonnen, . . .

11. *487-89*   De grave van Cleve quam Tordrecht
Ende onderwant hem over recht
Des lants, of hi ware here.

Caput 75d

- Hiis itaque flebiliter actis comes Clivensis consanguineus Florencii comitis iam sepulti validam expeditionem eduxit ab Hollandia circumvallavitque castellum Cronenburch obsidione gravissima, quod idem comes cum tormentis indesinenter impegit, quoadusque Gerardus cum suis complicitibus urgente
- 5 penuria victualium se captivum dedit. Qui tradicionem comitis, ut prescribitur, seriatim in aperto confessus est, antequam idem Gerardus inter acerba supplicia dire rotatus est. Vulgus igitur Hollandie iamdictum castrum ex magna parte destruxit et ad comburendum castellum Mudense validissime properavit. Sed ecce castellum hoc diffugientibus armigeris absque defensore repertum est,
- 10 quod extunc Theodrico de Harlem ad tuendum districte commissum est. Comes vero Clivensis recepit extunc in tutelam totam Northollandiam, habitans in Haga; et econtra Guido de Hannonia thesaurarius Leodiensis vendicavit sibi prefecturam tocius Zuuthollandie, manens in Berga. De qua controversia cotidianus tumultus excrevit et Hollandie populus bipartite divisus sine
- 15 vero domino vacillavit.

(Vervolg blz. 242)

12. 492-95   Dus ghevielt ten lesten male,
Dat her Ghye moste laten bliven
Den grave van Cleve ende bedriven
tLant in haere beider stat.
13. 501-03   Heer Ghye ghereedde hem daertoe
Ende trecte ten Berghe doe.
De grave van Cleve trac in de Haghe
- 526-528   ... in Suuthollant ...
... binnen den Berghe ...

Cap. 75d

- 2 circumvallavitque *HIIM* circumvallavit *G*
4 quoadusque *HIIM* quousque *G*
6 antequam *cetM* atque *A*
11 habitans in haga *cetM ontbr A*
13 zuuthollandie *BCD234* suuthollã^o *A3* zuythollandie *A12DIM* hollandie *G*
prefecturam *geplaatst na* hollandie *G*

Caput 76

1. *Cat. episc.* de Ziric . . . translatus fuit ad episcopatum Tullensem.
Ultrai. p. 495 Wilhelmus de Machilimia per curiam Romanam optinuit episcopatum.
6. *Stoke V* Bisscop Willem . . .
561-567-68 Te Muden hadde de grave staende
Een huys . . .
7. *570-77* Dat dede hi beligghen saen.
Daer op was Dideric van Haerlem
Ende een deel lieden met hem,
Die men anestreet met crachte,
Bede bi daghe ende bi nachte.
De bliden . . .
Dede hi bringhen voer der borghe . . .
8. *593-95* Doe ne mochte Didric vorder niet,
Hi ne most opgeven, wats ghesciet,
Ende moste bliven daer ghevaen.
11. *602-06* Hi voer voert altehant
Ende troeste de Vriesen doe,
Dat si rechte setten toe
Ende keerden omme: want si wouden
Voertmeer vri sijn ghescouden.
12. *610-17* Si voeren tehant vor Widenesse
So starc ende met groten moede,
Dat Boudijn, diet in siere hoede
Doe hadde, dat hijt huys opgaf,
Opdat hire mocht ganghen af
Behouden lijf ende lede
Ende al sijn gheselschap mede,
Ende wechvoeren, dat hire hadden boven.
16. *620-26* Ende si braken thuis toter eerde,
Ende voeren terselver uren
Ende braken thuys ten Niwenduren,
Dat al niet en was volmaect.
Si voeren, als de niet en vaect,
Te Medemelc in de poort
Ende hebben se altermael testoert.

Caput 76

Eodem anno Iohannes episcopus apostolica translatus auctoritate Tullensis episcopus effectus est, et Wilhelmus de Machlinia natus auditor causarum in Romana curia xliij^{us} Traiectensis episcopus ordinatus est. Hic Wilhelmus Traiectum adveniens totum episcopatum diversis involutum guerris repperit, quem ad bonum reparare statum intente studuit. Nam et idem episcopus in primis castrum Mudense cum electis obsedit armigeris, quod adeo conquassavit cum diversis tormentorum ingeniis, ut Theodricus de Haerlem impetrata dedicione demum in captivitatem transiret et salva vita castellum ipsi libere resignaret. Ex hac ergo prosperitate Wilhelmus episcopus magnanimus effectus secessit ad Westfrisiam, et ibidem adversus Hollandiensem populum episcopalem predicavit indulgentiam. Frisones vero secundum consuetum morem ad rebellionem proni suadente Wilhelmo pontifice vallaverunt castrum Widenes per circuitum, infestantes acriter ididem per assaultum creberrimum, ita quod Balduinus de Naeldwijn tandem exhaustis necessariis idem castellum Frisonibus hac condicione traderet, ut ipse salvus rebus ad Hollandiam in firma pace discederet. Nec mora quin Frisones hoc castro destructo Eynigheburgh confringerent, Medenblich obsidione cingerent, ac ipsum opidum favillatenus

(Vervolg blz. 244)

17. *Proc. 51* Huius hora miserie Iohannes comes Hanonie versus Hollandiam dirigitur, percipiens quod castrum in Medemlec Frisonibus vallatum vix defenditur; nam turba nobilium illo sedentium fame tangitur, equus occiditur, cuius carnibus cupiditate maxima satiatur. Sed Dei gratia predictus comes honesto Hollandie exercitu affuit, quo Friso subjicitur et castro obsessorum turba strennuitate nobilissima, quamvis labore maximo, liberatur.

Cap. 76

5 in primis *cetM ontbr GB*8 demum *IIIM ontbr G*9 ergo *cetM igitur A12*effectus *cetM effectus est A13*13 ididem *cetM ibidem GA3B*14 balduinus *GC baldewinus ABD2M baldwinus D134 Deze vorm wordt op vroegere plaatsen door F bevestigd; wij negeren daarom hier M.*16 eynigheburgh *A12CD eyniburch M eynighenburch A3 eynighenburgh B enighenburch G*17 medenblich *M (lijkt nog het meest op 74d reg. 6; de hss geven hier geheel andere vormen dan daar) medenbleec A12 medemblec A3 medenblic BD medenblech C medenlech G1 medenlach G2 medemblijc G3*

18. *Stoke V*
631-40
Florens, here Wouters zone,
Uut Kenemaerlant, was degone
Die dat huys in hoeden nam.
Al waren de Vriesen gram,
Hi ne gaf daeromme niet een stro.
Hi was doe ghemannet so,
So wat si stormden et was verloren.
Doe bleven si daer ligghen voren
Om te verhungeren dier boven waren.
20. 641-42
Dit ghevreisde de grave Jan
Van Avenes, de edel man.
21. 785
Dat siere doer souden varen.
22. 794-95
Sodat xx knapen sloeghen
xxxv Vriesen doot.
22. 805-08
De grave Jan hi was comen
In de borch te haren vromen,
Die hi belegen aldaer vant.
Men spijsde thuus altehant.
23. 746-47
Hem quamen te helpen mede
De here van Arkel ende Claes van Putte.
23. 758-59
Ende quam met sulker cracht
Tote Enchusen an dat lant.
23. 768
Ende bernden torp algeheel.
24. 820-21
Doe riet men den groten here,
Dat hi voere sijnre strate.

Caput 77a

2. *Proc. 50*
Interea . . . vir nobilis Theodericus dominus de Brederode, . . . naves preparat, amicos convocat, inter quos cum ceteris nobilibus Willelmus de Egmonda et Henricus in Leyden castellanus milites affuerunt. Iste prefatus dominus . . . mare ingreditur . . . et . . . Anglie partibus applicatur. Cujus adventus dum nobilissimo rege percipitur . . . et pius dominus suo preclaro comitatu majestati regie presentatur.
5. 51
Quibus prout decebat peractis . . . naves inestimabili ornamento preparantur, quibus Johannes comes Hollandie suaque sponsa decentissima, domino de Brederode per regem speciali obsecratione commisi, introducuntur et sic regali benedictione accepta Anglia deseritur, velum tollitur et navis Christo ductore maris fluctibus infestatur.
6. 51
Anno 1297 Johannes comes Hollandie de partibus Anglie cum sua nobilissima conjuge ad terram propriam revertitur et apud terram Zeelandie portui qui dicitur Vere suis navibus applicatur, cujus loco hiis temporibus miles quidam Wulfardus nomine preficitur. Qui . . . consilio jungitur et etiam in tantum . . . in comitis custodia supplantatur.
7. p. 52

incenderent. Florencius autem de Egmonda ceterique castrenses cum Frisonibus sepe strenue confligentes adeo graviter obsessi sunt, ut consumptis
 20 victualibus equinas carnes demum manducare coacti sunt. Iohannes quidem Hannonie comes hec audiens cum expeditione magna remigavit ad Frisiam, occisisque xxxv saltem Frisonibus asportavit obsessis castrensibus magnam ciborum opulenciam. Domini vero de Arkel et de Putten comburentes
 25 laudabiliter applicarunt.

Caput 77a

Hiis itaque gestis dominus Florencius abbas regalis monasterii Egmondensis, Theodricus dominus de Brederode, Henricus castellanius Leydensis ac Wilhelmus de Egmonda milites profunda pelagi transfretantes exoraverunt regem Anglie, quatenus annueret ut cum eis transiret Iohannes domicellus Hollandie.
 5 Edwardus ergo rex eosdem legatos gracie suscipiens navem inestimabilis ornamenti coaptari fecit, cum qua Iohannem domicellum insuper et filiam suam eius uxorem ad Hollandiam destinavit. Sed hic domicellus vento carens propero Zelandie finibus applicuit, quem extunc Wolfardus de Vere destitutus cunctis Hollandis in tutelam optinuit.

---

23 putten *CM* putte *ABD* petten *G*
 enchusen *GBD34* enghusen *CD2M* eynghusen *D1* enchusam *A12* enchuysen *A3*

Cap. 77a

2 castellanius *cet* castellanus *A*
 4 hollandie *IIIM* ontbr *G*
 5 edwardus *BD123M* eduwardus *G1D4* eduardus *G23AC*
 ergo *cet* vero *A* autem *BM*
 7 suam *cet* ontbr *A*
 8 wolfardus *AB* Wlfardus *M* walfardus *D23* walfardus *D14* wlf'dus *C* walfridus *G* *Misschlen was de auterslezing* wlf'dus

Caput 77b

2. *Proc. 52* Interea stultissimi Fresones . . . antiqua rabie induuntur et utnunc Johanni comiti, sicut suis per preterita parentibus, opponuntur . . . Comes offenditur suorum consilio exercitus colligitur et ad villam que dicitur Alcaer ordine pulcherrimo properatur. Frisones vero adventum comitis sui que exercitus percipientes et suam patriam usque ad mortem defendere volentes, in villa que Vronle dicitur, conveniunt, . . . quarta videlicet feria . . .
6. *p. 53*
p. 54 Fit sonus gementium, fit clamor cadentium . . . Nam nobilitas Hollandie et Zeelandie . . . contendunt bratio et quis eorum procederet, non verbis sed cursibus terminatur . . . duabus disjunctim partibus . . . Unde Zelandie populus uni congregitur . . . Cadunt hoc tempore plus quam tria Frisonum milia, salvo quasi ex toto Dei gratia comitis exercitu, in quo solum quatuor deficiunt, quorum duo nobiles, dominus videlicet de Arkel et Johannes de Dortoghe, absque vulnere suffocantur.
9. *Stoke V*
1024-25 Daer bleef doot de ghetrouwe
Van Arkele de goede her Jan.
13. *976-80* De grave brocht een heer groot
In de vesten tot Alcaer
Ende korteliken daernaer,
Als de Vresen hadden ghevreest,
Quamen si te Vronen op de gheest.

Caput 77b

Anno Domini m cc xcvii^o idem Hollandie domicellus volens rebellantem sibi
 subiugare Frisiam, devenit armipotenter in Alcmariam. Econtra vero Frisones
 in manu forti viriliter occurrarunt, qui robur tocius Frisie pro committendo
 gravi prelio contraxerunt; et ecce concurrentibus in invicem utrisque partibus
 5 cum cornibus horrisonis et vexillis fulgidis fit ingens clangor armorum et
 magnus stridor occisorum. Nam Hollandie et Zelandie populi bipartitas
 inimicorum acies disiunctim impugnantes iiii milia Frisonum occiderunt, quin-
 ymmo maximam multitudinem diffugiencium ad interiora terre latibula
 profugarunt. Ex parte quidem Hollandiensis exercitus Iohannes dominus
 10 de Arkel miles egregius et Iohannes de Dortoghe armiger inclitus cum duobus
 aliis occisi sunt, qui pro virili probitate per eterna tempora collaudandi sunt.
 Contigit autem hec cruenta strages vi kalendas aprilis in spaciosis agris ville
 Vronensis. Wilhelmus autem episcopus attendens succubuisse Westfrisones,
 transfretavit ad Orientalem Frisiam, et ibidem adversus Hollandie populum
 15 iam secundo papalem predicare cepit indulgenciam. Frisones igitur episcopo
 manuale promittentes auxilium, devenerunt in Monikedam per festinum

(Vervolg blz. 248)

13. *Stoke VI 18* ... den bisscop ...
14. 22-33 Nu hoert hier ene vreemthede,
 Wat hi dreef ende begheerde.
 Hets wonder, hoe dat hi gheheerde,
 Dat hi voer Oestvrieslant duere,
 Ende dede prediken ter menigher ure
 tCruce op den grave van Hollant,
 Dien hi so onwettich vant,
 – Also hi seide dat hem dochte –
 Dat hijt gheherden niet en mochte,
 Hi ne most berechten metten swerde.
 Hierom wast dat hi begherde
 Helpe van minen here den pawes.

Cap. 77b

- 1 hollandie domicellus *III* domicellus iohannes *G*
 3 pro committendo *III* promittendo *G23* pro-com-mittendo *G1*
 4 in invicem *GACD2* invicem *cet*
 10 dortoghe *IIIG1* dorthoghe *G23*
 12 in spaciosis agris ville vronensis *GAM* in spaciosis agris vronen^o *C* in spacioso agro ville vronensis *D*
 (fronensis *D2*) in spacioso valle vronensis *B*
 15 predicare cepit *cetM* cepit predicare *GB*
 igitwe *IIIM* autem *G*
 16 manuale promittentes *IIIM* promittentes manuale *G*
 in *IIIM* ad *G*
 monikedam *ABD* monekedam *M* monckendam *C* monnikendam *G*

15. *Stoke VI*
39-41 In sermoene onder de liede.
Mi wondert, hoe dat oec gheschiede,
Dat hi tcruce prediken dorste.
17. 44-53 Dat si met hem overvoeren.
Met menighen scepe ende met groten
Quamen si over tere roten,
Bi Monekedamme onder dat lant.
tFolc ghevreischet altehant
Ende sette hem dapperlike ter were,
Als si vernamen tfreemde here.
Kenemaers ende Waterlandre
Quamen daer ende menich andre
Die hem ter were scoepen wale.
22. 56-62 Een groet scip si wonnen daer
Met crachte doe den Vriesen af,
Sodat hem dat volc opgaf
Die daermede quamen ghevaren,
Behalven die daer verslegghen waren.
Men ghinc daer houwen ende slaen;
Si vloen de mochten ontgaen.
23. 65-69 De bisscop vlo sijnre veerde:
Want hi hem emmer niet en weerde.
Hi liet sijn scip, het was so groot,
Ende spranc in enen mindren boet,
Daer hi mede ontfoer altogader.
27. 110-14 Doe wort men aldaer te rade
Ende docht hem goet int ghemene,
Dat men Ghijsbrecht van IJselstene
Ombode, dat hi den grave
Iselsteine sijn huys opgave, . . .
29. 124-25 Ghiselbrecht seide, dat hi altoes
Sijn huus niet rumen zoude . . .

remigium. Opidani quidem Harlemenses cum Waterlandris econtra copiosum eduxerunt exercitum, qui cum signis fulgurantibus et tubis perstreptibus animose Frisingensem sunt aggressi populum. Sed ecce Frisie vulgus confestim a bello declinans festinavit introire navigium, et repentino remorum impulsu maturare diffugium. Quos extimplo Waterlandri viriliter insecuti sunt, et occisis infinitis Frisonibus tropheum laudis potenter adepti sunt. Wilhelmus autem episcopus hoc amisso iam prelio modicam scapham introivit, et ad partes Ycelinas festino remigio declinavit. Iohannes vero domicellus Hollandie perpendens quod Wilhelmus episcopus duabus vicibus dura prelia suscitasset, et adhuc ad partes Ycelinas novo pro subsidio transivisset, mandavit Ghiselberto de Yselsteyn quatenus ad tempus castro suo cederet, et ad impugnandum episcopum Hollandienses armigeros intromitteret. Ghiselbertus autem hoc omnino facere recusabat, presertim cum et ipse iusticiarius in terra Traiectensi

(Vervolg blz. 250)

29. *Stoke VI*   Ja, ne ben ic marscalc van den lande
130-31   Van sbisscops wegghen mijns heren?
30. 150-52   Ende corteliken daernaer
                              Wort Ghisebrecht selve ghevaen;
                              Dat hebben sine ghebueren gedaen.
31. 172-73   Men warp hem in te menigher uren
                              Menighen groten swaren steen.
32. 175-77   Joncfrou Beerte was so stout,
                              Dat sijt om geenrehande gout
                              Haer huus op wilde geven.
34. 201-7   So bat si, dat men haer gave
                              Die een helf, entie grave
                              Metten andren sinen wille dade.
                              Doe wort men ginder des te rade:
                              Men gave de helft de metten lote
                              Haer gheviel, ende ghenote
                              Elc sijnre avonturen.

---

17 opidani *cetM* opidum *D*
waterlandris *GM* waterlandis *III*; vermoedelijke spelling - d¹s
19 sunt aggressi *ACD12M* aggressi sunt *GBD34*
24 vero *IIIM* autem *G*
25 quod *cetM* quod iam *G1* quia *G23C*
26 ghiselberto *GBCD34* ghijselberto *M* giselberto *D1* gijselberto *D2* ghizelberto *A* Ook reg. 28 en 30 dezelfde lezingen, behalve ghyselbertus (-um) *D2*

37. *Stoke VI*
265-66
269-71
Dat her Wolfaert bat den grave,
Dat hijt sinen wive gave . . .
Hi hadde haer ghegheven al
tLant van Woerden, groot ende smal,
Dat her Wolfaert hem selven bat.
39. 890-91
Hi gaderde so grote have
Overal in den lande.
39. 830-31
Her Wolfert most op enen wagen
Varen te Delf in de porte.
39. 867
Daer wert hi verslaghen sciere.
40. 949
Ende dat volc wart in roere.
40. *Proc. 55*
Ducitur itaque Wulfardus, licet invitus, ad villam que communi nomine Delf dicitur . . . Interea tumultus nimius concursusque maximus coram domo percipitur . . . Qui astantibus suscipitur et quasi mille ictibus perforatur . . .
41. *Proc. p. 56*
Johannes comes Hollandie febris tangitur, lecto jungitur et sine aliqua sue carnis propagatione apud villam propriam que Harlem dicitur, disenterio moritur. Qui in claustro dicto Reynsburgh paratu debito sepelitur.
41. *Stoke VI*
1304-07
Als ment jaer ons Heren screef
XII hondert ende XCIX daermede,
Tote Haerlem in de stede;
Sente Mertijnsavont bleef hi doot.

- 30 constitutus esset. Quamobrem Hollandie domicellus Ghiselbertum apprehendi fecit a suis hostibus, cuius eciam castrum impugnari iussit cotidianis assultibus. Econtra vero domicella Bertradis ipsum castrum circiter annum egregie defensavit, quoadusque deficientibus necessariis sub hac forma condicionis in dedicionem transivit, ut ipsa per casum sortis medietatem castrensiu[m] salva
- 35 vita retineret et domicellus Hollandie de residua parte voluntatis sue desiderium ordinaret. Domicellus autem Hollandie iam adeptum castrum cum tota dedicione de Woerden dedit Wolfardo de Vere dehinc in homagium, ut in contumeliam episcopi Traiectensis dissiparet pontificium. Sed idem Wolfardus totam Hollandiam per novam monetam aggravans abhinc in Delf occisus est,
- 40 post cuius necem a vulgari populo tumultus ingens exortus est. Anno Domini m cc xcix^o Iohannes domicellus iiii kalendas(!) novembris apud Harlem requievit in Domino, postquam Hollandiam rexisset annis tribus cum dimidio. Hic Iohannes solus inter omnes Hollandie principes sine liberis et absque militari nomine defunctus est, qui in Reynsburgensi monasterio penes
- 45 patrem honorifice tumulatus est. Domicella quidem Elizabeth post mortem sui coniugis transivit ad regnum Anglie, quam exinde duxit in uxorem comes Erffordie. Post eiusdem domicelli mortem Ghiselbertus de Aemstel opidum suum ligneis pontibus et turritis propugnaculis undecumque munivit, sed vulgus Waterlandie cum opidanis de Haerlem profugato Ghiselberto pontes et
- 50 municiones favillatenus inflammavit.

-
- 32 bertradis *GCD1M* batradis *A12* bertrardis *A3* bertraerdis *B* bertardis *D3* bartradis *D4* bretrardis *D2*
 37 wolfardo *B* volfardo *M* vulfrido *A1* vulfardo *A2* wolferdo *A3D124* wolfardo *D3* wulf'do *C* walfrido *G*
 dedit wolfardo *IIIM* walfrido dedit *G*
 homagium *cetM* omagium *A12*
 38 wolfardus *A23D34* wulf'dus *A1* wlfardus *M* wolferdus *D12* wolfaerdus *B* uvlf'dus *C* walfridus *G*
 39 delf *cetM* delff *B* delft *G*
 41 *Volgens Stoke is de datum Sint Martijns avont, d.i. 10 nov., dus Beke heeft 4 nonas nov. bedoeld.*
 44 reynsburgensi *GA3B* rinesburgensi *CD* rinsburgensi *A12*
 45 elizabeth *cet* elizabet *A12D134*
 46 duxit in uxorem *III* in uxorem duxit *G*
 comes *cet ontbr* *G23*
 erffordie *G2A* eresfordie *G1* erffordie *G3BD134* erffoidie *D4* erefordie *M* ecesforde *C*

Caput 78a

1. *Proc. 56* Anno 1299 Johannes comes Hanonie, filius amite Florentii patris Johannis proximo defuncti, a nobilibus necnon a communitate in dominum et in Hollandie comitem suscipitur . . .
4. *Stoke VIII* 546 vermeldt Willem, Heinrike die dood is (551) en ouder, Jan (555) de oudste zoon. Beke's bron is dus een andere.
10. *Stoke VII* Als her Jan dit hevet verstaen,
21-22 Voer hi in Zelant herde zaen.
11. 7 Van Renesse her Jan.
26-28 Her Jan hadde doe lieden mee
Dan de grave conde ghecrighen.
Doe begonde her Jan te prighen
Jeghen den grave alle de daghe . . .
12. 240-43 Dat si spraken den coninc
Van Almaenghen Aelbrechte
Ende seiden dat hem, dat met rechte
tGraefscap ant rike waer bestorven.
13. 269-70 Ende willen met dies coninx macht
Vort verdriven sine gheslachte.
274-75 Al wert de coninc des te rade,
De raet bleef al verloren.
15. *Proc. 57* Interea Adulphus rex Alemannie ad quorundam subornationem et instantiam versus Hollandia proponit tendere et Johannem, pro presenti comitem, infestare.
16. *Stoke VII* Die coninc sende boden ute
277-80 Met brieven ende met saluut
In Hollant ende in Zelant mede,
Heimelike in elke stede.

Caput 78b

1. *Proc. 57* Unde cum rex Novimagio affuit et adventum comitis tali ordine percepit, ipse quasi immobilis illico manens ultra de minimo non movetur. Cui comes quasi de proximo turba nobilissima sociatur.
3. *Stoke VII* Dat de coninc porren sal
289-92 Van Coelne, hevet hijs gheval,
Ende nedercomen in corten daghen
Tote sinen huse te Nymaghen.
4. 298 De grave . . .
310 Ende hadde een heer also groot . . .
319 Ende voer bi Nimegghen an Bonswaerde.

Caput 78a

- Defuncto Iohanne domicello Iohannes comes Hannoniensis filius Adelheydis sororis Wilhelmi regis Hollandie comes effectus est, qui statim dominia de Aemstel et de Woerden Guidoni fratri suo largitus est, habens in uxorem Philippam filiam comitis Lucemburgie, de qua genuit Iohannem primogeni-
- 5 tum, Wilhelmum succedentem Hollandie comitem, Iohannem de Bellomonte, dominum Henricum Cameracensem canonicum, domicellum Walravenum, Iohannam abbatissam Fontanalacensem, Margaretam comitissam Atrebatensem, Adelheydim comitissam Claromontensem, Mariam comitissam de Berbonoys et Machtildim dominam de Niele. Hic Iohannes primo dominacio-
- 10 nis sue tempore cum expeditione valida remigavit ad Zelandiam, ubi contra rebellionem Iohannis de Renes demum optinuit in magna laude victoriam. Iohannes itaque de Renes devictus transfugit ad Adelbertum Romanorum regem pro subsidio, asserens quod comitatus Hollandie post obitum domicelli Iohannis Romano vacaret imperio.
- 15 Albertus ergo rex occulte descendens ad Hollandiam disseminavit huiusmodi litteras per universam provinciam: „Noverint universi quod Albertus rex invictus vacantem Hollandie principatum Romano potenter incorporabit imperio, quem Karolus rex Theodrico comiti donavit in feudo”.

Caput 78b

- Igitur Albertus rex anno Domini m ccc^o descendit usque Novimagium ad subiugandum comitatum Hollandie, adducens secum Maguntinensem, Treverensem et Coloniensem archiepiscopos cum plerisque primatibus regionis Alemanie. Econtra vero Iohannes comes armipotenter advenit in Bonswaerd,
- 5 ubi metatis castris super alveum Walis assidue cepit investigare, qualiter ad expugnandum regis exercitum magis commode posset pertransire. Sed ecce rex multitudinem vexillorum, pulchritudinem castrorum et fortitudinem armigerorum Hollandiensis exercitus a cacumine turris procul intuens, et se

Cap. 78a

- 1 hannoniensis III hannonie G hanōiē (kan beide zijn) M
 3 de woerden *cet* woerden A12CM
 4 lucenburgie III lusenburgie M ludenburgie G
 5 bellomonte *cet* bellimonte B bellemonte A3D2 belomonte M
 6 cameracensem *cet*M kameracensem A12
 6-7 domicellum t/m fontanalacensem *ontbr* A
 fontanalacensem GC fontalacensem BD fontenellatensem M
 8 claromontensem *cet* claremontensem ABM *vgl. cap. 69b*
 9 berbonoys GA barbonoys M berboneis C berboneyis D berlonoys B
 niele GA23CD3 nyele A1D14M mele BD2

Cap. 78b

- 4 bonswaerd AC bonswaert M bonswart BD bonsword C
 5 walis ACD vallis B wale G
 7 pulchritudinem castrorum BCD pulchritudinem castrorum G *ontbr* A

7. *Stoke VII*
322-29
Als de coninc dat ghesach,
Datte grave quam so starc,
Ne haddi niet om dusent marc
Binnen Nimaghen ghebleven.
De hem den raet hadde ghegeven
Wiste hijs doe wel clenen danc.
Hi sat op eer iet lanc
Ende voer op Cranenborch de veste.
10. 336-46
De bisscop van Coelne wert te rade,
Dat hi den grave quam te spreken,
Ende pijnde hem, of hi ghebreken
Die sticken mochte ende te goede bringen,
Ende ghinc hem so verre onderminghen,
Dat men makede enen vrede
Ende een bestant aldaer ter stede
Tusschen den coninc enten grave.
Doe trac weder alhier ave
De grave tsinen lande neder
Entie coninc soude keren weder.
11. *Proc. 57*
Fiunt itaque inter prefatos . . . quedam pacis intervalla, quibus ex
utraque parte sollempnes nuntii conveniunt, sibi mutuo collo-
quentes. Qui cum tali modo diebus variis se percunctassent et
regales exercitum comitis invadere defecissent, rex brevi consilio
unde venerat revertitur et comes cum suis Hollandie terminis
sociatur.
14. *Stoke VII*
357-360
Up den derden dach daernaer
Quamen de Zeelanders openbaer,
Als ic hoerde ghewagen das,
Toten coninc, daer hi was.
14. 468
Ende haer scepe te Heusden laten.
(De bedoeling van Beke is anders dan die van Stoke)
15. *Proc. -. 58*
. . . Iohannes de Renesse, inimicorum traditione at que invidentium
consilio et detractione per Iohannem utnunc comitem a patria sua
proscribitur. Qui ad Flandriam tendens ibidem per comitem susten-
tatur.
- Caput 79**
3. *Proc. p. 58*
c. 79
Anno MCCC primo erat apud Traiectum quidam episcopus
Willelmus nomine, cui cum quibusdam civitatis sue burgensibus
via dissimilis teritur, quod episcopus a quodam burgense, qui
dicitur Iacobus de Lichtenbergh, captivatur.
14. *Proc. 58*
Qui mox ad sibi fideles ultra flumen quod dicitur Ysel morantes
transfertur . . . mora seposita ad ipsius voluntatem regalis exercitus
preparatur. Quod dum minus fideli populo Traiectensium per-
cipitur, versus Hollandiam pro suffragio tenditur, quo ad instantiam
quorundam nobilium cursum proprium sequentium in comitis

delusum a Zelandris estimans, retrocessit ad Cranenburgiam, ut alterna die
 10 repatriaret in Austriam. Archiepiscopus vero Coloniensis pro regis honore
 conservando pacem extunc elaborare studuit, qui tandem sub hac forma com-
 positionis arbitrium suum edidit, quatenus ipse comes domino regi fidelitatis
 prestaret homagium. Quo facto primates extimplo reversi sunt ad propria,
 Zelandri vero regi tarde venientes in auxilium, derelicta classe penes Hoesden
 15 transfugerunt pedes ad Flandriam, depredantes assidue vicinam Zelandiam;
 sed Iohannes comes hos fugitivos ocius insecutus desertas rates adinvenit,
 Iohannem de Renes proscripsit, cuius facultates suis adiutoribus subdivisit.

Caput 79

Eodem anno Wilhelmus Traiectensis episcopus adversantibus sibi Zwedero
 de Montforde, Huberto de Vianen et Iohanne de Linscoten militibus, a
 Iacobo de Lichtenburch magistro civium apprehensus est, ac infra civitatem
 propriam circiter annum in captivitate detentus est. Demum idem episcopus a
 5 prisione laxatus sedem adivit apostolicam, ut Traiectense pontificium domino
 pape resignaret, et exinde sopitis cunctis adversitatibus in tranquilla pace
 maneret. Sed ecce dominus apostolicus episcopatum acceptare nolens, man-
 davit episcopo Monasteriensi, quatenus ipse Wilhelmo confratri suo contra
 quoscunque grassatores manuale ferret auxilium, qui nitebantur impugnare
 10 Traiectense pontificium. Hic Wilhelmus repatriare disponens xv^a die mensis
 augusti quoddam prodigiale signum apud Agnaniam vidit, quod mortis sue
 iam instantis indicium pronosticale fuit. Intuebatur etenim solem esse bicor-
 num(!) ad modum lune medie, de quo fulgurantes radii coruscabant ad instar
 lucis sanguineae. Qui mox de partibus Transycelinis elegantem aggregavit
 15 exercitum, temptans si civitatis sue patentem inveniret introitum. Sed idem
 episcopus urbem introire nequiens, declinavit ad loca campestria et ibidem
 causa repausacionis sua decrevit exaltare tentoria. Cum autem hec agerentur,

Cap. 78b

- 9 cranenburgiam *ACM* craneburgiam *GD* kraneburgiam *B*
 10 pro regis honore *IIIM* pro honore regis *G*
 13 *Het rijm 's hier in strijd met de zinsbouw. Als het rijm studeit/edidit er niet was, zou men arbitrium achter edidit willen plaatsen, zodat een zin ontstaat met niet-rijmende voorzin, zie Inl. blz. XVI.*
 15 transfugerunt *GBC* transfugierunt *AD*
 17 renes *AD* renesse *GBC*

Cap. 79

- 1 zwedero *G23A3bDM* zuedero *G1* suedero *C* swedero *A*
 2 montforde *G2ABCD12* montfoerde *G1D3* montfoirde *D4* montfordia *G3*
 3 infra *IIIM* in *G*
 9 quoscunque *IIIM* quosdam *G*
 12 etenim *cet* enim *A*
 13 lune medie *IIIM* medie lune *G*
 15 idem *cet* ipse *AM*

- p. 59* absentia sed de ipsius licentia exercitus procuratur. . . . donec loco qui dicitur Hoghewort populus Hollandie presentatur. Cum itaque nobilissimo presule, veniente necnon villam sedis proprie expugnare proponente, Hollandie populus conspicitur . . . contra iniquos filios belli certamine provocatur.
25. *Stoke VII* De bisscop hi quam op hem
900 Tors ente voet met menighen man.
22. 940-946 Dit gheviel int jaer ons Heren
MCCC ende ene mede.
Buten Utrecht teenre stede
Die men heet de hooge Woert,
Dattie bisscop dus was ghevoert;
Ende was op Sente-Meertijnsdach
In den zomer, als hi ghelach.
23. *Cat. ep. Ultr.* (latere toevoeging): in bello op die Hoghe Woerde.
p. 495
25. *Stoke VIII* Ende si ne hadden an haer side
896-97 Niet enen man teghen zesse
27. 895 Daer hem se anestreet met nide.
30. 907 Als de Hollanders dat versien,
Dat si niet en moghen ontflien . . .
916. Daer hem de Hollanders mede werden.
- 913-14 Doe ghinghen si hem weren strange
Ende vochten also langhe.
31. 910 Het es an elke side gheweert.
36. *Proc. 59* Willelmus presul pulcherrimus . . . equi levitate inimicos semel
transvolans, sanus revertitur; quod dum secundo facere nititur, equo
dejicitur et heu! . . . nephandorum manibus suffocatur anno ut
supra (i.e. MCCC primo) in die beati Martini estivalis.
40. *Cat. ep. Ultr.* Wilhelmus de Machilimia . . . interfectus fuit et obiit anno Domini
p. 495 1301 in die translacionis beati Martini et est sepultus in parte
meridionali ecclesie Traiectensis extra chorum, ad murum ipsius
chori.

- quidam Hollandie nobiles, utpote Theodricus de Wassenaer, Henricus castellanus Leydensis, Philippus de Duvenvorde, Symon de Benthem et Iacobus de
- 20 Woude milites cum multis armigeris odientes episcopum propter antiquam discordiam, et diligentes Iacobum de Lichtenburch propter confinem amiciciam, comprehensis armis devenerunt in campestri planicie que dicitur Hoghewoerd cum tubis tremulis et signis fulgidis, ut episcopum a civitate propellerent, et prefatum Iacobum ab imminente periculo potenter eriperent.
- 25 Econtra vero dominus episcopus cuius exercitus in duplo maior erat, acies suas ad bellum ordinare tetendit, qui cum tubis frementibus et vexillis irradian- tibus adversis hostibus audacter occurrit, ita quod in prima congressione quos- dam villanos ab exercitu segregatos expelleret, et Hollandiensi populo cum virtute magna resisteret. Interea Zwederus de Montforde cum indefessis
- 30 advenit armigeris, qui grande iuvamen apportavit Hollandie populis. Et ecce bellum crudele cepit ingruere, preliantes se mutuo sternere, et pro corona victorie severe contendere. Episcopus vero levitate sui dextrarii semel et iterum Hollandiensem transvolavit exercitum, quem cunctus populus primo trucidare pertimuit tanquam spiritualem patrem et dominum. Sed idem epi- scopus hostiles turmas iam tercio transilire presumens ab equo prostratus est,
- 35 et ibidem anno Domini m ccc iº iii nonas iulii, qui est translacio sancti Martini, proch dolor! a prophanis filiis occisus est. Corruerunt autem ab utra- que parte multi valentes armigeri, maior vero pars ab exercitu morientis episcopi. Cuius exanime corpus ab hospitalariis delatum est ad ecclesiam
- 40 sancte Katherine, donec exequis congruentibus in ecclesia cathedrali traderetur ecclesiastice sepulture. Hic Wilhelmus ad v saltem annos episcopatum rexit, qui cunctis diebus suis persecuciones graves, ut predicatur, passus fuit.

---

18 wassenaer *A3BM* wasnaer *A12* wasner *GC* wassener *D* vgl. 74c reg. 9

19 duvenvorde *ACD* duvenvoerde *M* duvenvoorde *G* duvoerde *B*

20 episcopum *cetM* ipsum episcopum *A12*

22 devenerunt *IIIM* convenerunt *G*

23 hoghewoerd *A12* hogeworden *A3* hoghewoert *D* hogheword *G* hoghewort *B* hogeword *C* *De vorm van G of C komt ook in aanmerking*

29 zwederus *A2BDM* suederus *A1* swederus *A3* zuederus *GC*

30 advenit armigeris *GAM* armigeris advenit *BCD*

32 sui dextrarii *ABM* dextrarii sui *CD* dextrarii *G*

34 episcopus *GM* antistes *III*

36 *In het jaartal zijn de bronnen eensgezind; de datum vinden wij bij Stoke als op St. Maertijnsdach in den zomer, bij Procurator als in die beati Martini estivali, in de Catalogus als in die translacionis beati Martini, door Beke omgerekend (4 juli)*

37 autem *cet* enim *A12M* ontbr *A3*

39 hospitalariis *IIIM* hospitulariis *G*

42 suis *cet* ontbr *CD*

ut predicatur *achter* graves *III* ut prescribitur *achter* graves *M* ut predicatur *achter* suis *G*

Caput 80a

1. *Stoke VII*
1008-12 Alst de grave heeft verstaen,
In Henegouwen, daer hi was,
Dancti onsen Here das
Ende pensede also houde,
Dat hi in Hollant varen soude.

2. 1020-27 Hi deder om bede groet
Om sinen broeder te kiesene recht
Te sijn bisscop van Utrecht.
Het gheviel als hi begherde,
Datter lettelt yement werde.
Dus was her Ghye bisscop ghecoren
Ende besat al sonder toren
Dat bisscopdoem . . .

Caput 80b

8. *Stoke VII*
1097-1104 Die grave, die des hadde rouwe,
Was doe terwilen in Henegouwen
Ende screef an Willem sine sone
Ende claghede sinen vreenden tgone,
Bede met boden ende met brieven,
Ende bat hem allen doer sinen lieve,
Of sine in eren wilden houden,
Dat si op Vlaendren varen soudent . . .

8. *Proc. p. 70* Preterea eodem tempore . . . Guydo Guydonis comitis Flandrie
filius, Johannis primi comitis Hollandie avunculus, ad possessionem
terrarum Hollandie jure successionis hereditarie aspirans, collecto
exercitu Zelandiam ingreditur, quo diviso diversis locis, Arnemuden
videlicet et villa que Vere dicitur, bellis eodem tempore provocatur.
Sed in utroque gaudens victoria elato spiritu nititur procedere et,
sola Zyriczee excepta, suis alis totam Zeelandiam subjugare.

9. *Stoke VII 1137* Si („die Vlamingh”) verloren daer den strijt.

10. *Proc. p. 71* Idem insuper Guido hiis stipendiis minime contentus . . . versus
partes Hollandie magno exercitu dirigitur . . . Eodem tempore
Willelmus, Johannis comitis senior filius, comitatu Hollandie
recipitur . . .

12. *Stoke VIII*
134-36 Ende streken ter Veren waert.
Joncheer Willem bleef tArnemuden
Ligghende met sinen luden.

- 153 Diet riet worde vermaledijt.

Caput 80a

Post occasum Wilhelmi pontificis Iohannes comes a Zelandia cito veniens supplicavit ecclesie Traiectensi pro Guidone fratre suo thesaurario Leodiensi. Canonicorum ergo quidam elegerunt Guidonem eundem thesaurarium, quidam vero Radulfum de Waldech maioris ecclesie prepositum. Porro quam-

5 primum Guido gubernacionem episcopatus accepit, Radulfus ad partes Transycelinas abcessit. Fuerunt etenim eiusdem Guidonis fratres carnales Botzardus episcopus Metensis, Iohannes episcopus Cameracensis, Iohannes comes Hollandiensis, et Florencius princeps Morianensis, quorum auxiliante potencia dictus Guido pontifex adversantes hostes subegit totumque pontificium in tranquilla quietudine gubernavit.

10

Caput 80b

Hiis diebus contigit in Hollandia quoddam speciale prodigium, quod venture calamitatis fuit singulare presagium. Quidam enim eques apparuit ammonens universam plebem arma tollere, et pro repellendis hostibus littus maris festinanter ascendere. Igitur omnis populus ad mare tendens pro debellandis

5 hostibus, aspexit aquam adimpletam infinitis quasi navibus, sed ipsa classis in momento disparuit, et prelibatus eques quasi fantasma confestim evanuit. Anno vero Domini m ccc iii^o Guido Flamiger(!) aggregavit electam miliciam, ut vicinam armipotenter expugnaret Wallacriam. Cui Wilhelmus maior natu Iohannis Hollandie comitis eleganter occurrit, qui occisis in Cadzant plerisque

10 Flamingis honorifice triumphavit. Nec mora quin Guido Flamiger(!) iterato congregaret elegantes armigeros, ut iam secundo debellaret Zelandie populos. Cui Wilhelmus iuvenis secundario se opposuit, qui tamen ex interna tradicionem tam in Vere quam in Arnemuden uno die bis victus succubuit. Wilhelmus

Cap. 80a

- 1 cito veniens *IIIM* veniens cito *G*
 2 guidone *GA12BCM* gwidone *A3D*
 thesaurario *AM* thesaurario *D* thesaurizario *G* thaurario *C*
 4 radulfum *A12CD* radulphum *G12* rodulphum *G3BM* rodolphum *A3*
 waldech *G23M* waldegh *G1A12* waldeg *A3* waldich *BCD*
 5 radulfus *CD12* radulphus *G1D34* rodulphus *G23B* rodulfus *M* radolfus *A12* rodolphus *A3*
 8 et *IIIG1M* *onibr* *G23*

Cap. 80b

- 2 eques *G23ACM* equus *G1BD134* equus *D2*
 5 aquam adimpletam *GACM* equor adimpletum *BD*
 6 eques *ACM* equus *GBD*
 7 vero *cetM* *onibr* *GB*
 flamiger *cetM* flamingus *B* *hoewel dit de juiste vorm is: blijktbaar is in apograaf I reeds de fout gemaakt flamig' i.p.v. flamig⁹ Van M is een blad verdwenen, zodat na reg. 11 eleganter volgt reg. 91 Hollandri quidem*
 12 zelandie *III* hollandie *G*

13. *Stoke VIII 213* Willem voer doe siere straten
14. 229–230 Ende liet doe jonchere Willem varen
Tote Sirixe met sinen scaren.
15. 244–48 Ende her Ghy quam daernaer
Met sinen luden voer de poert,
Ende bleven ligghende rechtevoert
Vor de havene ene wile.
Onderlinghe scoten si pile.
16. *Stoke VIII 331–35* Also si bi der porten quamen,
Vaste ghedronghen wel tesamen;
Ondede men de porte sonder luut,
Entie van binnen liepen uut
Met groter druust onder de Vlamighen.
17. 357–60 Men hadder upt lant gheslagen meer.
De Vlaminghen waren so uten keer,
Sodat si met groten hopen
Recht toe in den watre lopen.
- 372–73 So vele verdronker in den keer
Sonder de si daer versloeghen.
19. 591–595 Ende nam den oem met hem te rade,
Den bisscop, wat hi best dade.
Men wort te rade, dat men gheboet
Ene heervaert also groet
Als oyt in Hollant was ghegheven.
22. 749–51 Tierste dat men quam an Duvelant,
Spranc ene uten cogghe tehant
Na enen man, de voer hem liep.
24. *Proc. p. 72* Quo viribus Hollandie, quibus Guydo Trajectensis episcopus
pulchro nobilium comitatu affuit, congregatis comes . . . ad in-
sulam que dicitur Duvelant universo suorum cetu ducitur. In cujus
aggere ordinatis ante et retro utilibus usque ad noctis crepusculum
expectatur. Sic itaque cunctis attendentibus et ribaldis inimicorum
habitacula comburentibus, ecce rumor murmuris murmurque
rumoris de contrariorum adventu circumquaque percipitur; sed
cujus vie semita veniant, ignoratur. Cum ergo tenebris orientibus
exercitus visu deficeret, . . . fit subito sonus cedentium a tergo et
plangentium planctu clamantium . . . Nam . . . qui percutitur, a
lateris socio percussus putaretur.
- 35.
36. *Proc. p. 72–73* Cadunt enim nobiles, milites et burgenses . . . Cadit hoc tempore
dominus Nicholaus Persyn et Theodericus de Harlem milites . . .

itaque declinans a prelio, declinavit ad opidum de Zerixe pro recenti subsidio;
 15 quem Guido Flamiger(!) absque mora secutus fuit, ac ipsum opidum ad sex
 ebdomadas sagittis et fundibulis laccessivit. Demum ipse Wilhelmus una
 dierum portas urbis latenter aperiens forensem disturbavit exercitum, qui
 tam occidendo quam submergendo mille Flandros et quingentos dedit in
 interitum. Qui deinde prefatum opidum diligenti custodie mancipavit,
 20 ad Hollandiam secessit, et auxilio patrum sui domini Guidonis episcopi
 copiosum eduxit exercitum, ut in virtute magna circumobsessum liberaret
 oppidum. Cum autem gloriosus exercitus tam pontificis quam comitis
 appropinquaret Duvelandie, quidam temerarii iuvenes e navibus exsiliantes
 25 consagittare ceperunt contra proscriptos Zelandie. Et ecce Traiectensis
 et Hollandiensis populi fixis anchoris ascenderunt in aggerem, ut ibidem
 castra locarent propter instantem noctis caliginem. Frisones vero dormire
 recusantes incenderunt hincinde fugitivorum habitacula, revertentes ad
 stacionem navium suarum cum preda copiosissima. Nec mora quin habitatores
 Duvelandie confestim arma capientes et per notas semitas Frisones indilate
 30 sectantes, super exercitum adhuc soporantem irruerunt, quem in clamoribus
 et ictibus validissimis excitaverunt. Hollandienses quidem et Traiectenses
 armigeri de quieto sompno terribiliter excitati comprehensis armis festinave-
 runt inimicis obsistere, ac eosdem a propugnaculis castrorum procul expellere.
 Sed hoc minime profuit, quoniam umbrosa caligo maledicte noctis tantum
 35 inhorruit, ut amicus amicum non agnosceret, quinymmo cognatus cognatum
 alterna cede perimeret. Corruerunt autem in ipso conflictu Wilhelmus de
 Horn prepositus Traiectensis, Nycolaus Persiin, Theodricus de Harlem,
 Theodricus de Zulen et Zwederus de Beverwarde bellicosi milites cum plerisque
 burgensibus et villanis, exceptis aliis multis in marinis fluctibus suffocatis.
 40 Guido quidem episcopus cum copiosa turba plebis et milicie captivatus est, qui
 sub arta custodia versus Flandriam abinde transmissus est. Wilhelmus autem
 extimplo navem ascendit et ad presidium Zirixe cum periculo vix evasit. Hiis
 itaque gestis Guido Flamiger(!) de victoria Zelandrorum valde gavisus cum

---

14 itaque III igitur G

15 zerixe A12 zerixze G2 zerixzee G3D14 zerixee C zirexee D3 zirixse G1 ziericzee A3B zirixee D2

16 ebdomadas cet septimanas AB

ipse III idem G

una dierum cet uno dierum G uno die B

20 domini III ontbr G

24 proscriptos ACD prescriptos G prescriptores B

27 habitacula cet tabernacula A

31 ictibus III ictis G13 icti G2

32 armigeri III populi G

35 cognatum GB (lijkt stylstisch iets beter) agnatum cet

37 nycolaus BD nycholaus A nicolaus GC nicholaus B Ongeveer hetzelfde reg. 54

38 zwederus III zuederus G

beverwarde A12 beverw'de CD1 beveraewrde D34 bevewaerde D2 beverward G beverwoerd A3
 beverwoerd B

42 zerixe als reg. 14, maar zirrze G1

Guydo Trajectensis episcopus utmodo capitur et Willelmus de Horne, major Trajectensis prepositus, cum multis nobilibus inclinatur. Inter quos solum duo uterini fratres, videlicet dominus Zuederus de Beverwarde et dominus Theodericus de Zulen milites nostro carmine recitantur.

38. *Stoke VIII*
788-792 Daer bleef menich man ghevaen,
Ende menich verslaghen ende verdrongen,
De in de Goude daer versonken.
De bisscop en cons niet ontgaen,
Hi ne bleef aldaer ghevaen.
41. 793-94 Her Willem ontquam van daer,
Al doghede hi groten vaer.
- 816-17 Ende hevet den jonghen grave ghelaten
In de poert (nl. Zierikzee) bliven alene.
42. *Proc. p. 73* Post hec Guido iste hanc victoriam . . . mente plurimum extollitur
et sufficienti exercitu pro custodia ville que Zyriczee dicitur annotato,
ipse turba plurima versus Hollandiam dirigitur . . . Et similiter per
dominum Johannem de Renesse datis obsidibus tota North-
hollandia subjugatur.
42. *Stoke VIII 827* Entie Vlaminghe warens blide.
43. 894-95 Al Nort-Hollant conde niet
Dat ghevinden te wederstaen.
44. 924-26 Sulc voer . . . . .
. . . te Dordrecht in de port,
Sulc te Haerlem in Keenmaerlant.
44. 928-29 Het track in tenselven tide
De hertoghe Jan an dander zide,
. . . . .
933-34 De hertoghe brocht een groet here.
Suut-Hollant was al beseten.
45. 1023 Ende her Gye . . .
- 1026-27 . . . hi ne hadde mede
tLant van Utrecht entie stede.
46. 1057-62 Ende her Ghye de voer zaen
Metter vaert in de stat,
Diene ontfinghen doe opdat
Dat men den bisscop doden soude
Ende men core also houde
Willam van Gulike, sinen neve.
48. *Proc. p. 73* Et brevi carmine: nisi miles quidam, Witto nomine, comitis Florentii
naturalis filius, latenter de Zyriczee per mare fugiens ad terram

- innumera classe totam Northollandium usque Harlem per Iohannem de Renes
 45 dicioni sue subegit, dux vero Brabancie totam Zuuthollandiam preter Dordra-
 cum potestati sue vendicavit. Quapropter Guido Flamiger(!) Traiectum adiit
 et ab ecclesia diligenter expeciit, quatenus Guido captus pontificio privaretur,
 et Wilhelmus Iuliacensis in episcopum eligeretur. Qui per suos internuncios
 50 ididem forsitan impetrasset, si Witto de Haemsteden bastardus Florencii
 quondam comitis de Zirixe per turbulentum equor ad Zantfordiam non
 venisset. Sed postquam hic miles illustris cum paucis armigeris subintrasset
 Harlemense presidium, Kinemari cum Frisonibus occurrerunt in ipsius
 auxilium, cum quibus idem Witto naves eduxit, obsides resumpsit et Flandros
 hincinde repertos sine numero trucidavit. Nycolaus vero de Putte prefectus

(Vervolg blz. 264)

p. 74 Kenemariorum venisset, tota Hollandia jugum Guidonis in per-
 petuum suscepisset. Sed postquam miles iste apud Harlem com-
 paruit, mens multorum prius arens refluuit . . . obsides rapiuntur
 cunctaque cum Flandrensibus federa laniantur.

49. *Stoke VIII* Hierbinnen est also comen,
 1065-70 Dat her Witte was ghevaren
 Uut Sirixe met cleenre scaren;
 Met enen scepe ende niet mee
 Voer hi buten bi der see
 Ende quam an bi Santvoerde.
51. *1115-17* . . . . . Mettien
 Voer hi te Haerlem in de stede,
 Ende tfolc toghede ghetrouwichede.
- IX 73-76* Ende her Witte quam aldaer
 Ende brocht met hem de Kenemaer
 Ende der Vresen een ghetal,
 De sere blide waren al.
53. *VIII 1148-49* Her Niclaes, here van Putte,
 Was in Middelborch herde nutte.
54. *1143-44* Ende oec op dezelve stonde
 Dordrecht al in roeren wert.

---

44 northollandiam *GA12C* noert- *A3D34* noort: *BD12*
 45 vero *III ontbr G*
 zuuthollandiam *G1A3BCD34* zuyt - *A12D1* zuit - *G23* suyt- *D2*
 47 pontificio privaretur *III* privaretur pontificio *G*
 49 haemsteden *A3CD* hemsteden *A12* haemstede *GB*
 50 zerixe *als reg. 14*, maaer zirczee *G1* ziericzee *A3BD2*; *reg. 58 ongeveer evenzo*
 51 illustris *III ontbr G*
 subintrasset *cet intrasset A2B*
 52 ipsius *III eius G*

55. *1165-73* Ende verbernden metten viere
Walewijch metter vaert,
Ende traken weder achterwaert
In de porte tSente-Gheerdenberghe
Ende namen ruste ende herberghe
Ende bleven daer den nacht al doer:
Hem ne stont niement voer.
Die bi den hertoghe waren daer
Moestent dar rumen, dat is waer.
56. *Proc. p. 74* Dominus Johannes de Renesse apud Trajectum quibusdam nobilibus recipitur; sed Guydo Flandrie magna confusione Hollandiam deserens, ad suos apud Zyriczee existentes revertitur, que villa per ipsum postmodum continuo labore angitur . . . Quod cum fidelis Hollandie populus percipit . . . armis induitur et pulcherrimo navium ordine aquis . . . sociatur.
57. *Stoke IX
128-37* Hierbinnen wast ghegaen so verre,
Dat her Gye was weder comen
Met groten here, als hi vernomen
Hevet, dattie grave Willem
Uter porten ontfaeren es hem,
Daer hi herde clene up achte
Ende waende de porte winnen met crachte,
Of dat si se zullen opgeven;
Ende is daervoren liggende bleven
Met groten crachte, met sconen here.
57. *Stoke IX
172-75* De Vlaminghe op dier nortsiden
Deder voren rechten bliden
Ende worper mede sware stene.
58. *398-400* Echt ghevielt tote enen male,
Dat si catten ende evenhoghen
Hadden doen maken, al dat si moghen.
60. *Proc. p. 74* Mittitur interea in suffragium comitis Hollandie per regem Francie . . . in galeis aliisque magnis navibus quidam exercitus . . .
61. *Stoke IX
565-69* De eerste bode was de galeide
Ente boet, de voeren beide
Al tote Calijs bi der zee.
Daerna sende hi boden mee
Met anderen scepen ten ammirael.
61. *IX 212-16* De ammirael en lette niet,
Hi ne quam ten grave in Hollant
Ende brochte an sijn hant
Een deel luden in galeyden,
Diene op de zee mochten gheleyden.

- 55 Wallacrie cum Dordracensibus ducem Brabancie fugans omnes pagos usque Buscum incendit, et ad Montem sancte Gertrudis cum preda maxima reversus fuit. Guido quidem Flamiger(!) hiis agnitis confusius a Traiecto declinans opidum de Ziricxe iam tercio cinxit obsidione gravissima, quod mangenis apris cattis et ceteris ingeniis lacessivit insultacione creberrima. Wilhelmus 60 approbatus adolescens iterum ab Hollandia perpulchrum eduxit exercitum, ut ab infestacione terribili suum liberaret opidum. Cui Philippus rex Francie transmisit a Kalesio ccc et 1 trieres cum quinque galeysis in adiutorium, quas ammiraldus regis cum vexillis aurifrisiis et edoctis tubicinariis eduxit ad prelium. Eodem igitur anno die x^a mensis augusti, que est festivitas sancti Laurencii 65 martiris preciosi, convenit navalis exercitus tam regis quam comitis, ut Flandros ab obsidione propellerent et eorum classem in profundo maris emergerent(!).

(Vervolg blz. 266)

62. *Proc. p. 74* Cum itaque turba Hollandensis a prefato loco multis diebus cotidie quasi modicum versus inimico tenderet et per hoc exercitum Flandrensem, qui de proximo conspicitur, timore multum offenderet, brevi consilio magna navis straminibus impleta Flandrensibus accenditur, que contra inimicorum naves, ut comburantur, vi et arte dirigitur; at eadem Dei misericordia tractu aquarum flatuque ventorum ad auctores revertitur . . . et in festo beati Laurentii balistarum strepitus, lapidum jactus ceterorumque bellis de longe utilium parte qualibet officia commendantur.
- p. 75*
63. *Stoke IX 858* Het was op sente-Laurensdach.

-
- 56 buscum *cet* buschum *B* buscum ducis *A*
gertrudis *cet* ghertrudis *A12* gheertrudis *A3D2*
cum *cet* in *A*
maxima *cet* magna *A*
- 57 agnitis *III* cognitis *G*
confusius *GD* confusus *ABC*
- 58 apris cattis *cet* apud cactis *D2* open plek *D3* ontbr en geen open plek *D4*
- 60 approbatus adolescens *III* adolescens approbatus *G*
- 61 ab infestacione *III* infestacione *G12* in festinacione *G3*
francie *G* francorum *III*
- 65 martiris preciosi *III* ontbr *G*
- 66 *Alleen B heeft hier een redelijke lezing: in profundum maris immergerent*

67. *Stoke IX*
900-06
Want si waenden herde wale
De scepe bernen in den gront.
Want si vulden up de stont
Enen cogghe met droghen stro
Ende met peke, ende waenden zo
De scepe bernen daer si laghen,
Ende toghen vort.
71. 915-17
Ende mosten keren dan si quamen
Ende waren welna altesamen
Verbernt metten selven viere.
73. 920-22
De grave prijsde dit geval
Dat den sinen was comen so,
Ende was in sulken wille . . .
76. *Stoke IX*
966-67
Met groten oestal scoten si doe
Ende met springalen menigen quareel.
77. 993-96
Met dusent ermborsten of mere
Scoet men wel uut sgraven here,
Sonder dat si wederscoten.
De pile vlogen dat si roten.
78. 1014-24
Des ben ic vroet ende wijs,
Dat noyt man horde roepen so
In enen stride, als men dede doe.
Alstie strijt vergadert was,
Hoerde noyt man sulc gheclas.
Men stac, men sloech ende men warp,
Men scoet menighen pile scarp
Mallic andren jeghen thoeft.
Si vochten so, des gheloeft,
Dat men ene mile horen mochte
Bede worpe ende gherochte.

- Flandrienses autem econtra coaptaverunt navem mire magnitudinis, quam accenderunt fomento cere, lardi, salispetre, picis et sulphuris, quatenus hanc ratem inextinguibiliter accensam per ventum prosperum dirigerent super Hollandiensem exercitum ut exustis vicinis navibus disturbarent adversum populum. Sed ecce navis hec flammivoma refluentibus aquis et reflantibus ventis ad Flandros vice versa rediit cuius eciam ductores miserabiliter adustos vorago pelagi vivos absorbit. Ex hoc autem eventu mirabili tam Hollandie quam Francie proceres preliandi susceperunt animum, qui cum tubis strepentibus et vexillis choruscantibus Flandrensem impugnare ceperunt exercitum. Econtra vero Flamigeri(!) per diem et noctem integram sese strenue defensarunt et adversis hostibus cum telis et fundibulis laudabiliter obstiterunt. In hoc utique navali bello fragor hastarum, sonitus gladiatorum, clangor galearum, strepitus saxorum, stridor balistarum et fremitus preliatorum tantum invaluisse narratur, ut tumultus abinde grandisonus ad tria miliaria patenter audiretur. Denique Flandri lassitudine fatigati defecerunt a prelio, quos Hollandri certatim occidendo merserunt in profluvio. Guido quidem Flamiger(!) terminato bello per ammiraldum regis Francie captus est, pro quo venerabilis pater dominus

(Vervolg blz. 268)

81. *Proc. p. 75* Hoc navali bello durissimo . . . tota nocte luditur, cujus conclusione Flandrensis exercitus trivio sociatur. Nam vel fuge traditur vel cum Guydone capitur aut, quod pessimum est, mortis anfractibus inclinatur. Sic iste Guydo per ammiralem, ducem videlicet exercitus regis Francie, re et nomine dejicitur . . .
82. *1316-17* Ter waerheit heb ic vernomen:
Die ammirael en vinct niet . . .
(Deze voorstelling wordt dus door Beke niet gevolgd)

-
- 68 cere III ceri G
salispetre III sapispecie G
70 adversum III totum G
73 autem G igitur A ontbr BCD
75 flandrensem impugnare ceperunt exercitum III flandros impugnare ceperunt G
76 flamigeri cet flamingi B
78 fragor III frangor G13 met n doorgestreept G2
80 abinde III ontbr G
82 profluvio III profluviis G
flamiger cet flamingus B
83 francie cet ontbr. A

83. 1326-29 Daer bleef levende nemmer een,
De met hem int scip quamen,
Sine bleven doot al te samen
Of ghevaen; des was niet vele.
90. 1000-02 Doe men der stene mocht ghenieten,
Ghinghen si delen sonder ghetal.
Int Hollantsce heer was groet gheschal.
91. *Proc. p. 76* Iohannes vero de Renesse miles, de suis sinistra percipiens, a civitate
Trajectensi, qua hactenus tamquam pro preda latuit, recedere niti-
tur; recessu inimicus percipitur, unde ad transitum fluvii qui Lecka
dicitur suis quasi impetu properatur. Et dictus Iohannes ad litus
veniens, quibusdam impetitur, navis appetitur, que nimis impleta
contentis omnibus mediis fluctibus inclinatur. Et ecce summa
nobilitas, que mille hostibus in terra armata non compungitur . . .
hic haustu parvi fluminis suffocatur.
94. *Stoke X* Dat her Jan ente sine
519-20 Van Renesse . . .
- 541-46 Hi ende sine ghesellen mede,
Ende rumeden de stat met haesten groet:
Si ontsaghen mere noet
Ende quamen ter Lecke, daer si souden
Overvaren met ere scouden,
Ende hadden de peerde voren ghesent.
97. 553-59 . . . . .
Ende dreven se terselver stont
In de scoude altehant,
Soedat si sittende bleef upt sant;
Soe souden si lopen tander ende:
Des hem gheviel grote scende,
Sodat de scoude bleef versonken
Ende si binaer alle verdronken.
99. *Proc. p. 76* Eodem tempore auditis victorie predictae rumoribus Iohannes comes
pater Wilhelmi, in Hanonia gavisus de victoria filii expiravit.
100. *Stoke X* Hi versciet, als ic versta,
800-808 Harde kortelike daernae,
Na den stride, alst is bescreven,
Ende hevet den geest opghegeven
Saterdaghes alst wesen moeste,
Na onser Vrouwendaghe in den oeste,
Ende wort begraven met groten eren
In denselven jare ons Heren
Alst bescreven es van den stride.

Stoke bedoelt met Vrouwendach kennelijk Nativitas Mariae, 8 sept.,
in 1304 op een dinsdag. De zaterdag daarna is 12 sept., 2 idus sept.

Guido Traiectensis episcopus a prisione laxatus est. Corruerunt autem in ipso
 85 conflictu de parte Flandrorum x milia et transierunt in captivitatem Wilhelmi
 iuuenis innumerata centenaria cum millenis et centum navibus, et nongentis
 preciosis papilionibus. Nequaquam et hoc silencio preterire volumus, quod
 signum sancte crucis mire magnitudinis et purpurei coloris apud Egmondam
 in aere visibiliter apparuit, quando prescriptum prelium inter eosdem magnates
 90 invaluit. Quod quia signum est triumphalis leticie, prenosticatum fuit Hollan-
 dris pro patria iuste pugnantibus portendere laudem victorialis glorie. Hollandri
 quidem ad sua reversi festinaverunt Iohannem de Renes a Traiecto propellere,
 vel ipsam civitatem cotidianis incursionibus affligere, concremantes quasdam
 curtes cum molendinis ante suburbium, presupponentes quod idem Ioannes
 95 foris veniret ad ulciscendum hoc incendium. Sed idem miles tradicionem
 metuens sum suis complicibus a civitate clam abcessit, et ut Lakam transiret
 timore persequencium inimicorum scapham modicam introivit. Et ecce probati
 milites armorum sarcina pregravati mox in profundo submersi sunt, qui dehinc
 ab amicis et notis sagenis in gravi dolore reperti sunt. Eodem eciam anno
 100 Iohannes Hollandie comes gravisus de filii sui triumphali victoria ii ydus
 septembris requievit in Domino, sepultus in urbe Valliscenarum honore con-
 gruo. Hic Iohannes prius existens comes Hannonie, v saltim annos comitatum
 rexit Hollandie. Cuius uxor Philippa viii ydus aprilis defuncta est, que penes
 eundem virum suum in Hannonia tumultata est.

-
- 85 de BCD a A ex G
 89 prescriptum *cet* presertim A
 90 quia III quidem G
 quod *ingevoegd vóór* prenosticatum G
 92 renes *zie 78b reg. 17*
 94 curtes *cet* turres GD2M
 molendinis *cet* molendrinis A12
 96 lakam *cet* lacam D2 leckam G
 99 in III et G
 reperti BD inventi AC submersi G *vrije parafrase* M
 100 hollandie comes *cet* comes hollandie GB
 filii sui AM sua BCD filii G
 101 valliscenarum A2BCDG12 vallicenarum M valescenorum A13 valescenarum G3
 102 prius *cet*M primus A23B *Furm verbeteret in primitus*

Caput 81a

1. *Stoke X*
810-12 Al was de grave Willam droeve,
Hi most sien om sine behoeve.
Up hem was nu comen tlant.
3. 965-969 Nu was hem aldaer te voren
Een kint ghesekert van hogen gheslachte;
Haer vader was van hogher machte;
Daertoe weldich ende rike,
Sconinx broeder van Vrancrike.
4. *Proc. p. 71* Eodem tempore Willelmus, Johannis comitis senior filius, comitatu
Hollandie recipitur et in dominum juramentis omnium confirmatur
patre adhuc, licet infirmo, vivente. Hic nobilissimam atque venus-
tissimam duxit uxorem. Johannam nomine, filiam videlicet Karoli
magnifici principis, fratris regis Francie, qui supra Philippus
appellatur.
p. 208 . . . Philippus idem, Hollandensis comitisse germanus, erigitur . . .
p. 187 Noveris etiam, quod ipsam conthoralem nostram, inclitam Margare-
tam Romanorum reginam, nobis transduci mandavimus . . . Hujus
autem Ludovici adventus . . .
p. 144 . . . rex potentissimus Germanie, videlicet Ludovicus, ejus matrimo-
nialiter filie . . . applicatur.
5. *p. 145* Ibidem quoque secunda Willelmo comiti filia filio comitis de Juliaco
ducitur . . .
p. 244 Eodem anno secunda Willelmi comitis filia, de Juliaco videlicet
comitissa . . .
6. *p. 205* Eodem quasi tempore rex quondam Anglie . . . morte tangitur, cujus
uttunc filio, ut cum Willelmi comitis filia matrimonium contrahat . . .
8. *p. 130-31* Breviter, cuncti Germanie principes citra Coloniam commorantes
Willelmo comiti student applaudere et ad ejus placitum apud ulti-
mam sibi villulam, Haerlem videlicet, hastiludii stultitiam exercere.
12. *p. 151* Eodem anno Willelmus comes Hollandie non solum propriis, verum
etiam diversorum intendens utilitatibus, transgressione cujusdam
castelli, in dominio potentis episcopi Coloniensis videlicet constituti
et Volmensteyne nomine famosissimo nuncupati . . . studet impetere
vallatumque diebus variis manu fortissima impugnare.

Caput 81a

Wilhelmus itaque post obitum patris xviii^{us} Hollandie comes effectus est, qui consequenter apud omnes principes terrarum adeo magnificatus est, ut ubique diceretur esse magister militum et prefectus principum; ducens in uxorem Iohannam de Valesio sororem regis Francie, de qua genuit Iohannem, Margaretam Romanorum imperatricem, Iohannam Iuliacensem comitissam, Philippam Anglie reginam, Wilhelmum succedentem Hollandie comitem, Ludovicum infantem et Elizabeth domicellam.

Hic Wilhelmus primo dominacionis sue tempore fecit in Harlem gloriosam acclamari curiam, quam x comites, c barones et m milites cum infinitis proceribus solempnizaverunt per plenam ebdomadam.

Is comes inclitus per officiales imperii vicarius regni deputatus in diebus suis multum gloriosus fuit, qui duo famosa castra, videlicet Bruyl et Volmensteyn, in episcopatu Coloniensi potenter expugnavit.

Iste princeps egregius divini nominis cultum ampliare volens, coadunavit in Middelburch novam canonicorum ecclesiam, quam anno Domini m ccc xi^o satis largifue ditavit ad perhennem laudis sue memoriam.

Caput 81b

Eodem anno Guido pontifex novum castrum edificare volens in territorio de Stellingwerf, solidum fundum per edoctos exquisivit artifices, ut ex eo rebelantes posset expugnare Frisones. Sed quoniam idem episcopus ad generale concilium vocatus eo tempore Viennam ivit, ideoque structuram eiusdem castrum diebus illis necessarie pretermisit. Dominus autem apostolicus Clemens quintus cum omni veneracione Guidonem suscepit episcopum, cui mediante rege Francorum cardinalatum exhibuit per rubeum pilleum. Guido quidem episcopus domino pape condignas gracias agens oblatum honorem tante dignitatis abnuvit, quinymmo Traiectensis episcopus ad vite sue terminum permanere maluit. Philippus autem rex tanti patris humilitatem intuens, dedit

Cap. 81a

- 1 itaque *cetM* utique *G23*
 patris *IIIM* patris sui *G*
 xviii^{us} hollandie comes *IIIM* hollandie comes xviii^{us} *G*
 4 valesio *cetM* valeyso *A*
 12 volmensteyn *GA12CM* volmesteyn *D* volmenstein *A3* vwolmesteyn *B*

Cap. 81b

- 4 concilium *A12D34* consilium *cetM*
 viennam *G13A12M* vyennam *A3* vienam *G2* in curiam *BCD*
 eiusdem *IIIM* illius *G*
 5 necessarie *GCM* necessario *ABD*
 9 ad vite sue terminum *IIIM* *ontbr* *G*
 10 maluit *G1ABD4* ingluit *G23CD123* (*onbegrijpelijk woord*) voluit *M*
 autem *GM* igitur *A12D3* ergo *A3BCD124*

Caput 81b

14. *Stoke X*
865-69
Want men mochte up de tijt
Dat segghen uten van den dinghe
Tusschen van Vrancrike den coninghe
Ende syere pertie an deen side,
Ende van Vlaendren tenselven tide . . .

Cap. 81b

- 11 *censu cetM sensu A12*
14 *pontozium cet pontosium M pontezium CD2 pretorium D3 pontegonium A12 peroncarium A3 et IIIM onibr G*
18 *fullenho CDM in fullenhoe B vullenho G1 vullenhoe G3A3 wollenhoe G2 de vollenho A12 acerrimum cetM creberrimum A*
20 *coarcere A12BCDM cohercere GA3 verg. 81d reg. 11 gewoner is de spelling cohercere autem IIIM vero G quibuscumque cetM quibusdam GA3*
23 *idem IIIM iidem G*
25 *rotundatis AB rotundis M rotunditatis G iocunditatis CD*
26 *itaque GM utique III*
28 *adustionem IIIM combustionem G viminibus GA23M viriminibus A1 nu (nieuwe regel) ninibus C miuinibus D14 ommmbus D2 muunibus D3 muneribus B*
31 *ut cetM et G23 dilapidarent IIIM lapidarent G*
35 *fullenho A12BCDM vullenho G1 vullinhoe G3A3 wollenho G2*
36 *valedicens IIIM valedixit G Dit lijkt stylistisch beter, maar wij richten ons naar M.*
39 *classam GAM classis BCD navigium cetM exercitum AB*
42 *sulphuris GBDM sulfuris A12C zulphuris A3*
44 *supra A12CDM super GA3B*
46 *postes IIIM postes G*
47 *inextinguibili IIIM inextinguibiliter G*
50 *castellanius G castellanus AB castellarius CD*

eidem reverendo pontifici quingentas libras annuatim de censu regalis camere, ut sibi de cetero foret astrictus in vinculo perhennis amicitie. Denique terminato sollempni consilio(!) Guido pontifex cum eodem rege secessit ad Pontozium, ubinam et idem rex inter comites Hollandie et Flandrie de prefata

15 guerra suum promulgare decrevit arbitrium. Cum autem hec agerentur apud Franciam, mors episcopi Guidonis divulgata fuit apud Frisiam, quapropter coloni de Stellingwerf multiplicatum educentes exercitum, impegerunt castrum Fullenho per assaultum acerrimum, pro eo quod idem episcopus dudum in finibus eorum edificare castrum attemptasset, per quod tumultuantes Frisones

20 a consueta rebellione coercere potuisset. Castrenses autem econtra quibuscumque necessariis habunde premuniti Frisonicis insultibus laudabiliter obstiterunt, quos balistis et fundibulis viriliter a suburbio profugarunt. Quapropter et idem Frisones superedificaverunt procere celsitudinis excellentem machinam cum tribus cenaculis, quam ex omni parte valentibus impleverunt armigeris,

25 quatenus de superiori cenaculo decertarent rotundatis lapidibus, de medio preacutis missilibus et de subinfimo bipennicis securibus. Hanc itaque machinam superextractam lignifaber circumvestivit taurinis pellibus ad sufferendum ignis adustionem, quam eciam circumsepivit cratinatis viminibus ad refrenandam arcus impulsionem. Frisones igitur horrendam machinam ad

30 distanciam quinque pedum a castro viriliter impellentes, nitebantur totis viribus ut principalem arcem dilapidarent, balistarios a muris absterrerent, et extunc absque dispendio castrum propugnaculum introirent. Gerardus autem Davantriensis ecclesie prepositus, attendens oportunam Hermanni fratris sui necessitatem, repentina profectioe tetendit ad Franciam, et episcopo Guidoni

35 castrensiu obsessoru in Fullenho periculosam intimavit augustiam. Nec mora quin et idem episcopus magnifico regi valedicens Hollandiam festinanter advenit, expeditionem indixit, exercitum collegit, classem adiunxit, et ad Frisiam transfretavit. Castellarii vero cernentes a cacumine turris imminere classem appropinquare navigium, intellexerunt quod dominus episcopus ipsis

40 ab Hollandia desideratum asportaret auxilium. Quamobrem iidem illustres armigeri confestim adimpleverunt tunnellam fomento lardi, stuppe, salispetre, picis ac sulphuris, quam ex omni parte circumstipaverunt ferratis vinculis. Hanc ergo tunnellam inextinguibiliter accensam castrenses audacter eiecerunt supra tectum vicine machine, que tenacibus uncis affixa protinus adhesit posti

45 lignee, et ecce levis aura flammigerum rogu paulatim suscitans circumaspersit in superiori cenaculo, ex quibus postes, trabes et crates cum l Frisonibus inextinguibili concremate sunt incendio. Porro ceteri Frisones stridorem tam estuantis flamme nequaquam tollerare valentes corruerunt extimplo de ruitura iam machina, qui confractis cruribus et lacertis vix erepti sunt a morte

50 tam acerrima. Hermannus autem castellanus haut piger valvas castrum patenter extunc aperiens cum cornibus horisonis ac animosis vernaculis disturbatos Frisones indilate secutus est, qui occisis quasi quingentis fugientibus ad presidium castrum victoriose reversus est.

Hiis itaque peractis Hollandiensis advenit exercitus, ibique bellicosus episco-

reg. 59 sqq een verhaal, dat misschien als bron heeft de kroniek, die wordt vermeld Proc. p. 130: Si autem, qualiter dictus comes se cum Trajectensibus habeat, queritur, liber cronicorum Egmondensi cenobio videatur. Ibi enim perfecte ostenditur, quod sibi sunt humiles et ad ejus nutum quasi singula disponentes.

79. Proc. p. 88

Anno MCCCXV Ludovicus rex Francie cum maximo exercitu in loco qui Curtrike dicitur, supra flumen Lillii, satis prope oppidum ingreditur, in cuius adiutorium Willelmus comes Hanonie et Hollandie turba nobilissima versus orientem eidem patrie sociatur.

81. p. 89

Nam rex prefatus pluviarum habundantia recedere compellitur . . . Willelmus vero comes auditis rumoribus de recessu regis, destructis in Flandria quibusdam villis fluvio qui dicitur Scelth, contiguus sanus et incolumis proprie terre, partibus videlicet Hollandie, sociatur.

-
- 56 iohannes dominus de Arkel *IIIM* dominus iohannes de Arkel *G*
 57 theodricusque *IIIM* theodricus *G*
 brederode *A12D* brederood *A3* breederode *C* brederoede *G* brederoeden *B*
 putte *cetM* putten *A*
 58 qualiter *IIIM* quatenus *G*
 59 denique *cetM* enim *D3* igitur *G*
 61 villas *IIIM* urbes *G*
 hec *cetM* *ontbr.* *G*
 62 caliginose *IIIM* caligine *G*
 63 derepente *cetM* repente *AB*
 65 vero *cetM* *ontbr* *B* autem *G*
 66 hemisperium *GDM* emisperium *ABC*
 70 vix *cetM* iam *A* *Aant. Buch. voegt bij dit tweede iam in margine in vix, wat door Lap op de verkeerde plaats, nl. achter anchoris, is gezet.*
 73 quidem *IIIM* autem *G*
 77 aut *IIIM* ac *G*
 aliquatenus *III* aliquam *G*
 79 Lillii uit bron, maar het is fout (Proc. p. 89 noot 1)
 84 ergo *III* autem *G*
 comes *III* hollandie comes *G*
 auditis *IIIG1* auditii *G23* verbeterd in audito *G3*

- 55 palis adiunctus est populus. Dominus autem Florencius Traiectensis prepositus et Iohannes dominus de Arckel miles inclitus, consilarii predicti pontificis, Theodricusque de Brederode et Nycholaus de Putte milites, consilarii prefati comitis, locatis castris diurnatim archanum tractaverunt interloquium, qualiter adversus Frisones tutum possent inchoare prelium. Quorum denique decreto
- 60 consilio preconis voce tubicinatum est, alterna die certatim arma tollere et Frisiam tendere et vicinas villas adurere. Sed ecce spes hec omnino cassata est, quoniam in opaca caliginose noctis umbra mira tempestas invaluit, inaudita pluvia derepente cecidit et ventosus turbo violenter inhorruit, adeo quod papiliones hincinde disrupti sunt ac animosi pugiles propter aeris intemperiem acriter afflicti sunt. Alterna vero die cum solare iubar matutinum illustraret hemispermium prenarrati principes attendentes superficiem terre non esse meabilem propter inundantem pluviam, insuper et ipsam Frisiam inaccessibleem propter instantem iam hyemem, preceperunt extimplo castra tollere, classem resumere et ad propria tendere. Et ecce navalis exercitus solutis iam anchoris
- 70 a littore maris vix abcesserat cum universus quasi Frisie populus pacem exquirens ac emendam promittens cum obsidibus illic advenerat. Sed quid plura? Soluti sunt obsides de tam inopinata prosperitate gaudentes, et reversi sunt Frisones ad sua, diem festum in leticia celebrantes. Guido quidem episcopus expensis maximis pregravatus secessit ad Franciam, ut ibidem ad aliquos
- 75 annos in parcimoniali sumptu staret, quoadusque precuniam obligatam competenter exsolvere posset. Formidine tamen absentis episcopi nullus predo fuit ausus episcopatum introire aut indigenis violenciam aliquatenus irrogare. Anno Domini m ccc xv^o Ludovicus rex Francie cum exercitu copioso Flandriam ingressus prope Cortracum super fluvium Lili sui precepit extendi tabernacula, cui Wilhelmus Hollandie comes cum populosa turba navalis exercitus in auxilium veniens prope Calo super alveum Sceld sui iussit exaltari tentoria. Sed ecce prefatus rex per assiduam intemperiem pluvialis aure compulsus est ad Franciam retrocedere, et Flandriensem populum ab infesta molestacione dimittere. Wilhelmus ergo Hollandie comes auditis de absentia regis veridice rumoribus omnes villas citra ripam predicti fluminis hostiliter
- 85 incendit, salvisque suis bellatoribus ad Hollandiam remigavit.

Caput 81c

1. *Proc. p. 90* Anno sequenti, scilicet MCCCXVI, fuit tam valida hec pestis tamque amara, ... Fuit autem tantus horror tantaque necessitas presenti agone, quod pauper, dum fame moritur ... Insuper, quod magis est, veritate percipitur pauperes quosdam ad abjecta pecorum cadavera procedere et ibi more canum carnes crudas dentibus abstractas deglutire.
8. Unde presens maledictio non multum ab illa, que in trenis legitur, distare dinoscitur, nisi quod hic manus mulierum filios non coxerunt.
10. Interea divine pietatis clementia sue benignitatis largitatem volens ostendere, eodem anno eisdem locis humano generi tal clementer affuit, quod mensura siliginis, XV solidis Hollandensibus comparata et amplius, totidem ejusdem monete denariis comparatur, in quo Omnipotentis clementia ejusque potentia quamplurimum collaudatur. Nec solum hac miseria hujusque tedio populus hoc triennio affligitur ...

Caput 81d

1. *Cat. ep. Ultr. p. 495* Guido de Hannonia ... obiit vero anno Domini 1317 IV kalendas junii ...
18. *Proc. p. 93* Anno eodem, scilicet 1316, Guydo Trajectensis episcopus, Willelmi comitis Hollandie patruus, de medio tollitur ...

Cap. 81c

- 1 cometes *cet* cometa *A3BM*
 3 sicut *cet* sicuti *A12*
 4 sicut *cet* sicuti *A*
 indecocte *III* incocte *G*
 6 sive *III* seu *G* et *M*
 9 decoxerant *cetM* coxerunt *A*
 11 sue *IIIM* *ontbr* *G*
 12 adauxit *cet* auxit *M* adduxit *A*

Cap. 81d

- 3 goy *GBCD* ghoy *A12M* goer *A3*
 4 kulenburch *A12M* culenburch *G13A3BCD* (kan ook wel de auteurslezing zijn) colenborch *G2*
 nicolai *G1A3CM* nicolai *G23D3* nicolay *D4* nycholay *A1D1* nicholai *A2* nicolae *D2* nycholai *B*
 catze *GABD1M* cats *C* catse *D234*
 6 nicolaus *G1CM* nycolaus *G23A1D234* nycholaus *BD1* nicholaus *A23*
 9 ab *IIIM* de *G*
 10 goy *cet* ghoy *AM*
 11 coarceret *cetM* coherceret *G1*
 debitam coarceret *IIIM* coarceret debitam *G*
 12 itaque *cetM* autem *A3* igitur *G12* ergo *G3*
 17 presiderent *IIIM* residerent *G*
 21 umbram *III* tenebras *G* circa noctem mediam *M*
 23 autem *IIIM* quidem *G*

Caput 81c

Anno Domini m ccc xvi^o radiosa cometes apparuit, mortifera pestis inhorruit, et valida fames invaluit, adeo quod plerique pauperes – si fas est dicere – cadavera pecudum sicut canes crude corroderent, nichilominus et gramina pratorum sicut boves indecocte comederent. Fuit etenim hec fames seu
 5 pestilencia tam aspera, quod mendicantes absque numero morerentur in campis, silvis sive nemoribus, et eorum corpora sine catholicis exequiis sepulture traderentur in locis agrestibus. Quapropter hec miseranda calamitas a trenis Ieremie prophete saltem in hoc discrepare videtur quod hic manus mulierum proprios filios non decoxerant, et eorum carnes urgente fame non
 10 manducaverant. Post biennium vero divina misericordia compaciens humane miserie largitatem munificencie sue clementer ostendit, et incrementa frugum ubique terrarum in tantum adauxit, ut modius siliginis pro quinque grossis Turonensibus emeretur, qui paulo pridem pro quinque solidis Turonensibus emebatur.

Caput 81d

Anno Domini m ccc xvii^o Guido pontifex reversus a Francia totum episcopatum cepit in tranquilla pace disponere, cunctosque grassatores ulcione severa corrigere. Fuit etenim illis diebus Giselbertus de Goy iunioris etatis adolescentulus sub tutela Iohannis de Kulenburch et Nicolai de Catze constitutus, a
 5 quibus idem episcopus ex parte iamdicti pueri de receptis sanam exegit computationem vel tutele resignationem. Iohannes autem et Nicolaus parvipendentes mandatum reverendi pontificis recusaverunt de receptis rationem reddere, nec tutele prenominati iuvenis aliquo modo cedere. Quamobrem idem episcopus tam ab Hollandia quam de potestate propria perpulchrum eduxit
 10 exercitum et castrum Goy vallavit obsidione per circuitum, ut cum mangenis turres impetuose quassaret et castrenses ad satisfactionem debitam coarceret. Castrenses itaque magnanimitatem pontificis intuentes, obsidionemque tam populose magnitudinis formidantes, ipsum castrum salva vita cum bonis libere resignarunt, quinymmo glorioso pontifici debitam satisfactionem de
 15 preterita contumelia promiserunt. Guido quidem episcopus adeptum iam castrum commisit Arnolde de Yselsteyn ac Wilhelmo bastardo Florencii comitis Hollandie, quatenus ipsi presiderent in eo sub munimento fidelis custodie. Sed ecce Guido preclarus antistes eadem nocte, que est iiii kalendas iunii mensis, egritudine subitanea debilitari cepit, et astantibus quibusdam de
 20 suis familiaribus vite spiritum exalavit. Nec mora quin castrenses dudum eieci citra noctis umbram per notas semitas scalas muris applicarunt, ac omnes armigeros episcopalis curie soporantes adhuc in stratu cum verbis minatoriis eiecerunt; corpus autem reverendi pontificis confestim infra civitatem Traiectensem devectum est, quod ibidem apud maiorem ecclesiam lacrimosis
 25 exequiis honorifice tumulatum est.
 Hic electus pater xvi annis condigne regens episcopatum, sancto Martino

24. *Cat. ep. Ultrai.* Wilhelmus . . . est sepultus in quadam cappella in parte meridionali p. 492 in eodem sepulcro in quo Guido episcopus est sepultus.
27. *Cat. ep. Ultr.* Guido de Hannonia optinuit episcopatum per curiam Romanam; p. 495 et tempore suo emit castrum de Stoutenborgh, et construxit Dollenborgh, et castrum de Gore eciam construxit.

Caput 82a

1. *Proc. p. 93* . . . Guydo Traiectensis episcopus, Willelmi comitis Hollandie patruus, de medio tollitur, cujus sede Fredericus de Zeric tam clero quam populo sublimatur.
- Bron van 82a onbekend. Men vindt enkele gegevens in de volgende stukken.
7. oorkonde 12 okt. 1319 (Mieris II blz. 220): Uitspraak tussen bisschop met graaf van Holland tegen Reinoud van Gelre met die van Lienden ende haere helpers . . .
8. In den eersten dat die van Lienden dat huys van Dollenburg . . . weder opmaecken sullen.
12. oorkonde 10 nov. 1319 (Mieris II blz. 228): Reinout van Gelder, de zoon, belooft, zijn vader uit gevangenschap te ontslaan.
16. oorkonde 13 okt. 1319 (Mieris II blz. 221) vermelding van: heer Jan van Arcle.
18. oorkonde 23 jan. 1319 (Mieris II blz. 206): dat die van Lienden ende hoir helpers, die dat huys te Dollenburch . . . holpen breken, dat voirsz. huys weder maken zullen. . . .
(blz. 207): . . .van den oirloghe vorz. van Zoelen ende van Boemel.

-
- 6 habitus est *IIIM* est habitus *G*
namque *A12CDM* autem *GBA3*
- 10 reynoldi *cet* reynaldi *GB* rinaldi *M*
- 12 reynoldus *G13ACDM* reynaldus *G2B*
- 16 dominum iohannem *GM* iohannem dominum *III*
- 17 prefecit *III* prefecit in *M* fecit *G* De zin wordt door *Lap* verbeterd door verandering van de quo in cui.
- 18 educens *cetM* adducens *A12*
castren *G* casteren *B* castrem *A3* castrum *A12CDM*
villulis *BCD* villis *GAM* Driemaal veranderingen in villis is waarschijnlijker dan omgekeerd.
- 20 debitam *cetM* ontbr *A*

tria castra scilicet Gore, Dullenburch et Stoutenburch ad perhennem sue laudis honorem optulit, et pro debitis antecessoris sui Romane curie m quadringentas libras exsolvit. Totum episcopatum sine debitis successori suo
 30 dimisit, quem eo vivente contra circummanentes principes potenter et pacifice gubernavit. Fuit etenim idem episcopus aspectu decorus, statura venustus, sermone facundus, ingenio clarus, consilio cautus ac in multis graciosis virtutibus extollendus.

Wilhelmus autem Hollandie comes defuncto patruo suo dominia de Aemstel
 35 et de Woerden dicioni sue subegit, in quibus ex parte sua balivum sive villicum deputavit, asserens quod eadem dominia sepe dicto pontifici pro patrimonio fuerunt assignata, que propter transgressionem arbitrii forent ad comitatum Hollandie devoluta.

Caput 82a

Sepulto Guidone pontifice Fredericus huius nominis secundus, natus de Zirck, sancti Petri Traiectensis prepositus, ad instanciam Wilhelmi comitis xliiii^{us} electus est episcopus. Hic Fredericus in Romana curia consecratus ex propriis debitis plurimum obligatus fuit, quamquam episcopatum satis divitem – ut
 5 predicatur – adinvenit. Ideoque sub brevi tempore multum inops effectus est, et tam a suis quam alienis modice reputacionis habitus est. Castrenses namque de Lienden, homines episcopatus frequenter exactionantes pro magna parte castrum Dullenburch incenderunt, qui et aliquociens Reni gurgitem transfretantes carredas deferentes episcopo necessaria captivarunt. Super quibus
 10 molestiis idem episcopus oportunum imploravit auxilium Reynoldi comitis Gelrie, quatenus iure debite fidelitatis sibi subveniret in vindictam talis iniurie. Sed ecce Reynoldus illustris comes paulo post a proprio filio suo captivatus est, et episcopus a desiderato iuvamine destitutus est. Quamobrem et ipse pontifex Hollandiam adiit, fidem et consanguinitatem Wilhelmi comitis
 15 ammonuit, et ab eo debite subvencionis iuvamen expeciit. Nec mora quin et idem comes expeditum aggregari fecit exercitum, de quo dominum Iohannem de Arckel virum egregium prefecit capitaneum. Et ecce iamdictus Iohannes Hollandros educens Lienden, Castren et Bomelen cum villulis adiacentibus omnino succendit, ac omnes adversantes hostes ita strennue subiugavit, ut
 20 ipsi prefato pontifici non solum de cunctis offenculis debitam satisfactionem exhiberent, verum eciam confractum castrum Dullenburch sub expensis propriis repararent.

27 *gore cet ghore AM*
 sue laudis *ACD24M* laudis sue *GBD13*
 28 *honorem cetM* memoriam *GA3*

Cap. 82a

1 *zirck GA12M* *ziric A3* *zierick B* *zirck CD234* *zirck DI*
 2 *ad t/m* comitis *cetM ontbr A*
 3 *plurimum cetM* *multum GA3*
obligatus cetM *aggravatus A*
 5 *adinvenit GM* *invenit III*
ideoque IIIMG1 *ideo G23*

Caput 82b

1. *Proc. p. 102* Anno 1322 . . .
     p. 107 Eodem anno IX kal julii aggere suprascripto . . . ruptis cicatricibus dissolvitur et majori quam pridem impetu aqua Rheni fluminis terre superficies obumbratur, cujus horrore non solum Trajectensium confinio luctus perpenditur, verum etiam quibusdam terminis Hollandie tedium triplicatur. Nam satum destruitur . . .
6. Verwijst vermoedelijk naar oorkonde 12 juli 1323: bisschop, dekens en kapittels van bisdom en regeerders der stad Utrecht geven een keur over Lekdijk met bekrachtiging van de graaf (Reg. Hannonensia blz. 116).
8. *Proc. p. 109* Eodem anno augusti kal. XIII° Fredericus Trajectensis episcopus, . . . de medio tollitur.
9. *Cat. ep. Ultrai. p. 495* Vredericus episcopus obiit anno Domini 1322; vixit autem in episcopatu suo 5 annis, et est sepultus in quadam capella in parte boreali ecclesie Trajectensis.

Caput 83

2. *Proc. 109* Cujus capitulem electionem faciens variatur; majori enim et saniori parte dominus Jacobus de Otshorne, decanus ecclesie majoris, eligitur; minori vero Zudensis episcopus, qui et ipse Jacobus, postulatur. Quo deficiente et reliquo prevalente Willelmus comes Hollandie, qui intererat et Zudensis partem pro posse suo foverat, in majorem prepositum ire vehementia accenditur, cujus causa ejusdem prepositi habitaculum incenditur et in ecclesie prejudicium per ministeriales proprios devastatur.
 (prepositus was: Floris van Jutfaas).

Caput 82b

Anno Domini m ccc xxii^o ix kalendas iulii disrupti sunt aggeres ex profluvio Reni supra solitum inundantis, ita quod in terra Traiectensi et in balivatu Rijnlandie per diluvium fluvialis aque sata putrescerent et prata vilescerent. Quapropter Wilhelmus Hollandie comes ecclesiam, claustrales, civitatenses et

5 nobiles post variam altercacionem astrinxit, quatenus sub stipulacione signati cyrographi Cisrenanos aggeres ita firmarent, quod Hollandie populi de tali profluvio dampnum aliquo modo non haberent.

Eodem anno xiii kalendas augusti Fredericus episcopus artetico morbo multum attenuates apud Horst migravit a seculo, postquam v saltim annis

10 Traiectensi prefuisset episcopio. Cuius corpus infra civitatem allatum est, quod ibidem in ecclesia cathedrali cum exequiis competentibus inhumatum est.

Caput 83

Defuncto Frederico pontifice Wilhelmus comes iterato Traiectum advenit, et pro Jacobo Zudensi pontifice supplicari fecit. Sed ecce capitulum in electione bipartite divisum est: maior enim pars capitularium elegit Iacobum de Outhorn decanum Traiectensem, minor autem pars postulavit antedictum Iacobum

5 episcopum Zudensem. De qua controversia tumultus quidam infra civitatem exortus est, et Wilhelmus comes per strepitum popularis vulgi subitanee concurrentis aliquid anxius est. Quamobrem et ipse comes in magnam fremens iracundiam iussit preclarum habitaculum Florencii prepositi Traiec-

Cap. 82b

- 2 supra III super G
balivatu III balivia G
- 5 post variam altercacionem *cet ontbr A*
- 6 cisrenanos G13C cisrenanes G2 cisrhenanos A12 cisrenarios D cistonarios B *Met het vorige woord samen corographicis renanos A3*
- 9 attenuatus *cetM debilitatus A*
saltim *cetM saltem GA2*

Cap. 83

- 1 advenit *cetM venit A*
- 2 pontifice *cetM episcopo A*
supplicari *cetM supplicare G23*
- 3 outhorn G oesthorn M oushoern A1 oesthoern A3 outhorn A2 outhoern CD outhorrii B *zie reg. 13*
- 4 traiectensem *cet ontbr G andere tekst M*
autem *cetM enim G23 vero B*
antedictum *cetM ontbr A3 eundem G*
- 5 episcopum zudensem CDM zudensem episcopum A zudensem GB
quidam *IIIM ontbr G*
infra *GBDM intra AC*
- 7 quamobrem *cetM quapropter A*

10. *Proc. p. 120* Noveritis itaque, . . . quod Frederico Trajectensi mortuo et Jacobo de Otshorne post domini Zudensis cassationem sollempniter sublimate, quod idem dominus Zudensis, Trajectensem sedem larga manu ambiens, sed spei anchoram a capitulo trahens, diversorum . . . studia concipit et finaliter illam que sequitur viam querit. Hic itaque, videns Jacobum de Otshorne corpore debilem et infirmitibus afflictum, missis versus curiam nuntiis . . . scienter impetrat primam Traiectensis sedis vacature collationem ejusdem capitulo subtrahi et camere summi pontificis reservari, sperans . . . eandem sedem apostolici collatione quorundam suffragio procurare.
18. *Proc. p. 109* Eodem anno Jacobus de Otshorne, supra in Trajectensem episcopum electus et confirmatus, sed minime consecratus, XII° kal. octobris, beati Mathei videlicet vigilia, hujus mundi spatio tollitur.
20. *Cat. ep. Ultr. p. 496* Jacobus . . . electus, confirmatus, vixit post confirmacionem de eo factam sex septimanis. Obiit vero anno Domini 1322 in die beati Mathei apostoli et ewangeliste; et est sepultus in eadem capella in parte boreali ecclesie Traiectensis.

Caput 84a

2. *Proc. p. 109* . . . cujus sede vir prudens et nobilis, Johannes nomine, domini de Bronghorst frater legitimus et sancti Salvatoris prepositus, sublimatur.
5. *p. 120* Eodem anno . . . Johannes . . . Traiectensis electus, a quodam Brabantino etiam Johanne, domini de Diest videlicet fratre, impetitur . . .

- tensis in Thorne comburi, et ibidem omnia sua – proch nefas! – annullari.
- 10 Zudensis autem episcopus attendens quoniam ipse cunctis pene prelatis exosus esset, et quod adversus Jacobum electum aliquo iure prevalere non posset, electioni sive postulacioni cedens a desiderio suo fraudatus est, et Iacobus de Outshorn per confirmacionem Henrici Coloniensis archiepiscopi xliiii^{us} effectus est episcopus. Hiis itaque peractis Zudensis episcopus, ut quidam
- 15 tradunt, ad Traiectense pontificium indesinenter aspirans et Iacobum confirmatum incurabili morbo debilitari cernens, procuravit extimplo primam Traiectensis sedis vacacionem camere domini pape reservari, sperans adhuc ex promocione quorundam dominorum temporalium promoveri. Iacobus autem electus et confirmatus vir honeste condicionis et amator ecclesiastice religionis
- 20 eodem anno xii kalendas octobris obdormivit in Christo, tumultatus apud maiorem ecclesiam in Traiecto.

Caput 84a

Post obitum vero domini Iacobi concapitulares electionem denuo celebrantes elegerunt unanimi voto Iohannem de Bronchorst prepositum sancti Salvatoris Traiectensis, qui continuo totum episcopatum gubernare disposuit, sed inopinata contrariante fortuna per modicum tempus episcopatu prefuit.

5 Vasalli namque principales ecclesie Traiectensis, utpote Iohannes dux Brabantie, Wilhelmus comes Hollandie et Reynoldus comes Gelrie destinaverunt

-
- 9 thorne *ACM thorn G dorne BD*
 nefas *cet nephas G2A3BM*
- 10 quoniam *cetM quod A12*
- 12 fraudatus est *cet defraudatus est M defraudatus A*
- 13 outshorn *GD134 houtshorn D2 oushoerne A12 oesthoern A3 outshoern C outhorn M outshoirii B*
 henrici *GBCM heinrici A12 heyrici A3D*
- 14 effectus *cetM electus G23*
Het rijm kan worden hersteld door episcopus achter 44us te plaatsen.
 itaque *cetM ita A12 vero A3*
- 17 sperans *cetM ontbr G23*
- 19 condicionis *cetM converascionis G1A3*
- 20 *Beke komt hier overeen met Procurator: vigilia beati Mathei (20 sept.), terwijl Necr. Oudemunster en Cat. 21 sept. opgeven: 11 kal. oct. en die beati Mathei*

Cap. 84a

- 2 elegerunt unanimi *IIIM* unanimi elegerunt *G*
- 3–4 sed t/m prefuit *ontbr A*, en evenzo *Furm*, terwijl *Aant. Buch. deze zin invoegen, evenals Lap, die echter de variant heeft* inopinato incidente infortunio.
- 5 ecclesie traiectensis *IIIM* traiectensis ecclesie *G*
- 6 gelrie *GM ghelrie III*

7. *p. 120–121*   Willelmus enim comes pro suprascripto Brabantino, Cameracensi videlicet preposito, jam preces suas . . . direxerat . . . Sed eodem Brabantino principum afflatu, scilicet Brabantie, Hollandie et Ghelrie, qui omnes in alium conspiraverant, prevalente et ipso utnunc instrumentis papalibus comparente . . . ipse facto appellans prima martii ebdomada in propria persona versus curiam dirigitur; per quem adversarius, ut sibi illo compareat, evocatur.
9. *Proc. 135*   Eodem tempore tactis jam pridem Trajectensis ecclesie litibus summi pontificis cancellario ventilatis et alterius partis, de Bronghorst videlicet Johannis, petitionibus annullatis, nobili viro Johanni de Dyest fata sedes asscribitur . . .
12. *p. 122*   Eodem anno . . . Johannes de Diest, adversarii reditum nolens attendere, auctoritate papalium nititur procedere, . . . maximam . . . multitudinem congregare . . .
13. *p. 123*   . . . Johannes de Diest manu armata turbaque prevalida XV kal. maji ville Trajectensi presentatur.
Venienti itaque Johanni de Diest armis depositis porta panditur, sedes episcopalis ostenditur, in qua sollempnitate precipua collocatur.

Caput 84b

Proc. p. 166

p. 167

. . . quod quidam Judeus ritus Christianorum voce commendans perversaque simulatione ad baptismi lavachrum properans, actu et habitu fidelibus se studet jungere, necnon . . . ecclesiam frequentare. . . . beatissimam quoque virginem varia sue ymaginis mutilatione provocaret, ipsa cuidam fabro . . . in sompnis apparuit et eum contra dictum Judeum ad duelli certamina confortavit. . . . Ad instantiam itaque fabri idem Judeus judicis officio ad campum trahitur, ubi mox non solum fabri, verum Dei mallio declinatur. A quo dum veniam petente nequitiamque fatente . . . miser ad patibulum ducitur . . .

ambassatores ad Romanam curiam devotissime supplicantes pro Iohanne preposito Cameracensi, quatenus sibi provideretur de vacanti pontificio Traiectensi. Dominus autem apostolicus Iohannes XXII^{us} ad preces antedictorum principum providit extunc eidem preposito de vacante pontificio, quod tamen, ut quidam asserunt, minus debite reservatum fuit ab eodem apostolico. Itaque Iohannes de Diest in curia consecratus ad partes accelerans, plurimam miliciam contrahens, civitatemque decenter ingrediens, more solito cathedratus est, et Iohannes de Bronchorst vir amandus ab aliquamdiu possesso pontificio destitutus est.

Caput 84b

Anno Domini m ccc xxvi quidam Iudeus apud Hannoniam cathecuminum se fieri postulavit, quem Wilhelmus comes tanquam filium adopcionis de sacro fonte suscepit. Hic ergo conversus devocionem simulans cuiusdam monasterii solus subintravit ecclesiam, ubi gloriose regine celi virginis Marie pulcherrime depictam aspexit ymaginem. Quam idem maleficus in roseis genis acumine lancee sue defixit, et latenter abinde discedens ad consueta negocia properavit. Et ecce rivus sanguinis confestim emanare cepit a cicatrice recentis vulneris, per quem plerique debiles salvi facti sunt de diversis morbis aggravantis egritudinis. Hiis itaque clam a falso christiano peractis Virgo super omnes mulieres benedicta cuidam fabro per nocturnam visionem apparuit, et ut pro dicta contumelia perfidum christianum ad duellum provocaret instanter ammonuit. Quod et ita factum est, idem namque faber interveniente matre misericordie duelli campum adeptus est, et misellus Hebreus reatum suum aperte promens a prefecto suspensus est.

---

7 ambassatores *GAI2D1M* ambassatores *BCD234* ambaciatores *A3*
 12 de diest *IIIM ontbr G*
 plurimam *cetM* pulcherrimam *A*
 14 ab aliquamdiu possesso pontificio *IIIM* aliquamdiu ab pontificio possesso *G*
 15 est *cetM ontbr A* Hier houdt te tekst van de Chronographia in het hs *M op.*

Cap. 84b

3 ergo *cet* igitur *AB*
 4 celi *cet ontbr D3*
 5 idem *III* ille *G*
 acumine lancee sue *III* acute lancee sue *G*
 6 discedens *cet* ascendens *A12* abcedens *A3*
 7 a *III* ex *G*
 8 aggravantis *III* aggravati *G*
 11 perfidum *cet* profanum *C* profundum *D*
 12 matre *III* maria matre *G*
 14 aperte *III ontbr G*

Caput 84c

1. *Proc. p. 181* Anno Domini m^occc^oxxvii^o
p. 182 Eodem anno Ludovicus, qui rex Alemannie dicitur . . . Alpes aggreditur . . .
2. *p. 185* . . . ad assumendum dyadema cesareum more solito et sedem imperii principalem . . .
3. *p. 184* . . . tenor littere de verbo ad verbum inseritur, que sepedicti palatio ad Hollandie curiam descendebat. . . .
- p. 190* Ludovicus Dei gratia Romanorum rex semper augustus spectabili viro Willelmo comiti Hollandie socero suo dilecto gratiam suam et omne bonum. . . . Cum ergo largitor omnium gratiarum . . . longe plures civitates et castra . . . quam divine memorie Henricus imperator predecessor noster habuit, nobis fidelitatis homagia prestiterint, . . .
- p. 191* . . . quod in coronatione nostra imperiali in ipsa urbe nullus nobis possit difficultates . . . ingenio aliquo procurare; quare soceritatem et fidem tuam sub debito, quo nobis et filie tue jure teneris . . . ac sacro imperio, cujus te membrum novimus principale, presentibus obtestamur, . . .
9. *p. 190* . . . pertigerimus januas Lombardie . . .
- p. 191* . . . quatenus indilate te omni fortitudine et potentia . . . pares, . . . recepturi palmas imperialis triumphi, quas sine te ac tuis amicis capere quodammodo nos tederet. . . . Datum Cumis 4 idus aprilis anno regni nostri 13.
- p. 192*
12. *p. 199* Eodem anno inferioris Germanie principes, Hollandie videlicet et Ghelrie necnon de Juliaco comites . . . sua statuunt disponere necnon, ut Ludovico personaliter subveniant, disputare . . .
14. *p. 247* Eodem anno Lombardorum nequitii . . . quedam Ghelforum milia ad Bauri destinantur perniciem, qui veraciter omnes quadringentis Theuronicorum manibus trucidantur.
17. *p. 249* Et nota Johannem papam et Willelmum comitem varias sibi invicem misisse litteras, Bauri negotia continentes, pro cujus reconciliatione Willelmus comes . . . personaliter ad curiam tendere jam proponit . . .
20. *p. 251* Eodem tempore Willelmus comes, qui maximis veraciter expensis, octingentis videlicet equitibus, frustra versus curiam se direxerat, revertitur. Frustra quidem diximus, quoniam sibi omnibusque suis pape presentia denegatur. Restantibus etenim ab itineris sui termino dietis circiter tribus occurrunt qui premissi fuerant, qui sibi percepta breviter nuntiabant, videlicet quod papa ipsum nec audire nec videre voluit et . . . quod pontes fluminum destrui preceperat, per quos ejus fieri transitum presumebat.
22. *p. 251* Unde Willelmus converso itinere quasi cum impetu versus Franciam dirigitur . . .

Caput 84c

Anno Domini m ccc xxvii^o Ludovicus rex Romanorum Alpes transire disponens et ad imperialem coronam aspirans, auxilium Wilhelmi comitis expetivit, ac eidem tenorem subsequentis epistole destinavit: „Ludovicus Dei gracia Romanorum rex semper augustus spectabili viro Wilhelmo comiti Hollandie

5 socero suo dilecto gratiam suam et omne bonum. Cum ex divina largitatis munificencia longe plures civitates et castra nobis quam dive memorie quondam Henrico predecessori nostro fidelitatis homagia prestiterunt, ita quod in imperiali coronacione nullus nobis possit difficultates aliquo modo procurare, soceritatem seu fidelitatem tuam quam nobis et imperio teneris, cuius membrum principale te cognovimus, hiis presentibus obtestamur, quatenus indilate

10 Lombardiam advenias cum potencia militari recepturus nobiscum palmas imperialis triumpho, quas sine te capere quomodolibet, nos tederet. Datum Cumis etc”. Igitur hac epistola graciose suscepta Wilhelmus comes associatis sibi comitibus Gelrie, Clivie, Iuliacensi et Montensi cum octingentis equitibus

15 acceleravit Alpium aspera iuga transcendere, et Ludovico regi contra Guelforum insultum armipotenter assistere. Cum hec itaque disponebantur Wilhelmus comes, quorundam abusive fretus consilio, decrevit primo pro reconciliacione regis et pape Romanam visitare curiam, antequam in apparatu pulchre milicie properaret ad Ytaliam. Dominus autem apostolicus festino

20 referente nuncio, famam hanc audiens imperavit extemplo pontem infringi trans Rodanum, quatenus idem comes eo difficilius illic haberet aditum, demandans per sentenciam eterne maledictionis, ut rediret ad terram propriam, et quod in auxilium Ludovici regis nequaquam iret in Ytaliam. Itaque Wilhelmus comes ab inchoata via retrocedens apud villam Parisiensem

25 aliquantis diebus in consilio regis Francorum detentus est, cui contra vulgus Flandrie de novo rebellantis fidelissime costrictus est.

Cap. 84c

Dit caput ontbr D4

1 ludovicus III ludovicus G

7 in AB ontbr GCD

10 hiis presentibus GAI presentibus hiis BCD presentibus A2
obtestamur AD attestamur GBC

12 datum cumis etc. *volgens bron* datum ctris etc G datum etc. A ontbr BCD

13 wilhelmus comes *cet ontbr A*

17 abusive III ontbr G

reconciliacione *cet consiliacione D3*

22 maledictionis *cet dampnacionis D3 ontbr, want enige woorden overgeslagen D2*

26 rebellantis *cet rebellans G rebellantem B*

fidel. coastr. est III coastr. est fidel. G

23. *Proc. p. 250* Hujus itaque transitus principium . . . Parisius cernitur . . .
24. *p. 244* Willelmus comes . . . versus Flandriam dirigitur . . .
- of: p. 227* Et ecce quod, sicut apud Flandriam communitas inobediens prius inclinata legitur . . . Flandria etenim per presentiam comitis Hollandie subjicitur . . .

Caput 84d

1. *Proc. p. 220* Proficiat itaque Philippus rex. . . .
2. *p. 220* Quorum rumore Willelmus comes vere multum tangitur . . . comes Hollandie Willelmus . . . tam ministros quam nobiles convocavit, tranctas cum eis de Francorum regis amicitia pariter cum nequitia Flamingorum, qualiter quoque regi subveniat illisque auxilio vel consilio noceat . . .
3. *p. 222* . . . comes Flandrie valida multitudine circumcirca discurrere nititur . . . Unde quidam . . . qui regis adventu ad imperatoris castrum, Cas-selbergh videlicet nomine, confugerant ibique degebant . . . Horum adventu Willelmus comes suos divisim a Francis locaverat . . . Prima igitur acie propinquante, regis quoque populum infra ipsorum tentoria provocante . . . due superius fatarum acies hostiliter nituntur occurrere . . . Quibus devictis in fugamque conversis ipse tertie a tergo affuit, ubi regem cum suis maximo hac vice periculo liberavit.
6. *p. 223*
9. *p. 223* Ceditur itaque miserrimus Flandrie populus se defendens, ceditur quoque fugiens, ille tamen honestius, iste vero tutius.
10. *p. 223* Tertia itaque feria, sancti quoque Bartholomei vigilia, belli hujus certamen aggreditur, cujus miseria Flandrie communitas atteritur; X utique ipsorum milibus, exceptis fuga cadentibus, hoc privato jam prelio vite spiritus elongatur. Quot vero milia puerorum ac feminarum, ad ecclesias fugientium, ignis absorbit, gesta nobis referens ignoravit.
(Deze gesta zijn misschien de bron van Procurator en van Beke).

Caput 84e

4. oorkonde Mieris II blz. 460-61 20 juli 1328: . . . grietmannen van den ghemienen lande van Westergoe . . . bi zeggen des bisschops van Zuden, des Abts van Staveren . . . ende haren Pieters des Dekens van Meerden (=Mirdum)
en
11. Mieris II blz. 462, 24 juli 1328: Wi scepenen ende raet ende ghemie-ne stat van Staveren . . . want dat ghemiene land van Westergoe ghesoend heeft jehens onzen gherechten here, baren Willem graven van Henegouwen . . . bi den biscob van Zuden, den Abt van Stave-ren . . . ende bi haren Pieter, den deken van Mairden . . .
De eerste oorkonde wordt ghegheven tote Alkmaer, terwijl Beke zegt Haarlem.

Caput 84d

Anno Domini m ccc xxviii^o Philippus rex in manu forti descendit ad comitatum Flandrie, in cuius adiutorium decenter advenit prelibatus comes Hollandie, qui citra montem Casselinum sua castra figi precepit, et exinde secundum consuetum morem inter utramque partem verbum pacis ordinavit. Flandrienses
 5 autem festinaverunt extimplo de predicto monte descendere, et regem adhuc improvisum infra tentorium suum interimere. Quo comperto Wilhelmus comes precepit tubis perstrepere, vexilla tollere et tumultuanti vulgo certatim occurrere. Nec mora quin utraque pars in unum conglobata pro triumphali laude multum laboris explevit, donec Flandrie populus demum lassitudine
 10 victus in bello succubuit. Contigit autem hec strages die xxiii^a mensis augusti, in qua Flandrienses ad sex milia vel amplius cruentissime sunt occisi.

Caput 84e

Eodem anno Wilhelmus comes pro recuperacione domini sui Frisiam Orientalem debellare disponens, deputavit in mari piratas crudeles, qui rapinam ab agris ville Mardensis frequenter abduxerant, et incaute navigantes Frisones in ponto sepe submerserant. Demum per quosdam venerabiles abbates et
 5 cives Stravienses tumultus belli remissus est, et dies ad interloquendum de convencione pacis in Harlem assignatus est, ubi tandem terminato placito sub hac forma composicionis inter utramque partem fedus amicicie reformatum fuit, quatenus cuncti Frisones citra rivulum Lavice commanentes debeant infra biennium more vasallorum bona sua feodalia de manu predicti comitis suscipere, iusticiarios suos absque contradictione quavis admittere, et villicis suis tributa iusta reddere. Itaque pace reformata Frisones per ostensionem cuiusdam antiqui registri docuerunt extunc Wilhelmum comitem, qua solempnitate principes Hollandie tenerentur Orientalem Frisiam introire et ex arduis causis ibidem iudicium et iusticiam exercere.

Cap. 84d

- 2 prelibatus *cet* prefatus *AB*
 3 sua castra figi *CD* sua castra fingi *AB* sua figi castra *G*
 6 interimere *III* perimere *G*
 9 tubis *cet* tuba *D*
 10 lassitudine victus *cet* lassatus *A12B* lassatus est *A3*
 die xxiii^a *CD134* die 13 *D2* die xxiii *AB* xxiii^a die *G*

Cap. 84e

- 2 piratas *A3CD123* piretas *D4* piratas *G13B* pyratos *G2A12*
 4 in ponto *III* *ontbr* *G*
 submerserant *cet* submergerunt *A* submerserunt *B*
 8 rivulum *GAB* revelum *CD*
 debeant *III* debent *G*
 9 suscipere *III* suscipere et *G*
 10 quavis *cet* *ontbr* *A*
 11 reddere *III* reddi *G*
 12 extunc *III* tunc *G*
 13 tenerentur *III* tenentur *G*

Caput 84f

1. *Proc. 229*
p. 232

Anno Domini M^oCCC^oXXIX^o etc.

- 3.

Istis quasi vicino temporibus . . . Bauri socia, videlicet comitis filia, quasdam litteras versus Hollandiam dirigit, quarum unam Egmondensi preposito, abbati videlicet Theoderico, in hec verba per ordinem destinavit:

Margareta, Dei gratia Romanorum imperatrix semper augusta venerabili viro abbati Egmondensi . . . gratiam suam et omne bonum. Cum ad ipsius laudem . . . Deus . . . dividens singulis, prout vult, hiis diebus . . . statum nostrum grandevum ad culmen gratie singularis prerogative . . . dignatus fuerit sublimare, quod auribus vestris devotis . . . cupimus insonare . . . scire volumus, quod in urbe XVII die Januarii mensis . . . multis honoribus et dignitatibus, tripudiis, cerimoniis et ceteris quamplurimis . . . ornatibus ad hoc spectantibus specialiter et consuetis, in ecclesia beati Petri cesareo et imperiali dyademate fuimus magnifice coronate. . . Datum Rome primo idus martii.

De brief bij Beke heeft dezelfde inhoud maar een andere geadresseerde.

Caput 84g

Mieris II 556: Uitspraak over geschillen tussen bisschop Jan met stad Utrecht en graaf met heer willem van Duvenvoorde en met de poorters van Oudewater 18 jan. 1334.

- 11.

. . . mit enen segghene alsoe tusschen enen eersamen vader in Gode, heren Janne bisschop van Utrecht, dier stat van Utrecht ende heren Willaem grave van Heynegouwe ende van Holland ende heren van Vriesland, heren Willem van Duvenvoorde, die poirteren van Oudewater ende horen hulperen an die ander side, van allen oirloghe, twist ende zaken die sien tusschen die partijen voirscreven, ende sonderlinghe van Ghisebrecht Slijkes doede . . .

In 't eerste sullen wi Reynoud, grave van Ghelre ende van Zootphen voirghenoempt, weder tymmeren 't huus ten Gheyne . . . die doeden van der ander side (=niet van de bisschop) alsoe Ghisenbrecht Slijc . . .

mar want die van Vredeland ende die van der Nieuwervaerd des bisschops lude selve sien . . .

Caput 84f

Anno Domini m ccc xxix^o Ludovicus rex in urbe Romana cesareo dyademate coronatus civitatem absque quovis obstaculo potenter introivit, quapropter imperatrix hanc epistolam ad Hollandiam destinavit: „Margareta Dei gracia Romanorum imperatrix semper augusta nobili matrone preelecte generitrici sue
 5 gratiam et omne bonum. Cum ad ipsius laudem bonorum omnium conditor Deus dividens singulis prout vult, hiis diebus statum nostrum grandevum ad culmen gracie singularis prerogative dignatus fuerit sublimare, vestris maternis affectibus devotissime declaramus, quod in urbe Romana die xvii^a mensis ianuarii multis dignitatibus, tripudiis, cerimoniis et quampluribus ornatibus
 10 ad hoc debitis et consuetis in ecclesia beati Petri fuimus imperiali dyademate coronate. Datum Rome etc”.

Caput 84g

Anno Domini m ccc xxxii^o Henricus castellanius in Hagensteyn aliquando Lake transivit alveum, non desistens episcopalem crudeliter exactionare populum. Iohannes autem episcopus super hiis iniuriosis molestiis plerumque conturbatus imploravit auxilium Wilhelmi comitis Hollandie, quatenus sibi
 5 iure fidelitatis astaret in vindictam talis iniurie. Et ecce iamdictus comes per Wilhelmum Cuser balivum ex incolis tam Waterlandie quam Aemsterlandie perpulchrum destinavit exercitum, cum quibus idem episcopus adiunctis suis militibus, domicellis, burgensibus et villanis transivit Lake rivulum. Qui cunctorum adversancium habitacula comburens sufficientem ulcionem accepit,
 10 et exinde salvis suis commilitonibus ad terram propriam honorifice remeavit. Anno Domini m ccc xxxiii^o Ghiselbertus quidam iudex ex parte Wilhelmi de Duvenvorde in Nuvaerd occisus est, de quo tumultus ingens in episcopatu

Cap. 84f

- 1 ludovicus III ludowicus G
cesareo IIIIG1 cesario G23
- 4 preelecte cet predilecte A
- 5 bonorum III beatorum G
- 6 hiis diebus GACD1 ontbr BD234
- 7 fuerit III fuit G
- 8 urbe romana GB urbe ACD
- 9 quampluribus cet quamplurimis A

Cap. 84g

- 1 castellanius GCD124 cappellanius D3 castellaneus A12 castellanus A3B Elders is castellanus de overlevering
- 2 lake alveum GC lecke alveum BD lakam A
- 6 balivum III ontbr G
aemsterlandie III aemstellandie G
- 8 lake GAC lecke BD
- 11 quidam III quidem G
- 12 duvenvoerde A duvenvorde CD134 duvenvoerd G13 duvenvord G2 duvoerde B duvenvoerdeD2
Wij geven de voorkeur aan de vorm van reg. 21 en 25
nuvaerd C nuvaert D12 nyvard A12 nivaert D4 niwaert D3 niewaerd A3 nieuwaert B niward G23
inward G1
ingens III magnus G

-
- 27 hollandie comes III comes hollandie G
 28 adveniens demandavit III advenit demandavitque G
 32 xii GA tredecim D124 xiii CD3 13 B
 34 et III ontbr G
 35 *Alle leesteken achter tendere en geen achter est, alleen D4 andersom.*
 de cet ontbr GB
 duvenvord GC duvenvorde AD duvevoerde B
 36 infra cet intra A
 30 *vlgg heeft Lap een afwijkende tekst, maar het is niet duidelijk, waar hij deze gevonden heeft.*
 39 artetico zal wel moeten wezen artritico, geschreven art'tico.
 40 xxxiii GAB xxxiii CD34 24 D12

- consequenter exortus est. Nam et idem Wilhelmus illatam contumeliam evindicare volens, villam Gheyn incendit, et econtra communitas urbis
- 15 Traiectensis vicum Nuvaerd exussit. Demum idem Wilhelmus multiplicatum aggregavit exercitum de comitatibus Hollandie, Gelrie et Clivie, Lakam ascendens usque Renen in manu magne potencie, ubi demum ordinatis aciebus montem Haymonis transcendit, et villam Horst pro parte succendit. Wilhelmus vero de Boecstel castellanus adversus hostes per telorum iactacionem a vallo castr
- 20 castrum potenter absterruit, ac ulteriorem progressum inimicis exhibuit. Denique Wilhelmus de Duvenvord per assultum castrum non habens ingenia, reversus est in Tullis per festina remigia, ubinam Zelandie et Frisie copiosus expectabatur exercitus, insuper Brabancie et Flandrie convenit ecce populus. Econtra vero Iohannes episcopus cum Traiectensibus et plerisque nobilibus civitatem
- 25 armipotenter egrediens, in tubis tremulis et vexillis fulgidis festinavit Wilhelmum a finibus suis expellere vel cum eodem in cruenta strage bellum committere. Cum autem hec agerentur in terra Traiectensi, Wilhelmus Hollandie comes ab Hannonia Dordracum festinanter adveniens demandavit antedicto Wilhelmo sub optentu graciae suae, quod indilate totum exercitum illesum
- 30 reduceret, neque bellum adversus episcopum aliquatenus attemptare presumeret, quoniam et idem comes eo tempore contra ducem Brabancie discordare cepit, et cum xii principibus ad nova prelia se paravit. Nec mora quin ad edictum comitis preconizatum est extimplo papilionibus evellere, classem resumere et ad propria tendere. Quod et ita factum est, quoniam et omnes
- 35 auxiliares Wilhelmi de Duvenvord complices confestim ad sua reversi sunt, et Traiectenses cum episcopo Iohanne sine conflictu certaminis infra civitatem propriam gloriose reversi sunt.
- Anno Domini m ccc xxxvii^o perlucida quedam cometa apparuit et eodem anno Wilhelmus Hollandie comes artetico(!) morbo debilitatus vii idus iunii
- 40 feliciter occubuit. Hic Wilhelmus annis xxxiii honorifice regens Hollandiam, princeps erat valde victoriosus in preliis, approbatus in tyrociniis, illustris in

-
- 13 consequenter *cet ontbr A*
 14 evindicare *cet emendicare A*
 communitas urbis *III civitas G*
 15 nuvaerd *C nuvaert D1 nivaert D24 inward G nuvert D3 nyevaert D4 nyvard A12 nyewaerd A3*
 niewaert *B*
Men kan ook een andere auteurslezing aannemen.
 16 comitatibus *BCD comitibus GA*
 gelrie *GB ghelrie ACD* In *B* staat eerst *gh*; dit is doorgestreep en er volgt *gelrie*.
 lakam *GAC leckam BD*
 17 magne potencie *GAB magnipotencie CD134 potencie D2*
 19 boecstel *III boestel G*
 castellanus *GCD castellarius A castellanus B*
 Men is geneigd te emenderen tot adversos hostes
 21 de *cet ontbr A*
 duvenvord *GAC duvenvorde D duvoerde B*
 ad *GA per BCD*
 22 expectabatur *BCD expectabat G expectavit A*
 24 et *ACD* et cum *G ontbr B*

Caput 85a

10. Oorkonde letterlijk, althans niet rijmend. Geen andere overlevering bekend.

Cap. 84g

- 42 valliscenarum *GIC* walliscenarum *G23* valescenarum *A* valissenarum *BD*
 45 fontanalacensi *CD* fontanalescensi *A12* fontii valescenorum *A3* fontanalensi *B* fetanalacensi *G*
 46 est *III ontbr G*
 dehinc *III* dehinc obiit *G*
 47 (*open plek*) moriens ibidem honorifice tumulata est *A2*
 moriens honorifice tumulata est ibidem *A1*
 moriens ibidem honorifice tumulata est *B*
 (*open plek*) movens apud (*open plek*) honorifice tumulata est *C*
 moriens apud (*open plek*) honorifice tumulata est *D13*
 moriens apud honorifice tumulata est *D2*
 moriens honorifice tumulata est *A3D4*
 et in eodem monasterio honorifice tumulata est *G*
Wij vergelijken cap. 43 reg. 17: que anno Domini 1043 7 ydus marcii moriens ibidem honorifice tumulata est, en menen, dat de auteur hier dezelfde zin heeft geschreven met openlating van de datum, die hij blijkbaar ook later niet heeft kunnen invullen. G heeft, met invoeging van obiit, een redelijke zin er van gemaakt.
Het jaartal staat correct bij GA12; D1 heeft 1340; de andere mccc. Dit verklaart de open plek hoogstens bij C.

Cap. 85a

- 1 decimus nonus *D 19us* *B ontbr GAC* *Beke heeft steeds een ranggetal bij de bisschoppen en graven.*
 4 titulum sui nominis *GCD* tytulum nominis sui *A* titulum nominis sui *B*
 6 lincoliensem *GCD* licoliensem *A12* liconiensem *A3* linconiensem *B*
 8 adiutorium *III* adiutorio *G*
 10 huluscemodi *ACD* huiusmodi *GB*
 12 nostre *G* nostris *III*
 14 pro rege francie *III* regem francie *G*
 15 se *III ontbr G*
 16 nunc *III ontbr G*
 17 ita curetis *III* curetis ita *G*
 18 sub *III* cum *G*
 20 frankevord *A12* frankevoerd *B* frankenvord *C* frankevort *D2* frankvord *D34* frankevord *G*
 frankevordie *A3* frankevordie *D1*
 etc. *cet ontbr AD4*
 24 et *G ontbr A23D2* *open plek A1CD134* vier woorden weggelaten achter destruxit *B* Blijkbaar hebben *BCD* niet begrepen, dat Castellum een eigennaam is. *D3* heeft op de open plek later ingevuld cameracense similliter *GAB* consimilliter *CD*

hastiludiis et valde socialis in contuberniis. Qui penes opidum Valliscenarum requievit in Domino, sepultus ibidem honore congruo.

- 45 Iohanna vero sua conthoralis exinde regnum mundi et omnem ornatum seculi contempnens, in monasterio Fontanalacensi cisterciensis ordinis cum ancillis Christi sanctimonialis effecta est, que dehinc anno Domini m ccc xlii° ..... moriens ibidem honorifice tumulata est.

Caput 85a

Post obitum *Wilhelmi gloriosi principis* Wilhelmus filius eius decimus nonus effectus est comes Hollandie, habens in uxorem Iohannam filiam ducis Brabancie. Hic Wilhelmus semper ad arma promptus fuit, et primo dominationis sue tempore titulum sui nominis dilatavit.

- 5 Anno Domini m ccc xxxviii° rex Anglie regem Francie debellare disponens, episcopum Lincolniensem ad Alemanniam transmisit, et Ludovicum, qui imperator dicitur, cum multis principibus per stipendia solidorum in ipsius adiutorium subarravit.
- 10 Hic ergo Ludovicus monens omnes civitatenses in eius adiutorium, destinavit huiuscemodi litteras per imperium: „Ludovicus Dei gracia Romanorum imperator semper augustus, prudentibus viris magistris, scabinis et consulibus Harlemensis oppidi gratiam suam et omne bonum. Nostre maiestatis litteris spectabilem Hollandie comitem Wilhelmum requisivimus ex affectu, ut ad recuperandum imperii iura nobiscum contra Philippum, qui se pro rege
- 15 Francie gerit, cum armatorum decenti potencia iam finaliter se disponat. Unde vestram fidelitatem nobis et imperio debitam sinceris affectibus nunc requirimus, et hortamur quatenus cum armatis ita curetis esse muniti, quod vos cum dicto Wilhelmo sub exercitus sui sodalicio videre valeamus, scituri firmiter quod vestram in promissis promocionem pre oculis habere volumus pro termino nostre vite. Datum Frankevord etc.”
- 20 Igitur anno Domini m ccc xl° Wilhelmus comes cum ceteris principibus coadiunctis regi Anglie, commisit magnum excidium et incendium in regno Francie, nam et idem comes Cameracum acriter infestavit, Tornacum dire lacessivit, Amandiacum exussit, Abbatoniam destruxit et Castellum similiter
- 25 expugnavit.

Caput 85b

6. *Cat. ep. Ultr.* Johannes de Dyst . . . vixit in episcopatu 17 annos et 5 menses. Obiit
p. 496 vero anno Domini 1340 primo die mensis Junii. Tempore istius
 emptum fuit dominium de Dypennem de bonis dyocesis Trajectensis.
 Et est sepultus en eadem ecclesia in eadem capella.

Caput 86

- Cat. ep. Ultr.* Nycolaus Capocii optinuit episcopatum per provisionem sedis
p. 496 apostolice anno Domini 1340 quadam feria IV post Epyphaniam
 Domini, et fuit 10 die mensis Januarii. Qui Nycolaus renunciavit et
 resignavit ipsum episcopatum in manu pape Benedicti, qui sibi
 providit de eodem anno Domini 1340.

Johannes de Arkel optinuit episcopatum per provisionem sedis
 apostolice Clementis VI anno Domini 1342. . . .

Caput 87a

20 nov. 1342 benoeming door Clemens VI.
 8 mei 1343 als inhuldigingsdatum is zeer goed mogelijk (Rutgers,
 Jan van Arkel, blz. 33).

Cap. 85b

- 1 delf *G12CD* de delft *A12* de delft *A3* delft *B* delft *G3*
 2 *Achter* quedam *voegt A3* vocata *truud van oosten*, habitans in antiquo *beginagio opidi delft*,
misschien de oudste vermelding van Geertruuda van Oosten.
 2 *dominice III* *divine G*
 3 *cycatrices ACD* *cicatrices GB*
 4 *exequiis competentibus cet competentibus exequiis A*
 8 *vredelant III* *vreland G*
 10 *fullenho A12D* *vullenho G12C* *vullenhoe G3* *vollenhoe A3*
impignoravit III *concessit G*
 11 *relacioni cet relacione G3A3*
 12 *amersfordie cet amersforde A12* *amersvoerd A3*
diepenhem III *dyepenhem G*

Cap. 86

- 3 *concapitulares GA3* *capitulares cet*
 4 *comitis GBD* *reynaldi comitis A12C* *reynaldi comitis A3*
 8 *exhinc III* *ontbr G*
 10 *albanensem III* (*rijmt*) *albanensem* anno Domini *mcccxliv*^o *G*

Cap. 87a

- 1 *iohannes GA* *iohannes de arkel BCD*
mensis cet ontbr A
 3 *utique ACD* *itaque GB*
 6 *lx^m florenos reynaldi G* de *impignoracione A3* *open plek A12* *ontbr BCD*
Een latere hand vult op de open plek in A2 in: filio renoldi, en omdat er geen plaats meer is vervolgens
in margine: ducis ghelrie et alienore sororis regis anglie. S copieert hiervan alleen: filio reinoldi, wat bij
Furm en Lap is afgedrukt.
 7 *reacceptit III* *receptit G*
Hierop volgt een interpolatie in G

Caput 85b

Eisdem temporibus contigit in oppido Delf condignum relacioni miraculum, nam matrona quedam adeo ferventer estuabat ad dominice passionis intuitum, ut stigmatales cycatrices in latere, manibus et pedibus suis visibiliter apparent, et universi fideles in hoc prodigio crucifixum Dominum non immerito

5 collaudarent.

Eodem anno kalendis iunii Iohannes episcopus viam universe carnis ingressus est, qui apud ecclesiam Traiectensem exequiis competentibus inhumatus est.

Hic Iohannes annis xviii debiliter regens episcopatum, castrum Vredelant cum adiacentibus villis Hollandie comiti dudum in vadimonium dedit,

10 castellum Fullenho cum terra Transycelana Gelrie comiti pridem impignoravit, pauca relacioni digna gessit, nisi quod canonicales prebendas in Amersfordie fecit, et comitatum cum castro de Diepenhem per auxilium ecclesie comparavit.

Caput 86

Sepulto Iohanne pontifice quidam canonicorum postulaverunt Iohannem de Arkel canonicum Traiectensem ad instanciam Wilhelmi comitis Hollandie, ceteri vero concapitulares elegerunt Iohannem de Bronchorst prepositum sancti Salvatoris ad nutum comitis Gelrie. Dominus autem papa Benedictus

5 xii^{us} amotis hiis duobus donavit ipsum pontificium cuidam auditori causarum nobili Romano Nycolao de Capucio, sed idem Nycolaus eodem anno renunciavit episcopatu patenter in publico consistorio. Dominus vero Clemens

vi^{us}, exhinc de novo papa creatus, contulit abinde discreto et nobili viro Iohanni de Arkel predicto vacantem episcopatum Traiectensem, qui ibidem conse-

10 cratus fuit per dominum Gaucelinum cardinalem et episcopum Albanensem.

Caput 87a

Igitur Iohannes episcopus ad partes accelerans viii^o die mensis maii Traiectensem urbem decenter ingressus est, ubi secundum ritum antique consuetudinis gloriose cathedratus est. Hic utique Iohannes iuvenilis etatis flore vernans totum episcopatum diversis penuriis involutum repperit, sed cunctis debitori-

5 bus satisfacere curiose studuit. Nam et idem episcopus Reynoldo domicello Gelrie lx^m florenos Reynaldi ad plenum persolvit, et terram Transycelinam ab antecessore suo dudum impignoratam sub potestate propria reaccepit.

Caput 87b

17. *Genapolis is een onbekende plaats. De oudste verklaring is die van de Nederlandse vertaler, die zegt: Gronouwen daer een rivier doer-
loept die hiet de Ysere ende is ghelegghen in Dalfinaet. Dat is Grenoble,
Gratianopolis, aan de Isère in Dauphiné. De Franse vertaling zegt
alleen l'evesque Iehan qui dehors estoit. Op 26 april wordt een stuk
uitgegeven door vicaris domini johannis episcopi Traiectensis in
remotis agentis.*

 Cap. 87b

- 2 horrenda III horrida G
 3 *Achter nam et Aant. Buch. enige regels, die bij Lap zijn afgedrukt.*
 4 prucia cet prucio G2D3 prutio G3
 5 iam III ontbr G
 8 *Achter lacessivit Aant. Buch. enige regels, die bij Lap zijn afgedrukt.*
 9 horrenda III horrida G
 11 citra cet circa AB
 13 assilire IIIIGI assilire G23
 16 aliquantum III aliquantum G
 17 *Achter episcopus Aant. Buch. enige woorden, die bij Lap zijn afgedrukt.*
 genapolis cet ginapolis G generabilis A3
 19 *elaboravit wordt door Lap zonder reden vervangen door reformavit*
 21 recollegit GA collegit BCD
 22 expugnaret III impugnaret G
 25 iam cet ontbr A
 suam III ontbr G
 27 quidam GA exercitus BD populi C
 non III nec G
 29 emunitatem ecclesie GAD134 civitatem ecclesie D2 emunitatem claustrum C eminentem ecclesie B
 30 assilirent Et nota quoniam GA12 assilirent Et nota quod A3 assilirent quoniam C assilirent ita
 quod BD
 31 quoadusque III quousque G
 eiusdem confessoris A beati confessoris C predicti confessoris G ontbr BD
 impugnare GA12 impugnare C impugnare ceperunt A3 ceperunt impugnare BD134 ceperunt D2
 paulatim GA3 paulative cet
 34 princeps III ontbr G
 42 cruenta III ontbr G
 comites hollandie III hollandie comites G

Caput 87b

- Anno Domini m ccc xlii^o die secunda mensis ianuarii terremotus factus est in Hollandia, qui ad paucos annos subsequentes prenosticavit horrenda flagicia. Nam et Wilhelmus comes anno Domini mcccxlvi^o cum quadringentis equitibus a Prucia iam tercio rediens coadunavit expeditam miliciam, quatenus Orientalem posset expugnare Frisiam. Idem itaque comes preparatis iam omnibus eidem expeditioni congruentibus urbem Traiectensem propter quedam vaniloquia primo circumobsedit, papiliones in gyrum erexit, et egregiam civitatem ad sex ebdomadas cum xiii mangenis instantissime lacessivit. Econtra vero Traiectenses horrenda coaptantes ingenia forenses hostes
- 5 absterruerunt a portis et menibus, quique plures incautos armigeros confixerunt telis et missilibus. Denique comes citra quoddam noctis umbraculum proximotenus accessit ad urbem ut profunditatem fossate clam exquireret, antequam munitam civitatem assilire presumeret. Et ecce quidam balistarius a cacumine muri telum eiecit, et confestim eiusdem comitis talum transfixit.
- 10 Comes ergo saucius ad tentorium suum extimplo reductus est, ubi post aliquantulum temporis pristinae sanitati restitutus est.
- Interea Iohannes episcopus Genapolis residens et obsidionem civitatis sue percipiens festinanter ad partes venit, et per amicabiles interlocuciones concordiam in hunc modum elaboravit, quatenus quingenti cives humiliter urbem exirent, ac in tentorio prelibati comitis veniam flexis genibus exorarent. Hiis itaque gestis idem comes non desistens ab inchoato proposito recollegit iterato recentem miliciam, ut instanter expugnaret Orientalem Frisiam. Sed proch dolor! gloriosus exercitus eiusdem comitis ad terram incognitam inordinate transfretavit, quapropter universus populus magnum infortunium
- 20 inopinate iam incurrit. Iohannes quidem de Hannonia cum multis ratem suam applicuit ad australem plagam monasterii beati Odulphi confessoris, locando tentoria sua super ripam vicini maris. Et extimplo quidam Hollandrorum non expectatis posterioribus adversos hostes adeo viriliter aggressi sunt ut eosdem aut infra civitatem Stavrie vel emunitatem ecclesie profugarent, et presidium
- 25 cimiterii cum armatis bellatoribus assilirent. Et nota quoniam Hollandris nullum obstabat infortunium, quoadusque eiusdem confessoris impugnare monasterium. Qui pocius virtute divina quam humana de predicto cimiterio paulatim repulsi sunt, quos extunc Frisones passim occidentes perneciter insecuti sunt. Comes autem ut princeps imperterritus huius infortunii totaliter
- 30 inscius, classem suam versus borealem partem predicti monasterii direxit, cum quingentis quasi bellatoribus in terram ascendit, viciniorem domum exussit, infinitis hostibus audacter occurit, nobilem Frisonem personaliter interfecit, et usque ad mortem multum honorifice se defendit. Econtra vero Frisones cum infinitis armigeris pusillum gregem Hollandrorum ambientes
- 35 ipsum comitem cum multis aliis, ipsis ignorantibus, occiderunt, quem eciam mortuum in vindictam nobilis Frisonis singulariter decollarunt. Acta fuit hec
- 40 cruenta strages vi kal. octobris eodem loco quo comites Hollandie pridem pro

Bron is ongetwijfeld een verzameling necrologische aantekeningen. Wij vinden sommige namen bevestigd in de volgende geschriften:

a. La Mort du conte de Henau, ed. Ch. Potvin, Panegyriques des comtes de Hainant etc. Mons 1863, p. 18 en 43-54:

str. 6 vs 44 Et d'Antoing mesire Henris;
vs 46 Cil de Lingne et de Walincourt
vs 48 Et li sires de Walecourt.

str. 18, 20, 26 Henri(s) d'Antoing
vs 158 et li sire de Wallencourt.

str. 23 vs Le gentiex sire de Mauni
177-180 Y fu mors ciertainement;
Li doi frère de Lingne aussi
Et de Walincourt vraiment.

str. 8 vs 57 Mesire Gérars li courtois de Florainville

b. Chronique anonyme de Valenciennes, ed. in fragm. Kervyn de Lettenhove, Oeuvres de Froissart, tome IV, Brux. 1868, p. 477:

monseigneur Gérard de Floureville... monseigneur Gérard d'Antoing... et avoec le conte il fut mort monseigneur de Walcourt, monseigneur de Lingne, Gautier son frère... monseigneur Daniel de le Marvéde.

p. 478 ... monseigneur Thierry de Manny et Jehan son frère...

p. 479 ... monseigneur Henri d'Antoing, monseigneur de Lingne, le sire de Floreville, le sire de Hornes...

p. 478 ... monseigneur d'Adenove, *die Jean van Maldeghem, La bataille de Staveren, 's-Grav. - Brussel 1870, wordt aangeduid als: Gerard van Audenhoven metten baerde.*

Jan genaamd de Rover heer van Montfoort, zijn oom Willem, zie *M. P. van der Linden, Burggraven van Montfoort, Assen 1957, blz. 27. Waarom ontbreken echter Roelof en zijn zoon Hendrik?*

Leest men vs 55 Laminghouwer, dan zou men de conjectuur kunnen wagen: Mort du conte de Henau str. 8 vs 61: De Lissereuilles le guerrier y fut; en Chron. anon. de Valenc. p. 477; monseigneur Jehan de Lussereuilles.

- tribunali sedere consueverant, quando comitatum Orientalis Frisie potestative gubernaverunt. Et ecce quoniam ludit in humanis divina potencia rebus:
- 45 Reynoldus enim Gelrie comes hunc Wilhelmus a Frisonibus occidi predixit, cum eundem de baptisterio sacri fontis suscepit. Corruerunt autem in hac expeditione cum ipso comite quingenti vel amplius pugnaces armigeri, de quibus hii fuere principales et precipui, utpote dominus de Hoern, dominus de Lingi, dominus de Walincord, dominus de Many, dominus de Antongen,
- 50 dominus de Haemstede et dominus de Merwede barones; Gerardus Barbatus, Wilhelmus de Naeldwijn, Symon et Theodricus de Teyling, Ghyo de Asperen, Iohannes Roverus et Wilhelmus de Montford, Theodricus de Zanthorst, Theodricus et Hermannus de Zweten, Florencius de Merwede, Ogerus de Spange, Gerardus Ever, Alfardus de Horst, Nycolaus Oem, Wilhelmus de
- 55 Dongen, Theodricus de Walkord, Gerardus de Florevyl, Bonninc Houwerus milites et domicelli cum multis aliis burgensibus electis et proceribus approbatis. Decima dehinc exorta luce Wilhelmus illustris comes cum . . . . . per dominum Martinum commendatorem Harlemensem inter occisorum cadavera, prout asserunt, per intersigna certa repertus est, qui ad monasterium
- 60 Floridi campi cum eisdem a Frisonibus adductus est. Dominus autem Iohannes episcopus elapsis treugarum induciis omnes adherentes prefato comiti dudum in obsidione civitatis ab episcopatu proscriptis, castellum Wlven per assaultum acerrimum destruxit, villam Oesthollandie combussit, dominium de Yselsteyn pro magna parte succendit,

-
- 43 consueverant *cet* consueverunt *A*
 44 gubernaverunt *cet* gubernarunt *A*
 quoniam *GCD* quomodo *A12 q' A3B*
 48 et precipui *III ontbr G*
De volgende opsomming geeft veel variatie in de spelling der namen, waarbij het, zoals ook elders, soms onmogelijk is, met redelijke zekerheid de juiste vorm vast te stellen.
 hoern *GA3CD12 horn A12D34 horeij B*
 dominus de lingi *t/m many overgeslagen BCD*
- 49 lingi *GA23 lyngy A1*
 walincord *G walecoerd A3 walekord A12*
 antongen *cet* antonghen *G2 antenghen B*
- 50 haemstede *G13 aemstede G2 haemsteden III*
 merwede *G13AC meroede G2 merweden BD123 dom. de merw. ontbr D4*
 gerardus *GA3C gherardus A12BD123 gerairdus D4 Zo ook reg. 54*
- 51 teyling *G theylingh A12 theylinck A3 teylingen BD12 teylingen D4 teylinghe C*
- 52 roverus et *CD reynerus et A et onerus et B roverus G*
 montford *GA12 montforde CD123 montfoerde B montfoirt A3 montfoirde D4*
 zanthorst *cet* santhorst *A3*
- 53 zweten *GBD134 sweten A3 swieten D2 suiten C*
 merwede *G13A23CD14 merroede G2 marwede A1D2 merweden BD3*
 ogerus *III odgerus G*
- 54 spange *A3D1 spangi G spangy C spaenge A12D234 spanghen B*
 alfardus *A12D3 alfaerdus A3 alfridus D124 alferdus C alphardus G*
- 55 dongen *GAB donghen CD*
 walkord *G13 valkord G2 walcort BD12 walkort D34 walcord C walikord A12 walekoerd A3*
 florevyl *G florvil D134 flurvil D2 floeruil A12C florvyl A3 frovil B*
 bonninchouwerus *A12 baninchouwerus A3 bonninchouwers CD ontbr B laminghouwer G13 laming*
 hoeuwer *G2*
Achter deze naam enige regels open A12
- 56 milites et domicelli *GA3 milites cet*
- 57 comes cum *en twee regels open A comes cum C comes GBD*

- reg. 42* Willem IV sneuvelt 26 sept. 1345.
reg. 63 verovering kasteel Wulven 2 nov. 1345.
reg. 64 verwoesting van Oost-Holland 14 à 22 feb. 1346.
reg. 65 verbranding van IJselstein 13 juli 1346.
- reg. 72* Lodewijk beleent Margareta met Henegouwen, Holland en Zeeland 15 jan. 1346.
Niet vermeld is, dat Margareta in Henegouwen wordt gehuldigd in maart 1346.
- reg. 75* Margareta gehuldigd in Holland april 1346.
reg. 76 Bestand gesloten voor twee jaar 13 juli 1346.
reg. 77 Margareta gaat terug naar Beieren, waarna opdracht van het stadhouderschap aan haar zoon Willem 24 sept. 1346.
reg. 78 Niet vermeld is, dat Lodewijk van Beieren omkwam op de berenjacht op 11 oktober 1347.

- 65 dominium de Abcoude in dedicionem suscepit, et exactionis aliis rebellibus sufficientem ulcionem de suis adversariis acceptavit.
Interea Ludovicus imperator audita iam nece Wilhelmi comitis pro tribunali sedens in ornamentis imperialibus, exquisivit equerectam iusticiam a plerisque Romani regni principibus. Quorum dictante sententia decretum est quatenus
- 70 Hollandie principatus Romano vacet imperio, pro eo quod Wilhelmus comes absque liberis discessisset a seculo. Quem extunc principatum idem cesar donavit imperatrici Margarete sue conjugi, quenam germana fuit eidem Wilhelmo comiti.
- 75 Hiis itaque gestis eadem imperatrix apparatu pulcherrimo mox ad Hollandiam descendit, fidelitatem cunctis incolis iuravit, homagium de vasallis suis accepit, libertates et gracias omnibus ampliavit, biennales treugas cum Traiectensibus fecit, que Bavariam exinde regrediens comitatum Hollandie gubernandum Wilhelmo duci sive palatino filio suo commendavit.

---

67 ludovicus III ludowicus G
70 vacet III vacaret G
71 discessisset cet discessit A12
72 imperatrici margarete cet margarete imperatrici GA3
76 biennales G benivolas III
77 regrediens GAB rediens CD
78 suo filio ABD filio suo GC

BILAGEN

DE OPSCHRIFTEN IN APOGRAAF II

De verdeling in capita en subcapita, die wij van de auteur afkomstig achten, is in apograaf II vervangen door een verdeling in capita. De onderscheiding van capita met gekleurde majuskel en subcapita met een soort leesteken is daardoor geworden tot een eenvormige aanvang met gekleurde majuskel. Boven ieder dezer kleine capita staat een opschrift, kennelijk reeds in apogr. II, want zowel F als G leveren ongeveer dezelfde tekst over.

D3 heeft met latere hand de continuatie van G toegevoegd en dezelfde hand heeft ook de opschriften ingevoegd. Maar doordat D3 de indeling in capita van apograaf III heeft, blijven deze opschriften er beperkt tot de capita; er ontbreken er dus vele. Bovendien heeft D3 soms moeten bekorten omdat de plaatsruimte te klein was.

Ook L heeft gebruik gemaakt van een G-hs. L is nl. gedeeltelijk uit een D, gedeeltelijk uit een G samengesteld; de kroniek is daarbij beperkt tot de bisschoppen, maar wel ingedeeld als G. De capita zijn hier genummerd, maar wegens het ontbreken van de gravengeschiedenis is het aantal capita kleiner dan bij de andere, die geen nummering hebben. De meeste opschriften in L zijn eigen vinding en nogal eentonig; wij drukken ze afzonderlijk af, maar vermelden ze bovendien hier, indien de tekst kennelijk ontleend is aan het door L gebruikte G-hs.

Een enkele maal heeft M ook een opschrift.

- cap 1 Incipit epistola Iohannis Beec clerici cum cornica pontificum Traiectensium et comitum Hollandensium. *F*
Incipit prologus huius cronographie. *D3*
Bij G en L ontbreekt dit hoofdstuk.
- cap. 2 Incipit cronica monasteri Egmondensis historiographe conscripta de gestis pontificum Traiectensis ecclesie simul et actis principum Hollandensis provincie et primo de structura cum ruina urbis Antonine. *F*
monast. Egmun. *ontbr. G2 simul ontbr. G2*
Incipit cronica de gestis pontificum Traiectensium et actibus principum Hollandie et primo de structura cum ruina urbis Antonine. *D3*
Incipit cronica episcoporum Traiectensis inferioris. De structura cum ruina urbis Antonine. *L*
Opschrift ontbreekt G3. Eerste folium verloren G1
- cap. 3 De constructione similiter et eversione castri Wiltorum. *FG23*
simul *L ontbr als boven G1*
- cap. 4 De castri Traiectensis edificacione et ecclesie sancti Thome primitiva fundacione. *FG3 simul et G2 laatste woord edificacione L ontbr a.b. G1*
- cap. 5 Topographia de statu sive situ tocius Hollandie. *FG23L ontbr a.b. G1*

- cap. 6 Qualiter et a quibus Hollandia divisa sit in episcopatum et principatum. *FG3L*
et in principatum *G2* sit divisa *G1D3*
- cap. 7 De vita sive sanctitate beati Willibrordi. *FGLD3*
- cap. 8 De transfretacione similiter et predicacione beati Willibrordi presbiteri apud Germaniam *GL*
similiter et *ontbr D3* simul predic. *F sacerdotis F*
- cap. 9 De victoria Pippini ducis Francie et pertinacia Radbodi regis Frisie *FG12*
pertinencia *G3* Radbodis *L*
De legacione Willibrordi in Fresiam a Pipino ducis Francorum *D3*
In F en L staat dit opschrift op de goede plaats; in G begint het caput wel met een rode of blauwe majuskel, maar het opschrift ontbreekt boven cap. 9 en is ten onrechte boven cap. 10 geplaatst.
- cap. 10 De consecratione simul et cathedracione beati Clementis archiepiscopi. *F*
Qualiter sanctus Willibrordus factus est primus episcopus Traiectensis. *L*
Boven cap. 10 staat het opschrift van cap. 9 G
- cap. 11 De libertate sive nobilitate sancte Traiectensis ecclesie *F* sive nobil. sancte *ontbr G*
- cap. 12 De conversione simul et prevaricacione Radbodi regis Frisie. *F*
De conversione similiter et prevaricacione Radbodi. *G13* Radbodi *G2*
- cap. 13 De miraculis sancti Clementis archiepiscopi *FGD3*
- cap. 14 De transitu sancti Clementis et suorum consodalium *FG* Clementis sodalium *D3*
- cap. 15a De vita sive sanctitate beati Bonifacii Maguntinensis sive Traiectensis archiepiscopi. *FGD3*
- cap. 15b Qua de causa beatus Bonifacius Maguntinensem sedem dimisit et Traiectensem sedem recepit. *FG13* beatus *ontbr G2*
- cap. 16 De contraversia quadam inter Coloniensem et Traiectensem archiepiscopos pro metropolitanatu. *FG13* arch. *ontbr G2* metropolitanatu *G2*
- cap. 17a De martirio sancti Bonifacii Traiectensis archiepiscopi. *F*
De martirio sancti Bonifacii et sociorum eius. *G23D3*
De sancti Bonifacii martirio et sociorum eius. *G1*
- cap. 17b De gravi vindicta sanctorum martirum. *FG*
- cap. 18a De sanctitate beati Gregorii tercij Traiectensis episcopi. *G13*
3ⁱⁱ F 3ⁱ G2
- cap. 18b De quodam prodigio *G3* quondam *F*
- cap. 19 De transitu beati Gregorii. *G ontbr F (wel majuskel)*
- cap. 20a De vita venerabilis Aelbrici Traiectensis episcopi *G13* Albrici *F* Alberti *G2*
- cap. 20b De quodam miraculo. *FG* Miraculum. *D3*
- cap. 21a De Theodardo Traiectensis ecclesie pontifice. *F*
De Theodardo Traiectensi pontifice. *G1*
De Theodardo 5to Traiectensi pontifice. *G2*
De Theodardo Traiectensi pontifice v^o. *G3*
De Theodardo Traiectensi episcopo v^o. *D3*

- cap. 21b De rebellione Frisonum contra Karolum regem. *FG*
 cap. 21c De morte Theodardi episcopi *FG13* pontificis *G2*
 cap. 22a De Harimackaro sexto Traiectensi episcopo. *F*
     De Harimackaro sexto Traiectensi pontifice. *G*
     De Harmackaro Traiectensi episcopo sexto. *D3*
 cap. 22b De coronacione Karoli regis et imperatoris. *G*
     Opschr. ontbr F (wel majuskel)
 cap. 22c De morte Harimackari episcopi. *FG13* pontificis *G2*
 cap. 23a De Rixfrido septimo Traiectensi episcopo *FG* episcopi *D3*
 cap. 23b De eo quod Ludowicus cesar consanguineam suam duxit uxorem. *F*
     Ludovicus *G2* suam *ontbr G*
 cap. 23c De morte Rixfridi presulis. *FG*
 cap. 24a De vita sive sanctitate beati Frederici Traiectensis episcopi octavi. *FG*
     Frederici episcopi Traiect. viii. *D3*
 cap. 24b De sancta synodo Frederici episcopi *G* synodo Fretherici pontificis *F*
 cap. 24c De martirio sancti Frederici episcopi. *G* Friterici pontificis *F*
 cap. 24d De gravi vindicta sancti Frederici episcopi et martiris *G13* ep. et
     mart. *ontbr G2* De gravi vindicta sancti martiris *F*
 cap. 25a De Alfrico nono Traiectensi episcopo *FGD3*
 cap. 25b De quodam magno prodigio *FG*
 cap. 25c De morte Alfrici episcopi *G* presulis *F*
 cap. 26a De Ludgero decimo Traiectensi episcopo *G* Lugero *F*
 cap. 26b De terribili morte Lotharii regis *G* imperatoris *F*
 cap. 26c De morte Ludgeri episcopi *G23* Lutgeri *G1* Lugeri pontificis *F*
 cap. 27a De Hungero xi^o episcopo, cuius tempore Dani Dorestadum et Traiectum
     destruxerant *G* destruerant *F*
 cap. 27b De populacione Hollandiensis provincie *G* tocius Hollandie provincie *F*
 cap. 28a Quomodo Theodricus primus comes Hollandie infeudatus est a Karolo
     rege Francie *G3* Theodericus *FG1* Francie *ontbr G2* infundatus *F*
 cap. 28b De primitiva fundacione monasterii Egmondensis *FG*
 cap. 29 De morte Hungeri presulis *FG*
 cap. 30a De Odilbaldo Traiectensi episcopo *G*
     De Odildo Traiectensi pontifice *F*
 cap. 30b De gravi vindicta quam suscitavit Deus adversus Danos. *FG*
 cap. 30c De morte beati Odilbaldi pontificis *FG23* beati *ontbr G1*
 cap. 31 De Egilboldo xiii^o Traiectensi pontifice *G* episcopo *F*
 cap. 32 De morte domini Theodrici primi comitis Hollandie et Geve sue
     coniugis. *G13* Theoderici *FG2*
 cap. 33a De gestis Theodrici secundi comitis Hollandie *G* Theoderici *F*
 cap. 33b De morte pontificis Egilboldi *G* *ontbr F*
 cap. 34 De vita sive sanctitate beati Radbodi confessoris xiiii Traiectensis
     episcopi. *G23* vita et *G1* *ontbr F*
 cap. 35a De gestis Baldrici xv pontificis et restauracione Traiectensis urbis. *FG*
 cap. 35b De quodam prodigio. *G* quoddam *F*

- cap. 35c De morte Baldrici Traiectensis episcopi. *G ontbr F*
- cap. 36 De Folcmaro Traiectensi pontifice xvi. *FG*
- cap. 37 De gestis Arnulfi tercii comitis Hollandie. *F arnulphi G*
- cap. 38a De Balduino xvii^o Traiectensi episcopo. *FG*
- cap. 38b De campestri bello inter Hollandienses et Frisones, in quo peremptus est Arnulfus comes egregius. *F Arnulphus G egregius ontbr G*
- cap. 39a De gestis Theodrici quarti comitis Hollandie. *FG*
- cap. 39b De quadam nigromantica subtilitate. *FG*
- cap. 40 De vita sive conversacione Ansfridi Traiectensis episcopi xviii. *G12 xviii ontbr G3 Auffridi pontificis Traiectensis episcopi xviii F*
- cap. 41 De gestis Adelboldi xix Traiectensis episcopi. *G Trai. episc. xix. F*
- cap. 42a De quodam prodigio et duplici bello inter Traiectensem episcopum et Hollandie comitem. *G12 episcopum ontbr G3 pontificem F*
- cap. 42b De bello quodam inter Hollandienses et Frisones. *G Hollandinos F*
Dit zal wel, zoals elders bij F, foute transcriptie zijn voor: -d¹nos, d.i. -drinos. In G staat steeds: hollan, wat naar verkiezing kan worden opgelost.
- cap. 42c De solempni dedicacione sancte Traiectensis ecclesie. *G solempni F*
- cap. 43 De Bernulfo xx^o Traiectensi episcopo. *F Bernulpho G*
Met reg. 17 begint in G1 en G3 een nieuw caput met gekleurde majuskel, terwijl F en G2 gewoon doorgaan. Nergens staat een opschrift, dus deze scheiding is secundair.
- cap. 44a De Theodrico v^o comite Hollandie. *G In F is een folium verloren gegaan.*
- cap. 44b Exemplum de benignitate Henrici cesaris. *G13 comitis G2*
- cap. 45 De gestis Florencii vi comitis Hollandie. *F Florencii ontbr G23 Theodrici G1 (kennelijk foute inlassing)*
- cap. 46 De gestis Wilhelmi xxi Traiectensis episcopi. *FG*
- cap. 47a De gestis Theodrici septimi comitis Hollandie. *FG*
- cap. 47b Quomodo Godefridus dux Lotharingie auxiliante Wilhelmo pontifice acquisivit Hollandiam et Orientalem Frisiam. *FG13 Lotaringie G2*
- cap. 48a De gestis Conradi xxii Traiectensis episcopi. *FG*
- cap. 48b De quarto bello quod fuit inter Conradum Traiectensem episcopum et Theodricum domicellum Hollandiensem. *F*
Conrardum G2 comitem Hollandie G
- cap. 49 De Florencio viii^o comite Hollandie. *FG*
Met cap. 49b begint in G2 en G3 een nieuwe alinea met gekleurde letter, in G1 geen nieuwe alinea, maar wel rode majuskel, terwijl F gewoon doorgaat.
- cap. 50a De Burchardo xxiii^o Traiectensi episcopo. *FG*
- cap. 50b De quodam miraculo contra simoniacos. *G13 symonicos G2 symoniacos F*
Bij cap. 50c hebben G1 en G3 gekleurde majuskel, G2 geen rode letter, maar wel nieuwe alinea, terwijl F gewoon doorgaat.
- cap. 51 De Godeboldo xxiiii^o Traiectensi pontifice. *F episcopo G*
- cap. 52 De gestis Theodrici ix comitis Hollandie. *FG*
- cap. 53a De Andrea xxv^o Traiectensi episcopo. *F pontifice G*

- cap. 53b De quodam bello inter Theodricum comitem Hollandie et vulgus occidentalis Frisie. *F* bello quodam *G* orientalis (*minder juist*) *G*
- cap. 54a De gestis Hardberti Traiectensis episcopi xxvi. *F* Hartberti *G* xxvi Traiectensis episcopi *GD3*
- cap. 54b De bello quodam inter Hardbertum pontificem et Ottonem palatinum comitem. *F* Hartbertum *G*
- cap. 54c De civitatis obsidione per Theodricum comitem et eiusdem liberatione per Hardbertum pontificem *FG1* et *ontbr G23*
- cap. 54d De libertate seu exemptione regalis monasterii Egmondensis. *FG*
- cap. 54e De quodam incendio civitatis et miraculo sancte crucis. *G* sivetatis *F*
- cap. 55a De Hermanno xxvii^o Traiectensi episcopo. *FG23* Traiectensi episcopo xxvii^o *G1*
- cap. 55b De quodam prodigio et gravi prelio. *FG*
- cap. 56 De gestis Godefridi Traiectensis episcopi xxviii. *G* Traiectensis episcopi xxvii *G*
- cap. 57a De gestis Florencii x comitis Hollandie. *FGD3*
- cap. 57b De magno tumultu ministerialium et civium contra Godefridum episcopum. *FG*
- cap. 57c De magna guerra que fuit inter Godefridum pontificem et Florencium comitem. *F* episcopum *G*
- cap. 57d De triplici prelio quod fuit inter Hollandienses et Frisones. *FG*
- cap. 57e De magna tempestate. *FG*
- cap. 58a De gestis Balduini xxix Traiectensis episcopi *FG13*
De Balduini 29ⁿⁱ Traiectensis episcopi *G2*
- cap. 58b De quadam generali passagio terre sancte *G*
De libertate seu exemptione regalis monasterii Egmondensis *F* (*vgl. 54d*)
- cap. 59a De gestis Theodrici xi comitis Hollandie tam contra comitem Flandrie quam contra vulgus Frisie *G*
De gestis Theodrici xiⁱ comitis Hollandie tam contra vulgus Frisie *F*
- cap. 59b De guerra Balduini episcopi adversus Trentones *G*
... pontificis adversus Trentones *F*
- cap. 59c De guerra Balduini episcopi adversus Ottonem Gelrie comitem pro dominio Velue *FG*
- cap. 60 De duobus episcopis discordanter electis quorum neuter pontificium possedit *GF*
- cap. 61 De bello quodam inter comites Hollandie et Gelrie *G23*
... inter comitem Hollandie et comitem Gelrie *F* Ghelrie *G1*
- cap. 62a De gestis Theodrici de Are xxxii Traiectensis episcopi *G*
... Theoderici de Are xxii Traiectensis episcopi *F*
- cap. 62b Quomodo Theodricus Hollandie comes Traiectum obsedit et Buscunducis expugnavit *FG*
- cap. 62c Quomodo Theodricus episcopus una die depredavit Hollandiam et altera die succendit Veluam *G* uno die *F* altera die *F*
- cap. 63a De gestis Wilhelmi prius Oestfrisie et post Hollandie comitis xii *G*
... Ostfrisie *F* xii *ontbr F*

- cap. 63b Quomodo Wilhelmus comes Oestfrisie primitus occupavit comitatum Hollandie *FG*
- cap. 63c Quomodo Ludowicus comes auxilio Theodrici Traiectensis episcopi Wilhelmmum comitem ab Hollandia profugavit *G1* Ludovicus *FG2* ad Hollandiam *G23* profligavit *G3*
- cap. 63d De victoria Ludowici comitis contra vulgus Kinemarie *G13* Ludovici *FG2*
- cap. 63e Quomodo Wilhelmus comes Ludowicum comitem ab Hollandia depulit *G13* Ludovicum *FG2*
- cap. 63f Quomodo Wilhelmus comes regnum Scotorum debellare disposuit *G* Scocie *F*
- cap. 64 De Ottono primo Traiectensi pontifice xxxiii *G13* 33 *G2*
... Traiectensi xxiii pontifice *F*
- cap. 65a De gestis Ottonis 2ⁱ xxxiiii Traiectensis episcopi *G13*
... Ottonis secundi 34th *G2* Ottonis secundi xxxiiii *F*
- cap. 65b De quodam miraculo beate Marie *G* beate Marie virginis *F*
- cap. 66a De gestis Florencii comitis Hollandie xiii *G* *In F is de opengelaten ruimte niet door de copiist met rode inkt gevuld.*
- cap. 66b De victoria Ottonis pontificis contra vulgus Zallandie et comitem Gelrie *G13* Zelandie *G2* als vorig cap. *F*
- cap. 66c De bello quod episcopus contra Trentones egit, in quo et idem episcopus occisus est *G1* in quo et idem occisus est *F* in quo idem episcopus occisus est *G23*
- cap. 67 De gestis Wilbrandi Traiectensis episcopi xxxv *FG*
- cap. 68a De quodam miraculo beate Marie virginis *F* De quodam magno miraculo *G*
- cap. 68b De quodam monstruoso prodigio *G* *Van dit cap. af heeft F geen opschriften meer*
- cap. 69a De gestis Ottonis tercii xxxvi episcopi *G*
- cap. 69b De quodam tyrocinio in quo Florencius comes occisus est *G23*
... in quodam ... *G1*
- cap. 70a De magnificis gestis Wilhelmi Romanorum regis *G*
- cap. 70b Qua solempnitate Wilhelmus miles effectus est *G*
- cap. 70c De regula militaris ordinis *G*
- cap. 70d De professione militaris regule *G*
- cap. 70e De solempni coronacione Wilhelmi regis *G*
... regis Wilhelmi *M*
- cap. 70f Quomodo rex oppugnavit castrum quod dicitur Imperatoris Insula *G*
... expugnavit *M* Insula theutonice vero Keyserweerde *M*
- cap. 70g De nigromantica subtilitate magistri Adelberti *G*
- cap. 70h De generali pace tempore Wilhelmi regis *G*
- cap. 70i Quomodo comes de Gore dignitatem sui nominis amisit *G*
... Ghore *M* amisit *M*
- cap. 71 De Goswino xxxvii Traiectensi pontifice *G13* ... 37th *G2*
- cap. 72a De gestis Henrici de Vigena Traiectensis episcopi xxxviii *G*
- cap. 72b Qualiter Henricus episcopus devicit dominos de Aemstel et de Woerden *G*

- cap. 72c Qualiter idem episcopus depredavit Veluam et construxit Vredelandiam *G*
- cap. 72d De maximo bello quod fuit inter regem Alamannie et comitissam Flandrie
G13 Alemannie G2
- cap. 72e Quomodo rex expugnavit Hannoniam et intravit Walisciniam *G3*
... Vallisciniam *G1 Valisciniam G2*
- cap. 72f Epistola Innocencii pape ad Romanorum regem *G12* pape Innocencii *G3*
- cap. 72g Epistola regis Romanorum ad vicecancellarium *G*
- cap. 72h Qua de causa rex diffidaverat cives Traiectenses *G12* rex *ontbr G3*
- cap. 72i De nece Wilhelmi regis *GM*
- cap. 73a De gestis Florencii xv comitis Hollandie *G13* ... 15 comitis *G2*
- cap. 73b Qualiter Henricus episcopus subegit comitem Iuliacensem *G*
- cap. 74a De Iohanne xl^o Traiectensi pontifice *G13* ... xl^{mo} *G2*
- cap. 74b De quodam prodigio et vulgari litigio *G*
- cap. 74c De duplici bello Florencii comitis contra vulgus Frisie et de invencione
Wilhelmi regis Alemannie *G*
- cap. 74d De grandi diluvio *G*
- cap. 74e De victoria Florencii comitis Hollandie contra Guidonem comitem Flan-
drie *G*
- cap. 74f De quodam nigromantico qui se dixit esse Fredericum cesarem *G*
- cap. 75a Quomodo Iohannes de Assou a pontificio destitutus est et Iohannes de
Zirc Traiectensis episcopus effectus est *G*
- cap. 75b De quodam prelio quod fuit inter episcopum et dominos de Aemstel et de
Woerden *G23 Amstel G1*
- cap. 75c De tradicionem Florencii comitis Hollandie *G*
- cap. 75d De vindicta Florencii comitis *G*
- cap. 76 De gestis Wilhelmi Traiectensis episcopi xli *G1* xlii *G3 42G2*
- cap. 77a De gestis Iohannis xvii comitis Hollandie *G23* comitis xvi Hollandie *G1*
- cap. 77b De bello inter Hollandros et Frisones *G*
- cap. 78a De gestis Iohannis prius Hannonie deinde xvii comitis Hollandie *G*
- cap. 78b De contentione quadam Adalberti regis Alemannie et Iohannis comitis
Hollandie *G*
- cap. 79 De quodam prodigio et Wilhelmi pontificis gravi martirio *G*
- cap. 80a De gestis Guidonis Traiectensis pontificis xlii *G1* xliii *G3 43 G2*
- cap. 80b De quodam prodigio et gravissimo prelio inter Hollandros et Flandros *G*
- cap. 81a De gestis Wilhelmi comitis Hollandie xviii *G13* ... 18^{vi} *G2*
- cap. 81b De guerra Guidonis episcopi contra Frisones *G*
- cap. 81c De gravi pestilencia et magna caristia *G*
- cap. 81d Qualiter episcopus castrum Goy obsedit, ubi morte preventus fuit *G*
- cap. 82a De Frederico xliiii Traiectensi episcopo *G13* ... 43 ... *G2*
- cap. 82b De quodam diluvio *G*
- cap. 83 De Iacobo Outshorn xliiii Traiectensi episcopo *G*
- cap. 84a De Iohanne xlv Traiectensi episcopo *G13* ... 45 ... *G2*
- cap. 84b De quodam miraculo beate Marie virginis *G*
- cap. 84c Epistola Ludowici regi ad Wilhelmum comitem *G13* Ludovici *G2*

- cap. 84d De prelio Francorum et Flandrorum *G*
- cap. 84e De guerra Wilhelmi comitis adversus Orientales Frisones *G*
- cap. 84f Epistola quedam imperatricis ad matrem *G*
- cap. 85a De gestis Wilhelmi xix comitis Hollandie *G*
- cap. 85b De quodam miraculo *G*
- cap. 86 De Nycolao de Capucio xli Traiectensi episcopo *G*
- cap. 87a De gestis Iohannis de Arkel xlvii Traiectensis episcopi *G*
- cap. 87b De terramocione et civitatis obsidione et comitis Hollandie occisione *G*

De verdere opschriften van G zie men bij de continuatie V.

DE OPSCHRIFTEN VAN HS L

Wij geven hier de opschriften van de capita van hs L; daar hoort steeds een nummer van dat caput bij. Aangezien het hs L is samengesteld uit een D- en een G-hand-schrift, kunnen wij enige sporen van de opschriften van G verwachten; wij hebben ze bij de opschriften van apograaf II vermeld. De tekst van L is een verkorting, waarbij alleen de bisschopsgeschiedenis overgebleven is; wij hebben achter ieder capitulum het caput of de capita genoemd, die in onze uitgave ermee correspon-deren.

De verkorting heeft soms wijzigingen in de tekst teweeggebracht: bij verwijzing door Beke naar een door L niet opgenomen bericht is dat bericht dikwijls summier aangeduid. Wij kunnen niet volledig zijn in onze opgave, maar hebben toch eniger-mate een overzicht van de inhoud van L gegeven. Voor de vraag, wat door L aan de D-tekst, en wat aan de G-tekst is ontleend, zie men de beschrijving van hs L in de inleiding.

Bij caput 5 is het nummer weggefallen, maar er wordt goed doorgeteld; na cap. 35 echter volgt nog eens 35, waarna de foute telling wordt gehandhaafd tot 47; het volgende capitulum heeft 49, zodat de nummering weer in orde is.

Incipit cronica episcoporum Traiectensis inferioris. De structura cum ruina urbis Antonina. i *Chronogr. cap. 2*

De constructione simul et eversione castris Wiltorum. ca^m ii. *Chron. cap. 3*

De castris Traiectensis edificatione et ecclesie sancti Thome primitiva edificatione. cap. tertium. *Chron. cap. 4*

Topographia de statu sive situ tocius Hollandie. ca^m iiiii. *Chron. cap. 5*

Qualiter et a quibus Hollandia divisa sit in episcopatum et principatum. (*geen nummer*) *Chron. cap. 6*

De vita sive sanctitate beati Willibrordi. ca vi. *Chron. cap. 7*

De transfretacione similiter et predicacione beati Willibrordi presbiteri apud Germaniam. ca vii. *Chron. cap. 8*

De victoria Pippini ducis Francie et pertinacia Radbodis regis Frisie. viiii. *Chron. cap. 9*

Qualiter sanctus Willibrordus factus est primus episcopus Traiectensis. ix. *Chron. cap. 10+11+12+14*

De sancto Bonifacio 2° episcopo Traiectensi et martire. x. *Chron. cap. 15a+15b+16+17a+17b*

De sancto Gregorio episcopo Traiectensi tercio. cap. xi. *Chron. cap. 18a+18b+19*

De venerabili Alberico 4° Traiectensi episcopo. cap. xii. *Chron. cap. 20a+20c.*

- Daarna: Hiis eciam diebus homo repperit archam lapideam (20b, niet meer)*
 De Theodardo quinto episcopo Traiectensi. cap. xiii. *Chron. cap. 21a+21b+21c*
 De Rixfrido septimo Traiectensi episcopo. xv. *Chron. cap. 23a+23c*
 De sancto Frederico octavo Traiectensi et (!) episcopo et martire. xvi. *Chron. cap. 24a (met invoeging omdat 23b was overgeslagen)+24b+24c+24d*
 De Alfrico nono episcopo Traiectensi. cap. xvii. *Chron. cap. 25*
 De Lutgero x episcopo Traiectensi. xviii. *Chron. cap. 26a+26c*
 De Hungero episcopo xi°. xix. *Chron. cap. 27a+27b+28+29*
 De Odilbaldo xii° episcopo Traiectensi. ca. xx. *Chron. cap. 30a+30b+30c*
 De Egiboldo (!) xiii° Traiectensi episcopo. xxi. *Chron. cap. 31+33*
 De Radbodo xiii° episcopo Traiectensi. xxii. *Chron. cap. 34*
 De Badrico (!) xv episcopo. xxiii. *Chron. cap. 35a+35b+35c*
 De Folcmaro xvi° cap. xxiiii. *Chron. cap. 36 reg. 1-2+37 reg. 7-9*
 De Balduino xvii episcopo. ca. xxv. *Chron. cap. 38a+39b reg. 6-8*
 De Aufrido xviii°. ca. xxvi. *Chron. cap. 40*
 De Adalboldo xix° episcopo. xxvii. *Chron. cap. 41+42c*
 De Bernulpho xx° episcopo. xxviii. *Chron. cap. 43 t/m reg. 16+45 reg. 7 tot eind*
 De Wilhelmo xxi° episcopo. ca. xxix. *Chron. cap. 46 reg. 1-2+47b reg. 19-22*
 De Conrardo xxii° episcopo. ca. xxx. *Chron. cap. 48a+49b*
 De Burgardo xxiii° Traiectensi episcopo. ca. xxxi. *Chron. cap. 50a+50c ...*
 reconditus est.
 De Godeboldo xxiiii episcopo. ca. xxxii. *Chron. cap. 51 t/m reg. 22+52 reg. 17-20*
 De Andrea xxv° episcopo. ca. xxxiii. *Chron. cap. 53a reg. 1-2+53b reg. 58-63*
 De Hardberto xxvi° Traiectensi episcopo. ca. xxxiiii. *Chron. cap. 54a+54b+54c+54e*
 De Hermanno de Horen xxvii° episcopo. ca. xxxv. *Chron. cap. 55a+55b*
 De Godefrido de Renen xxviii episcopo. ca. xxxv. *Chron. cap. 56 t/m reg. 4+57b+57c+57d t/m reg. 9+57f*
 De Balduino huius nominis 2° episcopo Traiectensi xxix°. ca. xxxvi. *Chron. cap. 58a+58b+59c*
 De Arnolde de IJsenburch xxx° Traiectensi episcopo. cap. xxxvii. *Chron. cap. 60+61*
 (*Dirk I wordt niet in een opschrift genoemd, maar wel in de tekst als 31e bisschop*)
 De Theoderico huius nominis 2° Traiectensi episcopo xxxii°. cap. xxxviii. *Chron. cap. 62a+62b+62c+63f reg. 11-14*
 De Ottone huius nominis primo Traiectensi episcopo xxxiii°. xxxix. *Chron. cap. 64*
 De Ottone huius nominis 2° Traiectensi episcopo xxxiiii°. cap. xl. *Chron. cap. 65a+66b+66c*
 De Willibrando xxxv episcopo Traiectensi. ca. xli. *Chron. cap. 67+68b*
 De Ottone tercio huius nominis xxxvi° episcopo Traiectensi. ca. xlii. *Chron. cap. 69a t/m reg. 15+70i reg. 10-14*
 De Goeswino xxxvii° episcopo Traiectensi. xliii. *Chron. cap. 71*
 De Heinrico de Vigena xxxvii° Traiectensi episcopo. xliiii. *Chron. cap. 72a+72b+72c+73b reg. 21-26*

De Iohanne episcopo Traiectensi xxxix^o. cap. xlv. *Chron. cap. 74a+74b+75a reg. 6-10*

De Iohanne Zirc xl^o Traiectensi episcopo. ca. xlvi. *Chron. cap. 75a reg. 11*
 Demum auctoritate . . . *tot eind+75b+75c reg. 5 . . .* adversus comitem. *Dan volgt:*
 Tandem prohdolor Florencius comes Hollandie in venacione occiditur ab Her-
 manno predicto et complicibus suis tradente eum Ghiselberto prelibato, uti in
 cronicis comitum Hollandie

De Wilhelmo xli^o episcopo. ca. xlvii. *Chron. cap. 76+79*

De Guidone xlii episcopo Traiectensi. xlix. *Chron. cap. 80a+80b t/m reg. 6+81b*
t/m reg. 62+81d

De Frederico huius nominis 2° episcopo Traiectensi xliiii^o. ca. 1. *Chron. cap. 82a+*
82b reg. 8-11

De Iacobo xliiii^o Traiectensi episcopo. ca. li. *Chron. cap. 83*

De Iohanne huius nominis 2° Traiectensi episcopo xlv^o ca. lii. *Chron. cap. 84a+84g*
t/m reg. 37+85b reg. 6-12

De Nycholao Capucii xlvi episcopo et Iohanne de Arkel huius nomine tercio
 episcopo Traiectensi xlvii^o. ca. liii. *Chron. cap. 86+87a met de invoeging cont.*
V § 1

De Iohanne Vernenborch huius nominis quarto episcopo Traiectensi quadragesimo
 octavo. liiii. *Cont. V § 3*

De Arnoldo Horn episcopo Traiectensi xlix^o. cap. lv. *Cont. V § 4-8*

De domino Florencio Vevelichoven 1° episcopo Traiectensi. lvi. *Cont. V § 9-17*

De Frederico de Blankenhem episcopo Traiectensi li^o. lvii. *Cont. V § 18-19*

DE CONTINUATIES

De continuaties zijn geen van alle geschreven door Joannes de Beke, dus wij hebben met andere schrijvers te maken. Men kan zich voorstellen, dat een copiiist aan een bestaand Beke-handschrift een vervolg toevoegde. Hij kan de auteur van dat vervolg zijn, maar hij kan ook elders gevonden aantekeningen gebruikt hebben.

Bij hs A2 is een continuatie met een andere hand toegevoegd. Het is afgeschreven in A2bis, dat alles in één streek heeft. A2 is ook nog eens afgeschreven door Suffridus Petrus, hs S, maar hij heeft een andere continuatie toegevoegd, nl. die van hs B, waaruit hij ook kanttekeningen heeft gemaakt.

Er blijken al spoedig enige conventionele continuaties te zijn gemaakt. Zij worden ook weer bijeengevoegd. Zo vinden wij de slotzin van cont. I ook in II. Zo vinden wij sommige berichten van IV in V, waarbij die van IV de indruk maken verkort te zijn.

Beide continuaties geven blijk van niet in één trek te zijn geschreven. Bij beide wordt de mededeling dat Willem V krankzinnig is geworden gevolgd door de opmerking dat hij dat is gebleven „usque in hodiernum diem” (cont. IV oudste lezing, later vervangen door „usque ad finem vite sue”) resp. „usque in diem hodiernum, videlicet sub anno Domini 1358” (cont. V). Het jaartal zal wel slaan op het feit en niet op het tijdstip van optekenen, maar in ieder geval zijn beide lezingen geschreven vóór 1389, toen Willem V overleed. Er is dus een keer toegevoegd.

Dat blijkt nog te meer, wanneer men ook de Nederlandse vertaling beziet. Deze voltooit in de uitgave van Matthaeus¹ de Chronographia op blz. 238, waarna een Utrechts stuk staat, dat we nergens in een latijnse continuatie vinden². Dat gaat zo door tot blz. 251, waar het bericht van de krankzinnigheid van Willem V staat, welk bericht aan cont. IV zowel als V herinnert, maar ook wel zelfstandig kan zijn. Intussen valt ons op, dat 1350 als het begin van de Hoekse en kabeljauwse twisten wordt genoemd, met woorden die herinneren aan cont. II en die wij ook vinden Chronicon Tielense³ blz. 356–357, dat een verkorting heeft gemaakt uit een gecontinueerde Beke, waarin wij misschien het latijnse origineel van de Nederlandse vertaling kunnen vinden⁴. Als wij de cont. V vergelijken met de Nederlandse Beke-

¹ Ant. Matthaeus, *Veteris Aevi Analecta*, Hagae Com. 1738, III.

² Het gaat vooral over Utrecht, met maar zeer spaarzame berichten over Holland.

³ Chronicon Tielense, ed. J. D. van Leeuwen, Utrecht 1789, met aanvulling Bruch, Chronicon Tielense en Beka continuatie, BVGO VIII³, 236 vlgg. Ik zie af van de zeer uitgebreide Bekebewerkingen als Pauli en Johannes a Leydis, die uit allerlei continuaties zoveel ze maar konden hebben bijeengebracht.

⁴ Helemaal overtuigd ben ik daar niet van, want de berichten van 1397 en 1407/8 vinden wij zowel in Chronicon Tielense als in de uitgave van Matthaeus. Het Chron. T. heeft dus een Beke continuatus tot misschien 1408 gehad.

vertaling van blz. 238 af, dan blijkt, dat het bericht cont. V De aqueductu in Vreeswijk nauwelijks overeenkomt met dat van Matth. blz. 270, maar dat van blz. 276 (het kerkelijk schisma van 1378) af de cont. V zeer nauwkeurig wordt gevolgd, zij het wat breedspakig en soms ook met een enkele aanvulling. Wij moeten aannemen, dat er een zeer uitgebreid verhaal is geweest tot 1378, een jaartal dat ook door Te Winkel al is genoemd¹, en dat een latere vertaler-continuator de latijnse continuatie V vanaf § 6 heeft genomen en vertaald daarbij gevoegd.

Intussen blijft de latijnse Beke continuatus et interpolatus die voor de vertaling tot 1378 heeft gediend, verborgen. Het handschrift 783 Hist. 16 der Universiteitsbibliotheek Utrecht heeft stukken die in deze richting gaan, maar het is zeker niet het gezochte. Immers, de Nederlandse vertaling berust op een Beke-hs der A-groep, en het Utrechtse hs is eerst een D-hs met interpolaties, en vervolgens een continuatie, die defect is overgeleverd, lopende tot 1364, maar sprekende over de dood van graaf Willem V, wat op 1389 wijst.

Wij geven nu de continuaties de aanduidingen I tot V. Daarbij zijn we niet zeker, of IV eerder of later dan V is; beide eindigen met 1393.

Cont. I begint met de opdracht van het ruwaardschap aan hertog Albrecht (1358) en slaat dus heel wat over. Dan gaat zij naar Gelderland; met verwaarlozing van de voorgeschiedenis (overlijden van Reinoud II in 1343, landvoogdij van Eduard sinds 1353) begint zij met de twist tussen Reinout III en Eduard in 1360, en na de gevangenneming van zijn broer regeerde Eduard nog 10 jaar. De schrijver moet dus tot ongeveer 1370 bezig zijn geweest. Bisschop Jan van Arkel is Eduards bondgenoot, en daarop volgt het overlijden van paus Innocentius VI in 1362. Vervolgens worden een aantal overplaatsingen van bisschoppen vermeld, die we ook in het Chronicon Tielense en in de Nederlandse Beke aantreffen.

Cont. II, die we in slechts één hs aantreffen, heeft men wegens de gelijkkluidendheid van de laatste zin voor identiek met de vorige gehouden. Maar de berichten verschillen: we hebben hier een soort kabeljauws overzicht over het begin van de hoekse en kabeljauwse twisten, vervolgens een en ander over bisschop Jan van Arkel en zijn beleg van Voorst, en dan, in een kortere en bedorven tekst, dezelfde overplaatsingen van bisschoppen als I.

Geheel anders is de korte graven- en bisschoppenlijst in het hs A3, die wij cont. III noemen.

De omvangrijkste continuaties zijn IV en V. Wij zijn niet geheel zeker of de nummering in overeenstemming is met de volgorde van schrijven, maar het is nogal ingewikkeld: beide vertonen sporen van latere bewerking. IV zegt nl., dat Willem V uit Engeland terugkomende „in amenciam cecidit, in qua usque in hodiernum diem permansit”, wat moet zijn geschreven vóór zijn dood in 1389. Een latere omwerking maakt er dan ook van „usque in diem mortis sue”. Hetzelfde vinden we in cont. V, waar we lezen dat Willem als straf voor de verdrijving van zijn moeder

¹ Te Winkel, *Ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde*, II blz. 181: „... doch in die vertaling is het werk nog weer verder voortgezet tot 1378 naar een ons onbekend origineel... zoodat in dit geval de vertaling niet lang na 1378 zal zijn gemaakt...”.

„omnino furiosus effectus est et adhuc usque in hodiernum diem, videlicet sub anno Domini 1358, eodem morbo laborat”. Als de berichten samenhangen, dan is het laatste het volledigst, dus het oudste. Het jaar 1358 hoeft niet op de auteur te slaan, maar hij kan het jaar van het begin van 's graven ziekte bedoelen. Maar in ieder geval is ook dat geschreven vóór 1389, dus het veronderstelde jaar 1378 is nog zo'n vreemde veronderstelling niet.

De interpolatie na cap. 87 reg. 7 rekenen wij bij cont. V, maar het is zeer wel mogelijk, dat zij door een ander op een ander moment is toegevoegd. De interpolatie vermeldt zelfs het overlijden van Jan van Arkel in 1378 en zijn begrafenis te Utrecht, met andere bewoordingen dan het Chronicon Tielense, blz. 396-7, en de Nederlandse Beke, blz. 277, welke twee berichten eerder naar cont. I wijzen.

Wij hopen door de uitgave van deze vijf continuaties de gelegenheid te hebben gegeven tot een nauwkeuriger studie van de overlevering der 14e-eeuwse kronieken. Men moet ergens een grens gaan trekken. Wij hebben gestopt, waar we te maken kregen met een Beke auctior, met een kroniek, die niet alleen is gecontinueerd maar ook geïnterpoleerd. De grens ligt duidelijk bij het reeds genoemde handschrift te Utrecht, dat wij liever als begin van de studie over de Vermeerderde Beke dan als het slot van de echte Beke beschouwen. We zijn trouwens met de continuaties reeds van Beke's Chronographia afgedwaald.

Continuatie I

Overlevering. In hs A2 bijgeschreven door andere hand, f° 98'-99. Hiervan afschrift in A2', f° 80-81', met dezelfde hand als de Chronographia. Naar het laatste uitg. Furmerius, *Historia Veterum Episcoporum . . . explicata Chronico Iohannis de Beca . . . Franeker 1612*, blz. 190 reg. 15-191 reg. 10, herdrukt Buchelius, *Iohannes de Beka, Utrecht 1643*, blz. 134-135.

Lit.: Bruch, *Supplement bij Romein, Geschiedenis van de Noord-Nederlandse Geschiedschrijving, Haarlem, 1956*, blz. 26, waar ten onrechte wordt gezegd, dat deze continuatie onuitgegeven was.

... commendavit *Het volgende met andere hand.*

Quo Wilhelmo postea amente facto tota terra Hollandie dominum marchionem Brandenburgensem fratrem ipsius Wilhelmi recepit in tutorem.

(H)is itaque gestis anno Domini mcccclx^o Eduardus secundogenitus Reynoldi primi ducis Gelrie litigare cepit cum domino Reynoldo primogenito duce Gelrie
5 fratre suo super dominio Gelrie. Et una pars vasallorum et burgensium terre Gelrie adhesit Eduardo, cum esset agilis et strenuus in cunctis. Alia vero consensit Reynoldo, qui est grossus corpore et pingwis, et eidem Reynaldo

---

Contin. I

- 3 H niet ingevulde open plek A2 iis A2bis
7 pingwis A2 pinguis A2bis

- assistebat in adiutorio Iohannes comes Clivensis, qui habuit Methidim sororem istorum fratrum in uxorem. Tandem in quodam conflictu predictus
- 10 Eduardus, captis quampluribus armigeris, cepit et Reynoldum fratrem eius supradictum, a quo resignacione domini extorta, ipse Eduardus ducatum rexit ut dux x annis. Et predicto Eduardo assistebat adiutorio dominus Iohannes episcopus Traiectensis. Et idem episcopus ad vindictam malorum ecclesie sue illatorum castrum Voerst circumvallavit et expugnatum effregit.
- 15 Deinde anno Domini mcccxlxii ii ydus septembris mortuus est Innocentius papa vi^{us} Avinione.
- Et xviii kalendas octobris obiit dominus Wilhelmus de Geneep archiepiscopus Coloniensis et iiii nonas octobris maior et sanior pars capituli Coloniensis volentibus et petentibus omnibus vasallis nobilibus et militibus ac burgensibus
- 20 Coloniensibus, Andernacensibus, Bunnensibus et Nussensibus elegit dominum Ioannem de Vyrneburgh decanum ecclesie Coloniensis, quem more solito solempniter intronizarunt illo die. Sed dominum Theodorum de Geneep, Florencius et Godefridus fratres de Wyvelkoven canonici Colonienses postularunt dominum Engelbertum de Marka episcopum Leodiensem. Deinde anno
- 25 Domini mcccxlxiii^o xi kalendas iulii dominus Urbanus papa v^{us} tunc in papatum assumptus, reiectis hiis duobus, magnos tamen sumptus facientibus, providit de ecclesia Coloniensi Adulfo de Marka tunc electo ecclesie Monasteriensis et ipsum transtulit ab eadem ad eandem, et providit eidem Ioanni electo Coloniensi de ecclesia Monasteriensis predicta. Qui Adulfus postmodum anno
- 30 Domini mcccxlxiii^o spiritu concupiscencie secularis pompe seductus, missis procuratoribus certis cum mandato sufficienti, renunciavit archiepiscopatu Coloniensi predicto et ipsum in manus domini pape predicti resignavit. Dominus vero papa ad supplicacionem capituli Coloniensis providit de eodem archiepiscopatu prefato episcopo Leodiensi et ipsum transtulit ad eundem,
- 35 et eodem die papa transtulit dominum Ioannem de Arkel ab ecclesia Traiectensi ad ecclesiam Leodiensem, et transtulit dominum Ioannem de Vyrneburgh ab ecclesia Monasteriensis ad ecclesiam Traiectensem, et providit Florencio de Wyvelkoven supradicto subdecano Coloniensi de ecclesia Monasteriensis sepedicta. Finis.

11 methidim A2 machtildim A2bis

16 avinione A2 avinione A2bis

18 nonas A2 nonarum A2bis, zo ook Furm.

22 Er zal moeten worden gelezen: dominus Theodorus de Gen(n)ep. In Chron. Tielense, p. 372, staat ditzelfde bericht, maar met minder bijzonderheden, zodat de zin niet eruit kan worden gereconstrueerd; evenmin uit de Nederl. Beke.

23 can^{ol} coloniē A2 canonicum coloniensem A2bis, zo ook Furm.

26 tamen A2. Er staat tñ, wat A2bis kennelijk niet heeft kunnen lezen, en dus heeft overgeslagen; zo ook Furm.

39 sepedicta A2 doorgestreept en vervangen door: supradicta A2bis, wat is afgedrukt door Furmerius.

17-39 zijn ook te vinden Chron. Tielense p. 372-374, met bijna dezelfde bewoordingen, maar met enige data.

13-16 Het beleg van Voorst door Jan van Arkel en het overlijden van paus Innocentius VI volgen op elkaar Chron. Tielense p. 371-2.

Continuatie II

Overlevering: alleen in A4 f° 97'. De berichten komen vrijwel alle voor in Cont. IV en V en in de Nederl. Beke. Gedeeltelijk uitgegeven Matthaëus Analecta² III, blz. 408.

- Anno Domini mcccI surrexerunt in Hollandia due interminabiles parcialitates, sc. Cabbeliaux et Hocx, totam terram et continuum odium insimul habentes. Cabbeliaucenses miserunt pro Wilhelmo Bavarie, qui veniens in Gorinchem a Delfensibus et multis aliis civitatibus et precipue a Kenemaris et Frisonibus
- 5 receptus est et homagiatus. Hockenses miserunt pro Margareta imperatrice, que non attendens quod comitatum iam ante Wilhelmo largita fuerat statuendo eum sibi in tutorem, congregavitque exercitum cum Elizabeth filia eius regina Anglie et misit exercitum apud Veer. Cui Wilhelmus filius eius occurrit et configentes filius victus declinavit versus Hollandiam et post hec decretum
- 10 quod navale committerent bellum infra Briel et tsGravesande. Quo commisso anno mcccI in die Translationis Martini aqua mansit tribus diebus sanguine permixta ex occisis utriusque partis. Sed tandem regina lassitudine fatigata defecit et extrusis carbasis ad Angliam transfretavit.
- Iohannes 4us de Arkel per resignationem Nicolai per Clementem sextum con-
- 15 firmatur cum dispensatione super minoritate annorum, quia presens fuit in curia. Hic omnia castra territorii sui per antecessorem impignorata redemit. Hic expugnavit et devicit in civitate Traiectensi Gunterlingos et a civitate proscrispsit ccc^{os}. Ipse etiam multis debitis involutus, quia semper guerras habuit, et episcopatum a predecessore exhaustum invenit, cum sex equitibus
- 20 Romam adiit. Oppidum de Renen muro cingitur per eundem episcopum; ipse etiam anno 1354 potenter obsedit Montfoort, quod Zwederus anxie notans guerrarum excidiis fessus gratie se dedit tali pacto, quatenus se nec episcopo nec Traiectensi territorio nunquam opponeret, sed firmam obedientiam episcopo cum mandato et scripto roboraret, quod et fecit.
- 25 Orta est etiam discordia magna inter Wilhelmum ducem et episcopum, et tandem multis incommodis hinc inde passis pacatum est videlicet quod

Contn. II

1-8 *verg. Chron. T. 356; Ned. B. 244-245*

2 *Er schijnt Hocx te staan, maar men kan ook wel Hoex lezen.*

6 *De zin loopt niet: -que in reg. 7 zal moeten wegvallen. Zo bij Matthaëus.*

9 *Ook hier is de zin fout*

11 *Deze datum ook Chron. T. 36, Ned. B. 245, waar ook dezelfde plaatsaanduiding. Er zijn twee slagen geweest: 1350 leed Willem de nederlaag bij Vere, 1351 overwon hij op de Maas. De kabeljauwse voorstelling zal de laatste bij voorkeur vermelden.*

14 *Verg., behalve de Chronographia, Chron. T. 337*

17 *verg. Chron. T. 345-6, en (wat anders) Ned. B. 233-4*

18 *Chron. T. 349: expulsis quadringentis Gunterlingensibus; Ned. B. 239: omtrent 600*

19 *Ned. B. 244: mit ses peerden . . . Romen in die stat*

20 *Chron. T. 347; Ned. Beke 238, beide het jaar 1346 vermeldende.*

21 *Chron. T. 358 (met het jaartal 1353); Ned. B. 247 (idem)*

25 *Chron. T. 364; Ned. B. 250 (met datum 22 mei, jaartal 1356, in de druk van Ned. B. ten onrechte 1361)*

unusquisque haberet bona sua, dux Wilhelmus non intrmitteret se de proscriptis territorii Traiectensis et septem Gunterlingi proscripti liberam facultatem haberent intrandi et exeundi, et dominus Gisbertus de Vianen edificaret castrum de Ghoyen.

30 Hic anno 1362 obsedit regale et fortissimum castrum xv hebdomadas et castrenses tandem se dedidere episcopo, qui castrum solo equavit.

Hic postquam xxii annis strenue gubernasset ecclesiam, Urbanus papa 5us transtulit Engelbertum de Marcka episcopum Leodiensem Coloniam et
35 Iohannem de Vernenburch a Monasterio Traiectum, et proinde (!) Florentio Wevelichoven sub ditione (!) Coloniensi de episcopatu Monasteriensi anno mcccclxiii.

Continuatie III

Overlevering: alleen in A3, f° 133-133' met dezelfde hand vervolgd.

... commendavit.

Cui successit Albertus frater Wilhelmi, et Alberto successit Wilhelmus filius eius. Cui successit Iacoba filia. Sub qua rexit patriam Iohannes de Bavaria frater Wilhelmi, post quem Iohannem defunctum accepit dominium terre Hollandie dux Brabancie, maritus Iacobe prefate. Qua Iacoba defuncta successit dux Burgondie consobrinus eius ex donacione et hereditario iure.

5 Domino Iohanni de Arkel successit dominus Iohannes de Verrenborch quondam episcopus Monasteriensis, quin quidem prefatus Iohannes de Arkel amministrato aliquamdiu episcopio Traiectensi translatus fuit ad episcopatum Leodiensem. Deinde dominus Arnoldus de Hoern episcopus Traiectensis,
10 translatus ad Leodium. Post quem successit dominus Florencius de Wevenichoff. Huic successit dominus Fredericus de Blanckenhem, post quem accepit episcopatum dominus Zwederus de Culenburch per provisionem sedis apostolice. Cui successit Rodolphus de Diepholt.

28 De zeven Gunterlingen met name genoemd Ned. B. 250

31 Blijkens Ned. B 256 (xv weken) slaat dit op het kasteel Voorst, verg. ook Chron. T. 371

33-36 zijn kennelijk een samenvatting van cont. I reg. 17-39, waarbij de laatste zin zelfs letterlijk is overgenomen, met twee verschrijvingen die gemakkelijk kunnen worden hersteld (providit, subdecano).

Contin. III

8 quin quidem, misschien te lezen: qui quidem

Merkwaardig is de serie van opvolging in Holland en de verklaring daarvan. Rudolf van Diepholt is in 1423 gekozen, maar pas in 1432 is Zweder van Culenborch geheel verdreven en in 1433 gestorven. Rudolf is overleden in 1455, dus voor dien moet het hs, of althans het voorbeeld geschreven zijn.

Continuatie IV

De overlevering vertoont ons deze continuatie in twee lezingen. Er zijn tussen deze twee lezingen verschillen van ondergeschikte aard, die we als gewone varianten behandelen, waarbij we aan de redelijkste lezing de voorkeur geven. Verder heeft IVb een aantal namen toegevoegd, vermoedelijk alleen ter verduidelijking. Wij hebben deze namen tussen < > geplaatst. Maar het belangrijkste zijn twee wijzigingen in § 2. Daar wordt tweemaal het bericht van de krankzinnigheid van Willem V omgewerkt, kennelijk na zijn overlijden. Aangezien de oudste lezing er een is van vóór zijn dood, dus vóór 1389, zouden wij kunnen aannemen, dat de contin. IV oorspronkelijk eindigde met § 3 met het jaar 1378; later kan dan § 4 zijn toegevoegd. Het is wel merkwaardig, dat het jaar 1378 bij alle continuaties een belangrijke rol speelt: de contin. V is ook al omstreeks dat jaar bewerkt, maar vooral: de Nederlandse Beke-vertaling vertoont ook al met dat jaar een scheiding. Dat de tekst van IVb de jongere is, blijkt niet alleen uit de genoemde varianten, maar ook uit de toevoeging van het huwelijk van de jongste dochter van hertog Albrecht, welk huwelijk is gesloten in 1395, dus na de sluiting van de continuatie in 1393.

De zin over het overlijden van bisschop Floris van Wevelikhoven, 4 april 1393, komt alleen in IVa voor en geeft geen mogelijkheid voor nauwkeurige datering: hij moet later zijn toegevoegd.

Wij drukken de tekst af met latere toevoegingen tussen haken, daarbij aangevende of ze in a of b zijn toegevoegd. Waar de tekst is omgewerkt, geven wij de lezing van IVa boven en die van IVb onder de streep.

Het belangrijkste bericht waarin contin. IV van de andere verschilt, is de voorstelling dat graaf Willem IV kinderen heeft gehad, die jong stierven (bij mijn weten de enige plaats waar dat wordt gezegd: in contin. V wordt juist gezegd dat de gravin sterilis was). Willem Cuser komt alleen in IVb voor: het afwijkende bericht over zijn sterven kan het bericht van een tijdgenoot genoemd worden, waarmee nog niet is gezegd dat het bericht juist is.

commendavit.

Hic Wilhelmus amicitias plurimorum dominorum Hollandie et Zelandie sibi acquisivit, quorum adiutorio matrem suam postea propria terra iniuriose privavit, hoc tamen sine conflictu bellicoso non fecit. Nam ipsa mater eius predicta copiosum exercitum armatorum forcium ex Hannonia, Hollandia ac
 5 Zelandia educens navigio inter Nordthollandiam et terram de Voern super Mosam venit, ubi bellum navale contra eum et suos adiutores sibi occurrentes habuit, in quo bello ab utraque parte acriter pugnatum fuit, finaliter filius

Contn. IV

§ 1

2 iniuriose privavit *E* privavit iniuriose *B* privavit invidiose *C*

4 copiosum exerc. *E* exerc. copiosum *BC*

7 ab *E* ex *BC*

- fortuna sibi favente ibidem triumphavit et sic comitatum Hollandie et Hannonie similiter sibi usurpavit. In isto conflictu multi probi milites et alii ex Hollandia et Zelandia perierunt.
- 10 Commissum fuit hoc prelium anno Domini m ccc li.
Quo facto Wilhelmus comes predictus omnes nobiles matri sue adherentes a terra sua proscrispsit ac omnes eorum mansiones ac villas in quibus dominium habebant, incendit.
- 15 Iste Wilhelmus accepit in uxorem <Machtildim *b*> filiam ducis Lincestrie. de qua filios et filias habens, mortui sunt <in *b*> infantuli etate.
Anno Domini mccc lviii^o finitis treugis inter comitem et episcopum, illi de civitate Traiectensi quorundam consilio circa festum Laurentii exierunt et Hollandienses sibi viciniore hostiliter invaserunt, ubi quamplurimos occiderunt et incendium construentes quasdam villas combusserunt. Quod percipiens comes accersitis sibi Hollandie Zelandieque populis et aliis electis armatis pluribus terram episcopatus intravit, et a superiori incipiens iuxta opidum a castro de Vianen eam devastare incepit, similiter sagittarii anglici cum quibusdam Hollandiensibus circa civitatem discurrebant ac plurima
- 20 dampna in eo confinio habitantibus faciebant. Episcopus autem in civitate existens et desolacionem sue terre inspiciens, dolere cepit et quomodo sibi ac populo posset subvenire meditatus est. Tandem salvo conductu prius accepto ad comitem properavit, ubi interloquens de pace amicitiam et gratiam comitis assecutus fuit.
- 25 Hic <Iohannes de Arkel *b*> postea factus est episcopus Leodiensis.
- 30

-
- 8 ibidem *EC* idem *B*
9 similiter sibi *E ontbr BC*
milites *E viri milites BC*
11 fuit *EB* erat *C*
m ccc li *EC* m ccc lii *B*
12 nobiles *E viri nobiles BC* (*virii is onjuist, want een acc. is vereist*)
13 dominium *E dominia BC*
15 Machtildim *B* Machtildem *C ontbr E* De naam wordt door Buchellus als Iohannam aangevuld, volgens zijn mededeling uit hss van Heda (*Buch. Heda p. 244*).
16 habens *ontbr E3* De zin is erbarmelijk en wordt door Furmerius gewijzigd in: de qua genuit filios et filias, sed mortui sunt infantili aetate, wat door Buchellus (*p. 219*) letterlijk wordt overgenomen.
in *ontbr. E3*
17 treugis *EC* trëgis *B*
18 exierunt *achter* consilio *BC*
19 hollandienses *EC* hollandenses *B*
21 hollandië et zelan̄ *E* hollandie et zelandie quam populis *C* hollandie zelandieque populis *B* Wij moeten volgens de regel de voorkeur geven aan *E*, maar leiden liever de andere lezingen van *B* af.
et aliis *EB* ac aliis *C*
23 similiter *E* similiter et *BC*
25 in eo confinio *BC* (*in B* staat: e^o, wat door Suffridus Petrus wordt weergegeven als: in eius (boven-geschreven eo) confinio; in illis confinibus *E* (wellicht verandering tegenvolge van habitantibus)
26 et *E* ac *BC*
dolere *BC* dolore *E* dolorem Furmerius
27 posset subvenire *E* subvenire posset *BC*
editatus est *E* meditabatur *BC*
28 interloquens *E* interloquentes *BC*
30 Iohannes de Arkel *BC ontbr E* (*het ontbreken moet oorspronkelijk zijn, zodat we in BC met een latere verduidelijking te maken hebben*)

- § 2 Assumpto ergo Iohanne episcopo et in Leodio cathedrato <Iohannes de Verrenburch *b*> episcopus Monasteriensis effectus est episcopus Traiectensis. Circa idem tempus Wilhelmus comes profectus est in Anglia, ubi honorifice a rege et baronibus susceptus est. Sed ipso redeunte in amenciam cecidit, in qua
- 5 usque in hodiernum diem *a*
usque in diem mortis sue *b* permansit.
- Uxor eius, ut dicitur, postea veneno fuit intoxicata, de cuius morte improvisa doluit quasi tota patria; que in monasterio Reynsburgensi honorifice tumulata est.
- Wilhelmo ergo comite sic amente facto *a*
in amencia perduranti *b* et apud Keynoet in stric-
- 10 tissimis vinculis ligato, Adelbertus frater eius totam terram suam in tutelam suscepit, quam potenter longo tempore gubernavit. Hic Adelbertus dux in Bavaria uxorem de genere imperiali habuit <nomine Margaretam *b*>, ex qua tres filios et quatuor filias habuit. De filiis autem Wilhelmus primogenitus fuit, Adelbertus secundogenitus, Iohannes terciogenitus; de filiabus vero
- 15 Katherina primogenita, Iohanna secundogenita, ambe ante Wilhelmum et Adelbertum progenite, Margareta terciogenita ante Iohannem procreata, Iohanna quartogenita. Una istarum tradita fuit regi Boemie, qui postea fuit imperator, altera duci Gelrie, tercia filio primogenito ducis Burgundie

§ 2

- 1 Iohannes de Verrenburch *BC ontbr E* (zelfde opm. als hierboven)
2 est *E 48us B xlviij^{us} C* (de zin loopt slecht als est uitvalt)
3 comes *ontbr B*
4 est *ontbr BC*
5 in hodiernum diem *E* in diem mortis sue *BC* Dit is kennelijk een latere opzettelijke wijziging, waarbij men de zekerheid van zijn overlijdensjaar heeft verwerkt; blijkbaar is dit stuk vóór 1389 geschreven, en is later naar § 4 reg. 9 e.v. gewijzigd.
7-8 que t/m est *ontbr E*
7 reynsburgensi *B* rijenburgensi *C*
9 ergo *E* igitur *BC*
amente facto *E* in amencia perduranti *BC* (wijziging, verband houdende met die in reg. 5)
keynoet *E23* keinoet *E1* kenoeet *B* kenoeet *C*
9-10 in strictissimis vinculis *E* vinculis strictissimis *B* vinculo strictissimo *C*
10 adelb. frater eius *E* Et albertus germanus frater eius *BC* Het woordje Et is dermate misplaatst, dat S het niet copieert
terram suam *cei* terram *E3*
11 longo tempore *E* per longa tempora *BC*
adelbertus *E* albertus *BC*
12 nomine Margaretam *BC ontbr E*
13 habuit *E* genuit *BC*
14 fuit *E* et *BC*
adelbertus *E* albertus *BC*
secundogenitus *E* secundus *C ontbr B* (en evenzo *S*)
terciogenitus *E* tercius *BC*
vero *BC ontbr E*
15 katherina craterina *E3*
16 adelbertum *E* albertum *BC*
progenite *BC* primogenite *E*
procreata *E* progenita *BC*
18 primogenito *BC ontbr E*

copulata fuit, cuius sororem Wilhelmus filius Adelberti eodem tempore in quarta duci Orientalis regni Austrie copulata fuit in legitimo uxorem accepit. *a.*

20

matrimonio. *b.*

Hic Adelbertus dux nobilem baronem de Angia decollari fecit, qui cognatus comitis Flandrie fuit, pro quo valida guerra inter ipsum et comitem Flandrie succrevit. Nam et Hannonia in multis locis a Flamengis igne et cede propter hoc vastata fuit. Sed hanc guerram rex Francie compescuit. Adelbertus eciam

25

dux opidum de Delff expugnavit et vicit, muros, portas et municiones eius destruxit <et Henricum de Woerd capitaneum eiusdem opidi cum quodam cliente capite privavit. *b*>. Interea Iohannes Traiectensis episcopus debitum universe carnis exsolvit, cui Arnoldus de Horn tunc existens in curia Romana in episcopatum successit.

§ 3

Arnoldus ergo episcopus ad terram rediens Traiectensem honorifice cum multis nobilibus ingressus est, ubi a clero ac a toto populo cum veneracione debita susceptus est.

Hic Arnoldus episcopus erat vir bellicosus et semper magis armis quam libris sive sacre scripture intentus ac sollicitus. Huius tempore Traiectenses castrum de Ghildenburch prope eorum civitatem super Renum construxerunt, ubi ab Hollandensibus et aliis ibi per Renum predictum transeuntibus thelonea seu vectigalia extorserunt. Quod audiens Adelbertus dux tutor Hollandie cum infinitis armigeris versus Traiectum perrexit et obsedens castrum cum instru-

10

mentis bellicosis multipliciter lacessivit. Tandem coaptatis apris et catts et

19 copulata *t/m* accepit *E* Quarta *t/m* matrimonio *BC*
accepit *E12 ontbr E3*

21 adelbertus *alle hss, in tegenstelling tot vorige plaatsen.*
baronem *BC* baronem dominum *E3*

22 comitis Flandrie fuit *BC* comitis fuit Flandrie *E*

23 succrevit *E* surrexit *BC*

et cede *EB* in cede *C*

24 guerram *EB* guarram *C*

adelbertus *E* et Albertus *BC*

25 de delff *E12* de defl *E3* delff *B* delf *C*

26-27 et Henricum *t/m* privavit *BC ontbr E*

27 interea *E* eisdem temporibus *BC*

traiectensis episcopus *E* episcopus traiectensis *BC*

28 curia romana *E* romana curia *BC*

§ 3

1 ergo *E* igitur *BC*

ad terram rediens Traiect. *EB* in Traiectum *C*
ac a *EB* et *C*

2 veneracione *achter* est *E3*

6 de *ontbr. BC*

Ghildenburch *E* Childenburgh *B* gildenburch *C*

eorum civitatem *E* civitatem eorum *BC*

7 Hollandensibus *E* hollandris *BC*

thelonia *E* thelonia *BC*

8 Adelbertus *E* albertus *BC*

9 obsedens castrum *BC* obsedit et castrum *E*

instrumentis bellicosis *E* bellicosis instrumentis *BC*

10 apris *BC* apris hollañd *E*

aliis ingeniis insultum fecerunt et predictum conquassantes castrum a fundamento everterunt.

Arnoldus predictus episcopus Traiectensis post mortem domini de Arkel episcopus Leodiensis effectus est, cui in episcopatu Traiectensi successit

15 Florencius de Wevelichove episcopus Monasteriensis.

§ 4 Anno Domini mcccclxxxv Wilhelmus filius ducis Adelberti dominus de Oestervant accepit in uxorem filiam ducis Burgundie et Iohannes filius ducis Burgundie eodem tempore sororem Wilhelmi predicti eciam accepit in uxorem.

Hic Wilhelmus ante Damme in Flandria a rege Francie in augusto mense

5 effectus est miles.

Anno Domini mcccclxxxvi <Margareta b> uxor Adelberti ducis viam universe carnis est ingressa et in capella de Haga iuxta altare magnum valde honorifice tumulata.

10 Anno Domini mcccclxxxix in quadragesima Wilhelmus comes Hollandie obiit apud Kennoet, cui Adelbertus frater eius in comitatu successit, qui antea tutor terre factus fuit.

Anno Domini mcccxc Iohannes filius Adelberti ducis predicti cathedratus est in Leodio post mortem Arnoldi episcopi cum gaudio. Huic autem Iohanni episcopatus Cameracensis antea a Roberto Gebenensi, qui se papam Clementem nominari fecerat, traditus fuerat, sed in brevi tempore episcopatum resignavit.

15 Eodem anno Wilhelmus comes de Oestervant in Angliam ad regem cognatum suum perrexit, ubi in hastiludio ibidem facto laudem eximiam acquisivit, et cum donorum multiplicum et iocalium remuneracione repatriavit.

13 domini E23BC domini Iohannis E1

15 wevelichove E wevelichoef BC

§ 4

1-8 worden in B geplaatst achter reg. 11

1 mcccclxxxv E mccc open plek B mcccc in marg. bijgeschreven C filius d. Adelberti dom. de O. E dom. de O filius d. Adelberti BC (hier hebben BC Adelberti, elders Alberti)

3 accepit E dixit BC

4 Damme E dan C open plek, latere hand een teken en in marg.: dam. B

5 mcccclxxxvi EB mcccclxxxviii C

margareta BC ontbr E

7 valde honorifice BC ontbr E

8 tumulata EC tumulata est B

9 in quadragesima EB ontbr C In het hs B staat xl^a, wat door Suffridus Petrus in hs S wordt gecopieerd als: in decembri.

comes Hollandie E1BC comes E23

10 comitatu EB comitatum C

9-11 staan in B vóór reg. 1

13 post EC per B

17 comes BC ontbr E

cognatum suum E suum cognatum BC

18 acquisivit E exquisivit BC (fout, want dit betekent: uitvorsen)

19 multiplicum EB multiplicium C

- 20 Anno Domini mcccxciii proscripti et exulati sunt multi nobiles viri, barones, milites ac armigeri < a domino duce Adelberto et comite personaliter in tribunali sedente *b* >, occasione cuiusdam domicelle Aleydis de Poelgeest nuncupate, amasie domini ducis, que fuit occisa ab aliquibus in nocte in Hagha in curia comitis Hollandie *a* necnon Wilhelmi dicti Cuser domicelli, qui in Hagha nocte quadam a quibusdam in curia comitis sunt pariter interempti *b*
- 25 < sed Wilhelmus dictus Cuzer per modicum tempus postea supervixit *b* >. Nam dicebantur predicti nobiles in mortem eorundem consensisse, unde orta est grandis controversia inter ducem Albertum et filium eius Wilhelmum tunc comitem de Oestervant < et de Houtena *b* >. Nam Wilhelmus voluit exulatos in terram reducere et pater eius noluit in hoc consentire; quare dux Albertus multos armatos collegit et domum de Holtena, in qua filius posuerat ad arma doctos ad tuendum domum contra ipsum, instrumentis bellicosis sic impedit, quod de necessitate quilibet in domo existens se salvo corpore cum domo reddidit. Et omnis altercacio inter patrem et filium suum villis opidis necnon principibus Hollandie ac Zelandie ad terminandum relicta fuit.

§ 5 Eodem anno Florencius episcopus Traiectensis obiit. *a*
 <Requiescat in pace. Laus Deo, eterna requies labori meo. FGAHSA.>

-
- 21 ac *EC* ontbr *B*
 personaliter *EB* personali *C*
 22 aleydis *EB* aleidis *C*
 nuncupate in *C* door latere hand, dezelfde als in reg. 5, op open plek geschreven.
 23 Wilhelmi *B* Wilhelmi *C* (overal heeft *C* dit voor Willem Cuser)
 Cuser *B* Kuser *C*
 24 hagha *EB* haga *C*
 25 Cuzer *B* Kuyser *C*
 26 grandis *BC* ontbr *E*
 27 eius *E23BC* ipsius *E1*
 comitem *E* dominum *BC*
 28 et t/m Oestervant ontbr *B*, kennelijk overgeslagen als haplografie
 et de Houtena *C* ontbr *E*.
 Wilhelmus *E* dominus de Oestervant *BC*
 30 filius *E* filius suus *BC*
 31 instrumentis bellicosis *B* bellicosis instrumentis *C* armis bellicosis *E*
 33 suum *E* eius *BC*
 villis opidis necnon principibus *BC* illis presentibus *E*

§ 5

- 1 episcopus Traiectensis *E12* Traiectensis episcopus *E3*
 2 Alleen *E3*. De eerste letter van het hoofdletterwoord kan ook een *E* zijn.
 In *B* zijn de woorden Eodem anno t/m labori meo bijgeschreven met 18e eeuwse hand, kennelijk naar de druk. Dezelfde hand schrijft nl. bij villis van reg. 33: in edito haec male, ut alia multa, leguntur.

Continuatie V

Van alle continuaties is deze de belangrijkste: zij is uitgedijd tot een kroniek. Maar ook hier komen de vraagstukken, die wij al hebben besproken bij de inleiding tot de continuaties in het algemeen; wij hebben echter niet de pretentie dat we de problemen hebben opgelost. Wij hopen dat deze uitgave aanleiding wordt tot een verder onderzoek van juist deze voortzetting, in de geest van de studies van Dr. C. A. Rutgers¹, maar vooral van Jhr H. A. Foreest.²

Echter zal pas na de uitgave van ook de Nederlandse vertaling en van de daarmee overeenkomende fragmenten van de Chronographia van Theodericus Pauli een voorzover mogelijk volledig inzicht in de chronicologie van Holland in de tweede helft der 14e eeuw verkregen kunnen worden.

- § 1 (sub potestate propria recepti) et castrum de Vredelant adiutorio civitatis Traiectensis de manibus Florencii de Bochorst militis castellanii ex parte comitis Hollandie redemit. Hic Iohannes imperterritus castrum de Merkenborch iuxta Goy, castrum de Woudenberch et castrum de Vorst ultra Yselam
 5 iuxta Zwollis obsedit et funditus omnino subvertit ex extunc terram que dicitur Mastbroek sue dominacioni subiugavit, quod antea non poterat propter potenciam domini de Vorst et suorum complicum. Hic Ioannes castrum de Arkelsteyn iuxta Davantriam de propriis construi fecit acquisitis, et castrum de Ema iuxta Amersfordiam de manibus Zwederi Uterloe prepositi sancti
 10 Petri tunc et postea prepositi et archidiaconi Traiectensis eripuit via amicabilis composicionis, quod idem prepositus sumptuose edificari fecit vicarius dicti domini episcopi. Hic idem Iohannes cum omnia in pace subiugasset, tandem impetravit visitacionem ab Innocencio papa contra prelatos et capitula ecclesiarum Traiectensium et omnium aliarum sue dyocesis collegiatarum.
 15 A qua quidem visitacione dicti prelati et capitula pro se et dictis ecclesiis collegiatis eis adherentibus ad sedem apostolicam appellarunt. Et lite pendente videlicet libello oblato et articulis datis hinc inde et admissis ad probandum et

Contin. V

¹ Dr C. A. Rutgers, *Jan van Arkel, Bisschop van Utrecht*, diss. 1970.

² Jhr H. A. van Foreest, *Traditie en werkelijkheid*, Bijdragen Gesch. Ned. XVIII (1965), blz. 143-166, en XX (1969) blz. 110-146 en 171-208.

§ 1 In de hss L en G 123, volgende op cap. 87a zonder afscheiding.

4 woudenberch L woudenborch G3 wondenborch G1 woendenborch G2 Woudeberg is belegerd van 17 oct. '52 tot 9 febr. 53 (Chron. Tiel.)

vorst - voerst G12 wegens reg. 7, waar alle vorst hebben, aldus afgedrukt. Voorst in 1362 en Mastbroek in 1364 (Rutgers, p. 155)

5 extunc - tunc G3

8 castrum de . . . (ontbr. 11 woorden) Ema L

davantriam - davenportiam G1

9 zwederi G3L swederi G2 ontbr G1

11 fecit - cepit L

13 innocencio - innocencia G1 Zie hierover Rutgers p. 157

14 traiectensium - traiectionis L

dyocesis - diocesis G2

17 datis - auditis L

remissione discreta, idem Iohannes per Urbanum papam anno Domini
 m^occclxvii^o ad Leodiensem ecclesiam translatus est, ubi episcopatum quamdiu
 20 vixit possedit. Et anno Domini m^occclxxviii^o prima die mensis iulii dictus
 Iohannes Leodiensis episcopus diem clausit extremum, et quinta die eiusdem
 mensis navigio est transvectus ad civitatem Traiectensem et ante horam com-
 pletorii campana episcopali in ecclesia Traiectensi ac in aliis ecclesiis Traiecten-
 25 sibus campanis trinis vicibus pulsatis universa ecclesia Traiectensis congregavit
 in ecclesia Traiectensi predicta et cum crucibus et processionibus obvia-
 verunt funeri predicti episcopi ultra pontem de Rodenburch. Et cum ipso
 funere revertentes ipsum funus ante chorum quasi in medio ecclesie collocarunt
 et ibidem vigiliis ix leccionum decanter decantaverunt. Et die sequenti missa
 30 animarum in summo altari celebrata ipsum funus cum oracionibus consuetis
 in parte meridionali dicte ecclesie retro chorum in novo sarcofago sepelierunt.
 Item tempore dicti Iohannis de Arkel episcopi Traiectensis per tres dies ante-
 quam Wilhelmus Hollandie comes circumvallavit civitatem Traiectensem sicut
 inferius continetur. Ipsa civitas evelli et destrui fecit monasterium dominorum
 35 Teutonicorum, quod tunc extra civitatem supra fossatum in opposito ecclesie
 sancte Gertrudis satis sumptuose erat constructum, et domini commendato-
 rum dicte domus post paucos annos ipsum monasterium magis sumptuose
 quam antea fuerat in civitate Traiectensi in loco ubi nunc situm est honorifice
 construi fecerunt et consummaverunt.

§ 2 (Anno Domini 1342 die 2^a mensis ianuarii terremotus . . . suo filio commen-
 davit). Qui post modicum intervallum pro regimine dicti comitatus contra
 dictam Margaretam matrem suam prelium inivit in flumine Mose, in quo
 prelio multi necati et submersi fuerunt, et matrem cum suis complicibus de
 5 finibus Hollandie et Zelandie profugavit. Que se divertebat ad comitatum
 Hannonie, quem aliquantisper annis gloriose gubernavit et ibidem in Domino
 requievit. Qua de medio sublata idem Wilhelmus duxit in uxorem filiam ducis
 de Lancaster in Anglia. Hec sterilis modicis annis supervixit. Hic Wilhelmus

18 discreta - decreta G2

19-27 afgedrukt volgens G1. Het jaartal 1367 is onjuist en moet 1364 zijn. m^occclxvii (reg. 19) t/m anno Domini (reg. 20) ontbr G3L. In G2 vinden we: m^occclxxviii translatus est ad ecclesiam leodiensem, postquam rexerat diocesim traiectensem annis 36. Et eodem anno sc. m^occc^o78, dum venisset leodium, prima die . . . Dit laatste is dermate onjuist, dat we het moeten beschouwen als een mislukte poging om de bedorven tekst aan te vullen. In L wordt de geschonden zin verbeterd door achter episcopus (reg. 21) het woord factus in te voegen.

24 trinis - tribus G1

29 celebrata GIL celebratur G23

30 sarcofago - sarcophago G2

32 Wilhl. Holl. comes GIL Holl. comes sc. Wilhelmus G23

34 civitatem ontbr. op overgang van f° 82 'en 83 G3 Het gebeurde in 1345

36 magis - agis G3

§ 2 Volgt zonder afscheiding op cap. 87b reg. 78.

Ontbr. L, dat nu eenmaal alles over Holland weglaat. Hier begint echter het afschrift in D3, dat door Buchellius is gebruikt. Het is vrij sterk verwant met G1. In geen der hss een afscheiding van het vorige.

8 supervixit - subvixit G3

propriis manibus Gerardum de Weteringe interfecit sine causa. Castrum de
 10 Nyenvelt Traiectensis dyocesis obsedit et omnino subvertit et magnam partem
 dicte dyocesis combussit et devastavit. Matrem propriam, ut prefertur, de
 propria hereditate expulit; quapropter Deus in vindictam, ut timendum est,
 ipsum plaga maxima perstrinxit, quod omnino furiosus effectus est et adhuc
 15 usque in diem hodiernum, videlicet sub anno Domini m ccc lviii^o eodem
 morbo laborat, detentus in vinculis in Hannonia, ubi sub bona custodia
 reservatur, et dicto Wilhelmo facto furioso tota terra Hannonie, Hollandie et
 Zelandie et Westfrisie in gubernatorem et defensorem Albertum fratrem dicti
 Wilhelmi furiosi ducem de Bavaria assumpserunt.

§ 3 De Iohanne Vernenborch xlviij^o Traiectensi episcopo.

Translato igitur Iohanne de Arkel ad Leodiensem ecclesiam Urbanus papa
 Iohannem de Vernenborch episcopum Monasteriensem transtulit ad sedem
 Traiectensem. Qui anno Domini mcccxlviij^o mensis septembris die viij^a civita-
 tem decenter ingressus est et prelati et canonici ecclesiarum Traiectensium in
 5 ecclesia Traiectensi congregati ad pulsum tertium campane episcopalis eidem
 obviam venerunt cum vexillis usque ad pontem urbis. Et ibidem in domo
 Sancti Spiritus pontificalibus ornamentis fuit indutus et productus in medio
 ecclesie, ubi oracione facta prout est moris capitulum ingressus iuramentum
 prestitit et ab archidyaconis ibidem presentibus debita fidelitatis iuramenta
 10 recepit. Deinde cum psalmo Te Deum etc. chorum ingressus est et in cathedra
 collocatus collectam pronunciavit. Qua finita pontificalibus exutus prandium
 in ecclesia sancti Salvatoris et sua domo ubique laute tribuit prelati et
 canonicis et chorisociis, consulibus tam antiqui quam novi consilii et ministe-
 rialibus universis. Nam idem Iohannes erat homo simplex et in se iustus et
 15 multa bona alienavit et impignoravit, videlicet castrum de Vredelant, prius
 per Iohannem de Arkel de manibus comitis Hollandie redemptum, et castrum
 de Horst et Vollenho ultra Iselam ad manus Ghijsberti de Vianen baronis, et
 castrum de Ema et Stoutenborch ad manus domini Stephani de Nyeuvelt

9 weteringe G1D3 weteringhe G23

10 dyocesis - diocesis G2

13 ipsum G1D3 ontbr G23

quod G1D3 ontbr G23

14 in diem hod. - in hod. diem G2

16 et achter Hollandie ontbr D3

§ 3 Van hier af zowel G als L als D3

Opschr. G12D3 De Iohanne Vernenburch G3 De Iohanne Vernenborch huius nominis quarto episcopo
 Traiectensi quadragesimo octavo L. De naam is gewoonlijk afgekort v'nēborch, maar de enkele malen dat
 hij volutt geschreven is, staat er: ver-

1 (achter Iohanne) xlviij^o Traiectensi episcopo G3 (rangnummer uit opschrift overgenomen)

6 venerunt ontbr G 23

8 est moris - moris est G2D3

10 etc. ontbr D3L

16 vollenho - vullenhos G3L

Iselam G1D3 Yselam G3L Yeelam G2

17 Ghijsberti GL Ghijsberti D3

18 ema - erna G1

militis et magnam partem de xlii mansis in Mastbroec ad mensam episcopa-
 20 lem spectantibus, de novo ad culturam redactis, quibusdam suis familiaribus
 sub media pensione concessit. Quapropter prelati et capitula ecclesiarum
 Traiectensium in loco capitularii, capitulo ad hoc indicto, congregati premissa
 dissimulare nequeutes super defensore concorditer convenerunt, videlicet in
 25 dominum Reynoldum de Culenborch aliter de Wendenberch archiepiscopum
 Bremensem filium sororis ducis Gelrie, qui pro eodem multum precarie insta-
 bat, mittentes litteras supplicatorias cum narratione factas ad Urbanum
 papam, qui medio tempore de medio sublatus est. Et eidem Petrus
 Rogensis cardinalis Beate Marie nove, prepositus et archidiaconus sancti
 Salvatoris Traiectensis, in papatu successit videlicet anno Domini mcccclxx^o
 30 mensis decembris. Et eodem anno mensis octobris die xxviii^a nocturno tem-
 pore idem Iohannes de Vernenborch existens in opido suo de Gore ultra
 Yselam sue dyocesis furtive captus est a quibusdam latrunculis suis inimicis
 et postea per dominum Giselbertum de Vianen baronem, Stephanum de
 Nyeuvelt et eorum fautores ab huiusmodi captivitate redemptus fuit, pro
 35 sedecim milibus scudatorum antiquorum prout ipsi asseruerunt. Litteris igitur
 ecclesiarum Traiectensium antedictis presentatis Gregorio pape xi^o et crimi-
 nibus et excessibus suis propositis coram eodem et toto cardinalium collegio
 in publico consistorio, idem papa causam commisit cardinali Neapolitano,
 ut simpliciter et de plano in ea procederet et referret. Coram quo testibus
 40 nonnullis productis et examinatis, idem cardinalis diem clausit extremum et in
 eodem statu dominus papa causam commisit cardinali Morinensi, qui in ea
 procedens nonnullos testes examinari fecit. Et medio tempore videlicet anno
 Domini mcccclxxi^o xxiii^a die hora vesperarum mensis iunii Iohannes Vernen-
 borch episcopus Traiectensis subitanea morte diem clausit extremum, qui die
 45 antecedenti in suo palacio Traiectensi glorianter et letanter incedebat, et
 sepultus fuit in ecclesia Traiectensi a parte australi. Et tempore istius Iohannis

-
- 19 mastbroec *G1D3* mastbrock *G2* mastbroeck *G3L*
 mensam *ontbr L*
 23 convenerunt – invenerunt *G23*
 24 culenborch – Kulenborch *G23*
 wendenberch *G1D3* wendenburch *G23* wendenborch *L*
 25 Gelrie – Ghelrie *L*
 26 narracione – nerracione *G2*
 27 et *ontbr G23*
 28 archidiaconus – archidyaconus *G2L*
 29 mcccclxx^o *volgens regel, dat alleen het laatste numerale een buigingsuitgang krijgt. m^occc^olxx G23*
 m^occc^olxx^o *G1D3L*
 30 xxviii *G3D3* xxviii^a *G1L 28^a G2 Ned. B op Sinte Simon ende Judenavont (= avond vóór 28 okt.)*
 31 Vernenborch *G1LD3* Vernenburch *G23*
 32 Yselam *G1LD3* Yselam *G2* Ysulam (*latere verbetering over iets onleesbaars*) *G3*
 dyocesis – diocesis *G2*
 33 Giselbertum *G12* ghiselbertum *G3D3L*
 vianen *G23D3L* vyanen *G1*
 37 propositis *G1D3L* prepositis *G23*
 41 causam *ontbr G23*
 43 vernenborch – verrenborch *G1*
 44 die antecedenti – antecedente *L*

episcopi videlicet anno Domini mcccclxviii^o magna mortalitas seu epidimia fuit in civitate Traiectensi precipue et aliis locis circumvicinis, quod maior ea visa non fuit, quia protunc communiter dicebatur quod cxxvi milia utriusque sexus de medio sublata fuerunt et ultra.

§ 4 De Arnolde de Huern xlix^o pontifice Traiectensi.

Sepulto igitur Iohanne pontifice prelati et canonici ecclesiarum Traiectensium in capitulo congregati tractantes tam super constitutione vicarii et mamburni quam super electione futuri pontificis, nonnulli in optatis proficere nequeunt metum corporis pretenderunt et a civitate Traiectensi ad Amersfordiam et alia diversa loca se diverterunt, videlicet Swederus Uterloe nepos domini Giselberti de Vianen, archidiaconus Traiectensis, Stephanus de Everdingen choriepiscopus, Wilhelmus de Yselsteyn, Michael Moliaert, Theodricus de Iuutfaes, Giselbertus de Walenborch, Giselbertus de Renen, Everardus Foec, Gerardus Foec, Macharius de Arnhem, Nicolaus de Patella, Baldwinus de Dalen, Wilhelmus Buser, Giselbertus Uustinc, aliis tamen canonicis eiusdem ecclesie metum non pretenduntibus et in civitate remanentibus, videlicet Gerardo Iode, Henrico dicto Borre de Broechusen, Iohanne Albo, Iohanne de Steyn, Giselberto Koc, Alberto de Meerten, Iohanne de Tuyl. Post hec quedam citacio valvis ecclesie Traiectensis affixa fuit, sigillata sigillo ecclesie Traiectensis, quod dicti canonici secum asportarunt cum a civitate se diverterunt. In qua quidem citacione prelati et canonici ecclesiarum Traiectensium vocati fuerunt Davantrie Traiectensis dyocesis ad diem nonam mensis iulii

47 epidimia – epidymia L

48 et – in G3

§ 4

1 prelati et *ontbr* L

ecclesiarum Traiectensium G1D3L Traiectenses G23

3 nequeunt – nequientes L

5 diversa loca – loca diversa L

5–10 videlicet *t/m* Wistinc *ontbr* L

5 Swederus – Zuederus G3

6 Giselberti – Ghiselberti G3

Everdingen G1D3 Everdinghen G23

7 Moliaert – de Moliart G2

8 Iuutfaes – iuitfaes G2

Giselbertus – Ghiselbertus G3 (*ook reg. 10 en 13*)

Foec – Foeck G3

9 gerardus – gherardus G3

arnhem – aernhem G3

nicolaus – nycolaus G23

10 uustinc (wistinc?) G1D3 vuustinc G23

11–13 videlicet *t/m* Tuyl *ontbr* L

12 Borre – Boerre D3

Brochusen – Brochusen D3

13 Tuyl – Tuel G2

15 asportarunt – asportaverunt G2

16 traiectē *ontbr* L

17 Davantrie – Daventrie D3L

dyocesis *ontbr* D3

super electione futuri pontificis celebranda. In qua quidem die dictus archidiaconus cum antedictis canonicis Traiectensibus metum pretendentibus comparuit et nonnulli alii aliarum ecclesiarum Traiectensium, videlicet Iohannes de Sleen, Iohannes de Arnhem Sancti Petri, Theodricus de Gasparde, Hermannus de Entheren et Iacobus de Aelrehorst sancti Iohannis; Gerardus Vrenke et Ricoldus de Haeften beate Marie. Et missam de Sancto Spiritu in ecclesia sancti Lebuini Davantriensis celebrantes concorditer, per viam sancti spiritus dictum archidiaconum elegerunt. Prelati vero et canonici ecclesiarum Traiectensium postulacionem et electionem prius per eos factas de nobili viro Arnolde de Heurn canonico Coloniensi eodem die quinto nonas mensis iulii innovarunt, scribere ad summum pontificem pro eodem Arnolde in curia existente et litigante pro archidiaconatu Traiectensi contra Zuederum antedictum. Gregorius vero papa antedictus audita vacacione sedis Traiectensis in publico consistorio providit dicto domino Arnolde de episcopatu Traiectensi. Qui ibidem ordinatus et consecratus ad partes accelerans civitatem Traiectensem xxviii^a die mensis septembris sub anno Domini mcccclxxi^o decenter ingressus est usque ad ecclesiam beate Marie minoris, ubi pontificalibus indutus prelati et canonici ecclesiarum Traiectensium cum vexillis obviaverunt, productus per abbatem sancti Pauli et abbatem sancti Laurentii usque in medium ecclesie Traiectensis et demum ad capitulum, ubi iuramentum prestitit et cum psalmo Te Deum cathedram ingressus est, et collecta pronunciata domum habitacionis sue episcopalis ingressus prandium prelati, canonicis et chorisciiis, consulibus tam novi quam veteris consilii et ministerialibus laute prestitit ibidem.

Eodem anno mcccclxxi^o xxii^a die mensis iulii dux Brabancie filius regis Bohemie bellum inivit contra ducem Iuliacensem iuxta Iuliacum et Eduwardum ducem Gelrensem et suos fautores et complices. In quo bello seu conflictu dictus dux

18 archidiaconus – archidyaconus L

20–23 videlicet *t/m* marie *ontbr* L

22 Aelrehorst – Alrehorst G23

Gerardus – Gherardus G3

23 Haeften – Haeffen G3

24 Davantriensis G13 Daventriensis D3G2L

25 *Achter elegerunt voegt L, omdat reg. 5–10 overgeslagen zijn, in: videlicet Swederum uterloe nepotem domini ghiselberti de vianen L*

27 Heurn – Horen L

canonico – canonici G2

29 et *ontbr* L

archidiaconatu –dya– G1D3L

Zuederum – Suederum D3 Zwederum L

33 m ccc lxxi^o – m^o ccc^o lxxv^o L

34 ad G1D3L *ontbr*. G23

Lap drukt af induto, wat de foute zinsconstructie verbetert

35 Traiectensium *ontbr*. L

38 Deum – Deum laudamus L

39 ingressus – ingressus est D3

42 xxii^a *ontbr* L

Brabancie – Brabancie Wancelaus L

43 eduwardum G1D3 eduardum G23L (*ook reg. 45 en 47*)

45 Brabancie per duces Iuliacensem captus est et multi cum eo. Et Eduwardus
dux Gelrensis solus pre omnibus qui erant cum eo sagittatus fuit in capite et
obiit in Iuliaco die antedicta. Hic idem Eduwardus anno Domini mcccclxi^o bel-
lum commisit iuxta opidum de Tyel contra Reynaldum fratrem suum primo-
genitum, verum dominum et duces Gelrie, et eundem Reynaldum cum multis
50 aliis ibidem baronibus et nobilibus sui comitatus captivavit. Et ex illa hora
Eduwardus antedictus se pro duce Gelrie gessit et dictum Reynaldum fratrem
suum usque finem vite sue captum in bona custodia retinuit. Quo defuncto, ut
preferetur, tota patria Gelrie dictum Reynaldum pre nimia pinguetudine pergra-
vatum in verum dominum et duces Gelrensem resumpserunt honorifice. Qui
55 post hoc eodem anno mense novembri diem clausit extremum, relinquens post
se duas sorores, videlicet Mechteldim comitissam Clivensem primogenitam et
Mariam ducissam Iuliacensem. Hanc Mechteldim duxit in uxorem nobilis vir
dominus Iohannes de Blesis, frater comitis Blesensis, quapropter inter easdem
sorores lis maxima super ducatu Gelrie cum suis pertinentiis suborta fuit.
60 Tandem amicabile composicio inter easdem intervenit.

§ 5 De aqueductu in Vresewijck sive castro dicto Gildenborch.

Anno Domini mcccclxxiiii^o consilium civitatis Traiectensis fodi et fieri fecerunt
aqueductum ex fluvio Lecke procedentem usque ad eorum civitatem. Ad
quem conservandum sumptuose construi fecerunt supra Leckam extra aggerem
in loco qui dicitur Nyeuvaert castrum quod dicitur Gildenborch. Quo facto
5 post multos tractatus Albertus gubernator Hollandie dux Bavarie episcopum
et civitatem Traiectensem cum suis fautoribus diffidavit et ipsum castrum cum
copiosa hominum multitudine potenter obsedit anno quo supra mensis maii
fere per xxx dies; castellanii ergo ipsius castri cum eorum comitiva se salvo
corpore et rebus reddiderunt. Quo facto ipse dux Albertus huiusmodi castrum
10 ad se recepit et cum suis fortiter stabilivit. Tandem eodem anno xxiii^a die

45 *achter eo ingevoegd: licet vi in primo congressu Iuliacenses fugavit L*

Gelrensis - Ghelrensis L (zo ook elders)

47 die ontbr D3

48 Tyel - Tiel L

Reynaldum - reynoldum G1D3

49 Reynaldum - reynoldum D3 (ook reg. 51)

50 eduwardus - eduardus G2

52 usque - usque in L

Gelrie - Ghelrie L (ook reg. 80)

53 pergravatum L pergratum G13D3 pregravum G2

55 mense novembri - mensis novembris G2 mense novembris G3

56 Mechteldim - Mechtildim L

57 Mechteldim - Mechtildim G2L

60 easdem - eosdem L

§ 5

4 nyewaert G1D3 nyevart G2 nyevaert G3 nyeuvaert L (wij lezen w als uv)

Gildenborch G1D3L Gildenburch G23 (ook zo in het opschrift, dat echter in L ontbr.)

6 achter castrum: ad se recepit G1 (foutief uit reg. 9-10)

8 xxx xxx^a G2L

mensis iunii nocturno tempore suburbium ipsius castris civitatensibus subintraverunt et infra biduum manu armata resumpserunt et xxiiii homines armatos captivarunt et ipsum castrum de novo stabilierunt.

15 Post hoc anno Domini mcccclxxv^o mensis marci amicabilem compositionem inter ducem ex una parte et episcopum et civitatem ex altera parte, videlicet quod dictus aqueductus salvus remaneret civitati Traiectensi et ipsum castrum evelli et destrui deberet, et infra aggerem ad conservandum ipsum aqueductum civitas si vellet construere et reedificare posset, sub certis modo et forma, prout in litteris compositionis super hoc confectis plenius continetur.

20 Eodem anno mirabilis plaga fuit diluvii aquarum recentium et salsarum per totum regnum Alemannie.

Et eodem anno mirabilis plaga invaluit incipiens a regno Bohemie per Renum circumquaque descendendo usque civitatem Traiectensem, quod homines in magna copia utriusque sexus incedebant precincti manutergiis coronas
25 eorum capitibus habentes, chorizando et cantando tam in ecclesiis quam extra, usque ad tantam lassitudinem, quod se usque ad terram prosternebant. Tandem compertum fuit quod isti erant obsessi, et a demonibus liberabantur cum oracionibus debitis et consuetis.

§ 6 De ortu scismatis.

Anno incarnationis Domini mcccclxxviii^o obiit Gregorius papa xi^{us} et electus erat Bartholomeus archiepiscopus Barensis, Urbanus vi^{us} nominatus, ipso die Pasche coronatus. Et quia ipse Urbanus homo iustus erat, cardinales quantum
5 parum angariare, eorumque omni nullatenus acquiescens voluntati. Nec ipsi tante seriositatis angariam nequaquam sustinere valentes, ipsi domino Urbano indignati, omnes fere quamquam aut paulo pluribus demptis a Romana discesserunt curia, negantes ipsum verum esse papam, nichilominus asserentes quatenus ipsum pre timore et anxietate corporis elegissent. Denuo novam
10 iterato celebrarunt electionem, in qua quidam cardinalis Robertus nomine, Francorum regi affinis, in papam electus est, Clemens Septimus nominatus, eodem anno ipso die Mathei apostoli in Avinione coronatus. Hec quidem

12 biduum - byduum L

13 captivarunt - captivaverunt G1D3

22 Renum - Rhenum L

25 chorizando - corizando G2L

27 erant obsessi - obsessi erant D3

§ 6 Hier begint waarschijnlijk een nieuwe auteur, gekenmerkt door datering naar heiligendagen

2 vi^{us} - 6tus G2 sextus L

3 cardinales - cardinalis G23

6 valentes - volentes G23

7 aut - a G2

10 celebrarunt G1D3L celebrarent G23

quidam G1D3L quidem G23

11 regi ontbr G23L

nominatus - nominatus est G2

12 Mattheusdag is 21 sept.

discordia et nephandum scisma pre imperialis regni Romanorum omnium aliorumque dominorum regni Alemannie dominum Urbanum ex una parte
 15 tanquam verum papam sustinere volencium potencia et propter inobstinatam supersticiosamque Francorum superbiam Clementem parte ex altera propter sanguinis affinitatem sustinere volencium, longis temporibus invaluit et adhuc hodiernis invalescit temporibus.

§ 7 De quodam monstro in civitate Traiectensi.

Eodem anno accidit quoddam monstrum in civitate Traiectensi videlicet quod circa festum translacionis beati Martini natus est puer masculus in civitate predicta, qui perfecte loquebatur nondum etatis xl dierum, dicens una vice: aperite ianuam, pater meus adest, et alia plura. Ex hiis parentes multum
 5 attoniti rogaverunt quendam sacerdotem devotum ut secrete veniret et puerum coniuraret. Qui missam celebravit, qua finita in sacris permansit ornamentis desuper toga coopertus, ne sacra viderentur ornamenta, ad puerum ingressus; ipsum iuramentis, oracionibus et coniuracionibus adiuravit. Cui puer nichil respondit, sed tandem proprio motu vertebat caput suum,
 10 sacerdotem visu horribili inspiciens, quo ipsum valde terruit. Sacerdos autem videns se nichil proficere ad propria remeavit.

§ 8 Quomodo Arnoldus de Huern obsedit castrum de Loenresloet.

Eodem anno quo supra ii^a die mensis septembris dominus Arnoldus de Huern episcopus Traiectensis auxilio domini de Gaesbeeck et de Abcoude, domini de Vianen aliorumque plurium nobilium, scutiferorum et burgensium permagnum sibi cumulavit exercitum, quo domum domini Splinteri de Loenresloet
 5 militis obsidebat in circuitu, eo quod dominus Splinterus predictus dyocesanus episcopi crebris et minus iustis opprimere consueverat iniuriis. Quam quidem domum diversis instrumentorum infestavit generibus, horribilibus namque arceptis ferreis permagnos lapides eicientibus, bumbaerdsis nuncupa-

14 Alemannie – Alemanie G1D3

16 supersticiosamque Francorum (*correct*) D3 superst. Francorumque G123L

18 hodiernis invalescit – inval. hod. G3

§ 7

2 beati – sancti G2 *St-Maartens translatie is 4 juli*

5 quendam sacerdotem – sacerd. quendam G23

7 coopertus – cooperta L

§ 8

opschr Loenresloet – Loenreslot G2

1 Huern – Horen L *Hier wisselt weer de moderne datering af*

2 Gaesbeeck – Gaesbeeck G3L

de Abcoude – Abcoude L

4 Loenresloet – Lonresloet G3

5 militis *ontbr* D3

8 arceptis – arreptis L

bumbaerdsis G13 bumbarsis G2 bombardesis L bumbardis D3 (*verg. § 10 reg. 15*)

- dominis auxiliantibus in possessionem episcopatus admissus est. Ingressu igitur dicte dyocesis nobili viro Florencio per prefatos dominos fere per
- 25 annum surrepto, tandem aliorum dominorum subsidio securum iter arripuit civitatem Traiectensem introire, ubi permaximis solempnitatibus et cerimoniis baronum, militum procerumque urbem ingressus decentissime receptus est et ritu inolite consuetudinis anno Domini mcccclxxix^o ipso die Willibrordi episcopi psalmodiis et canticis debitis incathedratus est.
- 30 Hic Florencius cum primo Traiectensi preesset episcopatu erat homo inveterate etatis, consilio prudens, moribus compositus, iustus et honorabilis et in iudiciis secularibus bene cautus. Qui et dyocesim Traiectensem permagnis invenerat aggravatam debitis et diversis oneratam oneribus, pre guerris per dominum Arnoldum de Huern predecessorem suum in partibus Gelrie
- 35 sustentatis, quinymmo eo quod dominus Arnoldus prefatus redditus dicte dyocesis ultra terminum debitum longe percepisset. Qui cunctis quantum potuit creditoribus persolvere studuit, castra, villas et officia per predecessores suos alienata et diversis creditoribus pro certis pecuniarum summis impignorata libere redemit. Nam castrum de Vullenhoe pro xxviii^o scutis antiquis redemit,
- 40 castrum de Stoutenberch pro xi^o scutis antiquis, castrum Ema pro vii^o scutis antiquis, castrum de Vredelant pro xxx^o scutis antiquis et castrum de Diepenhem pro mille scutis antiquis de manibus dictorum creditorum redemit.

§10 De subversione et obsidione castrum de Eerden et trium aliorum circumiacentium.

- Post hoc anno Domini mcccclxxx^o quidam Everardus de Essen quoddam castrum Eerden vulgariter nuncupatum in partibus Transycelinis superedificavit, quod in tantum lignis et lapidibus stabilivit, quod quorumcunque adversantium potenciam hoc castro mediante parvi pendere videbatur. Nichilominus
- 5 nemora, campos aliorumque dominorum possessiones et subditos sibi usurpans, et specialiter subditos predicti domini Florencii episcopi Traiectensis in Zallandia, qui per ipsum Everardum crebris angustiis infestati crebra querela dicto domino Florencio super iniuriis ipsis per Everardum illatis conquesti

25 subsidio *ontbr* G2

28 *Willibrordsdag* is 7 nov.

33 oneratam oneribus - oneribus oneratam G2

34 Gelrie - Ghelrie L

38 et - in G3

39 Vullenhoe - Vollenhoo L

pro - per L

xxviii^o - 28° G2

40 Stoutenberch - Stoutenborch L

castrum *t/m* antiquis *ontbr* L

42 antiquis - aureis L

§ 10

1 de Essen *ontbr* L

Transycelinis - Transyselinis D3

6 episcopi *ontbr* L

7 Zallandia - zelandia *met verbetering van e in a* G2

dominis auxiliantibus in possessionem episcopatus admissus est. Ingressu igitur dicte dyocesis nobili viro Florencio per prefatos dominos fere per
 25 annum surrepto, tandem aliorum dominorum subsidio securum iter arripuit civitatem Traiectensem introire, ubi permaximis solempnitatibus et cerimoniis baronum, militum procerumque urbem ingressus decentissime receptus est et ritu inolite consuetudinis anno Domini mcccclxxix^o ipso die Willibrordi episcopi psalmodiis et canticis debitis incathedratus est.

30 Hic Florencius cum primo Traiectensi preesset episcopatu erat homo inveterate etatis, consilio prudens, moribus compositus, iustus et honorabilis et in iudiciis secularibus bene cautus. Qui et dyocesim Traiectensem permagnis invenerat aggravatam debitis et diversis oneratam oneribus, pre guerris per dominum Arnoldum de Huern predecessorem suum in partibus Gelrie
 35 sustentatis, quonymmo eo quod dominus Arnoldus prefatus redditus dicte dyocesis ultra terminum debitum longe percepisset. Qui cunctis quantum potuit creditoribus persolvere studuit, castra, villas et officia per predecessores suos alienata et diversis creditoribus pro certis pecuniarum summis impignorata libere redemit. Nam castrum de Vullenhoe pro xxviii^o scutis antiquis redemit,
 40 castrum de Stoutenberch pro xi^o scutis antiquis, castrum Ema pro vii^o scutis antiquis, castrum de Vredelant pro xxx^o scutis antiquis et castrum de Diepenhem pro mille scutis antiquis de manibus dictorum creditorum redemit.

§ 10 De subversione et obsidione castri de Eerden et trium aliorum circumiacencium.

Post hoc anno Domini mcccclxxx^o quidam Everardus de Essen quoddam castrum Eerden vulgariter nuncupatum in partibus Transycelinis superedificavit, quod in tantum lignis et lapidibus stabilivit, quod quorumcunque adversancium potenciam hoc castro mediante parvi pendere videbatur. Nichilominus
 5 memora, campos aliorumque dominorum possessiones et subditos sibi usurpans, et specialiter subditos predicti domini Florencii episcopi Traiectensis in Zallandia, qui per ipsum Everardum crebris angustiiis infestati crebra querela dicto domino Florencio super iniuriis ipsis per Everardum illatis conquesti

25 subsidio *ontbr* G2

28 *Willibrordsdag is 7 nov.*

33 oneratam oneribus – oneribus oneratam G2

34 Gelrie – Ghelrie L

38 et – in G3

39 Vullenhoe – Vollenhoo L

pro – per L

xxviii^o – 28° G2

40 Stoutenberch – Stoutenborch L

castrum *t/m* antiquis *ontbr* L

42 antiquis – aureis L

§ 10

1 de Essen *ontbr* L

Transycelinis – Transyselinis D3

6 episcopi *ontbr* L

7 Zallandia – zelandia *met verbetering van e in a* G2

sunt, eius auxilium implorando. Quamobrem prefatus dominus Florencius
 10 auxilio et consilio suarum civitatum et villarum Transycelinarum predicti
 Everardi castrum circumvallavit. In cuius domini Florencii auxilium domicel-
 lus de Arkel et dominus de Yselsteyn ingenti copia militum armigerorumque
 collecta perpulchre assidebant. Et erexit ibidem quandam magne quantitatis
 15 machinam, que turres et habitacula paulatim desuper rumperet et lanaret,
 bombaerdsis et arceptis lapides diversarum quantitatum eicientibus aliisque
 diversorum instrumentorum generibus et missilibus ipsum castrum cotidianis
 assultibus sevissime infestavit. Sed structura lignea nec lapidibus aut quibus-
 20 cunque aliis infestacionum generibus ymaginabilibus pre multitudine trabium
 eximiarum quantitatum continuo sibi invicem iuxtapositarum aliquatenus
 poterat conquassari. Nam et lapides potentissime eieci ab edificio ligneo
 quemadmodum pila a pariete resiliebant. Econtra vero structura lapidea tantis
 infestacionibus nullatenus resistere valens predictis iacturis peciatim assola-
 batur. Et postquam dominus Florencius episcopus fere quinque transactis
 25 ebdomadis castrum prefatum obsidione circumvallasset gravissima, castrenses
 vero de ulteriori resistencia facienda desperantes nec auxilium aliquod pro
 liberacione castri ut Everardus predictus promiserat, imminere videntes, se
 omnes salva vita una cum castro domino Florencio episcopo reddiderunt. Qui
 et edificium omnino assolabat lapideum. Sed structura lignea in tantum erat
 30 stabilita, ut nulla arte vel ingenio poterat dissolvi. Que tandem iussu domini
 Florencii episcopi favillatenus incensa quatuor ebdomadis de post hostiliter
 cotidie flagrabat. Demum Everardus de Essen prefatus domino Florencio
 episcopo emendam prestans laudabilem reconciliatus est.
 Eodem anno quo supra nobilis ille Florencius de Wevelichoven episcopus
 prefatus tria castra subvertit, quorum primum Molen vulgariter nuncupatum
 35 est, quod sibi absque aliqua infestacione reddebatur. Secundum vero Lare
 dictum erat, quod absque obsidione eidem reddebatur, et tercium Gaernaer
 nuncupatum erat. Et ista omnia erant mala rapinacula, quare merito fuerunt
 subvertenda.

---

10 Transycelinarum – Transyselinarum D3 zodanig verbeterd, dat het niet meer leesbaar is G3

15 bombaerdsis G123 bombardesis L bumbardis D3 (verg. § 8 reg. 8)

17 infestavit – infestabat D3

22 peciatim – paciatim L

24 circumvallasset – Lap verbeterd dit in: -vallavit, omdat in klassiek latijn postquam door ind. perf. gevolgd wordt.

33 Geen opschrift, maar wel rode hoofdletter in G1D3, blauwe hoofdletter G3, geen gekleurde hoofdletter G2.

33 de ontbr L

35 absque – sine L

§ 11 De quadam sedicione civium Traiectensium contra se invicem et de rebellione domini de Vianen et suorum fratrum adversus episcopum.

Quedam mala sedicio eodem anno prefato accidit in civitate Traiectensi. Nam burgenses civitatis predictae a longis temporibus usque in hodiernum diem bipartiti, inveteratam contra se invicem suscitavere sedicionem, in qua una parcium, Gunterling vulgariter nuncupata, ab earum contraparte Lichtenbergenses vulgariter nuncupata, armata manu fugitiva a civitate prefata repulsa et proscripita est.

- In quo quidem anno Reynaldus iunior fratrum de Vianen episcopatum Traiectensem a Clemente antipapa impetravit, non obstante illo quod nobilis vir Florencius de Wevelichoven hoc idem iam actu pontificium possideret.
- 10 Quo obtento Reynaldus prefatus ammiraculantibus fratribus, affinibus magnatibus et amicis suis in predicta dyocesi circummanentibus, predictum pontificium possidere nichilominus nobilem virum dominum Florencium iam actu possessorem vi procul repellere minime diffidebat. Quamobrem dominus de Vianen frater Reynaldi prefati dominum Florencium suis fecit spoliari decimis,
- 15 quas in castro de Goye aliis hinc inde diversisque locis sibi magis congruis vehi fecerat. Nichilominus et Reynaldum fratrem suum in predicti pontificii possessionem vi intrudere presumens et Clementi adherere antipape non formidans, non obstante illo quod omnes sui circummanentes hoc nefandum scisma incurrere formidarent.
- 20 Paulo post exiguo iam elapso tempore, cum dominus Florencius episcopus a partibus Transyelinis Traiectum advenerat, determinata die in ecclesia de Iutfaes prefixa, dominus de Vianen et sui fratres domino Florencio episcopo per consules civitatis Traiectensis in hunc modum reconciliati sunt, quatenus dominus de Vianen una cum fratribus suis compromitterent adversus dominum Urbanum papam et dominum Florencium episcopum se nullatenus opponere, Clementi antipape sinistram obedienciam subtrahere et domino Urbano pape ac domino Florencio episcopo Traiectensi in cunctis catholicis mandatis firmiter obedire et nunquam sinistras vias adversus eos provocare, nichilominus fideles dyocesiani cunctis diebus vite sue permanere.

---

§ 11

opschr de rebellione – rebellione G2

3 contra – qua L

suscitavere – suscitaverunt G2

4 contraparte, *door Lap verbeterd in*: adversa parte

Lichtenbergenses – Lichterbergenses L

6 fratrum – fratrum domini L

13 repellere – pellere L

14 Reynaldi prefati – prefati Reynaldi L

nefandum – nephandum G1L

20 post – plus G2

Transyelinis G12L Transyelinis G3D3

22 Iutfaes – rutfaes L

22–24 Vianen G23 vyanen G1D3 (*reg. 14 alle*: vianen)

24 adversus G23L adversum G1D3

§12 De bellis Gandensium adversus Ludovicum comitem Flandrie dominum eorum et contra regem Francorum, cum quibusdam incidentalibus.

Anno Domini m^occclxxxii^o ipso die invencionis sancte crucis Gandenses contra Ludovicum comitem Flandrie dominum eorum gravissimum commiserunt prelium, qui adversancium cohortes sevissime diviserunt et strenue devicerunt. Fugitivos namque hostes perneciter insequerantur, quosdam in via retardatos hostiliter occiderunt, urbem Brugensem potenter capientes, comitem Ludovicum vix celeri equo e manibus eorum elapsam usque in Insulis continue profugabant.

Eodem anno Domini m^occclxxxii^o et eodem mense erat quidam terremotus terribilis et ammirandus ubique terrarum, quousque nos percipere valebamus.

10 Nam in quibusdam villis et civitatibus quedam domus valde fortiter movebantur, domibus vicinioribus omnino non motis. Post hoc eodem anno ipso die beate Lucie virginis Gandenses iterato apud Roesbeec adversus regem Francorum permaximum iniere duellum, qui pre nimia Francorum multitudine suppressi usque ad mortem honorifice se defenserunt, qui certanti manu omnes fere paulatim paucis aut nullis fugientibus crudeliter interempti sunt, quorum Philippus de Artavelde vir imperterritus erat capitaneus. Ceciderunt autem in hoc conflictu a parte Gandensium fere sedecim milia, et a parte Francorum septem milia viri transcurrendo numerum utriusque partis.

§13 Quomodo Florencius episcopus subiugavit sibi quosdam potentes sibi subditos et rebelles sibi.

Anno Domini m^occclxxxv^o dominus Giselbertus de Abcouda notoria fama coram domino Florencio accusatus est, eo quod altas iurisdictiones in predicta dyocesi usurpando sibi statueret. Cui dominus Florencius mandaverat Traiecti coram eo comparere, ubi coram multis honestis viris et discretis militibus ecclesieque capitularibus et burgensibus omnem altam iurisdictionem quocumque in predicta dyocesi fuerit sita pulsum campare litteras citacionum excommunicationum etc. acceptare suos expandatores per totum suum dominium

---

§ 12

1 m^occclxxxii^o volgens de regel dat alleen het laatste cijfer een uitgang krijgt m^occclxxxii^o GIL m^occc^olxxxii^o G3D3 mccc^o82 G2 Kruisvindingsdag is 3 mei

2 Ludovicum - Ludovicum L (ook elders)

5 Brugensem - burgen G23

11 omnino non - non omnino G2

12 Sint Lucia is 13 december

13 pre - pro L

14 certanti - certatim D3

16 Artavelde G3D3L arcavelde G1 arkevelde G2

17 a G1D3L ex G23

18 viri - vir G2

§ 13

1 m^occclxxxv^o D3G3 mccc^o85 G2 m^occclxxxvi^o GIL

Giselbertus - Ghiselbertus G3L

6 fuerit sita G1D3 sita fuerit G23L

- in dicta dyocesi infestatos dimittere domino Florencio episcopo libere recognovit.
- 10 Hoc eciam anno xxi^a die mensis septembris dominus Splinterus de Lonresloet per deputatos internuncios a domino Florencio episcopo amicabilem compositionem expeciit, qui de gravaminibus et iniuriis prenarratis subditis et dyocesanis episcopi dudum illatis septingentos florenos persolvit. Nichilominus omnia subtracta et exactionata hominibus ad plenum restituere pro-
- 15 mittens, hoc addito quod dicte dyocesi nunquam se opponeret et castrum suum efficaciori munimine quam tunc temporis exigebat non stabiliret, et quam plura alia puncta, que in littera compositionis super hoc confecta continentur, facere compromisit.

§ 14 Quomodo dominus Florencius opidum de Montforde obsedit.

- Anno Domini mccccxxxvii^o crastino beati Georgii solis luce exorto nobilis vir dominus Florencius permagno collecto exercitu terribili aggressu procerum armigerorum opidum de Montforde tubis sonantibus, equis strepantibus, papilionibus erectis, vexillis fulgentibus, bandis plerisque nitentibus valida cinxit
- 5 obsidione, eo quod Henricus borchgravius de Montforde dominum Florencium episcopum suis altis iurisdictionibus, ecclesiam sancti Salvatoris Traiectensem suis decimis et alias ecclesias, burgenses et dyocesanos civitatis et dyocesis Traiectensis eorum hereditariis possessionibus temerarie spoliare
- 10 presumpsit, nec non aliis quampluribus enormibus excessibus in dicta dyocesi suisque propriis subditis illatis nulla tergiversacione colorandis summopere exigentibus. Ubi prefatus dominus episcopus quandam mire quantitatis machinam erexit, qua permagnos lapides hincinde per oppidum eiecit, quibus
- 15 turres et menia castri aliasque diversas mansiones fortiter attriverat et quassabat, bombaerdsis vero et arceptis mirabilibus multiformium quantitatum grandes lapides ignemque sulphureum hincinde per diversa loca in terribili sonitu hostiliter dispersit, quibus permulti interimebantur homines. Quedam vero instrumenta defensiva ex viminibus et ramis viridibus salicinis in unum coniunctis parari fecerat, que vulgariter tumulaers nuncupantur, quibus

10 eciam anno – anno eciam *L*

Lonresloet – Looresloet *G2*

15 dicte – dicto *L*

§ 14

1 crastino – in crastino *L* *St-Jorisdag is 23 april*

Montforde – Montfoerde *D3*

3 strepantibus – strepantibus *G23*

4 bandis – blandis *L*

5 Henr. borchgr. – borchgravius Henricus *D3*

Montforde – Montfoerde *D3G1*

6 ecclesiam – ecclesie *G23*

10 nulla – nulli *G23*

13 castri – castra *G2*

14 bombaerdsis – bombardis *D3* bombaerdis *L*

18 tumulaers – cumulaers *G2*

nuncupanter – vocatur *G2*

fossata opidi securi et illesi accessere. Econtra vero Henricus borchgravius
 20 multas stipendiariis hincinde a diversis locis collectis forenses hostes crudeliter
 in quantum potuit infestavit et opidum cum suis coadiutoribus viriliter
 defensavit. Nec locorum predictorum nescius Henrico borchgravio prefato sua
 propria confidentia et potencia forensibus hostibus tam diuturnam fecisse
 25 resistenciam asscribat, quinymmo aliquibus forensibus fictis et simulatis
 hostibus, militibus et burgensibus Traiectensibus, suis consanguineis et
 amicis, qui sibi per secretos internuncios statum forencium hostium continue
 intimarunt, qui eciam dominum Florencium episcopum et alios vulgares concives
 de die in diem opidum scalis aliisque pluribus instrumentis coaptatis
 30 introire pretendentes, defraudarunt astutis viis et cautiloquiis ulteriorem
 aggressum et infestacionem intercipiendo. Absurdum et inymaginabile videtur,
 quod absque animacione prenominatorum tantis tam diu resistenciam fecisse
 valuisset.

Interea fere xvi elapsis ebdomadis dominus Arnoldus de Huern episcopus
 Leodiensis, avunculus uxoris Henrici borchgravii prefati, dominum Floren-
 35 cium episcopum et Henricum borchgravium per hunc modum in firma pace
 reconcillavit, in hec verba prorumpens:

ex quo Henricus borchgravius nec sui predecessores temporibus dudum trans-
 actis aliquas altas iurisdictiones possiderunt nec de cetero possidebunt, sed
 Florencius iam actu Traiectensis episcopus aut suorum successorum quicumque
 40 futurus omnibus altis iurisdictionibus in parrochia de Montforde fungetur et
 ubicunque locorum in dicta dyocesi ubi prefatus borchgravius huiusmodi
 iurisdictiones habere poterit, nichilominus et pulsu campane suosque expan-
 datores in predicta parrochia et ubique locorum in dicta dyocesi equestres et
 pedestres pacifice transire litteras citacionum excommunicacionum etc. nul-
 45 latenus refutare et de quibuscumque minimis causis altam iurisdictionem tan-
 gentibus disponere et ordinare;

et ipse borchgravius prefatus una cum omnibus terram de Montforde inhabi-
 tantibus ad sancta Dei evangelia iuraverunt de domino Florencio episcopo aut
 eius successori vel successoribus nunquam opponere, promissa nullatenus
 50 infringere, sed bonus seu boni dyocesanus et subditus seu dyocesani et subditi
 cunctis diebus permanere;

et predictum castrum ac opidum domino Florencio episcopo et suis succes-
 soribus quandocunque pecierint aut indigerint ad se iuvandum et defenden-
 dum contra quoscunque grassatores erunt parata et aperta;

55 et plura alia domino Florencio episcopo recognovit que in littera composicio-

22 nec - nam D3

locorum - lector L (de afkorting was: lcoŕ)

40 Montforde - Montfoerde G1 Moentforde D3

48 evangelia - ewangelia G23

50 subditus - subditos G23

53 indigerint - indiguerint G2L

nis super premissis confecta, munita sigillis borchgravi predicti, domini Arnoldi de Huern prefati episcopi Leodiensis, abbatis Sancti Trudonis et decem aliorum suorum affinium et socerorum plenius continetur.

- 60 Ex quibus patet quod predictus borchgravius a sua supersticiosa via tandem declinavit et domino episcopo obedire compulsus est, quod prius omnino
facere recusavit. Et paulo post eodem anno obedienciam monstravit, nam
quidam dictus Ioannes de Bomel quendam virum in dicto oppido de Mont-
foerde interfecit, qui per marscalcum episcopi in predicto oppido captus est et
Traiectum ductus, ubi secundum iudicium militum, prout moris est, diiudica-
65 tus et decollatus est.

§15 De guerra dominorum de Arkel et Vianen, cum quibusdam incidentalibus.

Anno Domini mcccclxxxviii^o gravis sedicio inter dominum de Arkel et domicellum Iohannem eius filium ex una parte, et inter dominos de Vianen et de Ameyda ex alia parte suborta est, que longis invaluit temporibus. Qui per diversos lapsus temporum crebrius confligentes se mutuo captivarunt et per-

5 cusserunt. Nec silendum est quod dominus de Vianen crebrius victor existebat, plures sibi subegit et captitavit non obstantibus diviciis aliorum et copioso adiutorio Hollandrinorum. Nam firmiter credendum est, si equalis divicia eis affuisset, alios procul a patria profugassent.

- 10 Post hoc anno Domini mcccxcii^o ipso die Petronille virginis iactus erat primus lapis fundamentalis ordinis Carthusiensis infra suburbium civitatis Traiectensis, cuius fundator ac dotator erat dominus Zwederus de Gaesbeeck, de Putten et de Strinen.

- Eodem anno quidam iniquitatis filii quendam oppidanum de Renen qui Borro de Pluderen dicebatur, suis demeritis minime exigentibus prope Renen capti-
- 15 varunt, quem et iuramento solito premissis assecurarunt. Interea rumor magnus per predictum evolavit opidum, quare opidani Renenses concito gradu prefatos insequabantur maleficos. Qui fugam capientes ad castrum de Horst declinarunt, quod domino de Vianen tunc temporis de domino Iohanne de Vernenborch quondam episcopo pro certa summa pecunie stabat impignora-
- 20 tum. Quo audito Florencius episcopus indilate iter arripiens predictum cas-

57 Huern - Horen L

58 aliorum *ombr* G1D3

62 Bomel G1D3 Boemel G2L Bommel G3

Montfoerde - Montforde L

§ 15

2 eius filium - filium eius D3

4 diversos - diversus G2

7 equalis . . . affuisset G1LD3 Ook G3, maar verbeterd en bijna onleesbaar.

9 equales . . . affuisset G2 (ook Lap, die echter G2 niet heeft gekend).

9 Pieternellendag is 31 mei

11 Zwederus G1L Swederus D3 Zuederus G3 Suederus G2

Gaesbeeck - Gaesbeec G1D3

14 Pluderen - Pluteren G2

15 captivarunt - captivaverunt G1D3

18 declinarunt - declinaverunt CID3

trum adiit predictosque maleficos ibidem detentos a castellano sibi dari peciit quos Thomas Mulaert illius castri castellanus tunc temporis reddere recusavit. Quamobrem Florencius episcopus commotus hoc castrum seriusus incontinenti obsidebat, quod nichilominus atrocioribus assultibus infestare pretendebat et predictos potenter arripere maleficos. Sed castellanius contra tantos assultus minime premunitus, cum domino Florencio episcopo compositionem iniit talem, quatenus sibi illa summa pecunie qua castrum sibi foret impignorum plenarie restitueretur, et predicti malefici transirent in dicionem episcopi, secundum iudicium militum et nobilium sentenciandi, qui postmodum vinculis ruptis a prisione discesserunt. Per hunc modum dominus Florencius episcopus castrum suum a suis predecessoribus impignorum ipso die nativitat

tatis beati Ioannis Baptiste redemit. Eodem anno ipso die sancti Mauricii domicella Aleydis de Poelgeest concubina comitis Hollandie, et Wilhelmus Cuser apud curiam predicti comitis in Haga lamentabiliter fuerunt interfecti, unde postea magna sedicio in Hollandia exorta fuit.

§ 16 De quodam fratrum minorum in Traiecto degradato.

Hoc eodem anno predicto ipso die Iheronimi confessoris quidam frater ordinis minorum de Iuliaco oriundus in Traiecto degradatus fuit, asserens se gracia et litteris apostolicis fore episcopum. Quem Florencius de Wevelichoven coacceptavit in suffraganeum, qui quamplures in dicta dyocesi acolitos subdyaconos, dyaconos et sacerdotes ordinaverat necnon quamplura monasteria, ecclesias sacraque loca et altaria in predicta dyocesi consecraverat. Aliquanto iam elapso tempore per quosdam fide dignos et ydoneos in veritate compertum fuit predictam gratiam et bullam omnino fore falsas. Quo promulgato quamplures qui sacros ordines a predicto falsario receperunt, ad diversa se divertunt. Nam quamplures, sacris postergatis ordinibus uxores duxerunt alique ab aliis se fecerunt reordinari episcopis, unde quampluribus multa mala evenerunt. Quamobrem Florencius episcopus consilio et mandato domini pape, coassociatis sibi septem episcopis, predictum falsarium litterarum apostolicarum Traiecti in quodam theatro cunctis sacerdotalibus induit habitibus, quibus paulatim privabatur, primo casula, deinde manipulis, deinde stola et sic de singulis; cuius crines abradebantur et pellis circa digitos, quibus corpus dominicum tractare consueverat, cum quodam vitro ossatenus lacerbatur. Qui novissime habitu indutus seculari iudicio seculari scilicet sculteto

22 castellanus G2L castellanius G13D3, maar vorige regel alle: castellano, en reg. 25 alle: -ius

28 dicionem G23 didicionem G1D3L

31 predecessoribus G1D3L depredecessoribus G23

32 Johan-Baptistdag is 24 juni

33 Sint-Mauricius is 22 sept.

§ 16

1 eodem anno – anno eodem G23 Hieronymusdag is 30 sept.

6 predicta – dicta G3

7 ydoneos – idoneos G2

9 ad – a G23

et scabinis civitatis Traiectensis iudicandus traditus est, quem ad cacabum diiudicarunt. Sed ipsi sacris ordinibus dudum ab eo habitis compacientes, 20 quinymmo ob reverenciam ordinis fratrum minorum ipsum concito a cacabo susceperunt et decollari iusserunt, qui de licencia domini Florencii episcopi oimiterio predicatorum Traiectensium inhumatus est.

§ 17 De obitu domini Florencii episcopi.

Anno Domini mccc xciii^o ipso die Parasceves cum divinum in ecclesia celebraretur officium, dominus Florencius de Wevelichoven episcopus, vir nobili prosapia oriundus, qui et nobilioribus virtutum habundabat operibus, hora quasi meridiei qua Dominus noster Ihesus Christus expiravit, debitum universe 5 carnis in quadam villa Transycelina Herdenberch nuncupata persolvit, postquam xiii annis et quinque mensibus prudentissime et honestissime Traiectense gubernasset pontificium. Qui deinde Traiectum curru transvectus, ubinam in cathedrali ecclesia luctuosis exequiis suorum affinium et amicorum coram summo altari decentissime inhumatus est. Consideremus, inquam, quam congrua hora dominus noster Ihesus Christus suum electum et iustum ministrum 10 ab huius seculi ruina capere dignatus est, cum terminus vite regimini ducto sepius conformatur, qui et tempore debito quo quivis catholicus confessus et contritus pura consciencia ad paschalia festa se preparat cunctis matura preavisacione dispositis ab hoc seculo sublatus est. Agonizante quidem nobili 15 domino Florencio prefato familiares et affines sui astantes de serviciis sibi impensis remunerari pecierunt. Quibus respondit: dedi quod faveo, innuens quod unicuique multa dona et emolimenta temporibus vite sue exhibuisset. De pecuniis vero suis sua debita omnino solvere disposuit, residuum vero beato Martino et suo successori tradere precepit. Qui concito hora mortis 20 instante emittens de domo cunctos suos familiares, precepit castellano ne eos aliquo modo iterato intromitteret, desiderans omne periculum quod prefate dyocesi per suos affines aut familiares mediantibus castris dyocesis Traiectensis evenire poterat prevenire, transmittens Henricum Zueren pro tuendo castrum de Vullenhoe, demandans Everardo Freysen castellano castrum de 25 Horst ac ceteris castellanis singula castra dicte dyocesis inhabitantibus, ut quivis suo castro ad usum sui successoris de tuta provideret custodia. Hic Florencius vir nobilis et ingenuus in predicta dyocesi multum virtuose operatus est. Nam et castrum de Hardenberch turribus, aulis, stabulis cubilibusque perpulchris excellenter superedificavit necnon opida de Hardenberch

§ 17

Opschr episcopi – episcopi Traiectensis D3

1 *Goede Vrijdag viel in 1393 op 4 april*

14 *quidem – quidam G23*

24 *vullenhoe G23 vullenho G1D3 vollenhoe L*

Everardo – Everado G2

castellano – castellani G2

28 *turribus – turris G23*

30 et Ummen lapidibus circummuniri fecerat. Qui et singula castra dicte dyocesis tam Transycelina quam Citraycelina in solida stabilitate renovavit et singula castra dicte dyocesis de quibuscunque indigendis premunita ceteraque officia libera suo successori dimisit, nichilominus et totam dyocesim in pace tranquilla. Cui Deus pro mercede tantorum suorum benefactorum requiem

35 eternam in celis, omnium peccatorum suorum remissionem largiri dignetur ut cum sanotis et electis Dei vivat et regnet et regna celorum possideat. Amen.

§ 18 De postulacione Frederici de Blanckenhem li episcopi Traiectensis.

Octodecim fere diebus ab inhumacione nobilis viri domini Florencii de Wevelichoven episcopi sepedicti elapsis, dominus Albertus comes Hollandie et Wilhelmus dux Gelrie cum ingenti solempnitate procerum et armigerorum in Traiecto venerunt, supplicantes capitularibus ecclesiarum, quatenus nobiles et discretos viros per eos presentandos velint habere recommendatos et alterum eorum in novum eligere pastorem. Et supplicavit dominus Albertus comes Hollandie nobilem virum dominum Rogerum de Bronchorst capellarium ecclesie Coloniensis eligi in episcopum. Wilhelmus vero dux Gelrie peciit nobilem virum dominum Fredericum de Blanckenhem episcopum

10 Argentinensem eligi in pontificem. Capitulares vero ecclesiarum propter predictorum principum discordes supplicaciones multum perplexi, predictos humuliter supplicavere principes, quatenus unanimiter ad unum eligendum condescenderent, illique eorum precibus mediantibus vacans pontificium libenter conferrent. Sed quia predicti principes unanimiter condescendere

15 bant, magna discordia inter capitulares ecclesiarum suborta est. Nam maior pars capitularium circiter lv nobilem virum Fredericum de Blanckenhem per ducem Gelrie presentatum postulavit episcopum, et minor pars circiter xxvii fautores comitis Hollandie Rogerum de Bronchorst per comitem Hollandie presentatum elegit in episcopum. Et quavis electorum sups nuncios versus

20 Bonifacium papam pro confirmacione acquirenda concito transmisit.

33 et onibr G2

§ 18

2 wevelichoven – wevelichoven G2L

3 Gelrie – Ghelrie L (ook verder dezelfde spelling)

6 capellarium – capitularium L

14 predicti principes – principes predicti G2

15 Nam – Et G3

§19 De quadam magna discordia in Hollandia.

Interea cum predicta peragerentur, magna discordia in Hollandia exorta est, de qua paulisper superius premissum est. Nam Conradus Cuzer comiti Hollandie conquestus fuit, quomodo filius eius Wilhelmus Cuzer nocturnis temporibus in eius curia in eiusque servicio latrocinatus esset, nichilominus dominos borchgravium de Leydis, Theodricum de Asperen et eius filium, duos iuniores fratres de Lecka, Henricum borchgravium de Montfoerde, Iohannem de Haemstede et quamplures alios nobiles et honestos, vulgariter dictos Hoex partye, tanquam predicti latrocinii conspiratores accusans. Qui corpore et bonis diiudicabantur eo quod coram iudicio comparere non audebant. Comes Wilhelmus de Oestervant filius predicti comitis Hollandie confautor istorum Hoex partye sibi partem assumpsit et quia eos iuvare nequiverat, irato animo a patre recessit. Et domicellus Iohannes de Arckel ac alii qui iuxta patrem manebant, parum pacis inter patrem et filium locuti fuerunt. Quamobrem comes Hollandie permagno collecto exercitu dicti filii sui castrum de Outena vallavit in girum. Et quia castrenses se concito una cum castro reddere recusabant, prefatus comes Hollandie ibidem sua erexit tentoria, ut predictum castrum gravioribus infestaret assultibus, quod quidem castrum quibusdam horribilibus arceptis ferreis bombaerdsis nuncupatis permagnos lapides eicientibus conquassabat. Quamobrem Iohannes episcopus Leodiensis filius predicti comitis Hollandie cum suis consulibus necnon consules Hannonie ibidem advenerunt, ut discordias inter patrem et filium extirparent et bonum pacis reformarent. Qui inter comitem Hollandie et castrenses per hunc modum compositionem ordinaverunt, quatenus prefatum castrum comiti Hollandie traderetur et castrenses salva vita discederent, qui usque Buscumducis, ubi comes de Oestervant tunc temporis erat, salvi ducebantur. Acta fuerunt hec ipso die Margarete virginis anno quo supra.

§ 19

1 peragerentur – agerentur *D3*2 paulisper superius – superius paulisper *L Dit slaat op § 16 reg 33-36*Conradus – Conrardus *G2L*Cuzer – Cuser *L (beide keren)*5 Leydis – Leidis *L*6 Montfoerde – Montforde *L*8 dictos *ontbr G2*8 en 11 hoex partye – hoexpartie *G3L*12 Iohannes de Arckel – de Arkel Iohannes *L*19 bombaerdsis *alle, ook L*27 Margarete – Margarite *G2 Sint Margriet is in het bisdom Utrecht 13 jull. Het beleg is begonnen op 2 juli (Foreest 1969, p. 181-183)**Achter supra: scil. m^occc^o xciii^o L 1517 G2 (kennelijk het jaar waarin dit hs is geschreven)*